

วารสาร มนุษยสังคมศิลปาสาร

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2569
Volume 8 No.2 May - August 2026

ISSN : 3056 - 9265 (Online)

ภาพปก: ภาพนูนต่ำหน้าสิมวัดรัตนาราม บ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ถ่ายภาพโดย: ชุติพงศ์ คงสันเทียะ (ถ่ายเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2568)

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

Vol. 8 No. 2 (May – August 2026)

ISSN: 3056- 9265 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences and Arts: H.S.A.) เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ ทั้งที่เป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ และเป็นศูนย์กลางในการศึกษาค้นคว้าแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจ มีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมในด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ การพัฒนาชุมชน/สังคม/ท้องถิ่น รวมทั้งสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และศาสตร์สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง เปิดรับทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน จำนวน 3 ท่าน ซึ่งปกปิดรายชื่อทั้งเจ้าของบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้องขณะทำการประเมิน (Double-blind Peer Review) ทั้งยังต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น โดยผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิจัยหรือบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 : ประจำเดือน มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 : ประจำเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 : ประจำเดือน กันยายน – ธันวาคม

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิศรา ธัญสุนทรสกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร ธุระพันธ์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.จุฬามาศ จันทร์ศรีสุคต	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์นาวา วงษ์พรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐภรณ์ เสารยะวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ ตัถย์วิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์ ขยายผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ศิริผล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรัชยา เจียวก๊ก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์พฤกษา เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิปปวิชญ์ กิ่งแก้ว	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ปิติธนบดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ตั้งปณิธาน อารีย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
อาจารย์ ดร.วิจิตรา โพธิสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ ดร. มนธนัตถ์ สินทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

คณะดำเนินงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา	ประธานกรรมการ/บรรณาธิการวารสาร
อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน	กรรมการ
อาจารย์ธิดารัตน์ ชุ่มจังหรีด	กรรมการ
นางนิตยา ปานทรัพย์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
นางศิริรัตน์ บริบูรณ์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

ดำเนินการและจัดการวารสาร

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

นางนิตยา ปานทรัพย์

นางศิริรัตน์ บริบูรณ์

ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ธิดารัตน์ ชุ่มจังหรีด

ตรวจสอบพิสูจน์อักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ชลิดา เสน่ห์เมือง

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพร้าว)

อาคารศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีและภาษาอาเซียน เลขที่ 234 หมู่ 12 ตำบลสามพร้าว

อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000 โทร 042-211-040 ต่อ 1401, 1494, 1435

E-mail : hsa.journal@udru.ac.th

เว็บไซต์ : https://humansite.udru.ac.th/web/

เว็บไซต์วารสาร : https://so03.tci-thaijo.org/index.php/hsa/index

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ ประจำปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชวิทย์ ทิพย์เสนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลาทิพย์ ชัยโคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ ตัถย์วิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนายุทธ เชยบาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์ ขยายผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักดิ์สิทธิ์ บัวคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมรินทร์ บุพศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรันยา ฉัตรเดชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สอนประจันทร์ เสียงเย็น	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.ธีรพงศ์ แก้วมณี	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.นงพงา เรืองยศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ว่าที่ร้อยตรี ดร.พงศพล มหาวัจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.เก่งกิจ กิติเรียงลาภ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรัชยา เจียวก๊ก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิวงศา	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.พิชญาภา ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กษม อมันตกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญสุปาณัฏฐ์ พันธ์เกษม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธฤตวัน เจริญพร	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ หวังชื่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวัฒน์ โสมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ประพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จอมขวัญ สุทธินนท์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ สรรพสุข	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาณัฏ ศิริพิชญ์ตระกูล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจนา เถาว์ชาลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ ดร.อนุภูมิ คำยัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
อาจารย์ ดร.วิจิตรา โพธิสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ ดร.สุชานัน หรรษอุดม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร.สุภาวดี เพชรเกตุ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ฐิติรัตน์ เวทย์ศิริยานันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ดร.ทิชานนท์ ชุมแวงวาปี	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนน้ำพองศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
นายคมเพชร ราชคม	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย

บทความทั้งหมดในวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้รับการประเมินทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อเขียนหรือบทความใดๆ ที่ได้เผยแพร่ในวารสารนี้ ถือเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้นิพนธ์บทความ ซึ่งกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรือไม่มีข้อผูกพันด้วยประการใดๆ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ขอให้อ้างอิงแสดงที่มาด้วย

All articles in Journal of Humanities, Social Sciences and Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University, have been academically evaluated by qualified experts. Any writings or articles published in this journal represent the personal opinions of the authors, with which the editorial board is not necessarily in agreement and bears no obligation whatsoever. The editorial board does not reserve copyright for reproduction, but requests that proper citation and source attribution be provided.

บรรณาธิการแถลง

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences and Arts: H.S.A.) เป็นวารสารที่ได้นำเสนอบทความที่เป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-journal Citation Index centre: TCI) เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพในกลุ่มที่ 1 (Tier 1) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 - 31 ธันวาคม 2572 ทั้งนี้วารสารได้มีการตรวจสอบคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้อยู่ในหลักเกณฑ์ของคุณภาพวารสารตามประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2564 ที่กำหนดให้วารสารวิชาการที่มีการตรวจสอบคุณภาพของบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความ (Peer reviewer) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบัน อย่างน้อย 3 คน ด้วยเหตุนี้กองบรรณาธิการวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารจึงได้ใช้ระบบผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความจำนวน 3 คน โดยปกปิดรายชื่อทั้งผู้เขียนบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้องขณะทำการประเมิน (Double-blind peer review) เพื่อให้ผู้เขียนบทความทุกท่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

ในปีที่ 8 นี้ วารสารได้เพิ่มจำนวนฉบับเป็น 3 ต่อปี และกำหนดให้มีจำนวนบทความต่อฉบับประมาณ 12 – 15 บทความ ซึ่งในฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569) นี้ มีบทความที่ผ่านกระบวนการพิจารณารวม 15 เรื่อง โดยเป็นบทความวิจัยทั้งหมดและมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เริ่มต้นด้วยบทความวิจัยเรื่องแรกคือ ***การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท*** ที่มุ่งศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม เรื่องต่อมาคือ ***อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่: การศึกษาตามแนวอุปลักษณ์วิเคราะห์เชิงวิพากษ์*** ที่มุ่งศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่และความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์และอุดมการณ์ที่ปรากฏ เรื่องต่อมาคือ ***การออกแบบและพัฒนามาสคอตเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ โดยการศึกษาอัตลักษณ์องค์กร และทดลองใช้วัสดุที่เป็นเหล็กเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน*** ที่มุ่งออกแบบและพัฒนามาสคอตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน เรื่องต่อมาคือ ***คนบ้าน ป่า: การพัมนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน ของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม*** ที่ศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ เรื่องต่อมาคือ ***HOW CHINESE REDUPLICATION REPRESENTS MEANING AMONG THAI LEARNERS OF CHINESE*** ที่มุ่งสร้างกรอบแนวคิดทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการซ้ำคำภาษาจีนและหน้าที่ทางความหมาย และตรวจสอบกลไกทางรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบทางภาษาและความเข้าใจความหมาย เรื่องต่อมาคือ ***ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5*** ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางจิตรกรรมที่มุ่งวิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์มลพิษทางอากาศจากฝุ่น PM 2.5 เรื่องต่อมาคือ ***สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา*** ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มุ่งศึกษาและออกแบบตัวละครสามมิติที่สะท้อนถึงการหลอมรวมระหว่างความไร้เดียงสาของเด็กและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล เรื่องต่อมาคือ ***THE IMPACT OF WORK-FAMILY***

CONFLICT ON ENTERPRENEURIAL PERFORMANCE: THE ROLE OF JOB RESOURES AND WORK ENGAGEMENT AMONG CHINESE FEMALE LEADERS ที่มุ่งศึกษาผลกระทบของความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวที่มีต่อผลการดำเนินงานของผู้ประกอบการ ในกลุ่มผู้นำหญิงชาวจีน โดยบูรณาการทรัพยากรงานและกลไกจูงใจ เรื่องต่อมาคือ *NEEDS ANALYSIS USING THE SIPOC MODEL TO INFORM THE DESIGN AND DEVELOPMENT OF A SPECIALTY GREEN COFFEE PRODUCTION CURRICULUM FOR DISADVANTAGED FARMERS* ที่มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเชิงระบบด้วยแบบจำลอง SIPOC เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการผลิตเมล็ดกาแฟเขียวเกรดพิเศษ สำหรับเกษตรกรผู้ด้อยโอกาสในชุมชนห้วยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ เรื่องต่อมาคือ *ACADEMIC AND CONTEXTUAL DIMENSIONS OF PERCEIVED LANGUAGE PROFICIENCY: A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND CHINESE AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHUKET* ที่มุ่งศึกษาอิทธิพลของมิติด้านวิชาการและบริบทที่มีต่อความสามารถทางภาษาอังกฤษและภาษาจีนของนักเรียนมัธยมศึกษาในภูเก็ต เรื่องต่อมาคือ ***แนวทางการพัฒนาคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562: กรณีศึกษาอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา*** ที่มุ่งศึกษาสภาพการณ์ มาตรการทางกฎหมาย และเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย*** ที่มุ่งสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับเด็กปฐมวัยและผลของการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันนั้น เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*** ที่มุ่งพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอชุมชนด้วยการย้อมสีธรรมชาติ เทคโนโลยีสะอาด และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค จังหวัดเชียงใหม่*** ซึ่งมุ่งพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอด้วยการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน และบทความวิจัยเรื่องสุดท้ายคือ ***การบูรณาการพุทธจิตวิทยาเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม*** ที่มุ่งศึกษาแนวทางการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาสำหรับดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมือง ภายใต้ชื่อโมเดล “SATI-CARE Model”

ทั้งนี้ ทุกบทความที่กล่าวมาล้วนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ รวมถึงความเชื่อมโยงการใช้องค์ความรู้แบบสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีส่วนช่วยต่อการต่อยอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาชุมชน สังคม และท้องถิ่นต่อไปได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

❖ **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท** 1
COMMUNITY PARTICIPATION IN THE MANAGEMENT OF LOCAL WISDOM ON LAO WIANG WEAVING IN NOENKHAM VILLAGE, CHAINAT PROVINCE
- อำพร จินดารัตน์
  Aumphorn Jindarat

❖ **อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่: การศึกษาตามแนวอุปลักษณ์วิเคราะห์เชิงวิพากษ์** 36
THE METAPHORS OF THE “SINGLE MOM” IN CONTEMPORARY SOCIAL MEDIA: A STUDY OF CRITICAL METAPHOR ANALYSIS
- สุภัทร แก้วพัตร
  Suphat Kaewphat

❖ **การออกแบบและพัฒนามาสคอตเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ โดยการศึกษาอัตลักษณ์องค์กร และทดลองใช้วัสดุที่เป็นเหล็กเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน** 36
DESIGN AND DEVELOPMENT OF MASCOTS TO ENHANCE IDENTITY BY STUDYING THE CORPORATE IDENTITY AND EXPERIMENTING WITH THE USE OF STEEL MATERIALS FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AT KING MONGKUT’S UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THONBURI BANG KHUN THIAN CAMPUS
- ระลึก อินเสมียน
  Raluek Insamian

❖ **คน บ้าน ป่า: การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม** 51
KON BAN PA (PEOPLE-HOME-FOREST): DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATION FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT OF KHOK YAI COMMUNITY FOREST, WAPI PATHUM DISTRICT, MAHA SARAKHAM PROVINCE
- ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์
  Thanongsak Patsin

❖ HOW CHINESE REDUPLICATION REPRESENTS MEANING 67
AMONG THAI LEARNERS OF CHINESE
- Jin Wu, Burin Srisomthawin and Zheyun Zheng

❖ ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5 84
THE TACTILE DENSITY OF FEAR PM 2.5
- มานัส แก้วโยธา
  Manat Gavyota

❖ สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา 98
POST-HUMANISM AND INNOCENCE
- ภักภูมิ พึ่งพรหม
  Phakpoom Pungpom

❖ THE IMPACT OF WORK–FAMILY CONFLICT ON ENTREPRENEURIAL PERFORMANCE: 110
THE ROLES OF JOB RESOURCES AND WORK ENGAGEMENT
AMONG CHINESE FEMALE LEADERS
- Huan Huang and Zheyun Zheng

❖ NEEDS ANALYSIS USING THE SIPOC MODEL TO INFORM THE DESIGN AND DEVELOPMENT 126
OF A SPECIALTY GREEN COFFEE PRODUCTION CURRICULUM
FOR DISADVANTAGED FARMERS
- Kajornatthapol Pongwiritthon, Wannatida Yonwilad and Unyaparn Sinlapaninman

❖ ACADEMIC AND CONTEXTUAL DIMENSIONS OF PERCEIVED LANGUAGE PROFICIENCY: 144
A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND CHINESE AMONG
SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHUKET
- Kris Sincharoenkul and Chatrapat Saengngoen

❖ แนวทางการพัฒนาคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติ 161
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562: กรณีศึกษาอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
GUIDELINES FOR DEVELOPING THE QUALIFICATIONS OF COMMUNITY-BASED DISPUTE MEDIATORS
UNDER THE DISPUTE MEDIATION ACT, B.E. 2562: A CASE STUDY OF
CHALOEM PHRA KIAT DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE
- สถิต จำเริญ
  Satid Jumrern

❖ **การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย** 179
APPLICATION DEVELOPMENT TO PROMOTE 21st CENTURY SKILLS UNDER NEW NORMAL SITUATION FOR EARLY CHILHOOD
- ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว, ฉัตรชนก เฮงสุโข, เอกศักดิ์ เฮงสุโข และ มรุต กัลยาแก้ว
  Supangjit Kanlayakaew, Chatchanok Hengsuko, Ekasak Hengsuko and Marut Kanlayakaew

❖ **การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2** 194
THE DEVELOPMENT OF SCENARIO-BASED LEARNING ACTIVITIES TO ENHANCE ACTIVE CITIZENSHIP COMPETENCIES IN SOCIAL STUDIES FOR SECOND-YEAR JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS
- วีรภัทร เคนบุบผา, เศวตาภรณ์ ตั้งวันเจริญ และ ภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์
  Weerapat Kenbubpa, Sawettaporn Tangwancharoen and Bhumbhong Jomhongbhibhat

❖ **การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอชุมชนด้วยการย้อมสีธรรมชาติ เทคโนโลยีสะอาด และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค จังหวัดเชียงใหม่** 208
TEXTILE PRODUCT DEVELOPMENT THROUGH NATURAL DYEING, CLEAN TECHNOLOGY, AND LOCAL WISDOM USING PARTICIPATORY ACTION RESEARCH: A CASE STUDY OF BAN DONG HAT NAK WOMEN'S SEWING GROUP, CHIANG MAI PROVINCE
- ชวรจน์ ชะวะนะเวช
  Chawaroj Chawanawech

❖ **การบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม** 225
INTEGRATION OF BUDDHIST MINDFULNESS PSYCHOLOGY TO DEVELOP THE MENTAL POTENTIAL OF VOLUNTEER CAREGIVERS FOR THE ELDERLY IN RAI KHING URBAN COMMUNITY, NAKHON PATHOM PROVINCE
- ชมพูนุท พรรษา และ พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป
  Shompoonuth Pansa and Phrajaroenphong Dammatepo

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานวิชาการในวารสาร (Publication Ethics) 240

การจัดเตรียมต้นฉบับสำหรับผู้เขียน 244

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (Academic Article) 253

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (Research Article) 255

ขั้นตอนการทำงานของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (H.S.A.) 259

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

COMMUNITY PARTICIPATION IN THE MANAGEMENT OF LOCAL WISDOM ON LAO WIANG WEAVING IN NOENKHAM VILLAGE, CHAINAT PROVINCE

อำพร จินดารัตน์[1,*]
Aumphorn Jindarat[1,*]

(**Received:** 8 Mar., 2026; **Revised:** 5 May, 2026; **Accepted:** 11 May, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท และ 2) นำเสนอแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ให้ข้อมูลจำนวน 40 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ประธาน/สมาชิกผ้าทอมือบ้านเนินขาม ปราชญ์ชุมชน ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ พัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านเนินขามเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ 65,000 บาทต่อปี มีเอกลักษณ์ด้านการทอมือ เส้นใยธรรมชาติ และลวดลาย “ช่อใบมะขาม” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดชัยนาทได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาในระดับสูง (4.66) โดยเฉพาะด้านการวางแผน การดำเนินงาน และการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผ้าทอมือที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ รวมทั้งการตลาดและการแข่งขันกับผลิตภัณฑ์จากพื้นที่อื่น และ 2) แนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมุ่งอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ พัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่มเป็นมืออาชีพควบคู่กับการส่งเสริมการตลาดที่เน้นอัตลักษณ์ ทั้งนี้ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์เพื่อความยั่งยืน ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการความรู้, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การทอผ้า, บ้านเนินขาม

[1] อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[1] Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok, Thailand
* Corresponding author. E-mail: ija999@hotmail.com

Abstract

This research aimed to 1) investigate the current state of local wisdom management on Lao Wiang weaving in Noenkham Village, Chainat Province, and 2) propose guidelines for the enhancing of local wisdom related to Lao Wiang weaving in Noenkham Village, Chainat Province. The study employed a mixed methods research design. The key informants consisted of 40 participants selected through purposive sampling, including the chairman and members of the handwoven textile group, community residents, community leaders, and representatives from relevant agencies, namely community development offices and local administrative organizations. The research instruments included structured interviews, in-depth interviews, and focus group discussions. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics.

The research results found that 1) Noenkham Village is a community whose local wisdom is rooted in the Lao Wiang weaving tradition, which serves as an important form of cultural capital, generating an average annual income of 65,000 baht. The weaving is distinguished by its handwoven techniques, use of natural fibers, and the “Cho Bai Makham” pattern, which represents a unique identity of Chainat Province and has been registered as a Geographical Indication (GI). The community demonstrates a high level of participation in the preservation and transmission of local wisdom (4.66), particularly in planning, implementation, and decision-making processes. However, the handwoven textile group face several challenges, including an aging memberships, marketing capacity and competition from textile products produced in other areas and 2) the guidelines for local wisdom management should focus on the preservation and transmitting traditional knowledge to younger generations, products development, and the professionalization of group management, as well as the promotion of marketing strategies that emphasize local identity. Overall, the findings highlight the need for policy formulation and strategic planning to ensure long-term sustainability. These efforts include budgetary support, capacity development, multi-sectoral collaboration, intellectual property protection, and the integration of local wisdom management with cultural tourism development.

Keywords: Community Participation, Knowledge Management, Local Wisdom, Weaving, Noenkham Village

บทนำ

ประเทศไทยขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มุ่งสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2565) ควบคู่กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ อาทิ การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมที่ยังไม่เต็มศักยภาพ ระดับการผลิตในภาคเกษตรและบริการที่ยังต่ำ รวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ขณะเดียวกัน ประเทศไทยมีจุดแข็งด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมสำคัญที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนา แต่ยังขาดการบูรณาการเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ศักยภาพดังกล่าวยังไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องยึดฐานรากของชุมชน และส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงของประเทศ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554)

สังคมไทยซึ่งมีรากฐานจากสังคมเกษตรกรรม ได้สั่งสมองค์ความรู้ผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณี และงานหัตถกรรม จนกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการของชุมชน (คณิตา ตุมพสุวรรณ, 2562) อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึก ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายหากขาดการจัดการอย่างเป็นระบบ จึงจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่ความรู้ชัดแจ้งเพื่อการสืบทอดและต่อยอดอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการจัดการความรู้ควรครอบคลุมทั้งการได้มาและการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2567) รวมถึงการถ่ายทอดทักษะเฉพาะ เช่น การทอผ้า ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกระบวนการผลิตและลวดลายผืนผ้า (ปิลันลน์ ปุณญประภา และคณะ, 2561) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลให้บทบาทของการทอผ้าลดลงและถูกแทนที่ด้วยผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ตลอดจนการย้ายถิ่นฐานและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่การเลือนหายของวัฒนธรรมท้องถิ่น (ชนาธิป พรมมี, 2560; พนารัตน์ เดชกุลทอง, 2560)

ชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท เป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีการสั่งสมภูมิปัญญาการทอผ้ามาอย่างยาวนานโดยเฉพาะลวดลายช่อใบมะขามซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นและได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) อันแสดงถึงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินขาม, 2562) แม้งานวิจัยที่ผ่านมา (รัศมี อิสลาม และคณะ, 2567; นภัสกรณ์ ธูปแก้ว และคณะ, 2568) จะเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการในระดับพื้นที่ ขณะเดียวกัน แนวคิดการจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น Nonaka & Takeuchi (2007), Pretty (1995) และ UNESCO (2017) แม้จะให้กรอบแนวคิดสำคัญ แต่ยังขาดการประยุกต์ใช้ในบริบทเชิงพื้นที่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งบูรณาการการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ากับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เพื่อเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในบริบทจริง โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเอื้อต่อการสร้างความเป็นเจ้าของ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน ดำเนินงาน ตัดสินใจ และประเมินผล เพื่อเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและความเข้มแข็งของชุมชน

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการรวบรวม จัดเก็บ ถ่ายทอด และใช้ประโยชน์องค์ความรู้การทอผ้าลาวเวียงทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งเพื่อการสืบทอดและพัฒนา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขามที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นตามวัฒนธรรมและประเพณี

การทอผ้า หมายถึง กระบวนการผลิตผ้าทอมือ ตั้งแต่เตรียมเส้นใย ย้อมสีธรรมชาติ จนถึงการสร้างลวดลายอัตลักษณ์

ลาวเวียง หมายถึง ชาติพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดจากเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้า

บ้านเนินขาม หมายถึง ชุมชนในตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาที่มีภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิด

จากภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดของการศึกษานี้ โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) เป็นกรอบในการวิเคราะห์การจัดการภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียง โดยมองว่าการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของชุมชน (Cornwall, 2008; Pretty, 1995; Arnstein, 1969; Oakley & Marsden, 1984; Freire, 1970) ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การรับฟังความคิดเห็น และการสร้างความเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนถูกกำหนดเป็นตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์ การสืบทอด การพัฒนาและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และกำหนดการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 40 คน ได้แก่ ประธาน/สมาชิกกลุ่มผ้าทอมือที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี ปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ พัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทและประสบการณ์ตรงด้านการจัดการภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียง จำนวนผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวเพียงพอสำหรับการวิจัยแบบผสมผสาน โดยในเชิงคุณภาพสอดคล้องกับหลักการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกและความอิ่มตัวของข้อมูล (Creswell & Creswell, 2017; Guest et al, 2006) และในเชิงปริมาณเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายบริบทและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยไม่มุ่งเน้นการอ้างอิงเชิงสถิติ (Creswell & Creswell, 2017)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาการทอผ้า กระบวนการผลิต การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาเครื่องมือดำเนินการจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนกำหนดกรอบแนวคิดและสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้มีความถูกต้องและเหมาะสม จากนั้นนำเครื่องมือขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ก่อนใช้เก็บข้อมูลภาคสนาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้มุ่งเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจบริบท ความเป็นมาและการจัดการภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม โดยมีการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณบางส่วนด้วยสถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน พื้นที่ศึกษา ได้แก่ บ้านเนินขาม ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท การเก็บข้อมูลปฐมภูมิใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผ้าทอมือ 20 คน 2) ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5

คน และ3) กลุ่มสนทนา 15 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงและยึดหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ทั้งนี้ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) และการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) รวมถึงใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือ และวิเคราะห์เนื้อหาโดยจัดหมวดหมู่สังเคราะห์ และเรียบเรียงเชิงพรรณนาตามแนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2551) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็น และแปลผลตามเกณฑ์การแบ่งระดับ 5 ระดับตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2545)

ผลการวิจัย

1. บริบทโดยทั่วไปของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

1.1 ชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท เป็นชุมชนลาวเวียงที่สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามาอย่างยาวนาน โดยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือน 150,000 บาทต่อปี และรายได้จากการทอผ้า 65,000 บาทต่อปี สะท้อนบทบาทสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์พบว่า การทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีรากฐานจากวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ทั้งการผลิตเส้นใยและการย้อมสีจากธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างชัดเจน สมาชิกกลุ่มทอผ้าให้ข้อมูลว่า

> *“บ้านเนินขามเรานี่อยู่กันมานานแล้ว ปู่ย่าตายายเขาก็ทอผ้ากันเอง เพราะสมัยก่อนมันไม่มีผ้าซื้อสะดวกเหมือนเดี๋ยวนี้นะ เมื่อก่อนฝ้ายกับไหมก็ปลูกเอง ปั่นเอง เอามาย้อมมะเกลือ ครามประดู่ สีที่ได้มันก็ออกนวลๆ ธรรมชาติ สวยแบบบ้านๆ ใช้กันเป็นสิบปี คนเนินขามต้องทอผ้าให้เป็น มันเป็นของเรา ฉันก็ทอต่อมาเรื่อย”* (สมาชิกกลุ่มทอผ้าโบราณ หมู่ที่ 1 สัมภาษณ์วันที่ 12 ตุลาคม 2568)

จากข้อมูลสัมภาษณ์สะท้อนว่า การทอผ้าเป็นทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของชุมชน มีการถ่ายทอดผ่านครอบครัวและวิถีชีวิต รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น สีจากพืช เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า แม้การทอผ้าจะสร้างรายได้เสริม แต่คุณค่าที่สำคัญคือการรักษาอัตลักษณ์และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชน

1.2 ผลการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทชุมชนบ้านเนินขามพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการสืบสานผ้าทอมือมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.66) รองลงมาคือ ด้านสังคม (4.57) ด้านสภาพแวดล้อม (4.56) และด้านวัฒนธรรม (4.55) (ดังตารางที่ 1) สะท้อนถึงความสำคัญของผ้าทอในฐานะอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่าคนในชุมชนมีความผูกพันและ

ตระหนักถึงคุณค่าของผ้าทอในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งมีการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ทั้งการสนับสนุนผลิตภัณฑ์ การเข้าร่วมกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งของความสัมพันธ์และความร่วมมือของชุมชน

> *“ถ้าดูจากความรู้สึกของคนในชุมชนตอนนี้ เรื่องที่ทุกคนให้ความสำคัญที่สุดก็คือการสืบสานผ้าทอมือ หลายคนพูดเหมือนกันเลยว่า ผ้านี้มันเป็นของบรรพบุรุษเรา จะให้มันหายไปไม่ได้หรอก ... เขาภูมิใจมากที่ผ้าทอของบ้านเนินขามมีเอกลักษณ์ของตัวเอง...”* (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

> *“ด้านสังคมเองก็เห็นชัดว่าคนในหมู่บ้านเขามีความร่วมมือกันดีมาก จะประชุม จะทำกิจกรรมหรือจะทำงานส่งเสริมกลุ่มทอผ้าทุกคนยินดีเข้าร่วม แล้วก็ช่วยกันทำ”* (ผู้แทนท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

เมื่อพิจารณาร่วมกันพบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการสืบสานผ้าทอมือที่สูงสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนความผูกพันทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ขณะที่ค่าเฉลี่ยด้านสังคมที่สูงแสดงถึงความเข้มแข็งของทุนทางสังคมผ่านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับสูง โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การอนุรักษ์ผ้าทอให้เป็นเอกลักษณ์ (4.85) รองลงมาคือการสนับสนุนกลุ่มผ้าทอ (4.80) และความร่วมมือของผู้นำและชุมชน (4.75) (ดังตารางที่ 1) สะท้อนถึงความเข้มแข็งในการรักษาอัตลักษณ์และการทำงานร่วมกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนว่าชุมชนมีความภาคภูมิใจในผ้าทอในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงสินค้าเชิงเศรษฐกิจ แต่เป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตและความเชื่อ ขณะเดียวกัน ภูมิปัญญาการทอผ้าได้พัฒนาจากการผลิตในครัวเรือนไปสู่การรวมกลุ่ม โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เด่น ได้แก่ การทอมือ เส้นใยธรรมชาติ การย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ และลวดลายเฉพาะ เช่น ลายดอกแก้ว ลายหมี่ ลายนาค และลายช่อใบมะขามที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาอย่างหลากหลายทั้งรูปแบบดั้งเดิม เช่น ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า และรูปแบบแปรรูป เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า และของที่ระลึก ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าและขยายตลาด โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ข้อมูลสัมภาษณ์สะท้อนบทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างชัดเจน

> *“ตอนที่รัฐเข้ามาหนุน พวกเราก็มีกำลังใจมากขึ้นค่ะ ทั้งอบรม ออกบูธ แล้วก็ช่วยให้กลุ่มเข้มแข็งขึ้น”* (ประธานกลุ่มเนินขามผ้าไทย หมู่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 12 ตุลาคม 2568)

> *“เราทออย่างประณีตทุกผืน ทำมือทั้งหมด เดี๋ยวนี้ก็แปรรูปหลายอย่าง เช่น เสื้อ กระเป๋า ผ้าพันคอ นักท่องเที่ยวชอบ”* (สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านรางกระโดน หมู่ 14, สัมภาษณ์วันที่ 12 ตุลาคม 2568)

ภาพที่ 2 ตีนจกลายช่อใบมะขาม และผ้าซิ่นมัดหมี่ลายช่อใบมะขาม
(ที่มา: สมาคมแม่บ้านมหาดไทย จังหวัดชัยนาท, 2565)

1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการสืบสานผ้าทอมือของชุมชนพบว่า โครงสร้างสมาชิกที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ และการแข่งขันทางการตลาดที่สูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อกำลังการผลิตและความต่อเนื่องของการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้แทนท้องถิ่นสะท้อนปัญหาดังกล่าวอย่างชัดเจน

> *“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ กำลังผลิตก็เลยไม่มากเท่าที่ควร คนรุ่นใหม่เองก็สนใจทอผ้าน้อยลง ทำให้การสืบทอดภูมิปัญญามันน่าเป็นห่วง เพราะถ้าไม่มีคนสืบต่อ งานฝีมือแบบนี้ก็อาจจะหายไป”* (ผู้แทนท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

ตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นบริบทโดยทั่วไปของชุมชนบ้านเนินขาม ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านการสืบสานผ้าทอมือ (n = 20)

องค์ประกอบ	$\bar{x}$	S.D.	ผลการแปลผล	ลำดับที่
ด้านสังคม	**4.57**	**0.68**	**มากที่สุด**	**2**
1. ชุมชนบ้านเนินขาม มีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	4.65	0.59	มากที่สุด	5
2. ชุมชนบ้านเนินขามได้รับการส่งเสริมให้มีผลิตภัณฑ์โอทอป	4.60	0.68	มากที่สุด	6
3.ชุมชนบ้านเนินขามมีการรวมกลุ่มทอผ้าในลักษณะเครือญาติ ครอบครัว กลุ่มที่มีความสนใจเรื่องเดียวกัน	4.45	0.76	มากที่สุด	9
ด้านสภาพแวดล้อม	**4.56**	**0.70**	**มากที่สุด**	**3**
1. ชุมชนบ้านเนินขาม มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือลวดลายที่หลากหลายเป็นอัตลักษณ์	4.45	0.76	มากที่สุด	9
2. ชุมชนบ้านเนินขาม มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ในราคาที่จับต้องได้ ราคาไม่สูงมากนัก	4.50	0.76	มากที่สุด	8
3. ชุมชนบ้านเนินขาม มีช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่หลากหลาย	4.60	0.68	มากที่สุด	6
4. ชุมชนบ้านเนินขาม มีการส่งเสริมการตลาดจากผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เช่น ลดราคา วิธีการแถม เป็นต้น	4.60	0.68	มากที่สุด	6
5. ชุมชนบ้านเนินขาม มีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ เช่น สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยเหลือในการทำงานเป็นอย่างดี มีความพร้อมเป็นทั้งสถานที่ทอผ้า จำหน่าย และศูนย์การเรียนรู้	4.60	0.68	มากที่สุด	6
6. ในช่วงเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ เช่น สมาชิกกลุ่มทุกคนช่วยเหลือในการทำงานเป็นอย่างดี มีความพร้อมเป็นทั้งสถานที่ทอผ้า จำหน่ายผลิตภัณฑ์	4.60	0.68	มากที่สุด	6
7. คนรุ่นใหม่สนใจเกี่ยวกับผ้าทอมือมากขึ้น	4.55	0.69	มากที่สุด	7
8. หน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น การขอมาตรฐานผ้า โอทอป งบประมาณ เป็นต้น	4.55	0.69	มากที่สุด	7
9. กลุ่มผ้าทอมือมีคู่แข่งมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผ้าทอมือจากชุมชนอื่น โรงงานผ้าทอที่มีต้นทุนต่ำกว่า	4.55	0.69	มากที่สุด	7
10. กลุ่มผ้าทอมือประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการกลุ่ม เช่น การตลาด การพัฒนาลวดลาย เป็นต้น	4.55	0.69	มากที่สุด	7

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	$\bar{x}$	S.D.	ผลการแปลผล	ลำดับที่
ด้านวัฒนธรรม	**4.55**	**0.71**	**มากที่สุด**	**4**
1. ชาวบ้านเนินขามมีประเพณีความเชื่อเชื่อมโยงกับการนับถือศาสนา และผ้าทอมือบ้านเนินขาม	4.50	0.76	มากที่สุด	8
2. วัด บ้าน โรงเรียนในหมู่บ้านเนินขามร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอมือ	4.60	0.68	มากที่สุด	6
3. ชาวบ้านเนินขามทุกรุ่นร่วมกันรักษาและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นมายาวนาน	4.55	0.69	มากที่สุด	7
ด้านการสืบสานผ้าทอมือ	**4.66**	**0.59**	**มากที่สุด**	**1**
1. ผ้าทอมือบ้านเนินขามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ชาวบ้านร่วมกันสืบต่อมาแต่บรรพบุรุษ	4.50	0.76	มากที่สุด	8
2. การผลิตผ้าทอมือบ้านเนินขาม ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถทำได้	4.65	0.59	มากที่สุด	5
3. มีหน่วยงานภาครัฐให้ความสนับสนุนและอนุรักษ์ผ้าทอมือบ้านเนินขาม	4.70	0.47	มากที่สุด	4
4. มีหน่วยงานภาคเอกชนให้การสนับสนุนและอนุรักษ์ผ้าทอมือบ้านเนินขาม	4.50	0.76	มากที่สุด	8
5. ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน และคนในท้องถิ่นร่วมมืออนุรักษ์ผ้าทอมือบ้านเนินขาม	4.75	0.55	มากที่สุด	3
6. ผ้าทอมือบ้านเนินขามเป็นศิลปวัฒนธรรม มีความสำคัญที่พึงอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน	4.55	0.69	มากที่สุด	7
7. ลูกหลานชุมชนบ้านเนินขามให้ความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์ผ้าทอมือไว้	4.60	0.68	มากที่สุด	6
8. ท่านเป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนกลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขาม เช่น ผลิตวัตถุดิบ ซื้อใช้ ฯลฯ	4.80	0.41	มากที่สุด	2
9. ชาวบ้านเนินขามมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสนับสนุนให้ผ้าทอมือบ้านเนินขาม	4.85	0.37	มากที่สุด	1

2. สภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท เป็นกระบวนการที่อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลเชิงปริมาณพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากการวางแผน (4.50) การดำเนินการ (4.40) การตัดสินใจ (4.37) การสร้างความเป็นเจ้าของ (4.23) และการรับฟังความคิดเห็น (4.15) ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การตัดสินใจร่วมกันที่ช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ (4.65) และการวางแผนร่วมกันที่ช่วยลดความขัดแย้ง (4.55) (ดังตารางที่ 2) สะท้อนว่าการวางแผนและการตัดสินใจร่วมเป็นกลไกหลักในการเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มสนับสนุนผลดังกล่าว โดยชี้ว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวช่วยให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้น

> *“เรื่องการวางแผนร่วมกันนี่สำคัญที่สุดจริงๆ ค่ะ พอได้วางแผนร่วมกัน มันทำให้งานเดินง่ายขึ้น ทุกคนเข้าใจตรงกัน ไม่เกิดปัญหาทีหลัง”* (ผู้แทนท้องถิ่น, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

> *“ในการทำงานจริง ๆ เขาก็ไม่ได้มีแค่คุยหรือวางแผนอย่างเดียวนะคะ แต่ลงมือทำด้วย”* (ประธานกลุ่มทอผ้าโบราณ หมู่ 1, สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ในด้านการรับฟังความคิดเห็น แม้ชุมชนมีแนวโน้มเปิดกว้างมากขึ้นแต่ยังมีข้อจำกัดโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังมีความเกรงใจและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

> *“ทุกคนกล้าพูดมากขึ้น แต่อาจมีบ้างที่บางคนยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะผู้สูงอายุบางท่าน”* (ผู้นำชุมชน, สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม (n = 20)

องค์ประกอบ	$\bar{x}$	S.D.	ผลการแปลผล	ลำดับที่
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	**4.37**	**0.64**	**มากที่สุด**	**3**
- ข้าพเจ้ามีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและพัฒนาผ้าทอในชุมชน	4.25	0.64	มากที่สุด	6
- ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของข้าพเจ้าถูกนำไปพิจารณาในการตัดสินใจของกลุ่ม	4.20	0.70	มาก	7
- ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการตัดสินใจร่วมกันสร้างความเป็นเจ้าของในผลลัพธ์ของชุมชน	4.65	0.59	มากที่สุด	1
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	**4.50**	**0.60**	**มากที่สุด**	**1**
- ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการผ้าทอและกิจกรรมของกลุ่ม	4.40	0.60	มากที่สุด	4
- การวางแผนร่วมกันช่วยให้ข้าพเจ้าทำงานตามแผนได้ง่ายและเหมาะสม	4.55	0.60	มากที่สุด	2
- ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการวางแผนร่วมกันลดความขัดแย้งในกลุ่ม	4.55	0.60	มากที่สุด	2
3.การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	**4.40**	**0.68**	**มากที่สุด**	**2**
- ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดกิจกรรม การอนุรักษ์	4.40	0.75	มากที่สุด	4
- การเข้าร่วมดำเนินงานทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ	4.35	0.59	มากที่สุด	5
- ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น	4.45	0.69	มากที่สุด	3
4.การฟังความคิดเห็นและการเคารพสิทธิของสมาชิก	**4.15**	**0.72**	**มาก**	**5**
- สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการผ้าทอ	4.10	0.72	มาก	9
- ความคิดเห็นและความเชื่อของข้าพเจ้าถูกเคารพและนำมาพิจารณา	4.15	0.75	มาก	8
- การฟังและเคารพความคิดเห็นช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน	4.20	0.70	มาก	7
5.การสร้างความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบ	**4.23**	**0.65**	**มากที่สุด**	**4**
- ข้าพเจ้ารู้สึกมีความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของการจัดการภูมิปัญญาผ้าทอ	4.10	0.64	มาก	9
- การมีส่วนร่วมเต็มที่ในทุกขั้นตอนทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเจ้าของผลงานของกลุ่ม	4.35	0.67	มากที่สุด	5
- ความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบนี้ช่วยให้มีแรงจูงใจในการรักษาภูมิปัญญา	4.25	0.64	มากที่สุด	6

3. นำเสนอแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพบว่า ด้านการอนุรักษ์ ควรมีการจัดทำคลังข้อมูลเกี่ยวกับลวดลาย เทคนิคการทอ และประวัติครูภูมิปัญญา ทั้งในรูปแบบเอกสารและดิจิทัล ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนแนวทางดังกล่าว โดยปราชญ์ชุมชนด้านผ้าทอสะท้อนถึงความสำคัญของการจัดเก็บและถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ

> *“ถ้าเราจะรักษาภูมิปัญญาทอผ้าของบ้านเนินขามให้คงอยู่ไปได้อีกนานๆ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นระบบค่ะ เพราะหลายลวดลาย หลายเทคนิคมันอยู่กับผู้เฒ่าผู้แก่ พอท่านจากไปความรู้ก็จะค่อยๆ หายไปด้วย”* (สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ด้านการถ่ายทอดความรู้ ควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทอผ้า บรรจุเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่น ส่งเสริมค่ายเยาวชน และใช้ระบบพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดทักษะเชิงลึก โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบในหลายมิติ ซึ่งประธานกลุ่มทอผ้าวิสาหกิจชุมชนหมู่ 9 ได้ให้ความเห็นสนับสนุนแนวทางดังกล่าว

“ถ้าพูดถึงเรื่องการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าของบ้านเนินขาม ตอนนี้เราก็พยายามคิดกันหลายอย่างเหมือนกัน เพราะอยากให้ภูมิปัญญามันอยู่ต่อไป ไม่ใช่หายไปกับคนรุ่นเก่า เช่น ศูนย์เรียนรู้การทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขามเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้อย่างจริงจัง มาที่เดียวจบ ซึ่งเรามองว่ามันสำคัญมาก เพราะตอนนี้ข้อมูลมันกระจัดกระจายอยู่” (สัมภาษณ์วันที่ 12 ตุลาคม 2568)

ตัวแทนท้องถิ่นสะท้อนถึงความพยายามในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงลึก โดยมุ่งเน้นการถ่ายทอดทักษะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

“ตอนนี้เรากำลังผลักดันโครงการเพื่อให้เด็กๆ ได้เรียนรู้แบบจริงจัง ไม่ใช่แค่ลองทอแล้วก็จบไป แต่เป็นการปลูกฝังให้เขาเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมเราจริงๆ” (สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรต่อยอดลวดลายดั้งเดิมให้ร่วมสมัย แปรรูปสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่า ยกระดับมาตรฐาน และสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา โดยผลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มสะท้อนทิศทางการพัฒนาในแนวทางเดียวกัน

“ในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เราก็มองว่า ถ้าอยากให้ผ้าทอเนินขามอยู่ได้ยั่งยืน เราต้องพัฒนาให้มันทันสมัยขึ้น ไม่ใช่แค่ทำลายแบบเดิมๆ อย่างเดียว ตอนนี้ก็พยายามให้ต่อยอดโดยเอาลวดลายลาวเวียงที่เป็นของเรา มาผสมกับการออกแบบร่วมสมัยมากขึ้น เช่น การใช้สีที่คนรุ่นใหม่ชอบ คนก็จะเข้าถึงได้ง่ายขึ้น” (พัฒนาชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)
“อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญมากคือเรื่องมาตรฐานสินค้า เรากำลังผลักดันให้ผ้าทอของเราได้มาตรฐาน เพราะพอมีมาตรฐานมันช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้ลูกค้า” (ประธานกลุ่มม่วงงามไหมไทย, สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ด้านการจัดการกลุ่ม มุ่งยกระดับสู่ความเป็นมืออาชีพ ทั้งโครงสร้างภายในและความร่วมมือภายนอก เพื่อรองรับการเติบโต โดยข้อมูลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม สะท้อนพัฒนาการด้านการบริหารจัดการอย่างชัดเจน

“ถ้าพูดถึงเรื่องการจัดการกลุ่มทอผ้าในตอนนี้ ต้องบอกว่ากลุ่มเขามีพัฒนาการที่ดีขึ้นมาก เราพยายามผลักดันให้เขาบริหารงานกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพราะเมื่อก่อนทุกอย่างทำรวมกันหมด คนๆเดียวต้องทำหลายหน้าที่ ตอนนี้เขาก็แบ่งเป็นฝ่ายผลิต ฝ่ายบัญชี แล้วก็ฝ่ายการตลาด ทำให้กลไกในกลุ่มมันเริ่มลื่นขึ้น เรื่องเครือข่ายก็สำคัญ เราผลักดันให้กลุ่มไปเชื่อมกับกลุ่มทอผ้าอื่นๆ และเข้าร่วมโครงการของจังหวัดอย่างโอทอปซึ่งช่วยทั้งด้านตลาดและองค์ความรู้ใหม่ๆ” (พัฒนาชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

“สำหรับแผนระยะยาว เราก็มองร่วมกันว่ากลุ่มควรจะมีเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งในเรื่องรายได้ เรื่องจำนวนสมาชิก แล้วก็เรื่องผู้สืบทอด เพราะถ้าไม่มีคนรุ่นใหม่เข้ามา งานผ้าทออาจจะเหลือแต่ชื่อกับรูปถ่าย” (ปราชญ์ชุมชน, สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

ด้านการตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม ควรใช้การเล่าเรื่องราวทางวัฒนธรรมและพัฒนาช่องทางออนไลน์ โดยการสร้างตราสินค้าและการเล่าเรื่องมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่า ทั้งนี้ผู้นำชุมชนยังเน้นการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชน

“จุดแข็งของผ้าทอเนินขามคืออัตลักษณ์ลาวเวียงที่ชัดเจน ลูกค้าไม่ได้ซื้อแค่ผ้า แต่ซื้อเรื่องราวและวัฒนธรรมด้วย” (พัฒนาชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568)

“เราพยายามผลักดันให้ผ้าทอเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยว เช่น การเปิดบ้านช่างทอและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำ” (ผู้นำชุมชน, สนทนากลุ่มวันที่ 13 ธันวาคม 2568)

สรุปผลและอภิปรายผล

1. บริบทโดยทั่วไปของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาชี้ว่าการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขามเป็นทั้งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้เฉลี่ยปีละ 65,000 บาท แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจครัวเรือนได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Boccella & Salerno (2016) ที่เสนอว่ามรดกทางวัฒนธรรมสามารถพัฒนาเป็นมูลค่าเชิงเศรษฐกิจได้ผ่านการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ (Creative-Based Development) ด้านอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ มีลวดลายช่อใบมะขามที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) สะท้อนการใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับ Belletti et al (2017) ที่เน้นบทบาทของ GI ในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงแนวคิดของ ทรงศิริ วิชิรานนท์ และคณะ (2563) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์พื้นที่ และนภัสกรณ์ ธูปแก้ว และคณะ (2568) ที่เสนอการบูรณาการภูมิปัญญากับการจัดการสมัยใหม่ ผลการประเมินยังพบว่า ด้านการสืบสานผ้าทออยู่ในระดับสูงที่สุดสะท้อนทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง แต่โครงสร้างสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุถือเป็นข้อจำกัดต่อการสืบทอดองค์ความรู้ สอดคล้องกับ กิตธวัช บุญทวี (2564) ที่เสนอให้เชื่อมโยงภูมิปัญญากับสถานศึกษาเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยสรุป ชุมชนมีจุดแข็งด้านทุนวัฒนธรรมและความร่วมมือ แต่ยังต้องพัฒนาเชิงระบบในด้านการสืบทอดองค์ความรู้และการตลาดอย่างยั่งยืน

2. สภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่า การจัดการภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขามมีระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยมีความโดดเด่นในมิติของการวางแผน การดำเนินงาน และการตัดสินใจร่วมกัน สะท้อนรูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำมากกว่าการบริหารแบบสั่งการจากบนลงล่าง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1980) ที่เน้น

การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา และสอดคล้องกับบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) ซึ่งในกรณีนี้สะท้อนระดับการมีส่วนร่วมแบบมีอำนาจร่วม (Partnership) และการมอบอำนาจ (Delegated Power) ที่ประชาชนมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบรายมิติ พบว่าด้านการรับฟังความคิดเห็นและการเคารพสิทธิของสมาชิกมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ามิติอื่นอย่างชัดเจน สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างด้านการสื่อสารและความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในกลุ่มสมาชิกที่มิใช่แกนนำและกลุ่มเยาวชนซึ่งอาจยังมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างจำกัด ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Participation Paradox ของ Magagula (2025) ที่อธิบายว่าความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจในกระบวนการมีส่วนร่วมอาจส่งผลให้การมีส่วนร่วมของบางกลุ่มถูกลดทอนลงในระยะยาว และอาจกระทบต่อความครอบคลุมของการพัฒนา ในขณะเดียวกัน มิติด้านการตัดสินใจร่วมกันที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการมีส่วนร่วมกับการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการจัดการชุมชน สอดคล้องกับ อัมพิกา อำลอย (2564) ที่ชี้ว่าการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และรับผิดชอบร่วมกัน จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในมิติของความไว้วางใจและความร่วมมือภายใน นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีการวางแผนและดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบยังเอื้อต่อกระบวนการจัดการความรู้ โดยเฉพาะการแปลงความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ของช่างทอผ้าสู่ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ผ่านกิจกรรมร่วม เช่น การฝึกอบรม การสาธิต การจัดทำคลังองค์ความรู้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดวงรักษ์ จันแตง (2564) ที่เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพของการจัดการความรู้ในชุมชน โดยสรุป สภาพการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขามมีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญของกระบวนการพัฒนา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม ความไว้วางใจระหว่างสมาชิก และศักยภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนา แม้ว่ายังมีข้อจำกัดในมิติของการเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นอย่างทั่วถึง แต่ชุมชนยังคงมีความได้เปรียบจากทุนทางสังคมและจิตสำนึกร่วมที่เข้มแข็งอันเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต โดยควรมีการพัฒนากลไกการสื่อสารและการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. นำเสนอแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าลาวเวียงบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ที่ได้จากการศึกษาสามารถสรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการอนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลผ่านเอกสาร งานวิจัย และสื่อดิจิทัลเพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้รู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดการแปลงความรู้ฝังลึกเป็นความรู้ชัดแจ้งของ ดวงรักษ์ จันแตง (2564) และการส่งเสริมบทบาทปราชญ์ชาวบ้านซึ่งสะท้อนทุนทางวัฒนธรรมและทุนมนุษย์ตามแนวคิดของ ทรงศิริ วิชิรานนท์ และคณะ (2563) ที่เน้นการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์และศักยภาพเฉพาะถิ่น 2) ด้านการถ่ายทอดความรู้ยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิมผ่านการสาธิตและการฝึกปฏิบัติจากผู้สูงอายุสู่รุ่นลูกหลาน สะท้อนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เป็นแกนของการสืบทอดภูมิปัญญา สอดคล้องกับ ปริชต์ สาติ (2566), วิรินธร อักษรนิตย์ และคณะ (2566) และ รัศมี อิสลาม และคณะ (2567) ขณะเดียวกัน การ

บูรณาการเข้าหลักสูตรท้องถิ่นและการใช้สื่อดิจิทัลจะช่วยเพิ่มการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของเยาวชน สอดคล้องกับ กิตธวัช บุญทวี (2564) และ ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์ และคณะ (2567) ที่เน้นกลไกพหุภาคีในการดึงคนรุ่นใหม่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เน้นการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับการออกแบบร่วมสมัยเพื่อเพิ่มมูลค่าและความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับแนวคิดนวัตกรรมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของ Bocken et al (2016), ทรงศิริ วิชิรานนท์ และคณะ (2563) และ ทวิชากร ขุนภักดี (2564) รวมทั้งการออกแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ช่วยเพิ่มคุณค่าเชิงวัฒนธรรมตาม บุญฑวรรณ วิงวอน และคณะ (2565) 4) ด้านการจัดการกลุ่มและการบริหารงาน มุ่งเน้นการพัฒนากลุ่มให้มีโครงสร้างชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ และยกระดับศักยภาพสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นฐานสำคัญของความเข้มแข็งองค์กรชุมชน การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจสะท้อนแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1980) และบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) โดยอยู่ในระดับการมีอำนาจร่วม (Partnership) ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมของสมาชิกในชุมชน 5) ด้านการตลาดและการสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นการรักษาอัตลักษณ์ผ้าทอลาวเวียงควบคู่กับการปรับกลยุทธ์ให้เหมาะกับผู้บริโภคยุคใหม่ โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การสร้างตราสินค้า และการเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ สอดคล้องกับ ทวิชากร ขุนภักดี (2564), สุนิศา โพธิแสนสุข และละอองดาว ภูสำรอง (2565) และ Dinnie (2015) ที่ชี้บทบาทของตลาดดิจิทัลในการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ชุมชน และ6) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ้าทอลาวเวียงทำหน้าที่เป็นมากกว่าสินค้าเศรษฐกิจแต่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงอัตลักษณ์และคุณค่าทางสังคมของชุมชน การใช้ในวิถีชีวิตและประเพณีช่วยเสริมความภาคภูมิใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สอดคล้องกับ คณกร สว่างเจริญ และคณะ (2566) และ มหิทธร สุรบุญจรัส (2566) ที่มองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ต่อยอดสู่การพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งสอดคล้องกับ Cohen & Uphoff (1980) ที่เน้นบทบาทการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยภาพรวมสะท้อนว่าแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ใช้การมีส่วนร่วมและทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 ควรจัดเก็บและบันทึกองค์ความรู้ด้านการทอผ้าลาวเวียงอย่างเป็นระบบทั้งในรูปแบบเอกสาร งานวิจัย และสื่อดิจิทัล และส่งเสริมบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าให้เป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร และบูรณาการองค์ความรู้เข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจแก่เยาวชน

1.3 ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีความหลากหลายและร่วมสมัย โดยยังคงอัตลักษณ์ของชุมชนควบคู่กับการเพิ่มมูลค่าผ่านการออกแบบและการแปรรูป

1.4 ควรเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งการวางแผนการผลิต ต้นทุน คุณภาพและการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1.5 ควรส่งเสริมการตลาดออนไลน์และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มรายได้

1.6 ควรพัฒนากลไกการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายสนับสนุนต่อเนื่อง ทั้งงบประมาณ การอบรม และการตลาด

2.2 ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง

2.3 ควรสนับสนุนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เช่น GI และลิขสิทธิ์ลวดลายผ้า เป็นต้น

2.4 ควรผลักดันการเชื่อมโยงผ้าทอกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่การอนุรักษ์วัฒนธรรม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการและปัจจัยความสำเร็จ

3.2 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อประเมินความยั่งยืน

3.3 ควรศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการออกแบบร่วมสมัยและการเพิ่มมูลค่า

3.4 ควรศึกษาบทบาทเทคโนโลยีดิจิทัลและการตลาดออนไลน์ต่อชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กิตธวัช บุญทวี. (2564). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ของกลุ่มทอผ้าไหม ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 13*(1), 138 - 149.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2567). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2567 จาก https://ich.unesco.org/doc/src/34299-TH.pdf

คณิตา ตุมพสุวรรณ. (2562). *นวัตกรรมการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เชิงภูมิปัญญา*. [วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

คณกร สว่างเจริญ, ลักษณา เกยุราพันธ์ และพงษ์พันธ์ นารีน้อย. (2566). รูปแบบนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในจังหวัดนครนายก. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 8*(10), 663 - 680.

ชนาธิป พรมมี. (2560). *คุณค่าผ้าไหมกับวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ชาวกวย กรณีศึกษา: บ้านตาตา หมู่ที่ 1 ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงรักษ์ จันแตง. (2564). การจัดการความรู้การทอผ้าชิ่นน้ำอ่าง จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, *15*(1), 209 – 226.

ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์, แดนวิชัย สายรักษา และสัญญา เคณาภูมิ. (2567). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมแพรวาในอำเภอคำม่วงจังหวัดกาฬสินธุ์. *Journal of Social Science for Local Development Rajabhat Maha Sarakham University*, *8*(4), 44 - 54.

ทวิชากร ขุนภักดี. (2564). *กระบวนการสร้างนวัตกรรมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรม : กรณีศึกษากลุ่มอาชีพหนึ่งตำบลผลิตภัณฑ์*. [ปริญญานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). *ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์*. เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.

ทรงศิริ วิชิรานนท์, ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์, ธนพรรณ บุณยรัตนกลิน และเมทิกา พ่วงแสง. (2563). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน*. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

นภัสกรณ์ ธูปแก้ว, นรินทร์ สังข์รักษา, รัชฎาพร เกตานนท์ และทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา. (2568). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม, 33*(2), 253 - 275.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. สุวีริยาสาส์น.

บุญฑวรรณ วิงวอน, โหว เซิงเหว่ย, บุญชนิต วิงวอน, ดาวสวรรค์ สุขพันธ์, ณิชาภา เจริญภาคินรัตน, วิลาส พุ่มพิมล และนันทนาฏ อุพงค์. (2565). การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, *15*(1), 109 - 112.

ปริชต์ สาติ. (2566). *การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านโนน ตำบลขามป้อม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม*. [วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ปิลันลน์ ปุณญประภา, พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, นพดล อินทร์จันทร์ และกิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์. (2561). ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อภูมิปัญญาและการสืบทอดผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 6*(1), 159 – 168.

พนารัตน์ เดชกุลทอง. (2560). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ*. [รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ].

มหิทธร สุรบุญจรัส. (2566). *แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองรอง กรณีศึกษา จังหวัดชัยนาท.* [รายงานการศึกษาส่วนบุคคล วิทยาลัยนักบริหาร, สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.]. https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/05/IS9822_มหิทธร-สุรบุญจรัส_แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว.pdf

ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580).* เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. 13 ตุลาคม 2561.

_____. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570).* เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง. 1 พฤศจิกายน 2565.

รัศมี อิสลาม, กนกพรรณ วิบูลย์ศรินทร์, พิศาล แก้วอยู่, ภควัต รัตนราช, อมรเทพ สกุณา และปุณณภา เบญจเสวี. (2567). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนเนินขาม จังหวัดชัยนาท. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 20*(2), 117 – 137.

วิรินธร อักษรนิตย์, จันทร์ดา พิทักษ์สาลี, มนฑกาน อรรถสงเคราะห์, ทรงธรรม แก้วประถม, มุกดา ธรรมกิรติ และขจร หนูทอง. (2566). องค์ความรู้ชุมชน: ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านชุมชนบาราโหม ปัตตานี. *Journal of Information and Learning*, *34*(2), 158 - 165. doi: https://doi.org/10.14456/jil.2023.28

สมาคมแม่บ้านมหาดไทย จังหวัดชัยนาท. (2565). *ผ้าทอลายช่อใบมะขาม ลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดชัยนาท.* สำนักงานจังหวัดชัยนาท.

สุภางค์ จันทวานิช. (2551). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนิศา โพธิแสนสุข และละอองดาว ภูสำรอง. (2565). การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาการทอผ้ากลุ่มทอผ้าบ้านลาดบูรพา ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *Journal of Social Science for Local Development Rajabhat Maha Sarakham University*, *9*(2), 138 - 149.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินขาม. (2562). *ข้อมูลชุมชนตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท.* สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเนินขาม.

อัมพิกา อำลอย. (2564). การบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนในประเทศไทย. *เจ-ดี: วารสารวิชาการการออกแบบสภาพแวดล้อม, 8*(1), 171 - 191.

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, *35*(4), 216 - 224. doi: https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Belletti, G., Marescotti, A. & Touzard, J. M. (2017). Geographical Indications, Public Goods, and Sustainable Development: The Roles of Actors' Strategies and Public Policies. *World Development, 98*, 45 - 57.

Boccella, N. & Salerno, I. (2016). Creative Economy, Cultural Industries and Local Development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 223*, 291 - 296.

Bocken, N. M., De Pauw, I., Bakker, C., & Van Der Grinten, B. (2016). Product Design and Business Model Strategies for a Circular Economy. *Journal of Industrial and Production Engineering, 33*(5), 308 - 320.

Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity. *World Development, 8*(3), 213 – 235. doi: https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X

Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation': Models, Meanings and Practices. *Community Development Journal, 43*(3), 269 - 283. doi: https://doi.org/10.1093/cdj/bsn010

Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2017). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage Publications.

Dinnie, K. (2015). *Nation Branding: Concepts, Issues, Practice*. Routledge.

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum.

Guest, G., Bunce, A. & Johnson, L. (2006). How Many Interviews are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field methods, 18*(1), 59 - 82.

Magagula, V. (2025). The Participation Paradox: Analysing Community Disengagement through Dependency Theory. *Development Southern Africa*, 1 - 22.

Nonaka, I. & Takeuchi, H. (2007). The Knowledge-creating Company. *Harvard Business Review, 85*(7/8), 162.

Oakley, P. & Marsden, D. (1984). *Approaches to Participation in Rural Development*. International Labour Office.

Pretty, J. N. (1995). Participatory Learning for Sustainable Agriculture. *World development*, *23*(8), 1247 - 1263. doi: https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00046-F

UNESCO. (2017). *Engaging Local Communities in Stewardship of World Heritage*. UNESCO.

อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่: การศึกษาตามแนวอุปลักษณ์วิเคราะห์เชิงวิพากษ์

THE METAPHORS OF THE “SINGLE MOM” IN CONTEMPORARY SOCIAL MEDIA: A STUDY OF CRITICAL METAPHOR ANALYSIS

สุภัทร แก้วพัตร[1,*]
Suphat Kaewphat[1,*]

(**Received:** 28 Mar., 2026; **Revised:** 4 May, 2026; **Accepted:** 5 May, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่ ศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารตามกรอบแนวคิดชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์กับอุดมการณ์ที่ปรากฏ โดยใช้กรอบแนวคิด Conceptual Metaphor, SPEAKING และ Critical Metaphor Analysis (CMA) เก็บข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ. 2563 – 2567 จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ และหนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์

ผลการศึกษาพบว่าถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวปรากฏ 4 ลักษณะ ได้แก่ [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการเดินทาง] [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการต่อสู้] [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือบ้านและครอบครัว] และ [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการทำธุรกิจ] อุปลักษณ์เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและแปรเปลี่ยนมุมมองของสังคมต่อบทบาทผู้หญิงทั้งในครอบครัวและสังคม ด้านองค์ประกอบการสื่อสาร พบว่า ฉาก จุดมุ่งหมาย และผู้ร่วมเหตุการณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร มีการใช้ภาษาและบริบทหลากหลายในการนำเสนอเรื่องราวของแม่เลี้ยงเดี่ยวทั้งในรูปแบบข่าว บทสัมภาษณ์ บทความเชิงความคิดเห็น และการบอกเล่าประสบการณ์ส่วนบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและแรงบันดาลใจทางสังคม การวิเคราะห์ CMA พบว่าการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอุดมการณ์ปิตาธิปไตย ได้แก่ แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการต่อสู้ที่สะท้อนการท้าทายบทบาทผู้หญิงในสังคมปิตาธิปไตย สะท้อนค่านิยมครอบครัวไทยที่มีความคาดหวังทางเพศและบทบาทของผู้หญิง ได้แก่ แม่เลี้ยงเดี่ยวคือบ้านและครอบครัวซึ่งเป็นการผลิตซ้ำค่านิยมครอบครัวดั้งเดิม การสื่อสารนี้จึงไม่เพียงสะท้อนความคิดของผู้ผลิตสื่อเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการผลิตซ้ำหรือท้าทายอุดมการณ์ที่มีในสังคม

คำสำคัญ: อุปลักษณ์วิเคราะห์เชิงวิพากษ์, แม่เลี้ยงเดี่ยว, สื่อสมัยใหม่

[1] สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย

[1] Thai for Communication Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University, Udon Thani Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: suphat_k@udru.ac.th

Abstract

This study aimed to investigate metaphorical expressions reflecting conceptualizations of “single mother” as represented in contemporary social media. It also examined communicative components through the ethnography of communication framework and explored the relationship between metaphorical expressions and their underlying ideologies. The study employed the theoretical frameworks of Conceptual Metaphor Theory, the SPEAKING model, and Critical Metaphor Analysis (CMA). Data were collected from 2020 to 2024 from Thairath Online and Matichon Online newspapers.

The findings revealed that metaphorical expressions related to single mothers were categorized into four major metaphorical patterns: [single motherhood as a journey], [single motherhood as a struggle], [single motherhood as home and family], and [single motherhood as a business]. These metaphorical patterns play a crucial role in conveying and shaping societal perspectives on women’s roles in both family and social contexts. Regarding communicative components, the study found that setting, ends, and participants are key communicative elements. A wide range of linguistic forms and contexts, including news report, interviews, opinion article, and personal narratives, were employed to present stories of single mothers. These communicative forms were intended to promote public understanding and encourage social engagement. Furthermore, Critical Metaphor Analysis (CMA) indicated that the use of metaphorical expressions related to single mothers is closely associated with patriarchal ideology. Single motherhood is constructed as a form of struggle, reflecting the challenges to women’s roles within a patriarchal society. It also reflects Thai family values, which are shaped by gender expectations and socially prescribed roles for women. For example, the metaphor of single motherhood as “home and family” reinforces traditional family values. This form of communication, therefore, not only reflects the perspectives of media producers but also contributes to the reproduction or contestation of prevailing social ideologies.

Keywords: Conceptual Metaphor, Single Mom, Modern Social Media

บทนำ

ในอดีตครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อยสามรุ่น ได้แก่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และบุตร การอยู่ร่วมกันลักษณะนี้เอื้อต่อความใกล้ชิด ความอบอุ่น และความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการอบรมเลี้ยงดู อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย หรือรูปแบบอื่น ล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมั่นคง ปัจจุบันพบว่า สถานการณ์

ครอบครัวไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เกิดการรับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์และค่านิยมสมัยใหม่ หรือค่านิยมทางสังคมในการดำเนินชีวิตที่ชายหรือหญิงนิยมอยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน ปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แสดงถึงการปรับตัวตามค่านิยมที่เปลี่ยนไป คือ ความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว (Family Diversity) หรือครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว หมายถึงครอบครัวซึ่งอาจมีเพียงพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกเป็นหลัก เช่น มารดาเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง ครอบครัวแตกแยก สิ่งที่แสดงให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว คือ การหย่าร้าง แตกแยก ครอบครัวที่ไม่มีพ่อ หรือไม่มีแม่ (Single Parent) หรือมีแต่แม่คนเดียว (Single Mother) (ศิริพร ช้างเขียว, 2550) นอกจากนี้อัตราการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเสียชีวิตของคู่สมรส ส่งผลให้จำนวนครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพังเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวที่แม่เป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้ปกครองเพียงคนเดียวต้องรับภาระทั้งด้านเศรษฐกิจและการดูแลบุตร ส่งผลให้เกิดความเครียด และมีข้อจำกัดด้านเวลาในการอบรมเลี้ยงดูและสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรอย่างเหมาะสม (ปทุมวดี ปิยธรรมศิริ, 2550)

ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย โครงสร้างครอบครัวได้เปลี่ยนผ่านสู่ความหลากหลายภายใต้อิทธิพลของค่านิยมสมัยใหม่ส่งผลให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวหรือครอบครัวที่มีผู้ปกครองเพียงคนเดียวเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและโอกาสทางการศึกษา ขณะเดียวกันครอบครัวลักษณะนี้มักเผชิญกระบวนการทำให้เป็นชายขอบในเชิงสังคมและนโยบาย ซึ่งนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนผ่านการผลิตซ้ำภาพ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคม โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Conceptual Metaphor) ที่แฝงทัศนคติ ค่านิยม และอารมณ์ เช่น การเปรียบเทียบที่สื่อความหมายเชิงนัยเกี่ยวกับสถานะและบทบาทของผู้หญิงกลุ่มนี้ ดังนั้นอุปลักษณ์จึงไม่ได้เป็นเพียงคำเปรียบเทียบ แต่เป็น “เครื่องมือทางภาษา” ที่ใช้กำกับตัวตนคนในสังคม

มุมมองทางด้านภาษาศาสตร์ Lakoff & Johnson (1980) ได้กล่าวไว้ว่า อุปลักษณ์มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางภาษา หากยังก่อรูปความหมาย สะท้อน และกำหนดกรอบความคิดของผู้ใช้ภาษา และอาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเมื่อถูกผลิตและเผยแพร่ผ่านสถาบันที่มีอำนาจ เช่น สื่อมวลชน อุปลักษณ์จึงสามารถศึกษาได้ทั้งในฐานะเครื่องมือสะท้อนมโนทัศน์และกลวิธีทางภาษาในการสื่อสาร ซึ่งปรากฏอย่างแพร่หลายในวาทกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะวาทกรรมครอบครัวที่มีความละเอียดอ่อนและต้องอาศัยการเลือกใช้ภาษาอย่างระมัดระวัง

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอุปลักษณ์ เช่น ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2549) เรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม (2551) ที่ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้ : การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์” ในแง่การทำหน้าที่ของอุปลักษณ์ งานวิจัยของ กนกรัตน์ สิทธิบุศย์ (2557) ศึกษาบทบาทและการสื่อสารของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทย หรืองานวิจัยที่กล่าวถึงแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สะท้อนความเชื่อและมุมมองของสังคมไทยต่อผู้หญิงที่ต้องรับบทบาทหลากหลาย เช่น งานของ จีรนันท์ พิมถาวร (2556) พบว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวในมุมมองอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาก่อน นอกจากนี้เมื่อศึกษางานวิจัยทางด้านสังคมที่เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว”

พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นทางด้านมุมมองของนักประชากรศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์และนักสถิติ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่โดยบูรณาการเข้ากับการศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารของสื่อสังคมสมัยใหม่ตามกรอบแนวคิดชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร รวมถึงวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่กับอุดมการณ์ที่ปรากฏ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารตามกรอบแนวคิดชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่กับอุดมการณ์ที่ปรากฏ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (จย.มน.150/2568) เลขที่รับรอง อว 0622.7/475 ตั้งแต่วันที่ 21 กันยายน 2568 โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาและรวบรวมเอกสาร รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน แนวคิดที่เกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของ Lakoff & Johnson (1980) และแนวคิดเรื่ององค์ประกอบในการสื่อสาร (SPEAKING) ของทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในสื่อสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” และแนวคิด “ปิตาธิปไตย” ที่ศึกษาตามแนวทางการศึกษาอื่น

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกกลุ่มข้อมูล คัดเลือกแหล่งข้อมูลแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มข้อมูล คือ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ที่มีเนื้อหาและนำเสนอภาพ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ได้แก่ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ โดยประยุกต์ใช้แนวทางของ Lakoff & Johnson (1980) และ Kövecses (2002)

ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล คัดเลือกและเก็บรวบรวมข้อมูลตามเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลจาก 2 แหล่งข้อมูล โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ. 2563 – 2567 คือ 1) หนังสือพิมพ์ออนไลน์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ และ 2) หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ จำนวน 100 ฉบับ ในการศึกษานี้ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจากข้อความพาดหัวข่าว ข่าว บทความ บทวิเคราะห์ คำบรรยายใต้ภาพ และข้อเขียนอื่นๆ ที่มีการกล่าวถึง “แม่เลี้ยงเดี่ยว”

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น

4.1 วิเคราะห์ตัวบท

(1) วิเคราะห์ข้อมูลอุปลักษณ์ตามที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

(2) จำแนกประเภทอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามความหมายต้นทาง และตามความหมายปลายทาง

(3) วิเคราะห์มโนทัศน์ โดยอธิบายการถ่ายโยงความหมายจากแวดวงความหมายต้นทางไปยังแวดวงความหมายปลายทาง ตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของ Lakoff & Johnson (1980)

4.2 วิเคราะห์กระบวนการสร้าง/ผลิตตัวบท และวิเคราะห์การรับตัวบทหรือการบริโภค ตัวบท (Discourse Consumption) โดยประยุกต์ใช้กรอบการวิเคราะห์องค์ประกอบ การสื่อสารตามแนวชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสารของ Hymes (1974)

4.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” กับอุดมการณ์ที่ปรากฏ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อสมัยใหม่ทั้งสองกลุ่ม และจะอภิปรายผลทางอุดมการณ์ที่อาจจะเกิดจากการนำเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อสมัยใหม่

ขั้นที่ 5 สรุป อภิปราย และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่แสดงมโนอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่ Kövecses (2002) กล่าวว่า มโนอุปลักษณ์ที่ได้จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์นั้น เป็นการถ่ายโยงความหมายจากแบบเปรียบ (Source Domain) ไปยังสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target Domain) อย่างเป็นระบบ และจะสามารถทำให้เราเข้าใจสิ่งที่ถูกเปรียบซึ่งเป็นรูปธรรมน้อย ผ่านแบบเปรียบซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่า ความสัมพันธ์ของแบบเปรียบและสิ่งที่ถูกเปรียบสามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบระหว่างทั้งสองสิ่งและแสดงความเป็นคู่ความสัมพันธ์ (Mapping) ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การต่อสู้ มโนอุปลักษณ์ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การต่อสู้] เป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายการต่อสู้ (Source Domain) ไปยังวงความหมายของแม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การต่อสู้แบบเปรียบ (Source Domain) ที่นำมาใช้เปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target Domain) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการต่อสู้ สามารถแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการต่อสู้กับแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ ดังนี้

การต่อสู้ (Source Domain)		**แม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain)**
สงคราม		ชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยว
ศัตรู / คู่อุปสรรค	→	อุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ
นักรบ / แม่ทัพ		แม่เลี้ยงเดี่ยว
กลยุทธ์ในการต่อสู้		วิธีการจัดการชีวิตและบทบาทหน้าที่
ผลของการต่อสู้		ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

ตัวอย่าง

“แม่น้อย โพธิ์งาม ได้ออกมาทวีตแสดงความคิดเห็นว่า "คุณภาพชีวิตดี การศึกษาดี แต่อยู่ใกล้ชิดคนตรรกะไม่ดี.... ก็ไม่ได้แปลว่าเค้าจะเติบโตมาเป็นคนคุณภาพ....นี่ก็ลูกแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เป็นมาได้ขนาดนี้ เพราะ<u>แม่ต่อสู้ให้เห็น เราเลยแกร่ง</u>.... พูดแค่นี้แหละ สงสารเด็ก" (ไทยรัฐออนไลน์, 2563ก)

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนอุปลักษณ์ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การต่อสู้] “แม่เลี้ยงเดี่ยว” คือ นักสู้ ส่วน “ลูก” คือ ผลลัพธ์ของการหล่อหลอม จากข้อความ “แม่ต่อสู้ให้เห็น เราเลยแกร่ง” จะพบว่ามีถ้อยคำอุปลักษณ์ “ต่อสู้” และ “แกร่ง” ความหมายถึง “ต่อสู้” ชีวิตถูกเปรียบเหมือนสนามรบที่แม่ต้องฝ่าฟัน อุปสรรค “แกร่ง” ลูกถูกเปรียบเหมือนวัสดุแข็งแรง (เช่น เหล็ก/หิน) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเลี้ยงดูของแม่เลี้ยงเดี่ยวหล่อหลอมให้ลูกเข้มแข็ง ดังนั้น “แม่เลี้ยงเดี่ยว” คือ “นักสู้ที่สร้างความแกร่งให้ลูก” จากตัวอย่างดังกล่าว สามารถพิจารณาได้ว่า “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ถูกเปรียบในฐานะ “นักสู้” ขณะที่ “ลูก” ถูกมองเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการหล่อหลอม ซึ่งยิ่งผ่านประสบการณ์การต่อสู้มากเท่าใดยิ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น

การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในรูปแบบ **“แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการต่อสู้”** โดยใช้ “การต่อสู้” เป็นโดเมนต้นทาง เพื่ออธิบาย “ชีวิตของแม่เลี้ยงเดี่ยว” ซึ่งเป็นโดเมนเป้าหมาย อุปลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของแม่เลี้ยงเดี่ยวถูกมองว่าเป็นกระบวนการเผชิญหน้ากับอุปสรรค ความยากลำบาก และแรงกดดันต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การจับคู่ระหว่างสองโดเมนนี้ปรากฏอย่างชัดเจน กล่าวคือ แม่เลี้ยงเดี่ยวเปรียบเสมือน“นักสู้” ที่ต้องเผชิญกับ “คู่ต่อสู้” ซึ่งอาจหมายถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม หรือภาระในการเลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง ขณะที่การเลี้ยงดูลูกให้เติบโตอย่างมีคุณภาพเปรียบได้กับ “ชัยชนะ” ของการต่อสู้ ส่วนความเข้มแข็งของลูกที่กล่าวว่า “เราเลยแกร่ง” สะท้อนผลลัพธ์ของการต่อสู้ที่ไม่เพียงส่งผลต่อผู้เป็นแม่ แต่ยังถ่ายทอดไปยังลูกในฐานะผู้สังเกตและเรียนรู้ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ Lakoff และ Johnson อุปลักษณ์นี้ทำหน้าที่ “กำหนดกรอบความคิด” (Framing) โดยทำให้ผู้อ่านมองแม่เลี้ยงเดี่ยวในฐานะผู้ที่ต้องใช้ความอดทน ความกล้าหาญ และความพยายามอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการ “เน้นและการละเลย” กล่าวคือ เน้นด้านความเข้มแข็งและความสามารถในการเผชิญปัญหา แต่ละเลยมิติอื่น เช่น ความเปราะบาง ความเหนื่อยล้า หรือความต้องการการสนับสนุนทางอารมณ์

1.2 แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การแข่งขัน มโนอุปลักษณ์ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การแข่งขัน] เป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมาย การแข่งขัน (Source Domain) ไปยังวงความหมายของแม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำองค์ประกอบจากแวดวงความหมายของการแข่งขันมาใช้เป็นแบบเปรียบ (Source Domain) ที่นำมาใช้เปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target Domain) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแข่งขัน สามารถแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการแข่งขันกับแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ ดังนี้

การแข่งขัน (Source Domain)		**แม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain)**
การแข่งขัน / การแข่งขันทางกีฬา		ชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยว
นักกีฬา		แม่เลี้ยงเดี่ยว
คู่แข่ง	→	อุปสรรคและแรงกดดันต่างๆ
การฝึกซ้อม		การเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิต
สนามแข่งขัน		พื้นที่ชีวิตและบริบททางสังคม
กติกา		ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์ของสังคม
เส้นชัย / ชัยนะ		การแก้ไขปัญหาและก้าวข้ามอุปสรรค
ผลการแข่งขัน		ประสบความสำเร็จ

ตัวอย่าง

“เอ็มมี่ หาเงินสู้สุดใจ ตื่นเช้ามาต้องเสียเงินวันละ 650 บาท ส่งลูกไปโรงเรียน เป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สู้ทั้งกายและทั้งใจจริงๆ สำหรับ เอ็มมี่ อมลวรรณ ที่ทำงานหาเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว และลูกทั้ง 2 ด้วยสองมือ โดยช่วงที่ลูกๆ ใกล้จะเปิดเทอมนั้น เจ้าตัวก็ได้วิ่งวุ่นจัดการทั้งเรื่องเงินค่าเทอมร่วมหลักหมื่น และการย้ายโรงเรียนใหม่ของลูก แม้จะเหนื่อยขนาดไหน แต่แม่คนนี้ก็ยังคงสู้เสมอ ถึงแม้ใจจะสู้มากขนาดไหน แต่เอ็มมี่ก็ยังมีมุมที่เหนื่อย ที่ท้อด้วยเหมือนกัน” (ไทยรัฐออนไลน์, 2563ข)

จากข้อความข้างต้นปรากฏการใช้มโนอุปลักษณ์ในรูปแบบ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การแข่งขัน] สามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในรูปแบบ **[แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การแข่งขัน]** โดยใช้ “การแข่งขัน” เป็นโดเมนต้นทางในการอธิบาย “ชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยว” ซึ่งเป็นโดเมนเป้าหมาย ข้อความนี้มีคำสำคัญที่สะท้อน “กรอบการแข่งขัน” ชัดเจน เช่น “หาเงินสู้สุดใจ” ใช้คำว่า “สู้” “วิ่งวุ่นจัดการ” เปรียบเหมือนการ “วิ่งในสนามแข่ง” “ต้องเสียเงินทุกวัน” เหมือนต้องรักษาคะแนนตลอดเวลา “แม้จะเหนื่อย...ก็ยังคงสู้เสมอ” ลักษณะของ “นักแข่งที่ไม่ยอมแพ้” เมื่อเรามองว่า “ชีวิตคือการแข่งขัน” ทำให้เห็นว่าแม่เลี้ยงเดี่ยวต้อง “สู้” “อดทน” มี “เป้าหมาย” และมี “ความกดดัน” สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนไม่ได้แค่เล่าเรื่องแต่ใช้ “กรอบความคิดแบบการแข่งขัน” มาจัดระเบียบความเข้าใจชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยว

การจับคู่ระหว่างสองโดเมนดังกล่าวปรากฏอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ แม่เลี้ยงเดี่ยวถูกเปรียบเป็น “นักแข่งขัน” ที่ต้องเผชิญ “สนามแข่งขัน” อันได้แก่บริบทของชีวิตและสังคม ขณะที่ภาระหน้าที่ เช่น การหาเงิน ค่าใช้จ่าย และการดูแลบุตร เปรียบได้กับ “อุปสรรค” หรือ “ด่าน” ในการแข่งขัน ส่วนเป้าหมาย เช่น การเลี้ยงดูลูกให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเทียบได้กับ “เส้นชัย” ของการแข่งขัน นอกจากนี้ความเหนื่อยล้าและความท้อถอยยังสะท้อนประสบการณ์ของผู้เข้าแข่งขันที่ต้องใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่อง

อุปลักษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Lakoff และ Johnson ที่ว่า อุปลักษณ์มีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิด (Framing) ของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อชีวิตถูกมองผ่านกรอบของ “การแข่งขัน” จะทำให้เกิดการเน้น (Highlighting) ในด้านของความพยายาม การต่อสู้ และความอดทน ขณะเดียวกันก็มีการละเลย (Hiding) มิติอื่น เช่น ความรัก ความผูกพัน หรือความอ่อนโยนในบทบาทของความเป็นแม่ แนวคิด

ดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่า อุปลักษณ์มีรากฐานจากประสบการณ์ (Experiential Basis) เนื่องจากมนุษย์มีประสบการณ์ร่วมเกี่ยวกับการแข่งขันในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียน หรือการทำงาน จึงนำกรอบความคิดนี้มาใช้ทำความเข้าใจสถานการณ์ที่ต้องดิ้นรน ดังนั้นอุปลักษณ์ **[แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การแข่งขัน]** แสดงให้เห็นการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายและกำหนดวิธีคิดของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lakoff และ Johnson ที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นพื้นฐานของระบบความคิด มิใช่เพียงเครื่องประดับทางภาษาเท่านั้น

1.3 แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ บ้านและครอบครัว มโนอุปลักษณ์ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ บ้านและครอบครัว] เป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายบ้านและครอบครัว (Source Domain) ไปยังวงความหมายของแม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำองค์ประกอบจากแวดวงความหมายของพื้นที่ ความอบอุ่น การดูแลบ้านและครอบครัวใช้เป็นแบบเปรียบ (Source Domain) ที่นำมาใช้เปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target Domain) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการบ้านและครอบครัว สามารถแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบ้านและครอบครัวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ ดังนี้

บ้านและครอบครัว (Source Domain)		**แม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain)**
บ้านและครอบครัว		โครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัว
พ่อและแม่		แม่เลี้ยงเดี่ยว (ผู้ทำหน้าที่แทนทั้งพ่อและแม่)
ลูก		สมาชิกในครอบครัว
การดูแลลูก	→	การให้ความช่วยเหลือ / การดูแล
		การเอาใจใส่ / การสนับสนุนและปกป้อง
บ้าน / ที่อาศัย		ครอบครัวในฐานะพื้นที่แห่งความมั่นคงทางอารมณ์

ตัวอย่าง

“มิติสถาบันครอบครัวยุคใหม่ เข้มแข็งด้วย<u>เสาเดี่ยวเสริมเหล็ก</u>ข้างครบสมบูรณ์ทั้งพ่อและแม่ที่จะมาค้ำยันให้ครอบครัวแข็งแรง บางบ้านอาจจะมีแค่<u>เสาเดียว</u> เป็นคุณพ่อ หรือ<u>คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว</u> สังคมยุคปัจจุบันสถาบันครอบครัวอาจไม่ได้มี<u>เสา 2 ข้าง</u>ครบสมบูรณ์ทั้งพ่อและแม่ที่จะมา<u>ค้ำยันให้ครอบครัวแข็งแรง</u>” (ไทยรัฐออนไลน์, 2565)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนมโนอุปลักษณ์ในรูปแบบ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ บ้านและครอบครัว] แม่เลี้ยงเดี่ยวถูกอุปลักษณ์ว่าเป็น “เสาเดี่ยวเสริมเหล็กของครอบครัว” โดย “เสา” ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณ์ของผู้ปกครอง ซึ่งในครอบครัวสมบูรณ์ เสาสองต้นหมายถึงพ่อและแม่ที่ร่วมกันค้ำจุนครอบครัว แต่ในกรณีของแม่เลี้ยงเดี่ยว แม้จะมีเพียงเสาเดียวก็ยังสามารถสร้างความมั่นคงได้ด้วยการเสริมเหล็ก เปรียบถึงผู้ปกครองที่ต้องเป็นศูนย์รวมบทบาทและภาระหน้าที่ไว้ที่ผู้ปกครองเพียงคนเดียว ทั้งยังสะท้อนว่าการเลี้ยงดูบุตรเพียงคนเดียวเป็นบทบาทที่หนักและสำคัญในลักษณะเดียวกับโครงสร้างที่ต้องรองรับน้ำหนัก โดยแม่เลี้ยงเดี่ยวจึงถูกมอง

เป็นเสาหลักที่สามารถค้ำยันและรักษาเสถียรภาพของครอบครัวให้ดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้ อุปลักษณ์ดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวของแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเผชิญกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่าต่อบทบาทของผู้ปกครองเพียงคนเดียวในฐานะกลไกสำคัญที่หล่อเลี้ยงและขับเคลื่อนครอบครัวให้ดำเนินต่อไปได้อย่างมั่นคง

1.4 แม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การทำธุรกิจ มโนอุปลักษณ์ [แม่เลี้ยงเดี่ยว คือการทำธุรกิจ] แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบแม่เลี้ยงเดี่ยวกับการทำธุรกิจ คนในครอบครัวเปรียบเป็นพนักงานบริษัท แม่เลี้ยงเดี่ยวเปรียบเป็นเจ้าของกิจการ การบริหารจัดการทรัพยากร บทบาทและปัญหา และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเปรียบเป็นการทำธุรกิจ และปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นเปรียบเป็นการขาดทุน สินค้าไม่ได้คุณภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการถ่ายโยงความหมายจากวงการทำธุรกิจ (Source Domain) ไปยังวงความหมายของแม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การทำธุรกิจแบบเปรียบ (Source Domain) ที่นำมาใช้เปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ (Target Domain) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการทำธุรกิจ สามารถแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการทำธุรกิจกับแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ ดังนี้

การทำธุรกิจ (Source Domain)		**แม่เลี้ยงเดี่ยว (Target Domain)**
บริษัท / ร้านค้า		ครอบครัว
การบริหารจัดการองค์กร		การจัดการบทบาทและความรับผิดชอบ
ผู้บริหารสูงสุด / เจ้าของกิจการ	→	แม่เลี้ยงเดี่ยว
พนักงาน		สมาชิกในครอบครัว
ผลิตภัณฑ์/ผลลัพธ์ของธุรกิจ		แนวทางการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจในชีวิต
กติกา		ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์ทางสังคม
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย		สมาชิกในครอบครัว (ผู้รับผลของการตัดสินใจ)

ตัวอย่าง

“แม่เลี้ยงเดี่ยวสุดแกร่ง ลูก 15 คน เลี้ยงเองไม่ง้อใคร ส่งจบปริญญา สาววัย 46 ปี คุณแม่ที่มีลูกมากที่สุดใน จ.ตรัง ชาย-หญิงรวม 15 คน และยังเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวแต่ใจสู้ รับจ้างกรีดยางพาราส่งลูกเรียนหนังสือทุกคน เผย ไม่ท้อและขอเป็นกำลังใจให้คุณแม่เลี้ยงเดี่ยวทุกคนต้องเข้มแข็ง” (ไทยรัฐออนไลน์., 2566)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้พบอุปลักษณ์ของแม่เลี้ยงเดี่ยวในเชิงความเข้มแข็งและความอดทนสูงสุด เช่น *“สุดแกร่ง / ใจสู้”* ถ้อยคำอุปลักษณ์ “สุดแกร่ง” มีความหมายเปรียบแม่เลี้ยงเดี่ยวเหมือนผู้ต่อสู้ที่ไม่มีวันยอมแพ้ แม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถรับมือกับภาระหนักที่สุดและยังคงตั้งใจต่อสู้เพื่อครอบครัว *“ลูก 15 คน เลี้ยงเองไม่ง้อใคร”* ถ้อยคำอุปลักษณ์การระบุจำนวนลูกและความพึ่งพาตนเองนี้ สื่อความหมายถึงภาระมหาศาลแต่ยังรับผิดชอบได้ทั้งหมดด้วยตัวเองที่สะท้อนความอดทนและความสามารถในการบริหารชีวิตสูงสุดของแม่เลี้ยงเดี่ยว นอกจากนี้คำว่า “ส่งจบปริญญา” ความหมายถึงการเปรียบความสำเร็จของลูกเป็นผลลัพธ์แห่ง

ความพยายามและการเสียสละ ซึ่งสะท้อนแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถสร้างอนาคตให้ลูกแม้ต้องเผชิญอุปสรรคหนัก และในข้อความ*“รับจ้างกรีดยางพารา”* อุปลักษณ์ “การทำงานหนัก” แสดงความจริงใจและความพยายามในชีวิตประจำวัน สะท้อนแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องใช้แรงกายและแรงใจเพื่อเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ข้อความ *“ไม่ท้อ / ขอกำลังใจให้แม่เลี้ยงเดี่ยวทุกคน”* ถ้อยคำอุปลักษณ์สื่อสารเชิงให้กำลังใจ สื่อความหมายถึงความเข้มแข็งและแรงบันดาลใจที่สะท้อนให้เห็นถึงแม่เลี้ยงเดี่ยวไม่เพียงต่อสู้เพื่อครอบครัวตัวเอง แต่ยังเป็นแบบอย่างให้ผู้หญิงคนอื่น สรุปภาพรวม ข้อความนี้สร้างภาพ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” คือผู้หญิงสุดแกร่งที่รับมือกับภาระหนักที่สุด แต่สามารถสร้างอนาคตให้ลูกทุกคนสำเร็จ เน้นให้เห็นความอดทนสูงสุดและความสามารถในการจัดการชีวิต ความสำเร็จเกิดจากความพยายามและความอดทน แม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นผู้บริหารชีวิตและทรัพยากร ต้องตัดสินใจหลายด้านเหมือน CEO ของครอบครัว

จากตัวอย่างดังกล่าวพบว่ามีการใช้ “การทำธุรกิจ” เป็นโดเมนต้นทาง และ“ชีวิตของแม่เลี้ยงเดี่ยว” เป็นโดเมนเป้าหมาย โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญระหว่างสองโดเมนอย่างชัดเจน กล่าวคือ แม่เลี้ยงเดี่ยวเปรียบเสมือน “ผู้ประกอบการ” ที่ต้องบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ขณะที่ลูกทั้ง 15 คน เปรียบได้กับ “ความรับผิดชอบหลัก” หรือ “หน่วยงาน” ที่ต้องดูแลให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ รายได้จากการกรีดยางพาราทำหน้าที่เสมือน “เงินทุน” ที่ต้องจัดสรรอย่างรอบคอบเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ค่าเล่าเรียน อาหาร และการดำรงชีวิต นอกจากนี้กระบวนการเลี้ยงดูลูกจนจบการศึกษา ยังสามารถเปรียบได้กับ “การลงทุนระยะยาว” ที่ต้องอาศัยความอดทน การวางแผน และการบริหารความเสี่ยง เช่นเดียวกับการทำธุรกิจที่ไม่อาจเห็นผลกำไรในทันที แต่ต้องอาศัยเวลาและความมุ่งมั่น ความไม่ย่อท้อที่ปรากฏในข้อความ เช่น “ไม่ท้อ” และ “ต้องเข้มแข็ง” ก็สอดคล้องกับลักษณะของผู้ประกอบการที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและอุปสรรคอยู่เสมอ

เมื่อพิจารณาตามกรอบของ Lakoff และ Johnson อุปลักษณ์นี้ยังสะท้อนลักษณะของการ “เน้นและการละเลย” กล่าวคือ เน้นให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการ ความอดทน และความมีวินัยของแม่เลี้ยงเดี่ยว ขณะเดียวกันก็อาจละเลยมิติทางอารมณ์ เช่น ความรัก ความผูกพัน หรือความเหนื่อยล้าทางจิตใจ เนื่องจากกรอบ “ธุรกิจ” มักให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพและผลลัพธ์มากกว่าความรู้สึก

ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ปรากฏในหลายกรอบมโนทัศน์ ได้แก่ การต่อสู้ การแข่งขัน ครอบครัว และธุรกิจ สะท้อนมิติชีวิตและบทบาทของแม่เลี้ยงเดี่ยวในแง่มุมที่แตกต่างกัน กรอบ “การต่อสู้” เน้นภาพของความเข้มแข็งในการเผชิญแรงกดดันทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมีส่วนหล่อหลอมความอดทนและทักษะชีวิตของบุตร ส่วนกรอบ “การแข่งขัน” นำเสนอชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยวในฐานะสนามแห่งความพยายามที่ต้องเผชิญข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ เวลา และการเลี้ยงดูบุตร โดยความสำเร็จของลูกถูกมองเป็นผลลัพธ์ของความมุ่งมั่น ขณะที่กรอบ “ครอบครัว” ยกระดับแม่ให้เป็นศูนย์กลางของครอบครัว ทำหน้าที่ครอบคลุมทั้งบทบาทพ่อและแม่ สะท้อนความรับผิดชอบและการอุทิศตน และกรอบของ “ธุรกิจ” ชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยวถูกเปรียบกับการบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัด ทั้งด้านการเงิน เวลา และการวางแผนระยะยาว ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อุปลักษณ์ทั้งสี่กรอบร่วมกันสะท้อนมิติสำคัญ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

ความพยายามและความเข้มแข็ง และความสามารถในการบริหารจัดการชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของ Lakoff และ Johnson ที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นกลไกในการกำหนดกรอบความคิดและการรับรู้ มิใช่เพียงการสะท้อนความเป็นจริงเท่านั้น

2. องค์ประกอบการสื่อสารตามกรอบทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร จากการวิเคราะห์การรับตัวบทหรือการบริโภคตัวบท (Discourse Consumption) โดยประยุกต์ใช้กรอบการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารตามแนวชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร กรอบแนวคิด SPEAKING ของ Hymes (1974) ซึ่งกรอบแนวคิดนี้มุ่งวิเคราะห์ภาษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการใช้ภาษาต่างหน้าที่ต่างเหตุการณ์ ต่างสังคม การที่จะเข้าใจการสื่อสารได้อย่างชัดเจนจึงต้องทำความเข้าใจพฤติกรรมโดยรวมของการสื่อสารและองค์ประกอบในการสื่อสารด้วย จากการศึกษาข้อมูลพบว่า องค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอภาพ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ผ่านสื่อออนไลน์จะประกอบด้วย ฉาก จุดมุ่งหมาย และผู้ร่วมเหตุการณ์ ภาพดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารลักษณะและบทบาทของแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยมีการนำเสนอจากสองกลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ถูกนำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ และกลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ที่นำเสนอผ่านสื่อระดับประเทศ การนำเสนอมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ นอกจากนี้ผู้ร่วมเหตุการณ์ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้งไทยรัฐออนไลน์และมติชนออนไลน์มีผู้รับสารจำนวนมากและมีอิทธิพลสูงซึ่งผู้ร่วมเหตุการณ์จะประกอบไปด้วย ผู้รับสาร ผู้ส่งสารรวมไปถึงทีมงานผลิตหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในทุกกระบวนการ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางของมุมมองคนในสังคม เมื่อนำกรอบแนวคิดของ Fairclough (1995) ซึ่งเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) ที่มองว่าภาษาไม่ใช่เพียงเครื่องมือสื่อสาร แต่เป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและอุดมการณ์ในสังคม โดยเสนอการวิเคราะห์ 3 มิติ ได้แก่ (1) ตัวบท (text) ซึ่งพิจารณาลักษณะทางภาษา (2) การปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) ที่เกี่ยวกับการผลิตและการตีความข้อความ และ (3) การปฏิบัติทางสังคม (social practice) ที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจ แนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าภาษามีบทบาททั้งในการสะท้อนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ในสังคม เมื่อนำมาวิเคราะห์กระบวนการนี้จะพบว่า สามารถแบ่งออกเป็นสองมิติหลัก คือ 1) กระบวนการผลิตและกระจายตัวบท และ 2) กระบวนการบริโภคและตีความตัวบท ซึ่งงานวิจัยนี้ประมวลผลการวิเคราะห์ทั้งสองมิติเพื่อสรุปวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม ดังนี้

2.1 การผลิตและกระจายตัวบท ในการผลิตตัวบท ภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวถูกสร้างขึ้นโดยผู้สื่อข่าวซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกนำเสนอข่าวสะท้อนอารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติของผู้สื่อข่าว ทั้งนี้สังคมมักยอมรับข่าวเป็นการนำเสนอความจริงโดยไม่ตระหนักถึงอคติที่แฝงอยู่ ภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวจึงถูกผลิตซ้ำและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว **ด้านการผลิตตัวบท** จะพบว่า องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย ฉาก ผู้ร่วมเหตุการณ์ และบรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ การวิเคราะห์แบ่งเป็นสองมิติ ได้แก่ ฉากในสื่อหนังสือพิมพ์และฉากในปริบทสังคม โดยผู้ส่งสารเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การนำเสนอแตกต่างกัน และ **ด้านการกระจายตัวบท** พบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ไทยรัฐออนไลน์ และมติชนออนไลน์ เปิดโอกาสให้ผู้อ่านเข้าถึงข่าวสารหลากหลายช่องทาง หนังสือพิมพ์ออนไลน์ใช้ถ้อยคำลายลักษณ์อักษรควบคู่กับภาพประกอบ ทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้นาน

2.2 การบริโภคและตีความตัวบท ผู้รับสารบริโภคตัวบทเพื่อรับทราบเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยเชื่อมั่นในความน่าเชื่อถือของสื่อ ข่าวเหล่านี้นอกจากมีจุดมุ่งหมายชัดเจนแล้วยังแฝงทัศนคติและอคติของผู้สื่อข่าว ได้แก่ **การบริโภคตัวบท** พบว่า ผู้ร่วมเหตุการณ์ ได้แก่ ผู้รับสารทั้งในและต่างประเทศ มีทั้งกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวและประชาชนทั่วไป สื่อทั้งสองประเภทเปิดโอกาสให้ผู้รับสารแสดงความคิดเห็นโดยไม่จำกัดเพศ อายุ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ และ **การตีความตัวบท** พบว่า ผู้รับสารเชื่อว่าข้อมูลและความคิดเห็นเป็นข้อเท็จจริง เนื่องจากมาจากสื่อที่มีการคัดกรองข่าวอย่างเข้มงวด การนำเสนอแม่เลี้ยงเดี่ยวผ่านผู้ส่งสารที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวนั้นเพิ่มความน่าเชื่อถือและสร้างอิทธิพลต่อการรับรู้และทัศนคติของประชาชน ดังนั้น ภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อวาทกรรมสาธารณะจึงมีอิทธิพลต่อการรับรู้และทัศนคติของสังคมต่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งในแง่ความเชื่อถือและการสะท้อนคุณค่าทางสังคม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์“แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่กับอุดมการณ์ที่ปรากฏ

จากผลการวิเคราะห์อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” สะท้อนสังคมที่ซับซ้อนและมีมิติหลากหลายมิได้เป็นเพียงการนำเสนอข้อเท็จจริงจากสถานการณ์การใช้ภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการประกอบสร้างความหมาย (Social Construction) ที่สัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ของสังคมร่วมสมัยผ่านสื่อสมัยใหม่อีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อุปลักษณ์ของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อสมัยใหม่นี้มิได้เป็นเพียงการยกย่องความเข้มแข็งของปัจเจก หากแต่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนทั้งพลัง ความเปราะบาง และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของสังคม การทำความเข้าใจอุปลักษณ์เหล่านี้ในเชิงวิพากษ์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนานโยบายและทัศนคติที่เป็นธรรมและครอบคลุมยิ่งขึ้นต่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่กับอุดมการณ์ “ปิตาธิปไตย” สามารถอธิบายได้ผ่านกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภาษาไม่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสาร หากยังเป็นกลไกสำคัญในการผลิตซ้ำและตอกย้ำอำนาจเชิงอุดมการณ์ในสังคม

จากกรอบแนวคิดของ Fairclough (1995) ที่กล่าวถึงการศึกษาวาทกรรมว่าจำเป็นต้องพิจารณาทั้งตัวบท (Text) และปริบท (Context) โดยเฉพาะในระดับ “วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice)” และ “วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-cultural Practice)” ซึ่งจะพบว่า การนำเสนออุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสมัยใหม่สะท้อนกระบวนการผลิตและการบริโภคตัวบทที่มีลักษณะผลิตซ้ำ กล่าวคือ สื่อได้เลือกใช้ถ้อยคำและภาพแทนที่ตอกย้ำมโนทัศน์บางประการ เช่น “การต่อสู้” “การแข่งขัน” “บ้านและครอบครัว” และ “การทำธุรกิจ” ซึ่งล้วนเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphors) ที่ทำหน้าที่จัดระเบียบความคิดของผู้รับสารให้เข้าใจสถานะของแม่เลี้ยงเดี่ยวในกรอบความหมายที่สังคมกำหนด

อุปลักษณ์เหล่านี้มิได้เป็นกลาง หากแต่สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับอุดมการณ์ “ปิตาธิปไตย” ซึ่งเป็นระบบความคิดที่ให้ความชอบธรรมแก่ความเหนือกว่าของผู้ชาย และกำหนดให้ผู้หญิงอยู่ในสถานะรองหรือเป็น “ผู้ถูกกระทำ” ในเชิงโครงสร้าง แม้ภาพของแม่เลี้ยงเดี่ยวในฐานะ “นักสู้” หรือ “ผู้บริหารชีวิต” เสมือนเป็นการยกระดับศักยภาพของผู้หญิง แต่ในเชิงวิพากษ์กลับพบว่า อุปลักษณ์ดังกล่าวยังคงตั้งอยู่บน

สมมติฐานของการขาด “ผู้ชาย” ในฐานะศูนย์กลาง กล่าวคือ ความยากลำบากและการต่อสู้ของแม่เลี้ยงเดี่ยวถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ แทนที่จะตั้งคำถามต่อโครงสร้างสังคมที่ทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระเพียงลำพัง

ในระดับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม อุปลักษณ์เหล่านี้สะท้อนและผลิตซ้ำค่านิยมแบบปิตาธิปไตยที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ซึ่งมองโลกผ่านกรอบเพศแบบทวิลักษณ์ (Binary Gender) และกำหนดบทบาทของผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่ของครอบครัว การดูแล และการเสียสละ แม้ในบริบทสมัยใหม่จะมีการเรียกร้องความเสมอภาคทางเพศมากขึ้น แต่การใช้ภาษายังคงสะท้อนความคาดหวังเดิม เช่น การเป็นแม่บ้าน การดูแลสามี หรือการเป็น “สมบัติ” ของผู้ชายในเชิงสัญลักษณ์

นอกจากนี้ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ (Ideological Tool) ที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมดูเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” และยอมรับได้ในสังคม เช่น การเปรียบชีวิตแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็น “การต่อสู้” หรือ “การแข่งขัน” อาจทำให้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือการขาดนโยบายสวัสดิการ ถูกลดทอนให้กลายเป็นปัญหาส่วนบุคคล ในขณะเดียวกันการวิเคราะห์ผ่านมุมมองภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) ยังสนับสนุนให้เห็นว่าภาษาและความคิดมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น อุปลักษณ์จึงมิใช่เพียงกลวิธีทางภาษา แต่เป็นกรอบความคิดที่มนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจโลก ดังนั้น อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อจึงเป็นภาพสะท้อนของระบบความคิด ค่านิยม และอุดมการณ์ของสังคมไทยในช่วงเวลาหนึ่ง กล่าวโดยสรุป อุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่มีความสัมพันธ์เชิงซ้อนกับ “**อุดมการณ์ปิตาธิปไตย**” กล่าวคือ ในขณะที่บางแง่มุมดูเหมือนจะเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีอำนาจและความเข้มแข็งมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งกลับยังคงผลิตซ้ำและตอกย้ำโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นใหญ่ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ดังกล่าวในเชิงวิพากษ์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามและเปลี่ยนแปลงวาทกรรมที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางเพศอย่างแท้จริงในสังคมต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ที่ปรากฏในสื่อสังคมสมัยใหม่ พบว่า อุปลักษณ์ที่ใช้สะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความหลากหลาย ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ โดยอุปลักษณ์เชิงบวกมักแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง อดทน และเสียสละ เช่น “นักสู้เดี่ยว” หรือ “เสาหลักของครอบครัว” ขณะที่อุปลักษณ์เชิงลบบ่งบอกถึงความเปราะบาง ขาดความสมบูรณ์ หรือเป็นภาระ เช่น “ผู้หญิงที่พัง” หรือ “แม่ที่ขาดพ่อ” ด้านองค์ประกอบการสื่อสารตามกรอบชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร (Ethnography of Communication) พบว่าสื่อสังคมสมัยใหม่ใช้ภาษาและบริบทที่หลากหลายในการนำเสนอเรื่องราวของแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งในรูปแบบข่าว บทสัมภาษณ์ บทความเชิงความคิดเห็น และการเล่าเรื่องส่วนตัว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างแรงบันดาลใจ หรือกระตุ้นการถกเถียงในเชิงสังคม ส่วนการวิเคราะห์อุปลักษณ์ผ่านกรอบ Critical Metaphor Analysis (CMA) พบว่า การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ทางสังคม คือ “ปิตาธิปไตย” โดยเฉพาะในเรื่องบทบาททางเพศ ค่านิยมครอบครัว และความคาดหวังของสังคมไทยต่อผู้หญิง การใช้ภาษาในสื่อจึงไม่เพียงแต่สะท้อนความคิดของผู้เขียนหรือสื่อเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการผลิตซ้ำหรือท้าทายอุดมการณ์ที่มีอยู่ในสังคม

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ว่า การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เพื่อสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมสมัยใหม่นั้น สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor Theory) ซึ่งเสนอโดย Lakoff & Johnson (1980) ที่มองว่าอุปลักษณ์มิใช่เพียงกลวิธีทางภาษา หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดกรอบความคิดและการรับรู้ของมนุษย์ต่อโลกและสังคม ทั้งนี้การที่พบอุปลักษณ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบสะท้อนให้เห็นว่า “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ถูกสร้างความหมายผ่านกรอบมโนทัศน์ที่หลากหลายและอาจมีลักษณะขัดแย้งกันในตัวเอง กล่าวคือ ในขณะที่อุปลักษณ์เชิงบวก เช่น “นักสู้เดี่ยว” หรือ “เสาหลักของครอบครัว” ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของความเข้มแข็งและความสามารถ อุปลักษณ์เชิงลบ เช่น “ผู้หญิงที่พัง” หรือ “แม่ที่ขาดพ่อ” กลับตอกย้ำภาพความไม่สมบูรณ์และความเปราะบางอันเป็นผลจากกรอบความคิดทางสังคมที่ยังคงยึดโยงกับค่านิยมแบบดั้งเดิม

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ผ่านกรอบชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร (Ethnography of Communication) ของ Hymes (1974) พบว่าสื่อสังคมสมัยใหม่มีลักษณะเป็นพื้นที่การสื่อสารที่เปิดกว้างและหลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการนำเสนอเรื่องราวของแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความแตกต่างกันไปตามบริบทผู้ส่งสาร และวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร ทั้งในมิติของการให้ข้อมูล การสร้างแรงบันดาลใจ และการตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานทางสังคม องค์ประกอบสำคัญ เช่น จุดมุ่งหมายในการสื่อสาร (Ends) ผู้ร่วมเหตุการณ์ (Participants) และบรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์และการตีความ (Norms of Interaction and Interpretation) ล้วนมีบทบาทในการกำหนดความหมายของอุปลักษณ์และการรับรู้ของผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความหมายของภาษาเกิดจากการใช้ภาษาในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ตามกรอบ Critical Metaphor Analysis (CMA) ชี้ให้เห็นว่า อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” มิได้เป็นเพียงภาพสะท้อนความเป็นจริง หากยังเป็นกลไกในการผลิตซ้ำและคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะอุดมการณ์ปิตาธิปไตยที่กำหนดบทบาทและความคาดหวังต่อผู้หญิง อุปลักษณ์เชิงลบบางส่วนตอกย้ำความเชื่อเรื่องครอบครัวที่สมบูรณ์ต้องมีทั้งพ่อและแม่ ขณะที่อุปลักษณ์เชิงบวก แม้ดูเป็นการยกย่อง แต่อาจแฝงความคาดหวังให้ผู้หญิงต้องเข้มแข็งเป็นพิเศษ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าอุปลักษณ์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมมีบทบาททั้งในการสะท้อนและสร้างความหมายทางสังคม และสัมพันธ์กับอุดมการณ์ปิตาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าภาษาในสื่อมิได้เป็นกลาง แต่เป็นพื้นที่ของการต่อรองความหมายและอำนาจ ซึ่งสามารถทั้งคงไว้และเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อบทบาทของผู้หญิงได้ ในด้านมิติของวาทกรรม การนำเสนอ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสังคมเป็นกระบวนการสร้างความจริงทางสังคมผ่านภาษาและอำนาจ ซึ่งถูกกำกับโดยโครงสร้าง เช่น สถาบันครอบครัว สื่อมวลชน และค่านิยมทางวัฒนธรรม การใช้อุปลักษณ์ซ้ำจึงมีส่วนในการตอกย้ำบรรทัดฐานเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและครอบครัวขณะเดียวกันแนวคิดภาพตัวแทนชี้ว่าสื่อสังคมทำหน้าที่สร้างและเผยแพร่ภาพของ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ผ่านภาษาและเรื่องเล่า อุปลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวทั้งเชิงบวกที่ส่งเสริมความเข้าใจ และเชิงลบที่อาจนำไปสู่การตีตราและการเหมารวม

จะเห็นได้ว่า การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” มิได้เป็นเพียงการสื่อสารทางภาษา แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ อุดมการณ์ และการสร้างความหมาย กล่าวคือ อุปลักษณ์ช่วยกำหนดกรอบความคิด (Framing) ให้ผู้คนเข้าใจบทบาทของแม่เลี้ยงเดี่ยวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น การเปรียบเป็น “เสาหลัก” อาจเน้นความเข้มแข็งและความรับผิดชอบ ขณะที่อุปลักษณ์บางแบบอาจตอกย้ำภาพของความขาดหรือความไม่สมบูรณ์ ซึ่งสะท้อนค่านิยมของสังคมที่มีต่อครอบครัวและเพศสภาพ อุปลักษณ์จึงมีบทบาททั้งในการสะท้อนและกำหนดการรับรู้ต่อบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทยร่วมสมัยประการแรก ในด้านทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ Lakoff & Johnson (1980) ที่เสนอว่าอุปลักษณ์เป็นกลไกพื้นฐานในการจัดระเบียบความคิดของมนุษย์โดยการที่พบมโนทัศน์ เช่น [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการต่อสู้] [แม่เลี้ยงเดี่ยวคือการแข่งขัน] แสดงให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายโอนความหมายจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมไปสู่ความเข้าใจเชิงนามธรรมซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาการใช้อุปลักษณ์ในประเด็นทางสังคม เช่น การเมือง สุขภาพ และอัตลักษณ์

นอกจากนี้เมื่อพิจารณางานวิจัยในบริบทสังคมไทยพบว่า การนำเสนอ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสมัยใหม่สะท้อนลักษณะอุปลักษณ์และมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับแนวคิดในงานวิจัยก่อนหน้า โดยเฉพาะในแง่มุมของกรอบความคิดทางสังคมที่มีต่อเพศหญิงและบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทย ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าอุปลักษณ์และการนำเสนอภาพ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” สอดคล้องกับอุดมการณ์แบบ “ชายเป็นใหญ่” ซึ่งเป็นหนึ่งในกรอบคิดที่งานของ สาธิต ทรงทรัพย์ (2564) ระบุว่าปรากฏอย่างชัดเจนในอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในละครโทรทัศน์ไทย การวิจัยดังกล่าวพบว่าภาพผู้หญิงในละครถูกตีความและจัดวางในลักษณะที่สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจชาย–หญิง ทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทและความหมายตามความคาดหวังของสังคมชายเป็นใหญ่ ซึ่งผลการศึกษาของเราแสดงให้เห็นแนวโน้มคล้ายกัน ในแง่ที่สื่อสมัยใหม่ยังคงนำเสนอแม่เลี้ยงเดี่ยวในกรอบที่สัมพันธ์กับบทบาทและความคาดหวังทางสังคมเดิม โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่และสัมพันธภาพที่ยังคงถูกตีความผ่านเลนส์ของอุดมการณ์ปิตาธิปไตย

ในแง่การทำหน้าที่ของอุปลักษณ์ ผลการศึกษาของ รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม (2551) ให้กรอบการวิเคราะห์ที่ช่วยสนับสนุนการอภิปรายผลในส่วนนี้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเสนอว่ามโนอุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้มีหน้าที่หลัก 3 ประการ คือ การถ่ายทอดความคิด บุคคลสัมพันธ์ และสัมพันธภาพ ซึ่งจะเห็นว่าการนำเสนอ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสื่อสมัยใหม่ก็ปฏิบัติหน้าที่ทั้งสามด้านในลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือภาพที่ถูกสร้างขึ้นไม่เพียงแต่ถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้หญิงในฐานะหัวหน้าครอบครัวเท่านั้น แต่ยังจัดวางแม่เลี้ยงเดี่ยวในเชิงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่มีความซับซ้อนภายใต้บริบทของสังคมไทย ทั้งในมิติของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและกับสังคมภายนอก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอุปลักษณ์ของแม่เลี้ยงเดี่ยวยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางความหมายที่เชื่อมต่อระหว่างตัวบุคคลกับบริบทสังคมโดยไม่แยกส่วน การทำหน้าที่เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดอรรถศาสตร์และมโนอุปลักษณ์ ซึ่งเน้นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อใช้เพื่อสร้างความหมายและสมมติฐานทางสังคม

นอกจากนี้ งานวิจัยของ กนกรัตน์ สิทธิบุศย์ (2557) ศึกษาบทบาทและการสื่อสารของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทย พบว่าการสื่อสารและบทบาทของแม่เลี้ยงเดี่ยวสะท้อนความเชื่อและมุมมองของสังคมไทยต่อผู้หญิงที่ต้องรับบทบาทหลากหลาย งานของ กนกรัตน์ สิทธิบุศย์ (2557) ยังชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ชีวิตของวัยรุ่นในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวนั้นได้รับอิทธิพลจากการรับรู้บทบาทของผู้หญิงตามแบบแผนสังคมอย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าการนำเสนอในสื่อไม่ใช่เพียงการสร้างภาพตัวแทนเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และการรับรู้บทบาทของผู้หญิงในชีวิตจริงด้วย ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงสอดคล้อง และสนับสนุนแนวคิดในงานวิจัยก่อนหน้า ทั้งในแง่ของการผลิตความหมาย การทำหน้าที่ของอุปลักษณ์และการสะท้อนโครงสร้างทางสังคมที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อสมัยใหม่ กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้มีความสอดคล้องและสามารถต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมในหลายสาขา ได้แก่ ภาษาศาสตร์เชิงปริชาน ภาษาศาสตร์เชิงวิพากษ์ การศึกษาวาทกรรม และสื่อศึกษา ทั้งยังช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยในบริบทภาษาไทยและสื่อสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการใช้อุปลักษณ์เพื่อสะท้อนและกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากบทความและข่าว เกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เผยแพร่ในสื่อสังคมสมัยใหม่ในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2563-2567) ซึ่งช่วยสะท้อนพลวัตของการเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในสื่อสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาจากวาทกรรมอื่น เช่น จากรายการโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือเรียน เป็นต้น

2. ควรศึกษาอุปลักษณ์ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในมุมมองของคนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย อาทิ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รวมถึงภาพตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์หรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แนวชายแดนเพื่อให้เห็นความแตกต่างหลากหลายของการประกอบสร้างความหมายและภาพแทนเกี่ยวกับแม่เลี้ยงเดี่ยวในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารและคณะทำงานทุกท่านที่ได้ให้การส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนางานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กนกรัตน์ สิทธิบุศย์. (2557). *บทบาทและการสื่อสารของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทย*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/19969

จีรนันท์ พิมถาวร. (2556). *ลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของมารดาในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว: กรณีศึกษากลุ่มมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์]. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/KU.the.2013.144

ไทยรัฐออนไลน์. (2563ก, 19 กันยายน). หญิง รฐา โพสต์ในฐานะลูก "แม่เลี้ยงเดี่ยว" คุณภาพชีวิตดีตรรกะต้องดีด้วย. *ไทยรัฐออนไลน์,* https://www.thairath.co.th/entertain/news/1933055

_____. (2563ข, 16 กรกฎาคม) เอ็มมี่ หาเงินสู้สุดใจ ตื่นเช้ามาต้องเสียเงินวันละ650บาท ส่งลูกไปโรงเรียน. *ไทยรัฐออนไลน์,* https://www.thairath.co.th/entertain/news/1890827

_____. (2565, 14 เมษายน). มิติสถาบันครอบครัวยุคใหม่ เข้มแข็งด้วยเสาเดี่ยวเสริมเหล็ก. *ไทยรัฐออนไลน์,* https://www.thairath.co.th/newspaper/2367170

_____. (2566, 17 กุมภาพันธ์). เปิดชีวิตสุดยอดแม่เลี้ยงเดี่ยวรับจ้างกรีดยางเลี้ยงลูก 15 คน. *ไทยรัฐออนไลน์,* https://www.thairath.co.th/video/channel/thairath_news/news-update/724896

ปทุมวดี ปิยธรรมศิริ. (2550). *ชีวิตการทำงานและสวัสดิการสำหรับมารดาที่เลี้ยงดูบุตรตามลำพัง*. [สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:110882

รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปลักษณ์ที่นักการเมืองใช้: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/25231/

ศิริพร ช้างเขียว. (2550). *“แม่เดี่ยว” ชีวิตที่ต้องสู้: กรณีศึกษาผู้รับบริการของสหทัยมูลนิธิบ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง*. [สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. ฐานขอมูลงานวิจัย (ThaiLis).

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2549). *อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร]. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/ 123456789/4440

สาธิต ทรงทรัพย์. (2564). *อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับเมียหลวงและเมียน้อยในละครโทรทัศน์ไทย.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร]. http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3512/1/60208306.pdf

Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. Edward Arnold.

Hymes, D. (1974). *Foundations of Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. University of Pennsylvania Press.

Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press.

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. University of Chicago Press.

การออกแบบและพัฒนามาสคอตเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ โดยการศึกษาอัตลักษณ์องค์กร และทดลองใช้วัสดุที่เป็นเหล็กเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน

DESIGN AND DEVELOPMENT OF MASCOTS TO ENHANCE IDENTITY BY STUDYING THE CORPORATE IDENTITY AND EXPERIMENTING WITH THE USE OF STEEL MATERIALS FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AT KING MONGKUT'S UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THONBURI BANG KHUN THIAN CAMPUS

ระลึก อินเสมียน[1,*]
Raluek Insamian[1,*]

(**Received:** 10 Mar., 2026; **Revised:** 5 May, 2026; **Accepted:** 11 May, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบและพัฒนามาสคอตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน โดยมุ่งเน้นความคงทนถาวรและความยั่งยืนด้านวัสดุ และ 2) ประเมินผลการรับรู้และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อมาสคอตที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดด้านการออกแบบมาสคอตที่สามารถสร้างความจดจำและสะท้อนบุคลิกภาพเฉพาะตัวขององค์กร ซึ่งได้แก่คาแรคเตอร์ O-RO (Orange Robot) ที่เป็นตัวแทนของการศึกษาผ่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผนวกกับเส้นสายเชิงโครงสร้างของรากต้นโกงกางที่เป็นเอกลักษณ์เชิงพื้นที่ของวิทยาเขตบางขุนเทียนที่มีความผูกพันกับระบบนิเวศป่าชายเลน และเข้าสู่กระบวนการถอดรหัสรูปทรงโดยมุ่งเน้นไปที่ลักษณะทางกายภาพของรากค้ำยันที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการเรียงตัวเป็นเส้นสายที่แผ่กระจายและค้ำจุนลำต้นอย่างเป็นระบบ เส้นสายเหล่านี้ถูกลดทอนและนำมาจัดองค์ประกอบใหม่ตามหลักทัศนศิลป์ เพื่อสร้างเป็นโครงสร้างทางศิลปะที่มีความงามแบบนามธรรมแต่ยังคงกลิ่นอายของธรรมชาติ ซึ่งการแปลงรูปทรงจากรากไม้ที่มีความอ่อนช้อยไปสู่โครงสร้างเหล็กเส้นที่มีความแข็งแกร่ง เป็นการสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่าง "ธรรมชาติ" และ "เทคโนโลยี" ซึ่งเป็นอัตลักษณ์หลักของ มจธ. บางขุนเทียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่วิทยาเขตบางขุนเทียน จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ และแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการรับรู้ กระบวนการออกแบบเริ่มต้นจากการวิเคราะห์อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของวิทยาเขตบางขุนเทียน โดยนำรากต้นโกงกาง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์

[1] อาจารย์ สาขาวิชามีเดียทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1] Lecturer, Bachelor of Technology Program in Medical and Science Media, School of Architecture and Design, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: raluek.ins@kmutt.ac.th

ของระบบนิเวศชายฝั่งและความมั่นคงมาเป็นแรงบันดาลใจหลักในการถอดรูปทรงสู่เส้นสายทางศิลปะ ผู้วิจัยได้ทำการทดลองวัสดุเพื่อแก้ปัญหาความไม่คงทนของวัสดุมาสคอตแบบดั้งเดิม เช่น เรซินหรือโฟมโดยเลือกใช้เหล็กเส้นขนาด 2 หุน ซึ่งมีคุณสมบัติเหนียว ทนทาน และสามารถดัดขึ้นรูปทรงที่มีความซับซ้อนคล้ายรากไม้ได้ดี นำมาสร้างสรรค์เป็นมาสคอตในรูปแบบหุ่นยนต์ภายใต้ชื่อ "O-RO" (Orange Robot) ผ่านเทคนิคการเชื่อมไฟฟ้าด้วยลวดเชื่อมสแตนเลส และการสร้างฐานผลงานที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงของระบบนิเวศร่วมกับการใช้เทคโนโลยีตัดเหล็กแผ่นด้วยเครื่อง CNC และการติดตั้งระบบไฟ LED เพื่อเสริมสร้างความโดดเด่นผลการวิจัยพบว่า มาสคอต O-RO สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของ มจธ. บางขุนเทียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการประเมินจากกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีความพึงพอใจในระดับ เห็นด้วยมากที่สุด ถึง เห็นด้วยมาก เฉลี่ยร้อยละ 85–95 ในทุกประเด็น โดยเฉพาะด้านความชัดเจนของอัตลักษณ์ ความเหมาะสมของวัสดุเหล็กเส้นที่ให้ความรู้สึกแข็งแกร่งแต่ยืดหยุ่น และเทคนิคการสร้างสรรค์ที่ประณีต อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะในประเด็นการปรับความเข้มของสีไฟ LED ให้มีความกลมกลืนกับตัวผลงานมากขึ้น สรุปได้ว่าการใช้เหล็กเส้นในการสร้างสรรค์มาสคอตไม่เพียงแต่เป็นการสร้างงานศิลปะที่คงทนต่อสภาพแวดล้อม แต่ยังเป็นสื่อกลางในการสื่อสารแนวคิดด้านความยั่งยืนและสร้างภาพลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ให้แก่องค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การออกแบบมาสคอต, อัตลักษณ์องค์กร, เหล็กเส้น, รากโกงกาง, บางขุนเทียน

Abstract

This study aimed to design and develop a mascot that embodies the corporate identity of King Mongkut’s University of Technology Thonburi (KMUTT), Bang Khun Thian Campus, with an emphasis on material durability and sustainability. The research also evaluated the perception and satisfaction of the target audience regarding the developed mascot. The researcher has adopted the idea of designing a mascot to enhance recognition and reflect the organization's unique personality: the character O-RO (Orange Robot), which represents education in science and technology combined with structural lines of mangrove tree roots, and the campus's unique spatial layout, are closely linked to the mangrove ecosystem. The design process then focused on abstracting the physical characteristics of the mangrove prop roots, particularly their distinctive radiating configuration and structural in supporting the tree trunk. These lines were reduced and reorganized in accordance with the principles of visual art to create an artistic structure characterized by abstract beauty while retaining the essence of nature. The transformation of the graceful shape from tree roots into a strong steel-bar structure reflects the combination of “nature” and “technology”, which constitutes the main identity of KMUTT Bang Khun Thian Campus. The sample comprised 80 stakeholders from the Bang Khun Thian Campus. The research instruments

included a visual arts creative process and a questionnaire assessing participants' perceptions. The design process began with an analysis of the campus's spatial identity, using the "Mangrove Root"—a symbol of coastal ecosystem resilience and stability—as the primary source of inspiration to translate organic forms into artistic lines. To address the durability concerns associated with traditional mascot materials such as resin or foam, the study utilized "2-khun steel rods" (approximately 6 mm), selected for their ductility, durability, and ability to be shaped into complex, root-like structures. The resulting mascot, a robot named "O-RO" (Orange Robot), was fabricated using electric arc welding with stainless steel electrodes. The base was designed to reflect ecological connectivity by integrating CNC plasma-cut steel plates and LED lighting systems to enhance visual prominence. The results indicated that the "O-RO" mascot effectively represents the identity of KMUTT Bang Khun Thian Campus. The evaluation results indicated that participants expressed high levels of satisfaction with 85–95% selecting either "Strongly Agree" or "Agree" across all evaluation criteria. The highest rating were given to clarity of corporate identity, the suitability of the steel material in conveying both strength and flexibility, and the quality of craftsmanship. However, participants suggested adjusting the LED light intensity to achieve greater visual harmony with the overall sculpture. In summary, the use of steel rods in mascot creation not only ensures environmental durability but also serves as an innovative medium for communicating the concept of sustainability and enhancing corporate's creative image.

Keywords: Mascot Design, Corporate Identity, Steel Rods, Mangrove Root, Bang Khun Thian

บทนำ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (มจธ.) ให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์การรับรู้องค์กรผ่านการสื่อสารอัตลักษณ์ (Corporate Identity) เพื่อสะท้อนตัวตนและคุณลักษณะของแบรนด์ (Brand Attributes) ให้ชัดเจนและเป็นที่จดจำ โดยเฉพาะในพื้นที่วิทยาเขตบางขุนเทียน ซึ่งมีบริบททางสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2565) ดังนั้น การใช้ "มาสคอต (Mascot)" จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารที่เข้าถึงง่ายและช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรต่อกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่ามาสคอตของหน่วยงานส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มักถูกสร้างขึ้นจากวัสดุที่ไม่คงทนถาวร เช่น เรซิน (Resin) โฟม (Foam) หรือพลาสติก ซึ่งวัสดุเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีอายุการใช้งานจำกัดและชำรุดเสียหายได้ง่ายเมื่อต้องติดตั้งในสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร แต่ยังมีกระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดสารพิษและย่อยสลายได้ยาก ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและขัดต่อแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่องค์กรให้ความสำคัญ

ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นโอกาสในการพัฒนามาสคอตเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์องค์กร โดยการศึกษาบริบทเฉพาะของ มจธ. บางขุนเทียน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้ป่าชายเลน โดยนำ "ต้นโกงกาง" มาเป็นแรงบันดาลใจหลัก เนื่องจากมีลักษณะเด่นของ "รากค้ำยัน" ที่มีความแข็งแรง มีการเรียงตัวของเส้นสายที่สวยงาม ซับซ้อน และสะท้อนถึงรากฐานที่มั่นคงของระบบนิเวศ เพื่อตอบโจทย์ทั้งด้านสุนทรียภาพและความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้เสนอการใช้วัสดุ "เหล็กเส้นขนาด 2 หุน" มาเป็นวัสดุหลักในการสร้างสรรค์ แทนที่วัสดุเดิมที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เหล็กเส้นมีคุณสมบัติเด่นในด้านความเหนียว ความทนทานต่อสภาพอากาศ และสามารถรับแรงดึงได้ดี อีกทั้งยังสามารถดัดปรับเปลี่ยนรูปทรงได้ตามจินตนาการ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะเส้นสายของรากต้นโกงกาง การสร้างสรรค์ผลงานในชื่อ "O-RO (Orange Robot)" จึงไม่ใช่เพียงการสร้างสัญลักษณ์นำโชคทั่วไป แต่เป็นการทดลองทางวัสดุและเทคนิคเชิงช่าง เช่น การเชื่อมไฟฟ้าด้วยลวดเชื่อมสแตนเลส และการตัดเหล็กด้วยเทคโนโลยี CNC เพื่อสร้างผลงานออกแบบที่คงทนถาวร กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในวิทยาเขตบางขุนเทียน และสื่อสารแนวคิดด้านความยั่งยืนของมหาวิทยาลัยผ่านงานออกแบบที่เป็นรูปธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบและพัฒนามาสคอตโดยทดลองใช้วัสดุที่เป็นเหล็กเพื่อสร้างความคงทนถาวรกับสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อประเมินผลการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการพัฒนามาสคอตเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตบางขุนเทียน

แนวคิดการออกแบบ

การออกแบบและพัฒนามาสคอต O-RO (Orange Robot) นั้น ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดจากหลายศาสตร์เพื่อสร้างผลงานที่สะท้อนอัตลักษณ์องค์กรอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. แนวคิดด้านการออกแบบมาสคอตเพื่อการสื่อสารอัตลักษณ์ (Mascot Design & Branding) การสร้างสรรค์มาสคอตในโครงการนี้ มิใช่เพียงการออกแบบตัวการ์ตูนเพื่อความสวยงามเท่านั้น แต่เป็นการสร้าง "ทูตทางวัฒนธรรมและองค์กร" ที่ทำหน้าที่ส่งต่อภาพลักษณ์และจิตวิญญาณของมหาวิทยาลัยไปสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยยึดหลักการออกแบบสื่อสัญลักษณ์ที่สามารถสร้างความจดจำที่แม่นยำ (Brand Recognition) และสะท้อนบุคลิกภาพเฉพาะตัวขององค์กร (Brand Personality) ซึ่งมาสคอตที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีความโดดเด่นทั้งทางทัศนียภาพ (Visual Appeal) และมีลักษณะที่เป็นมิตรและเข้าถึงง่าย (Approachability) (วิธิตาแอนิเมชั่น, 2564) ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างระหว่างสถาบันกับนักศึกษาและชุมชน ช่วยให้การสื่อสารอัตลักษณ์องค์กรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาและไม่เป็นทางการจนเกินไป เมื่อพิจารณาในบริบทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี หรือ มจธ. การออกแบบมาสคอตต้องถูกถ่ายทอดผ่านคุณลักษณะหลักของแบรนด์ (Brand Attributes) อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความฉลาดทางสติปัญญา (Intellectual) ซึ่งสะท้อนผ่านรูปลักษณ์ของหุ่นยนต์ (Robot) ที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและ

นวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative) ที่ปรากฏชัดจากการผสมผสานงานศิลปะและวิศวกรรมเข้าด้วยกันผ่านโครงสร้างเส้นสายที่แปลกใหม่ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2565) และที่สำคัญที่สุดคือ ความยั่งยืน (Sustainability) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ มจธ. ยึดมั่นมาโดยตลอด มาสคอตจึงต้องแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ทั้งในแง่ของความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่มาจากรากโกงกาง และความยั่งยืนในเชิงวัสดุศาสตร์ที่เลือกใช้เหล็กเส้นเพื่อลดการใช้พลาสติกหรือวัสดุที่ย่อยสลายยาก การออกแบบในครั้งนี้จึงเป็นการบูรณาการระหว่าง "รูปลักษณ์ที่น่ารัก" (To be Liked) และ "คุณค่าขององค์กร" (To be Respected) เข้าด้วยกัน เพื่อให้มาสคอตทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่สร้างความผูกพัน (Engagement) และสะท้อนตัวตนของ มจธ. บางขุนเทียน ได้อย่างสง่างามและยั่งยืนในพื้นที่จริง

2. แนวคิดด้านเอกลักษณ์และบริบทเชิงพื้นที่ (Identity and Contextual Design) จากการบูรณาการแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ไทยและสังคมไทย ซึ่งระบุว่าเอกลักษณ์ที่ทรงพลังต้องเกิดจากการดึงเอา "ทุนทางวัฒนธรรม" หรือ "รากเหง้า" ของพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่ เพื่อสร้างความแตกต่างและมูลค่าเพิ่มในระดับสากล (จุฑามาศ ศรีรัตนา, 2561; สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2555) สำหรับวิทยาเขตบางขุนเทียน เอกลักษณ์เชิงพื้นที่ที่เด่นชัดที่สุดคือความผูกพันกับระบบนิเวศป่าชายเลน ซึ่งถือเป็น "จิตวิญญาณของพื้นที่" (Sense of Place) ผู้วิจัยจึงนำเอา "ต้นโกงกาง" มาเป็นแรงบันดาลใจหลักในเชิงสัญลักษณ์ (Metaphorical Design) โดยไม่ได้มองเพียงแค่เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่น แต่เป็นการตีความสัญลักษณ์ของความมั่นคง ความอดทน และความยืดหยุ่น เนื่องจากต้นโกงกางสามารถเจริญเติบโตและปรับตัวได้อย่างยอดเยี่ยมในสภาวะน้ำกร่อยและดินเลนที่แปรปรวน เช่นเดียวกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการปรับตัวและสร้างนวัตกรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ในเชิงสุนทรียภาพ ผู้วิจัยได้เข้าสู่กระบวนการ "การถอดรหัสรูปทรง" (Visual Synthesis) โดยมุ่งเน้นไปที่ลักษณะทางกายภาพของ "รากค้ำยัน" (Prop Roots) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการเรียงตัวเป็นเส้นสาย (Linear Elements) ที่แผ่กระจายและค้ำจุนลำต้นอย่างเป็นระบบ เส้นสายเหล่านี้ถูกลดทอนและนำมาจัดองค์ประกอบใหม่ตามหลักทัศนศิลป์ เพื่อสร้างเป็นโครงสร้างทางศิลปะ (Linear Structure) ที่มีความงามแบบนามธรรมแต่ยังคงกลิ่นอายของธรรมชาติ การแปลงรูปทรงจากรากไม้ที่มีความอ่อนช้อยไปสู่โครงสร้างเหล็กเส้นที่มีความแข็งแกร่ง เป็นการสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่าง "ธรรมชาติ" และ "เทคโนโลยี" ซึ่งเป็นอัตลักษณ์หลักของ มจธ. บางขุนเทียน ผลลัพธ์ที่ได้คือเส้นสายของรากโกงกางที่กลายเป็นโครงสร้างหลักของตัวมาสคอต O-RO และฐานผลงาน ที่ไม่เพียงแต่สร้างความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมโดยรอบ แต่ยังทำหน้าที่สื่อสารประวัติศาสตร์และชีวภาพของพื้นที่บางขุนเทียนให้ปรากฏชัดในรูปแบบงานศิลปะร่วมสมัยที่สามารถจับต้องได้และมีความหมายลึกซึ้ง

3. แนวคิดด้านเทคโนโลยีวัสดุและกระบวนการทางโลหะศิลป์ (Material & Metalwork Technology) ความทนทานถาวร (Durability) และความยั่งยืนของวัสดุ (Material Sustainability) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์มาสคอตในโครงการนี้ ผู้วิจัยจึงได้บูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะเข้ากับหลักการทางวิศวกรรมและโลหะวิทยาเพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติเชิงกลของโลหะให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ตั้งผลงาน (วิจิตร พงษ์บัณฑิต, 2542) ซึ่งวิทยาเขตบางขุนเทียนมีสภาวะอากาศที่มีความชื้น

และไอเค็มจากน้ำกร่อยสูง การเลือกใช้ "เหล็กเส้นขนาด 2 หุน" (ประมาณ 6 มิลลิเมตร) จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นวัสดุในงานโครงสร้างที่มีความเหนียว (Ductility) สูง สามารถรับแรงดึงและแรงดัดได้ดีเยี่ยม ทำให้เอื้อต่อการดัดโค้งเพื่อสร้างรูปทรงที่เลียนแบบธรรมชาติของรากไม้ได้อย่างอิสระและแม่นยำ ต่างจากวัสดุประเภทเรซินที่มักกรอบแตกเมื่อสัมผัสรังสี UV และความชื้นเป็นเวลานาน ในส่วนของกระบวนการประกอบสร้าง ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการแปรรูปโลหะโดยเฉพาะกระบวนการเชื่อมด้วยระบบไฟฟ้า (Shielded Metal Arc Welding) ซึ่งเลือกใช้ "ลวดเชื่อมสแตนเลส" เป็นตัวประสานหลัก (คะเนย์ วรรณโท, 2554) แม้ว่าวัสดุหลักจะเป็นเหล็กทั่วไปก็ตาม การตัดสินใจทางเทคนิคนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความแข็งแรงสูงสุดให้กับรอยต่อ (Joints) และอาศัยคุณสมบัติของสแตนเลสในการต้านทานการกัดกร่อนบริเวณจุดเชื่อม ซึ่งมักเป็นจุดอ่อนที่สุดของงานโลหะที่ติดตั้งในพื้นที่ชายฝั่งทะเล กระบวนการเชื่อมประสานแบบหลอมละลายลึกนี้ช่วยให้มาสคอต O-RO มีโครงสร้างที่ยึดโยงกันอย่างมั่นคงเสมือนระบบรากค้ำยันจริงในธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการนำเทคโนโลยีการตัดเหล็กแผ่นด้วยเครื่อง CNC Plasma มาใช้ในการสร้างส่วนประกอบที่เป็นรายละเอียดประณีต เช่น ป้ายและโลโก้ ซึ่งเมื่อนำมารวมกับการพ่นสีเคลือบป้องกันสนิม (Industrial Coating) ทำให้ผลงานชิ้นนี้ก้าวข้ามขีดจำกัดของมาสคอตแบบชั่วคราวไปสู่การเป็น "ประติมากรรมอัตลักษณ์" ที่คงทนถาวร สามารถสื่อสารเจตนารมณ์ขององค์กรได้ยาวนานและลดภาระในการซ่อมบำรุงในระยะยาว

เทคนิคการออกแบบ

ในส่วนของ เทคนิคการสร้างสรรค์ผลงานออกแบบ สำหรับมาสคอต O-RO (Orange Robot) เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการทางศิลปะ (Artistic Process) และกระบวนการทางวิศวกรรม (Engineering Process) เพื่อเปลี่ยนจากแนวคิดนามธรรมสู่ผลงานประติมากรรมที่จับต้องได้ โดยมีลำดับขั้นตอนทางเทคนิคดังนี้

1. การคลี่คลายรูปทรงและการสร้างต้นแบบ (Visual Synthesis & Prototyping) เทคนิคเริ่มต้นจากการนำภาพร่าง (Sketch) ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรากต้นโกงกางมาทำการ "ลดทอนรูปทรง" (Simplification) ให้กลายเป็นเส้นสายเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวาดภาพลายเส้นเพื่อกำหนดทิศทางของเหล็กเส้นแต่ละสาย ให้สอดประสานกันจนเกิดเป็นรูปทรงของหุ่นยนต์ O-RO โดยเน้นการจัดวางจังหวะของเส้นที่แผ่กระจายคล้ายรากค้ำยัน เพื่อให้เกิดสมดุลทางสายตา (Visual Balance) และความแข็งแรงทางโครงสร้างไปพร้อมกัน

2. เทคนิคการดัดและขึ้นรูปโลหะ (Metal Forming Technique) เลือกใช้ เหล็กเส้นขนาด 2 หุน เป็นวัสดุหลัก โดยใช้เทคนิคการดัดเย็น (Cold Bending) และการใช้เครื่องมือดัดเหล็กเฉพาะทาง เพื่อควบคุมความโค้งมนของเหล็กเส้นให้มีความอ่อนช้อยเสมือนรากไม้ธรรมชาติ ความท้าทายทางเทคนิค คือการรักษาความต่อเนื่องของเส้นสายเหล็กให้เชื่อมโยงกันทั่วทั้งตัวมาสคอต เพื่อให้วัสดุที่แข็งที่อสามารถสะท้อนความรู้สึกที่ลื่นไหลและมีชีวิตชีวา การสร้างฐาน ใช้การดัดเหล็กเส้นในแนวนอนและแนวดิ่งสลับซ้อนกัน เพื่อจำลองโครงสร้างป่าชายเลนที่ค้ำจุนตัวมาสคอตไว้อย่างมั่นคง

3. เทคนิคการประสานวัสดุด้วยการเชื่อมไฟฟ้า (Advanced Welding Technique) กระบวนการยึดต่อเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการสร้างความทนทานถาวร ผู้วิจัยใช้เทคนิค การเชื่อมไฟฟ้า (Shielded Metal Arc Welding - SMAW) โดยเลือกใช้ ลวดเชื่อมสแตนเลส แทนลวดเชื่อมเหล็กทั่วไป ข้อดีเชิงเทคนิค ลวดเชื่อมสแตนเลสช่วยให้รอยต่อมีความเหนียวสูง ลดการแตกร้าวของแนวเชื่อม และมีคุณสมบัติป้องกันสนิมในตัว ซึ่งจำเป็นมากสำหรับงานศิลปะที่ติดตั้งในพื้นที่น้ำกร่อยอย่างบางขุนเทียนการตกแต่งรอยเชื่อมมีการเจียระไนรอยเชื่อมให้เรียบเนียนเพื่อให้ผลงานดูประณีตและเน้นย้ำถึงความเป็นมืออาชีพทางช่าง (Craftsmanship)

4. เทคนิคการผลิตส่วนละเอียดด้วยเทคโนโลยี CNC (CNC Cutting Technology) สำหรับส่วนที่เป็นข้อมูลอัตลักษณ์ เช่น โลโก้ มจธ. และชื่อ O-RO เลือกใช้เทคนิค CNC Plasma Cutting บนแผ่นเหล็ก (Steel Sheet) เพื่อความแม่นยำสูงสุด การเพิ่มมิติ ใช้เทคนิคการเจาะทะลุ (Cut-out) และการทำตัวอักษรนูน (Emboss) เพื่อติดตั้งระบบไฟ LED ไว้ด้านในป้ายเหล็ก สร้างผลลัพธ์ที่เป็น ป้ายไฟประติมากรรม (Signage Sculpture) ที่โดดเด่นในเวลากลางคืน

5. เทคนิคการเคลือบผิวและระบบแสงสี (Finishing & Lighting) ขั้นตอนสุดท้ายคือการทำสีและการติดตั้งระบบไฟ การทำสี ใช้การพ่นสีเคลือบอุตสาหกรรมโทน สีส้ม ซึ่งเป็นสีประจำมหาวิทยาลัย ผสมสารป้องกันสนิม (Anti-Corrosion Coating) เพื่อสร้างความสวยงามและสะท้อนคุณลักษณะแบรนด์ ระบบไฟติดตั้งไฟ LED แบบประหยัดพลังงานภายในป้ายโลโก้ เพื่อสื่อถึงพลังงานที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่มีวันหยุดนิ่งของวิทยาเขตบางขุนเทียน

วัสดุและกระบวนการออกแบบ

วัสดุและอุปกรณ์ในการสร้างงานออกแบบ มาสคอต O-RO (Orange Robot) ผู้วิจัยได้คัดสรรวัสดุที่เน้นความแข็งแรง ทนทานต่อสภาพแวดล้อมป่าชายเลน และอุปกรณ์ทางวิศวกรรมที่ช่วยให้งานประณีต โดยสามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. วัสดุหลัก (Main Materials)

- เหล็กเส้น (Round Bar) ขนาด 2 หุน (6 มิลลิเมตร) เป็นวัสดุหัวใจหลักที่ใช้ในการขึ้นรูปตัวมาสคอตและส่วนรากโกงกาง เนื่องจากมีความเหนียว สามารถดัดโค้งได้ง่าย และทนทานต่อแรงดึง

- เหล็กแผ่น (Steel Sheet): ใช้สำหรับสร้างฐานป้ายชื่อ โลโก้ มจธ. และส่วนประกอบของโครงสร้างที่ต้องการพื้นผิวเรียบเพื่อรองรับงานตัดเจาะ

- ลวดเชื่อมสแตนเลส (Stainless Steel Electrodes) ใช้เป็นตัวประสานหลักในการเชื่อมเหล็กเส้น เพื่อเพิ่มความแข็งแรงของรอยต่อและป้องกันการผุกร่อนบริเวณจุดเชื่อมจากความชื้นและไอเค็ม

- ระบบไฟ LED: ใช้สำหรับติดตั้งภายในโลโก้และป้ายชื่อ เพื่อสร้างแสงสว่างและเน้นความโดดเด่นของมาสคอตในเวลากลางคืน

- อุปกรณ์ทางเทคนิคและเครื่องจักร (Technical Tools & Machinery)

- เครื่องตัดเหล็กระบบดิจิทัล (CNC Plasma / Laser Cutter) ใช้สำหรับตัดแผ่นเหล็กตามแบบโลโก้ มจธ. และตัวอักษรชื่อ "O-RO" เพื่อความแม่นยำสูงสุดในเชิงกราฟิก

- เครื่องเชื่อมไฟฟ้า (Arc Welding Machine) อุปกรณ์หลักที่ใช้ในการหลอมละลายลวดเชื่อมสแตนเลสเพื่อยึดโครงสร้างเหล็กเส้นเข้าด้วยกัน

- เครื่องดัดเหล็กมือหมุนและปากกาจับชิ้นงาน (Bench Vise & Manual Benders) ใช้ในการบังคับทิศทางและดัดเหล็กเส้นให้โค้งมนตามรูปทรงของรากโกงกางและโครงสร้างหุ่นยนต์

- เครื่องเจียรไฟฟ้า (Angle Grinder) พร้อมใบเจียรและใบขัด เพื่อใช้ตกแต่งแนวเชื่อมให้เรียบเนียน ลบคม และเตรียมผิวเหล็กก่อนขั้นตอนการทำสี

- วัสดุอุปกรณ์ตกแต่งผิว (Finishing Materials)

- น้ำยากันสนิม (Anti-Rust Primer) ใช้ทารองพื้นเพื่อปกป้องพื้นผิวเหล็กจากการกัดกร่อนในสภาพแวดล้อมใกล้ทะเล

- สีพ่นอุตสาหกรรม (Industrial Spray Paint) เน้นโทน สีส้ม (สีประจำมหาวิทยาลัย) เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์องค์กร และเพิ่มความสวยงาม ทนทานต่อรังสี UV

- สีอบหรือสีเคลือบเงา (Top Coat) ช่วยเพิ่มความเงางามและชั้นฟิล์มป้องกันความชื้นให้กับตัวมาสคอต

- อุปกรณ์ความปลอดภัย (Safety Equipment)

- หน้ากากเชื่อมแบบปรับแสงอัตโนมัติ เพื่อป้องกันดวงตาจากแสงจ้าและรังสีขณะเชื่อม

- ถุงมือหนังและชุดหนังกันสะเก็ดไฟ เพื่อป้องกันความร้อนและอันตรายจากการปฏิบัติงานโลหะ

- หน้ากากกันฝุ่นและสารเคมี ใช้ระหว่างขั้นตอนการเจียรเหล็กและพ่นสี

2. กระบวนการสร้างสรรค์งานออกแบบ

(1) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบพัฒนามาสคอตและสร้างสรรค์อัตลักษณ์

(2) กำหนดเนื้อหาของการออกแบบพัฒนามาสคอต และสร้างสรรค์เอกลักษณ์ พร้อมเตรียมวัสดุในการทดลองเช่นวัสดุด้านเหล็กต่างๆ

(3) นำวัสดุเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

(4) ดำเนินการสร้างงานการออกแบบพัฒนามาสคอตและสร้างสรรค์อัตลักษณ์หรือทดลองซึ่งมีวัสดุที่ใช้ในการดำเนินการทดลองคือวัสดุโลหะเหล็ก

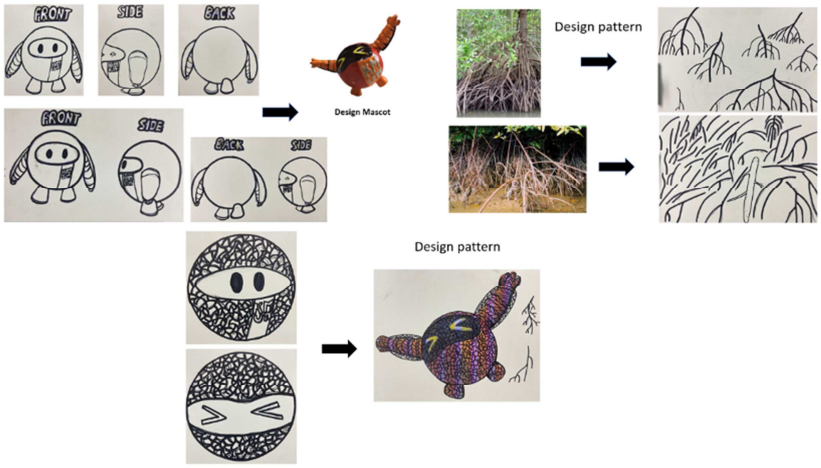
(5) สร้างฐานผลงานมาสคอต และสร้างโลโก้ มจธ. ใส่ตัว มาสคอต ชื่อ O-RO (Orange Robot) โดยวัสดุโลหะเหล็กเส้น 2 หุน

(6) นำผลงานทดลองการสร้างและออกแบบพัฒนามาสคอตและสร้างสรรค์อัตลักษณ์โดยวัสดุโลหะเหล็กเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

(7) นำผลงานทดลองสร้างการออกแบบพัฒนามาสคอตและสร้างสรรค์อัตลักษณ์โดยวัสดุโลหะเหล็กที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยติดตั้งใน มจธ. เขตวิทยาเขตบางขุนเทียน

(8) นำผลงานทดลองที่ติดตั้งใน มจธ. วิทยาเขตบางขุนเทียนไปประเมินกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาในวิทยาเขตบางขุนเทียนจำนวน 80 คน

(9) ดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วทำการสรุปผล และอภิปรายผลการวิจัยตามความมุ่งหมายการวิจัย

ภาพที่ 1 กระบวนการออกแบบ หลักการออกแบบมาสคอตโดยใช้รากต้นโกงกางเป็นลักษณะของรากเกิดเป็นเส้นสร้างอัตลักษณ์เขตบางขุนเทียน

ภาพที่ 2 กระบวนการสร้างต้นแบบมาสคอต การสร้างต้นแบบมาสคอต O-RO (Orange Robot)

ภาพที่ 3 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบ มาสคอต O-RO ในกระบวนการแบ่งแม่พิมพ์

ภาพที่ 4 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบ มาสคอต O-RO การทำพิมพ์
โดยใช้ปูนพลาสเตอร์และกระบวนการแกะแม่พิมพ์

ภาพที่ 5 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบมาสคอต O-RO กระบวนการหล่อต้นแบบโดยใช้วัสดุเรซิน

ภาพที่ 6 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบ มาสคอต O-RO ในกระบวนการถอดแม่พิมพ์

ภาพที่ 7 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบ มาสคอต O-RO ในกระบวนการประกอบต้นแบบ

ภาพที่ 8 การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบมาสคอต O-RO กระบวนการเตรียมวัสดุเหล็กเส้น 2 หุน

ภาพที่ 9 กระบวนขึ้นรูปโดยเชื่อมลวดสแตนเลสกับ วัสดุเหล็กเส้น 2 หุน

ภาพที่ 10 กระบวนการถอดต้นแบบมาสคอต O-RO

กระบวนการทำสีเหล็ก มาสคอต O-RO อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำสีเหล็ก ได้แก่ สเปรย์เคลือบน้ำมันแก๊สกระป๋อง กระบวนการทำสีเหล็ก มีดังนี้ ฉีดพ่นสเปรย์น้ำมันให้ทั่ว การใช้น้ำมันในรูปแบบสเปรย์ฉีดพ่นลงบนพื้นผิวต่างๆ เพื่อให้เกิดการเคลือบหรือปกคลุมด้วยน้ำมันอย่างสม่ำเสมอ พ่นแก๊สกระป๋องให้ทั่ว สังเกตสีของเหล็กที่ถูกไฟลน สีของเหล็กที่ถูกไฟลนจะเปลี่ยนไปตามอุณหภูมิที่ได้รับ โดยทั่วไป เหล็กจะเริ่มเปลี่ยนเป็นสีแดงเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น จากนั้นจะเปลี่ยนเป็นสีส้ม เหลือง และขาวในที่สุด จากนั้นเลือกเอาสีเหล็กที่ต้องการ กระบวนการเคลือบเหล็ก โดย สเปรย์แลคเกอร์ การพ่นแลคเกอร์ให้ทั่วชิ้นงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจำเป็นต้องพ่นอย่างน้อย 2 รอบ โดยรอบแรกพ่นบางๆ ให้ทั่ว ทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วจึงพ่นรอบที่สอง โดยเน้นให้เกิดความเงางามสม่ำเสมอ หากยังไม่ทั่วสามารถพ่นรอบที่สามได้

ภาพที่ 11 กระบวนการทำสีเหล็ก

การสร้างฐานผลงานมาสคอตและกระบวนการสร้างฐานะ มีวัสดุ ได้แก่ เหล็กเส้น 2 หุน เหล็กแผ่นกลม กระบวนสร้างผลงานมาสคอต ฐาน เพื่อทำการสร้างรูปทรงให้เป็นรูปทรงของรากโกงกาง

ภาพที่ 12 กระบวนการการสร้างฐาน

รายละเอียดกระบวนสร้างผลงานมาสคอต ฐาน การสร้างรูปทรง รากโกงกาง ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 กระบวนการสร้างฐาน

การสร้างป้ายไฟ LED โลโก้ มจธ โดยใช้เหล็กแผ่น (Steel Sheet) ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 กระบวนการสร้างป้ายไฟ LED โลโก้ มจธ

กระบวนการประกอบชิ้นงานมาสคอต O-RO (Orange Robot) ดังภาพที่ 15

ภาพที่ 15 กระบวนประกอบชิ้นงานมาสคอต

ผลงานการออกแบบมาสคอต O-RO (Orange Robot)

วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนามาสคอตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี บางขุนเทียน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของวัสดุและแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามาสคอตของหน่วยงานส่วนใหญ่มักผลิตจากวัสดุที่ไม่คงทนและย่อยสลายได้ยาก จึงนำ “รากของต้นโกงกาง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของระบบนิเวศชายฝั่งและความมั่นคงของพื้นที่บางขุนเทียน มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ โดยถอดลักษณะของรากให้เป็นเส้นสายที่แสดงถึงความเชื่อมโยงและความแข็งแรง ผลการทดลองวัสดุพบว่า เหล็กเส้นขนาด 2 หุน เหมาะสมที่สุดในการสร้างสรรค์รูปทรงมาสคอต เนื่องจากมีความแข็งแรง ยืดหยุ่น และสามารถรับแรงดึงได้ดี ผู้วิจัยจึงสร้างมาสคอตชื่อ “O-RO (Orange Robot)” ขึ้นด้วยวัสดุเหล็กเส้นและใช้เทคนิคการเชื่อมไฟฟ้าด้วยลวดเชื่อมสแตนเลส ผลการทดลองให้รูปทรงที่มั่นคง แข็งแรง และสวยงามทางสุนทรียภาพ จากผลการประเมินแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นในระดับ “เห็นด้วยมากที่สุด” และ “เห็นด้วยมาก” เฉลี่ยรวมกว่า 85–95% ทุกข้อ โดยเฉพาะด้านความชัดเจนของอัตลักษณ์ ความสร้างสรรค์ และความเหมาะสมของวัสดุ ไม่มีผู้ตอบรายใดแสดงความ “ไม่เห็นด้วย” แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจในระดับสูงทั้งด้านแนวคิด เนื้อหา และการออกแบบ กล่าวโดยสรุป มาสคอต “O-RO” ที่สร้างขึ้นสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของ มจธ. บางขุนเทียน ได้อย่างมีคุณค่าทางศิลปะและสังคม สื่อสารแนวคิดด้านความยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสามารถต่อยอดสู่การเป็นสัญลักษณ์สร้างภาพลักษณ์องค์กรได้ในอนาคต

ภาพที่ 16 ผลงานการออกแบบมาสคอต

ภาพที่ 17 ผลงานการออกแบบมาสคอต และติดตั้งใน มจธ. เขตวิทยาเขตบางขุนเทียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การทำการทดลองเลือกวัสดุเหล็กเส้นนี้ สามารถขึ้นรูปเป็นตัวมาสคอตได้อย่างดี และสามารถปรับแก้รูปทรงที่ผิดสามารถแก้ได้ทันที เป็นวัสดุที่แข็งแรงทนทานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถต่อยอดได้สามารถสร้างผลงานให้ชิ้นใหญ่ได้เพราะวัสดุเหล็กเส้นที่แข็งแรงทนทาน

ภาพรวมด้านเนื้อหา (Content Aspect) จากผลการประเมิน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็น ในระดับ เห็นด้วยมากที่สุด และ เห็นด้วยมาก รวมกันเฉลี่ยมากกว่า 80% ทุกข้อ โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง ความชัดเจนของการสะท้อน อัตลักษณ์ของ มจธ. วิทยาเขตบางขุนเทียน ความเหมาะสมในการใช้รากโกงกางเป็นแรงบันดาลใจ ความเข้าใจง่ายและความเหมาะสมโดยรวมของมาสคอตที่ติดตั้งในสิ่งแวดล้อมจริง แสดงให้เห็นว่า แนวคิดและเนื้อหาของมาสคอตมีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์องค์กร และสามารถสื่อสารแนวคิดด้านความยั่งยืน สิ่งแวดล้อม และรากทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของการนำเอาเอกลักษณ์เฉพาะและบริบทของแต่ละพื้นที่มาช่วยในการออกแบบมาสคอต จะช่วยให้การรับรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ปรียนันท์ ประยูรศักดิ์ และคณะ, 2566) นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามยังมีความเห็นว่ามาสคอตสามารถต่อยอดพัฒนาในอนาคตได้กับตัวละครอื่นที่อยู่ในกลุ่มตัวละครสื่อสารภาพลักษณ์องค์กร ซึ่งสามารถสะท้อนถึงศักยภาพของงานออกแบบเชิงสร้างสรรค์นี้อย่างชัดเจน

สำหรับภาพรวมด้านการออกแบบ (Design Aspect) มีผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้คะแนนในระดับ เห็นด้วยมากที่สุดและเห็นด้วยมากกว่า 85% ของทุกข้อ โดยเฉพาะข้อที่ได้รับความเห็นเชิงบวกสูง ได้แก่ เทคนิคการเชื่อมและตกแต่งที่มีความเป็นมืออาชีพ ความทนทานของวัสดุเหล็กเส้น 2 หุน ความสร้างสรรค์และความแตกต่างจากมาสคอตทั่วไป แสดงให้เห็นว่า การออกแบบในเชิงเทคนิคและสุนทรียภาพได้รับการยอมรับสูง ทั้งในด้านความงามของรูปทรง องค์ประกอบ และวัสดุที่ใช้ ผู้ตอบยังเห็นว่ามาสคอตช่วยสร้างความจดจำและสะท้อนบริบทของ มจธ. บางขุนเทียน ได้ดี

สรุปภาพรวมทั้งสองด้าน โดยรวมแล้ว ผลการประเมินทั้งสองตอนสะท้อนว่า มาสคอตมีความเหมาะสมทั้งในด้าน แนวคิด เนื้อหา และ การออกแบบเชิงรูปแบบ สื่อสารอัตลักษณ์องค์กรและแนวคิดด้านความยั่งยืน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับในระดับ เห็นด้วยมากที่สุด จากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ กล่าวได้ว่า มาสคอตที่ออกแบบขึ้นสามารถเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ มจธ. บางขุนเทียนได้อย่างมีคุณค่าเชิงศิลปะและสังคม อีกทั้งยังสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต เช่น การใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ หรือกิจกรรมสร้างภาพลักษณ์องค์กรได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก โครงการทุนวิจัยพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT Fund) ประจำปีงบประมาณ 2567 ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานวิจัย นวัตกรรมและพันธมิตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และผู้มีส่วนทำให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

คะเนย์ วรรณโท. (2554). *คู่มือการเชื่อมโลหะ 2*. สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องจักรกลและโลหะการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.

จุฑามาศ ศรีรัตนา. (2561). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับไทยแลนด์ 4.0. *วารสารเกษมบัณฑิต, 19*(ฉบับพิเศษ), 59 – 68.

ปรียนันท์ ประยูรศักดิ์, ศุภวรรณ อภิชาตไตรสรณ์, กฤษณพร ประสิทธิ์วิเศษ, วิภาวี วลีพิทักษ์เดช และสุทิตา จุลกนิษฐ์. (2566). การสื่อสารการตลาดของมาสคอตน้องเหน่อเพื่อส่งเสริมแบรนด์ จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, *7*(5), 391 - 404.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2565). *คู่มืออัตลักษณ์องค์กร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2566 จาก https://www.kmutt.ac.th/wp-content/uploads/pdf/CI_KMUTT-2022.pdf

วิจิตร พงษ์บัณฑิต. (2542). *การหลอมละลาย และการปรับปรุงทางโลหะวิทยาของอะลูมิเนียมผสมกลุ่ม Al-Si-Cu-mg alloys LM25*. เทคโนโลยีการหล่อโลหะ ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ.

วิธิตาแอนิเมชั่น. (2564). *มาสคอตคืออะไร? ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของธุรกิจได้อย่างไร?*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2565 จาก https://vithita.com/mascot/

สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2555). *อัตลักษณ์ไทย ทุนความคิด ทุนสร้างสรรค์: ผลการสำรวจศึกษาและสังเคราะห์อัตลักษณ์ไทย 4 ภูมิภาค*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คน บ้าน ป่า: การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

KON BAN PA (PEOPLE-HOME-FOREST): DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATION FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT OF KHOK YAI COMMUNITY FOREST, WAPI PATHUM DISTRICT, MAHA SARAKHAM PROVINCE

ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์[1,*]
Thanongsak Patsin[1,*]

(**Received:** 3 Apr., 2026; **Revised:** 12 May, 2026; **Accepted:** 21 May, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน 2) สร้างรูปแบบ และ 3) ยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 คือ ประชาชนที่ตั้งอยู่รอบบริเวณป่าชุมชนโคกใหญ่ จำนวน 500 คน โดยใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 20 เท่าของจำนวนตัวแปรซึ่งมีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 25 ตัวแปร กลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 2 คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ จำนวน 25 คน และกลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 3 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านการจัดการป่าชุมชน จำนวน 5 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}$=4.29, S.D=0.35) และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนซึ่งทั้ง 4 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน โดยพยากรณ์ได้อย่างถูกต้องร้อยละ 99.80 (R^2 = 0.998) และโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ2 = 136.846, ค่า χ2/df = 1.095, ค่า p-value = 0.221, ค่า GFI = 0.970, ค่า AGFI = 0.959, ค่า TLI = 0.956, ค่า RMR = 0.006, ค่า RMSEA = 0.014) 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 3) การยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดและมีค่าความสอดคล้องระหว่างควอไทล์ น้อยกว่า 1.5 ทุกแนวทาง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การจัดการป่าชุมชน, ความยั่งยืน

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ประเทศไทย

[1] Assistant Professor Dr., Administration and Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: thanongsak170226@gmail.com

Abstract

This research aimed to 1) study the level of community participation and the factors influencing participation in community forest management, 2) create a model, and 3) validate the proposed model for the sustainable management of Khok Yai community forest in Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province. This study employed quantitative and qualitative approaches. The sample in Phase 1 consisted of 500 residents living around the Khok Yai community forest, using a sample size criterion of 20 times the number of variables (25 observable variables). The target group in Phase 2 consisted of 25 individuals involved in the management of the Khok Yai community forest, and the target group in Phase 3 consisted of 5 experts in community forest management selected through purposive sampling. Data collection tools included questionnaires and interviews. The collected data was then analyzed according to the research objectives.

The finding revealed that 1) the overall level of participation in the sustainable management of the Khok Yai community forest was high across all aspects ($\bar{X}$=4.29, S.D=0.35), and the factors that significantly influenced participation in the sustainable management of the Khok Yai community forest at the .05 statistical significance level were factors contributing to community strength, factors related to sustainable community forest management, factors related to the sustainability of the community forest, and factors related to participation in sustainable community forest management. These four factors collectively explained the variance in participation in the sustainable management of Khok Yai community forest. The model accurately predicted 99.80% of the data (R^2 = 0.998) and showed good fit with the empirical data ($\chi 2$ = 136.846, $\chi 2$ /df = 1.095, p-value = 0.221, GFI = 0.970, AGFI = 0.959, TLI = 0.956, RMR = 0.006, RMSEA = 0.014). 2) The participatory model for the sustainable management of Khok Yai community forest comprised factors related to sustainable community forest management, community forest sustainability, and participatory management. 3) The validation results indicated that suitability of the proposed participatory model for sustainable management of Khok Yai community forest was relate at the highest level, with an interquartile consistency value less than 1.5 across all evaluation criteria.

Keywords: Participation, Community Forest Management, Sustainability

บทนำ

ป่าชุมชนเป็นการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งหน่วยงานภาครัฐคือกรมป่าไม้ ได้ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการป่า โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชน

สามารถจัดการป่าชุมชนและได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศให้มีความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ในการจัดการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ในการร่วมปฏิบัติให้การสนับสนุนความรู้ทางวิชาการ รวมทั้งเทคนิค วิธีการต่าง ๆ โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาที่สำคัญจากความต้องการและความพร้อมของชุมชนเป็นลำดับแรก กรมป่าไม้ได้ดำเนินงานด้านป่าชุมชนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2543 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งในแต่ละปีกรมป่าไม้ได้มีแผนงาน หรือโครงการด้านป่าชุมชนมอบหมาย ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจ ด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์ ซึ่งการดำเนินงานต้องประสานดำเนินการแบบมีส่วนร่วมหรือให้การสนับสนุนทั้งจากสมาชิกชุมชน คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนต่าง ๆ (ถนัดสม นุกูล, 2562) ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ป่าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563 – 2567 พบว่า พื้นที่ป่าของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่น-สารสินธุ์ (ร้อยเอ็ด, ขอนแก่น, มหาสารคาม, กาฬสินธุ์) มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าในทุก ๆ ปี (กรมป่าไม้, 2567) ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยแยกรายจังหวัดปี พ.ศ. 2563 – 2567

เนื้อที่ป่า / จังหวัด	พ.ศ. 2563 (ไร่)	พ.ศ. 2564 (ไร่)	พ.ศ. 2565 (ไร่)	พ.ศ. 2566 (ไร่)	พ.ศ. 2567 (ไร่)
ขอนแก่น	763,545.31	765,234.10	767,515.80	764,304.61	765,214.80
กาฬสินธุ์	473,669.93	475,131.99	474,914.38	474,048.44	474,142.00
ร้อยเอ็ด	215,453.79	218,020.06	216,534.47	218,934.43	219,191.71
มหาสารคาม	133,128.81	132,792.30	132,513.43	131,620.08	131,429.65

ที่มา: กรมป่าไม้, 2567

สถานการณ์ของการจัดการพื้นที่ป่าในจังหวัดมหาสารคาม ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อ ปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลได้เปิดป่าเพื่อให้โอกาสให้ชาวบ้านมีอาณาเขตติดกับป่าจับจองที่ดินทำกิน กอปรกับจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้น้อยจึงทำให้ระบบนิเวศไม่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นอุปสรรคไม่เอื้ออำนวยในการเกษตรกรรม และยังมีปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ ซึ่งในระยะที่ผ่านมา พบว่า มีการลักลอบตัดไม้อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะไม้พยุง ไม้เต็ง ไม้รัง หรือไม้ใช้สอยเพื่อการก่อสร้างบ้านซึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง (สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม, 2564) และสืบเนื่องจากการประกาศให้ป่าโคกใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2522 ซึ่งมีสถานะเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จังหวัดมหาสารคามจึงมีมติให้ป่าโคกใหญ่อยู่ภายใต้ความดูแลและรับผิดชอบของสำนักงานที่ดินอำเภอวาปีปทุม โดยป่าชุมชนโคกใหญ่มีพื้นที่รวม 7,084 ไร่ แต่ถูกบุกรุกถือครองไปเป็นที่ทำกินถึง 3,588 ไร่ ปัจจุบันจึงเหลือพื้นที่ป่าตามหลักฐานทางราชการประมาณ 4,266 ไร่ นอกจากนี้จากการสำรวจของสำนักงานป่าไม้ จังหวัดมหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2552 พบว่าป่าโคกใหญ่มีพื้นที่สมบูรณ์เหลืออยู่เพียง 2,132 ไร่ ทั้งนี้เนื่องจากการไม่สามารถกำหนดบริเวณแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่ใช้ประโยชน์ของประชาชนได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกเรื่อยมา อย่างไรก็ตามการเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของชาวบ้านมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ก็เริ่มมีปัญหาสภาพป่าชุมชนฟื้นตัวไม่ทันกับ

การใช้ประโยชน์และผลผลิตจากป่าลดจำนวนลง จนเป็นที่มาของการพยายามฟื้นฟูสภาพป่าชุมชน โดยการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้าน แม้การทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชนดังกล่าวจะยังผลให้สภาพป่าฟื้นสภาพคืนมาในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังประสบปัญหาจิตสำนึกร่วมของชาวบ้านที่อยู่รอบป่าซึ่งยังมีไม่เพียงพอและไม่คำนึงถึงความยั่งยืน ขุดทำลายต้นสมุนไพร ตัดต้นไม้ไปทำฟืน/ถ่านจำนวนมาก และอีกปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชุมชน คือ การทำเกลือสินเธาว์ ขยายวงกว้างในเขตอำเภอวาปีปทุม อำเภอบรบือและอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ยังผลให้เกิดการตัดไม้จากป่าโคกใหญ่จำนวนมาก เพื่อส่งขายทำเป็นเชื้อเพลิงให้กับโรงงานต้มเกลือสินเธาว์ จนป่าไม่สามารถฟื้นตัวเองกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้ ปัจจุบันไม่พบไม้ขนาดใหญ่ในป่าโคกใหญ่อีกแล้ว

จากสภาพปัญหาในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการในพื้นที่ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนการอนุรักษ์ป่า จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ขาดการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน รวมทั้งองค์กรอนุรักษ์และชาวบ้านอย่างต่อเนื่องและขาดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้ความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง และการอนุรักษ์และพัฒนาที่ผ่านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนที่นำไปสู่การจัดการป่าอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

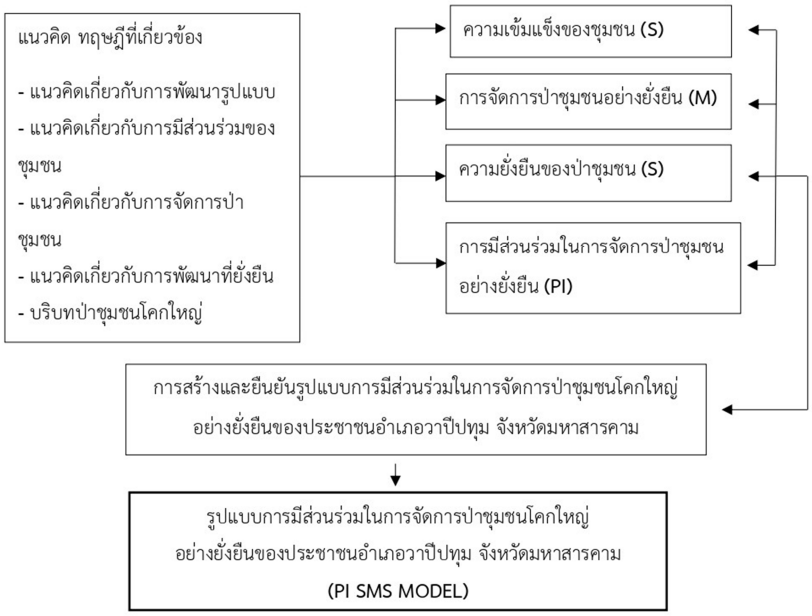
สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน และปัจจัยด้านการติดตามและประเมินผลมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษาวิจัย ดังนี้ 1) ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1.1) ด้านภาวะผู้นำชุมชน 1.2) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม 1.3) ด้านการบริหารจัดการชุมชน 1.4) ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน 1.5) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน 1.6) ด้านการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2) การจัดการป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 2.1) ด้านการมีส่วนร่วม 2.2) ด้านการพึ่งพาตนเอง 2.3) ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน 3) ความยั่งยืนของป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 3.1) ด้านเศรษฐกิจ 3.2) ด้านสังคม 3.3) ด้านวัฒนธรรม 3.4) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 4.1) ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหา 4.2) ด้านการวางแผนและดำเนินงาน 4.3) ด้านการปฏิบัติงาน 4.4) ด้านการรับผลประโยชน์ 4.5) ด้านการติดตามและประเมินผล ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้อนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้ลงนามใบรับรองจริยธรรมการการวิจัยในมนุษย์ ฉบับลงวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2569 ลำดับ HU009/2569 ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมในมนุษย์แบบเร่งด่วน (Expedited Review) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่รอบบริเวณป่าชุมชนโคกใหญ่ของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามจาก 5 ตำบล 20 หมู่บ้าน จำนวน 5,369 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่รอบบริเวณป่าชุมชนโคกใหญ่ของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามจาก 5 ตำบล 20 หมู่บ้าน จำนวน 500 คน โดยใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 20 เท่าของจำนวนตัวแปร ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 25 ตัวแปร จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจำนวน 500 ตัวอย่าง (Hair et al, 2006) แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage

Sampling) เป็นวิธีที่ประชากรแต่ละหน่วยมีโอกาสถูกสุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่า ๆ กัน เพื่อเป็นการกระจายกลุ่มตัวอย่างและครอบคลุมในแต่ละจังหวัด ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยการกำหนดสัดส่วนแล้วใช้วิธีสุ่มแบบอย่างง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1 ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเนื้อหาและโครงสร้างของแบบสอบถาม ออกเป็น 6 ตอน โดยแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

- ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน เป็นแบบสอบถามรายการ (Check Lists)

- ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert)

- ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ท

- ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความยั่งยืนของป่าชุมชนโคกใหญ่ของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ท

- ตอนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ท

- ตอนที่ 6 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ซึ่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ทุกข้อ และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น .940

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยขอหนังสือความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อขออนุญาตผู้นำชุมชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ที่จะทำการศึกษาเพื่อแจ้งให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบและขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

3.2 ผู้วิจัยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลและชี้แจงวิธีการตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง

3.3 ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูล และวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม โดยการหาค่าค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ AMOS เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยไค-สแควร์ ($\chi 2$) ไค-สแควร์สัมพัทธ์ ($\chi 2/df$) ดัชนีบ่งบอกความสอดคล้องกลมกลืน (GFI) ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ค่าดัชนี Trucker-Lewis (TLI) ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (RMR) และดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการจากภาครัฐ ผู้นำชุมชนและตัวแทนชาวบ้านที่ตั้งอยู่รอบบริเวณป่าชุมชนโคกใหญ่ของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน 2) มีประสบการณ์ในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ อย่างน้อย 5 ปี และ 3) มีความสนใจและร่วมมือในการร่วมกิจกรรมนี้จนสิ้นสุด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้การวิจัยในระยะที่ 2 ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งดำเนินการโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group Discussion)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

3.2 ผู้วิจัยชี้แจงกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดประชุมระดมความคิดเห็น

3.3 ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการจัดประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

3.4 ตรวจสอบความถูกต้องและจัดร่างรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม ที่สมบูรณ์เพื่อนำไปสู่การยืนยันรูปแบบต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนา

<u>ระยะที่ 3</u> การยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านการจัดการป่าชุมชนและโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายแบบการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้การวิจัยในระยะที่ 3 ได้แก่ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อการยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

3.2 ผู้วิจัยชี้แจงวิธีการตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง

3.3 ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเพื่อยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยใช้ค่าฐานนิยม (Mode) ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter-Quartile Range) เป็นสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง คน บ้าน ป่า : การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

<u>ระยะที่ 1</u> การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 326 คน (ร้อยละ 65.20) มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี จำนวน 168 คน มีระดับประถมศึกษา จำนวน 242 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 208 คน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน 11 – 15 ปี จำนวน 169 คน

2. การวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากทั้งหมด ($\bar{X}$=4.12, S.D=0.41) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการชุมชน ($\bar{X}$=4.13, S.D=0.42) ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ($\bar{X}$=4.13, S.D=0.42) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ($\bar{X}$=4.13, S.D=0.39) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ($\bar{X}$=4.12, S.D=0.42) ด้านความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน ($\bar{X}$=4.11, S.D=0.39) และด้านการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ($\bar{X}$=4.10, S.D=0.43) ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ระดับการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากทั้งหมด ($\bar{X}$=4.41, S.D=0.32) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการอนุรักษ์และพัฒนา ($\bar{X}$=4.42, S.D=0.33) ด้านการพึ่งพาตนเอง ($\bar{X}$=4.42, S.D=0.32) และด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X}$=4.37, S.D=0.31) ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ระดับความยั่งยืนของป่าชุมชนโคกใหญ่ของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความยั่งยืนของป่าชุมชนโคกใหญ่อยู่ในระดับมากทั้งหมด ($\bar{X}$=4.12, S.D=0.40) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}$=4.14, S.D=0.35) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$=4.12, S.D=0.42) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}$=4.11, S.D=0.44) และด้านสังคม ($\bar{X}$=4.11, S.D=0.42) ตามลำดับ

5. การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.52, S.D=0.27) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการรับผลประโยชน์ ($\bar{X}$=4.60, S.D=0.25) ด้านการติดตามและประเมินผล ($\bar{X}$=4.56, S.D=0.27) ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุปัญหา ($\bar{X}$=4.54, S.D= 0.28) ด้านการวางแผนและดำเนินงาน ($\bar{X}$=4.53, S.D=0.29) และด้านการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$=4.52, S.D=0.28) ตามลำดับ

6. แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ควรสร้างจิตสำนึก การส่วนร่วม จัดอบรมให้ความรู้ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ข้อบังคับและจัดระเบียบการใช้ป่าชุมชน กิจกรรมอนุรักษ์ แผนพัฒนา และสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและชุมชนรอบป่าชุมชนโคกใหญ่

7. การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

7.1. การวิเคราะห์การตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

7.1.1 การแจกแจงความเบ้ของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ทุกองค์ประกอบเบ้ไปทางซ้าย มีค่าติดลบและเข้าใกล้ 0 มีค่าอยู่ระหว่าง -.099 ถึง -5.78 แสดงว่า มีการแจกแจงปกติ และค่าความโด่งมาก มีค่าอยู่ระหว่าง 0.252 ถึง -.526 แสดงว่า มีการกระจายข้อมูลน้อย

7.1.2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างกันขององค์ประกอบ พบว่า ทุกคู่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ระดับความสัมพันธ์มีค่าระหว่าง -0.129 - 0.386 โดยองค์ประกอบคู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุด คือ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมกับด้านวัฒนธรรม

7.1.3 ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีผลการวิเคราะห์ค่าสถิติ Significant เท่ากับ 0.000 แสดงว่า องค์ประกอบมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าดัชนี Kaiser-Mayer-Olkin Measures of Sampling Adequacy (KMO) มีค่าเท่ากับ 0.662 ซึ่งควรมีค่ามากกว่า 0.50 แสดงว่า มีความเหมาะสมเป็นอย่างมากในการนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

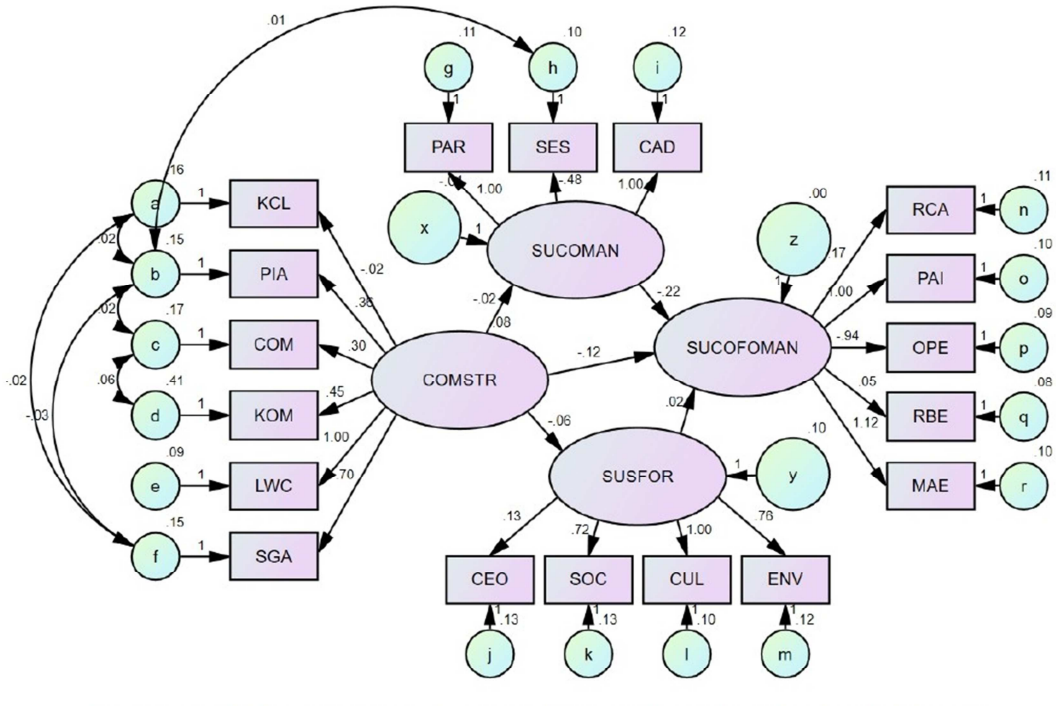
7.2 การวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (SEM) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบดังนี้ ค่า $\chi 2$ = 199.469, ค่า $\chi 2/df$ = 1.523, ค่า p-value = .000, ค่า GFI = 0.955, ค่า AGFI = 0.941,

ค่า TLI = 0.758, ค่า RMR = 0.032, ค่า RMSEA = 0.008 ซึ่งค่าสถิติที่สำคัญบางตัวยังไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการปรับโมเดล (Model Modification) โดยใช้การพิจารณาจากคำแนะนำในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีโมเดล (Model Modification Indices: MI) จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ภายหลังการปรับแก้ด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล ดังนี้ ค่า $\chi 2$ = 136.846, ค่า $\chi 2/df$ = 1.095, ค่า p-value = .221, ค่า GFI = 0.970, ค่า AGFI = 0.959, ค่า TLI = 0.956, ค่า RMR = 0.006, ค่า RMSEA = 0.014 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่า แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 1 และรูปที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์การพิจารณา	ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล (ก่อนปรับโมเดล)	แปลผล (ก่อนปรับ)	ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล (หลังปรับโมเดล)	แปลผล (หลังปรับ)
$\chi 2$	p-value > .05	199.469 (.000)	ไม่ผ่านเกณฑ์	136.846 (1.095)	ผ่านเกณฑ์
$\chi 2/df$	< 2.0	1.523	ผ่านเกณฑ์	0.221	ผ่านเกณฑ์
GFI	> 0.95	0.955	ผ่านเกณฑ์	0.970	ผ่านเกณฑ์
AGFI	> 0.95	0.941	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.959	ผ่านเกณฑ์
TLI	> 0.95	0.758	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.956	ผ่านเกณฑ์
RMR	< .05	0.032	ผ่านเกณฑ์	0.006	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< .05	0.008	ผ่านเกณฑ์	0.014	ผ่านเกณฑ์

อ้างอิง : Diamantopoulos & Siguaw (2000); Schumacker & Lomax (2010)

ภาพที่ 2 โมเดลรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามในปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน

1.1 ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมออกกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน

1.2 ควรสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและเครือข่ายวิชาการ

1.3 ควรสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน

1.4 ควรจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของป่าชุมชนทุก ๆ เดือน

1.5 ควรสร้างอาชีพเพื่อให้ชาวบ้านเกิดรายได้จากป่าชุมชน

2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามในปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

2.1 ควรตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกันทั้งชุมชน

2.2 ควรออกกฎระเบียบหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน

2.3 ควรมีระบบป้องกันรักษาป่าชุมชนด้วยการทำแนวป้องกันไฟ ทำทางลาดตะเวน เป็นต้น

2.4 ควรแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างเป็นธรรม

2.5 ควรวางแผนการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยมีการประชุม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของทุกฝ่าย

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามในปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน

3.1 ควรสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยมองผลประโยชน์ในระยะยาวเพื่ออนาคตของลูกหลาน

3.2 ควรสร้างความเข้มแข็งผ่านวิถีชุมชนและวัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งกฎ กติกา เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

3.3 ควรจัดตั้งองค์กรประชาชนเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่าชุมชนอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและจารีตประเพณีของชุมชน

3.4 ควรส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความเชื่อ และวัฒนธรรม

3.5 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ทุกระดับทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น ตำบลและจังหวัด

4. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามในปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

4.1 ควรร่างกฎระเบียบ การใช้ประโยชน์ และบทลงโทษร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการและชุมชน

4.2 ควรวางแผนการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน

4.3 ควรสร้างความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ได้ดูแลป่าชุมชนร่วมกัน

4.4 ควรจัดกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมเครือข่ายร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

4.5 ควรจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนให้ทุกชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมกัน

ระยะที่ 3 การยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

รายการ	n = 5		การแปลผล
	Med	IQR	
ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน			
1. ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมออกกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน	4.50	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
2. ควรสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและเครือข่ายวิชาการ	4.70	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
3. ควรสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน	4.40	0.50	มาก, สอดคล้องมาก
4. ควรจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของป่าชุมชนทุก ๆ เดือน	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
5. ควรสร้างอาชีพเพื่อให้ชาวบ้านเกิดรายได้จากป่าชุมชน	4.40	0.50	มาก, สอดคล้องมาก
รวม	**4.56**	**0.50**	**มากที่สุด, สอดคล้องมาก**
ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน			
1. ควรตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกันทั้งชุมชน	4.70	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
2. ควรออกกฎระเบียบหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
3. ควรมีระบบป้องกันรักษาป่าชุมชนด้วยการทำแนวป้องกันไฟ ทำทางลาดตะเวน เป็นต้น	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
4. ควรแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างเป็นธรรม	4.50	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
5. ควรวางแผนการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยมีการประชุม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของทุกฝ่าย	4.50	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
รวม	**4.58**	**0.50**	**มากที่สุด, สอดคล้องมาก**
ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน			
1. ควรสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยมองผลประโยชน์ในระยะยางเพื่ออนาคตของลูกหลาน	4.40	0.50	มาก, สอดคล้องมาก
2. ควรสร้างความเข้มแข็งผ่านวิถีชุมชนและวัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งกฎ กติกา เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน	4.40	0.50	มาก, สอดคล้องมาก
3. ควรจัดตั้งองค์กรประชาชนเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่าชุมชนอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและจารีตประเพณีของชุมชน	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
4. ควรส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความเชื่อ และวัฒนธรรม	4.50	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
5. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ทุกระดับทั้งระดับชุมชนท้องถิ่น ตำบลและจังหวัด	4.40	0.50	มาก, สอดคล้องมาก
รวม	**4.38**	**0.50**	**มากที่สุด, สอดคล้องมาก**

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รายการ	n = 5		การแปลผล
	Med	IQR	
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน			
1. ควรร่างกฎระเบียบ การใช้ประโยชน์ และบทลงโทษร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และชุมชน	4.70	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
2. ควรวางแผนการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน	4.80	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
3. ควรสร้างความภาคภูมิใจที่ได้ส่วนหนึ่งของชุมชนที่ดูแลป่าชุมชนร่วมกัน	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
4. ควรจัดกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมเครือข่ายร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง	4.50	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
5. ควรจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนให้ทุกชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมกัน	4.60	0.50	มากที่สุด, สอดคล้องมาก
รวม	**4.64**	**0.50**	**มากที่สุด, สอดคล้องมาก**
โดยรวม	**4.54**	**0.50**	**มากที่สุด, สอดคล้องมาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด (Med = 4.54) และความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความสอดคล้องระหว่างกันในระดับสูง (IQR = 0.50) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามโดยรวมมีความเหมาะสมต่อการนำไปสร้างเป็นรูปแบบต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปได้ว่า ระดับในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.29, S.D=0.35) และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชน ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) พบว่า ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน และตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งทั้ง 4 ตัวแปรแฝง สามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามได้อย่างถูกต้อง ร้อยละ 99.80 (R^2 = 0.998) ส่วนความกลมกลืนของโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชน พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ดีสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ ทวินันท์ (2564) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนดงมัน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ

ป่าชุมชนดงมัน มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทั้งหมดทั้งในโดยภาพรวมและในขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การได้รับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณรงค์ เป็งเส้า และคณะ (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ทา ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ทา พบว่า ค่า R^2 = 0.2580 (25.80%) ค่าสัมประสิทธิ์ตัวกำหนดค่าความผันแปรของตัวแปรตอบสนองที่สามารถอธิบายได้มีอยู่ในตัวแบบเชิงเส้นนี้ ร้อยละ 25 และอีกร้อยละ 74.20 อาจมาจากปัจจัยอื่นที่น่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ การทำระบบวนเกษตร เพื่อนบ้านชักชวน สุขภาพของประชาชน ช่วงเวลาในการดำรงชีพหรือการเข้าไปในพื้นที่ป่า เป้าหมายเพื่อการค้าหรือนำมาใช้ในครัวเรือนหรือการทำการเกษตร และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ทาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่า มีทั้งหมด 3 ตัวแปร เป็นตัวแปรที่มีผลทางบวก คือ เพศ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การได้รับการฝึกอบรมและดูงาน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืน เพื่อให้การสร้างรูปแบบสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นควรเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในการบริหารจัดการป่าชุมชน รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของทุกฝ่าย ออกกฎระเบียบ กติกาหรือข้อตกลงร่วมกัน และองค์กรประชาชนเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่าชุมชนอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและจารีตประเพณีของชุมชน สร้างจิตสำนึก ความเข้มแข็งผ่านวิถีชุมชน ความเชื่อ และวัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งกฎ กติกา เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนในระยะยางเพื่ออนาคตของลูกหลานสู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ มีกิจกรรมและเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและเครือข่ายวิชาการ ส่งเสริมการสร้างอาชีพและแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อให้ชาวบ้านเกิดรายได้จากป่าชุมชนอย่างเป็นธรรม และอีกประการควรมีระบบป้องกันรักษาป่าชุมชนด้วยการทำแนวป้องกันไฟ ทำทางลาดตะเวน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ก้องเกียรติ เต็มตำนาน (2565) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การสร้างรูปแบบจะต้องเริ่มจากการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน อันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนที่มีการทำงาน เพื่อการอนุรักษ์ป่าด้วยตนเอง นำไปสู่การกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน อาศัยมิติทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่มีอยู่ดั้งเดิมตามจารีตอีสาน ซึ่งมาปรับแก้เพื่อให้สามารถนำมาใช้กับชุมชนอย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

ระยะที่ 3 การยืนยันรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนในปัจจัยด้านความเข้มแข็งของ

ชุมชน ปัจจัยด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ปัจจัยด้านความยั่งยืนของป่าชุมชน และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากและมีค่าความสอดคล้องระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.5 ทุกแนวทาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความเหมาะสมต่อการนำไปสร้างเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนของประชาชนอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับ สุรชัย ชูคง และคณะ (2566) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านหนองตาใกล้ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี พบว่า การประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ควรต้องสร้างจิตสำนึกและความสามัคคีในการอนุรักษ์ป่าชุมชน สร้างบทบาทหน้าที่และเป็นแรงขับเคลื่อนของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและไม่ทำลายป่า รวมถึงบูรณาการองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน และสามารถมีภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้

1.1 ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมมือกันจัดตั้งงบประมาณและส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนในการปฏิบัติต่อป่าชุมชน รวมถึงการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชนอื่น ๆ เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สูงขึ้น

1.2 สำนักงานป่าไม้จังหวัด ซึ่งรับผิดชอบป่าชุมชนโดยตรง ควรส่งเสริมกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน โดยให้ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลรักษาป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน

1.3 หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครป้องกันและอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อการให้เกิดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้ประยุกต์ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และความเชื่อในท้องถิ่นสำหรับจัดการป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน อันจะทำให้ทราบว่าปัญหาด้านใดบ้าง เพื่อจะได้กำหนดแนวทางแก้ไขและพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2567). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2567*. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้.

ก้องเกียรติ เต็มตำนาน. (2565). *รูปแบบการจัดการป่าชุมชน์โดยการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจังหวัดมหาสารคาม*. [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).

ณรงค์ เป็งเส้า, สายสกุล ฟองมูล, พหล ศักดิ์คะทัศน์ และพุฒิสรรค์ เครือคำ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ทา ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, *38*(2), 144 - 156.

ถนัดสม นุกูล. (2562). *คู่มือการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562*. ส่วนส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้.

สมศักดิ์ ทวินันท์. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนดงมัน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).

สุรชัย ชูคง, ธีรวัฒน์ หินแก้ว, พีระยุทธ ศิลาพรหม, วริดา ณ ลำพูน และสุพัตรา บุตราช. (2566). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านหนองตาใกล้ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 17*(61), 67 - 77.

สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม. (2564). *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม.

Diamantopoulos, A. & Siguaw, J. A., (2000). *Introduction to LISREL: A Guide for the Uninitiated*. SAGE Publications Inc,.

Hair, J. F. Jr. Black, W. C., Babin, B. J. Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate Data Analysis.* 6th edition. Prentice Hall.

Schumacker, R. E. & Lomax, R. G., (2010). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling.* 3rd edition. Lawrence Erlbaum Associates.

HOW CHINESE REDUPLICATION REPRESENTS MEANING AMONG THAI LEARNERS OF CHINESE

Jin Wu[1], Burin Srisomthawin[2] and Zheyun Zheng[3,*]

(**Received:** 28 Feb., 2026; **Revised:** 12 May, 2026; **Accepted:** 21 May, 2026

Abstract

Despite extensive linguistic discussions on Chinese reduplication, limited empirical research has examined how reduplication structures influence semantic processing efficiency and meaning representation among second-language learners. This study therefore investigated how Chinese reduplication forms represent meaning through structural and cognitive mechanisms among Thai learners of Chinese. The objectives of this study were to 1) establish a theoretical framework explaining the relationship between Chinese reduplication structures and semantic functions, 2) examine whether different reduplication forms influence semantic comprehension efficiency, and 3) investigate the cognitive mechanisms underlying the relationship between linguistic form and semantic comprehension. A mixed-method research design integrating theoretical analysis, experimental investigation, and structural equation modeling was adopted. The population consisted of Thai secondary school students learning Chinese as a second language in Bangkok, Thailand. A total of 179 participants were selected using purposive sampling based on established inclusion criteria, including at least one year of Chinese language learning experience and basic Chinese reading ability. Data analysis included descriptive statistics, repeated measures ANOVA, reliability analysis, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis, Pearson correlation analysis, and structural equation modeling using SPSS and AMOS. The findings for Objective 1 demonstrated that Chinese reduplication structures systematically correspond to distinct semantic functions. The findings for Objective 2 revealed that different reduplication structures significantly influenced semantic comprehension efficiency, with simpler forms producing higher accuracy and faster reaction times than more complex forms. The findings for Objective 3 indicated that form recognition significantly improved processing fluency, which subsequently enhanced semantic comprehension. SEM results showed that form recognition had a significant positive effect on processing fluency and semantic comprehension, while processing fluency significantly influenced semantic comprehension. Overall, the study concludes that Chinese reduplication forms contribute to semantic representation by facilitating cognitive processing efficiency through systematic structural patterns.

Keywords: Chinese Reduplication, Semantic Representation, Processing Fluency

[1] Ph.D Student, Graduate School, University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

[2] Associate Professor, School of Humanities, University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

[3] Assistant Professor, Thai-Chinese International School of Management, University of The Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: zheng_zhe@utcc.ac.th

Introduction

Language form and meaning are fundamentally interconnected components of human linguistic competence. One of the central questions in linguistics concerns how structural forms encode and represent semantic information. In Mandarin Chinese, reduplication represents a highly productive and systematic morphological process that plays an important role in semantic expression. Unlike arbitrary repetition, reduplication in Chinese serves specific grammatical and semantic functions, modifying aspect, degree, intensity, and manner (Melloni & Basciano, 2018). These structural modifications provide meaningful distinctions that contribute to semantic interpretation. As a result, Chinese reduplication offers a unique opportunity to examine how linguistic form represents meaning through structural patterns.

Chinese reduplication exhibits consistent structural regularity across different lexical categories. Verb reduplication forms such as 看看 (kànkan, “have a brief look”) and 听听 (tīngtīng, “listen briefly”) typically express delimitative or tentative actions, indicating that an action is performed briefly or with reduced intensity (Xiao & McEnery, 2004). Adjective reduplication forms such as 慢慢 (mànmàn, “slowly”) and 轻轻 (qīngqīng, , “lightly”) express manner or degree, emphasizing qualitative aspects of actions or states (Liu, 2013). More complex reduplication forms such as AABB structures, including 干干净净 (gānggānjingjing, “completely clean”) and 清清楚楚 (qīngqīngchǔchǔ, “very clear”), function to intensify semantic meaning and enhance expressive precision (Lu & Muller, 2026). These structural patterns demonstrate that reduplication is not a random phonological phenomenon but a systematic linguistic mechanism that encodes semantic distinctions. The regular correspondence between structural form and semantic function suggests that reduplication serves as a form-based semantic encoding system.

From a cognitive perspective, linguistic form may influence semantic interpretation by affecting processing efficiency. Cognitive theories of language processing propose that structural regularity enhances processing fluency, making linguistic forms easier to recognize and interpret (Reber et al, 2004). When linguistic structures follow predictable patterns, language users can more efficiently access semantic information, reducing cognitive load and improving comprehension. This relationship between structural regularity and processing efficiency suggests that linguistic form may contribute directly to semantic representation through cognitive processing mechanisms (Alter & Oppenheimer, 2009). In the case of

Chinese reduplication, repetitive structural patterns may increase perceptual salience and facilitate recognition, thereby enhancing semantic interpretation.

Although previous linguistic research has extensively described the structural and semantic functions of reduplication, most studies have focused primarily on descriptive and theoretical analysis. Limited research has examined how reduplication structures influence real-time semantic processing and comprehension efficiency, particularly among second language learners. Chinese as a second language learners often experience difficulty interpreting reduplication forms because these structures involve subtle semantic distinctions not present in many other languages. For many learners of Chinese as a Second Language (CSL) and Chinese as a Foreign Language (CFL), reduplication is frequently perceived as simple repetition rather than a meaningful grammatical and semantic structure. As a result, learners may inaccurately interpret reduplicated forms by overlooking their delimitative, tentative, intensifying, or manner-related functions. For example, learners may fail to distinguish between the general action expressed by 看 (kàn, “Look”) and the delimitative or tentative meaning conveyed by 看看 (kànkan, “have a brief look”). Such misconceptions may lead to semantic misunderstanding, inaccurate interpretation of speaker intention, and ineffective communication in authentic language contexts. Understanding how learners process reduplication forms can provide valuable insights into the cognitive mechanisms underlying form–meaning mapping in language acquisition and comprehension. Furthermore, investigating how structural form influences semantic processing among CSL/CFL learners may contribute to improving Chinese language instruction by helping educators develop more effective approaches for teaching form–meaning relationships in Chinese morphology.

Objective 1: To establish a theoretical framework explaining the relationship between Chinese reduplication structures and their semantic functions.

Objective 2: To examine whether different Chinese reduplication forms influence semantic comprehension efficiency among Thai learners of Chinese using reaction time and accuracy measures.

Objective 3: To investigate the cognitive mechanisms underlying the relationship between Chinese reduplication forms and semantic comprehension among Thai learners of Chinese using structural equation modeling.

Methods and Materials

1. Research Sample This study adopted a multi-stage mixed-method research design to systematically examine the cognitive mechanisms through which Chinese reduplication forms represent meaning through theoretical analysis, experimental research, and structural equation modeling. In objective 1, the research materials were primarily drawn from typical reduplication forms in both modern and classical Chinese, as well as existing linguistic literature, including common reduplication structures such as kànkan (看看), tīngtīng (听听), mànmàn (慢慢), qīngqīng (轻轻), gānggānjìngjìng (干干净净), and qīngqīng chǔchǔ (清清楚楚). These language materials were systematically organized and analyzed to construct a theoretical framework explaining how Chinese reduplication forms represent meaning.

In objective 2, an experimental method was used. The participants (Table 1) were 179 Chinese language learners selected using purposive sampling based on specific inclusion criteria relevant to the objectives of the study. The participants were aged between 13 and 18 years, all of whom were high school students and had received at least one year of Chinese language instruction. All participants possessed basic Chinese reading ability and were able to understand common Chinese vocabulary and sentence structures. The sample size of 179 participants was considered appropriate for experimental analysis and structural equation modeling (Hair et al., 2019). The participants completed a meaning-matching task in which they judged the meanings of different types of Chinese reduplication forms. Their reaction time and response accuracy were recorded to measure the effect of linguistic form on meaning comprehension.

In objective 3, a questionnaire survey method was employed. The sample was the same as in objective 2. Participants completed a questionnaire based on a five-point Likert scale to measure cognitive processing variables related to Chinese reduplication forms, including form recognition, processing fluency, cognitive load, and semantic comprehension. Structural equation modeling was then used to analyze the relationships among these variables. The selection of Thai secondary school students as the research sample is meaningful because they are learners of Chinese as a second language, and their language processing can effectively reflect the cognitive relationship between linguistic form and meaning. In addition, Chinese reduplication forms present a certain level of difficulty for this

group, which allows the role of linguistic form in meaning comprehension to be more clearly observed.

Table 1. Demographic Characteristics of Participants for Objectives 2 and 3

Category	Description
Total Participants	179 secondary school Chinese language learners from Bangkok, Thailand
Age	13–14 years (24.6%), 15–16 years (38.0%), 17–18 years (37.4%)
Education Level	Grade 7–8 (26.3%), Grade 9–10 (41.9%), Grade 11–12 (31.8%)
Years of Chinese Study	1–2 years (42.5%), 3–4 years (33.0%), 5–6 years (24.5%)
Language Background	All participants were non-native Chinese speakers learning Chinese as a second language

2. Research Instruments This study employed different research instruments across the three research stages to systematically investigate how Chinese reduplication forms represent meaning. The instruments included theoretical linguistic materials, an experimental meaning-matching task, and a structured questionnaire for structural equation modeling.

In objective 1, theoretical analysis was conducted to construct a conceptual framework explaining how linguistic form represents meaning in Chinese reduplication. The research materials consisted of representative reduplication forms drawn from modern Chinese usage and established linguistic literature. These included verb reduplication forms (e.g., 看看 kànkan, 听听 tīngtīng), adjective reduplication forms (e.g., 慢慢 mànmàn, 轻轻 qīngqīng), and more complex reduplication structures (e.g., 干干净净 gāngānjìngjìng, 清清楚楚 qīngqīngchǔchǔ). These materials were selected based on their frequency, representativeness, and clear semantic functions.

In objective 2, a meaning-matching task was designed to examine the effect of reduplication form on semantic comprehension. The task consisted of a series of stimulus items containing different types of Chinese reduplication forms, including VV, AA, AABB, and ABAB patterns. Each trial presented a target word or phrase containing a reduplication form, followed by two short semantic descriptions. One description accurately represented the meaning of the reduplication form, while the other served as a distractor. Participants were instructed to select the description that best matched the meaning of the presented reduplication form. The experimental task consisted of 32 items, with eight items for each reduplication pattern. The stimuli were presented individually on a computer screen.

Participants responded by selecting one of the two options. The software automatically recorded response accuracy and reaction time in milliseconds. Accuracy was used to measure the correctness of semantic interpretation, while reaction time was used to measure processing efficiency. These measures provided objective indicators of how linguistic form influences semantic comprehension. Prior to the main experiment, participants completed a short practice session to ensure that they understood the task procedure.

In objective 3, a structured questionnaire was used to measure cognitive processing variables related to Chinese reduplication forms. The questionnaire was designed based on established scales in cognitive psychology and language processing research and adapted to the context of Chinese reduplication. The questionnaire measured four latent constructs, Form Recognition (Taft, 2004), which refers to the extent to which learners can recognize and identify reduplication structures; Processing Fluency (Alter & Oppenheimer, 2009), which refers to the ease with which learners process reduplication forms; Cognitive Load (Hart & Staveland, 1988), which refers to the perceived mental effort required to understand reduplication forms; Semantic Comprehension (Rayner, 1998), which refers to learners' perceived understanding of reduplication meanings. The questionnaire consisted of 14 items in total. Each construct was measured using multiple items: Form Recognition (3 items), Processing Fluency (4 items), Cognitive Load (3 items), and Semantic Comprehension (4 items). All items were rated using a five-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

3. Data Analysis Data analysis was conducted using SPSS and AMOS. Descriptive statistics were first used to summarize response accuracy and reaction time in the experimental task. Repeated measures analysis of variance was then conducted to examine whether significant differences existed across different reduplication types. For the questionnaire data, reliability analysis was performed using Cronbach's alpha to assess internal consistency, with values above 0.70 considered acceptable (Hair et al, 2019). Exploratory factor analysis was conducted to examine the factor structure and assess construct validity. Confirmatory factor analysis was subsequently performed to evaluate the measurement model. Finally, structural equation modeling was conducted to examine the relationships among Form Recognition, Processing Fluency, Cognitive Load, and Semantic

Comprehension. Model fit was evaluated using standard fit indices, and path coefficients were examined to assess the hypothesized relationships among variables.

Results

Objective 1 aimed to establish a theoretical framework explaining how Chinese reduplication forms represent meaning through systematic analysis of linguistic structures and their associated semantic functions. Reduplication is a productive morphological process in Mandarin Chinese that modifies semantic interpretation in predictable ways, serving both grammatical and semantic functions (Melloni & Basciano, 2018). Previous research has demonstrated that reduplication in Chinese is not merely phonological repetition but a structured linguistic mechanism that encodes specific semantic and functional distinctions (Lu & Muller, 2026). The present analysis focused on commonly used reduplication patterns in modern Chinese, including verb reduplication (VV), adjective reduplication (AA), and more complex forms such as AABB and ABAB. These forms were selected based on their frequency, structural regularity, and clearly identifiable semantic functions. The analysis revealed that Chinese reduplication exhibits highly systematic structural patterns, and these patterns consistently correspond to specific semantic interpretations, supporting the view that linguistic form plays a direct role in meaning representation.

Different reduplication structures correspond to distinct semantic functions. Verb reduplication forms such as 看看 (kànkan) and 听听 (tīngtīng) typically express delimitative aspect, indicating that an action is performed briefly, tentatively, or with reduced intensity (Xiao & McEnery, 2004). This semantic function distinguishes reduplicated verbs from their base forms, which express general actions without aspectual limitation. In contrast, adjective reduplication forms such as 慢慢 (mànmàn) and 轻轻 (qīngqīng) commonly express manner or degree, emphasizing qualitative characteristics of actions or states (Liu 2013; Lu & Muller, 2026). These reduplicated forms convey more specific semantic nuances than their unreduplicated counterparts. More complex reduplication forms such as 干干净净 (gānggānjingjing) and 清清楚楚 (qīngqīngchǔchǔ) serve to intensify semantic meaning, expressing higher degrees of completeness or emphasis. Similarly, ABAB reduplication forms such as 讨论讨论 (tǎolùn tǎolùn) and 研究研究 (yánjiū yánjiū) often indicate tentative or informal actions, signaling reduced commitment or lower action intensity (Xie, 2020). These findings demonstrate that reduplication in Chinese functions as a systematic form–meaning mapping mechanism rather than arbitrary repetition.

The structural regularity of reduplication forms contributes to the predictability of semantic interpretation. The consistent association between structural patterns and semantic functions enables language users to use formal cues to infer meaning. When encountering a reduplication structure, language users can rely on structural features to anticipate semantic interpretation, thereby facilitating comprehension (Lu & Muller, 2026). For example, the reduplicated verb form 看看 (kànkan) signals a delimitative aspect, whereas the base form 看 (kàn) expresses a general action without aspectual limitation. Similarly, adjective reduplication forms signal manner-related semantic distinctions. This systematic correspondence between structural form and semantic interpretation suggests that reduplication serves as a formal marker that encodes semantic information. Such form–meaning correspondences reduce ambiguity in language comprehension and enhance interpretive efficiency.

Table 2 Classification of Chinese Reduplication Structures and Their Semantic Functions

Reduplication Type	Structure Pattern	Example	Pinyin	Primary Semantic Function
VV	Verb + Verb	看看	kànkan	Delimitative aspect
VV	Verb + Verb	听听	tīngtīng	Tentative action
AA	Adjective + Adjective	慢慢	mànmàn	Manner expression
AA	Adjective + Adjective	轻轻	qīngqīng	Degree modification
AABB	Adjective + Adjective (reduplicated)	干干净净	gāngānjìngjìng	Intensification
AABB	Adjective + Adjective (reduplicated)	清清楚楚	Qīngqīngchǔchǔ	Emphasis
ABAB	Verb + Verb (disyllabic)	讨论讨论	tǎolùn tǎolùn	Tentative action
ABAB	Verb + Verb (disyllabic)	研究研究	yánjiū yánjiū	Delimitative aspect

Not all Chinese lexical items can freely undergo every reduplication pattern. Chinese reduplication is constrained by lexical category, syllabic structure, and semantic compatibility. For example, some disyllabic verbs such as 讨论can naturally appear in the ABAB reduplication form as 讨论讨论, which expresses tentative or informal action. However, these verbs cannot normally be transformed into AABB structures such as 讨讨论论, which are considered grammatically unacceptable in Mandarin Chinese. Similarly, adjective reduplication patterns such as AABB are generally restricted to descriptive or qualitative

adjectives, whereas many action verbs cannot participate in this pattern. These findings demonstrate that reduplication in Chinese is governed by systematic grammatical constraints rather than arbitrary repetition.

For CSL/CFL learners, misunderstanding these structural restrictions often leads to overgeneralization errors. Learners may incorrectly assume that all Chinese words can undergo similar reduplication transformations, producing nonnative forms such as 研研究究 or 讨讨论论. Such structural misunderstandings may negatively affect semantic interpretation and communicative appropriateness. Therefore, understanding the structural constraints of reduplication is important not only for linguistic theory but also for explaining differences in semantic comprehension and processing efficiency among second language learners.

In addition to its semantic functions, the structural characteristics of reduplication forms may influence cognitive processing. Cognitive theories of language processing suggest that structural regularity and predictability facilitate processing efficiency by reducing cognitive load and enhancing perceptual fluency (Reber et al, 2004; Alter & Oppenheimer, 2009). Reduplication creates repetitive structural patterns that increase perceptual salience and structural predictability, making linguistic forms easier to recognize and process. This increased processing fluency may reduce cognitive effort and improve semantic interpretation. In other words, linguistic form may contribute directly to meaning representation by facilitating cognitive processing mechanisms. The repetition of structural elements provides redundant cues that reinforce semantic interpretation, thereby improving comprehension efficiency.

Objective 2 aimed to empirically examine whether different Chinese reduplication structures influence semantic comprehension efficiency by measuring learners' response accuracy and reaction time in a meaning-matching task. Based on the theoretical framework established in Objective 1, representative reduplication forms from four structural categories (VV, AA, AABB, and ABAB) were selected as experimental stimuli. These reduplication types were chosen because they represent systematic structural patterns associated with distinct semantic functions. A total of 179 Thai secondary school students completed the task, and their response accuracy and reaction time were recorded to assess semantic comprehension and cognitive processing efficiency. Descriptive statistics for response accuracy and reaction time across the four reduplication types are presented in Table 3.

Table 3 Descriptive Statistics of Accuracy and Reaction Time by Reduplication Type (N = 179)

Reduplication Type	Accuracy Mean	SD(±)	Reaction Time Mean (ms)	SD(±)
VV	0.78	0.14	1825	215
AA	0.81	0.12	1762	198
AABB	0.72	0.16	2054	243
ABAB	0.69	0.18	2146	267

As shown in Table 3, adjective reduplication forms (AA) demonstrated the highest accuracy (M = 0.81, SD = 0.12) and the fastest reaction time (M = 1762 ms, SD = 198), indicating that these forms were processed more efficiently by participants. In contrast, ABAB reduplication forms showed the lowest accuracy (M = 0.69, SD = 0.18) and the slowest reaction time (M = 2146 ms, SD = 267), suggesting greater cognitive processing difficulty. Verb reduplication forms (VV) showed relatively high accuracy and fast reaction times, whereas AABB forms showed moderate accuracy and slower reaction times compared to simpler reduplication structures. These results suggest that structural complexity influences semantic comprehension efficiency. Simpler reduplication structures such as VV and AA may be more easily recognized and interpreted due to their structural transparency and higher frequency of use. In contrast, more complex reduplication structures such as AABB and ABAB may require additional cognitive processing, resulting in lower accuracy and slower response times. To examine whether these differences were statistically significant, repeated measures analysis of variance was conducted to compare reaction times across the four reduplication types. The results are presented in Table 4.

The results indicated that the main effect of reduplication pattern on comprehension accuracy was statistically significant, $F(3, 534) = 9.732$, $p < 0.001$. These findings suggest that different reduplication structures influence semantic comprehension accuracy. Specifically, simpler reduplication forms such as VV and AA were associated with higher accuracy, whereas more complex forms such as AABB and ABAB showed lower accuracy. This pattern indicates that structural complexity affects semantic interpretation. The results support the theoretical framework established in Objective 1, which proposed that reduplication structures encode semantic information and influence comprehension efficiency. The observed differences in accuracy suggest that learners rely on structural cues when interpreting reduplication forms. Furthermore, the significant effect of reduplication pattern indicates that linguistic form plays an important role in semantic processing.

Table 4. Repeated Measures ANOVA Results for Reaction Time Across Reduplication Types

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p
Between Groups	1.842	3	0.614	89,732	0.000
Within Groups	33.532	534	0.063		
Total	35.374	537			

Objective 3 aimed to examine the cognitive mechanisms underlying semantic comprehension of Chinese reduplication by analyzing the relationships among form recognition, processing fluency, cognitive load, and semantic comprehension using structural equation modeling. Based on the experimental findings of Objective 2, which demonstrated that reduplication structure influences semantic processing efficiency, SEM analysis was conducted to further investigate how cognitive processing variables mediate this relationship.

Reliability analysis was conducted using Cronbach's alpha coefficients to assess the internal consistency of the measurement scales. The Cronbach's alpha values ranged from 0.799 to 0.823 across the four constructs, exceeding the recommended threshold of 0.70 (Hair et al., 2019), indicating satisfactory reliability. Exploratory factor analysis was conducted to examine the factor structure and construct validity of the measurement scales. The Kaiser–Meyer–Olkin value was 0.904, and Bartlett's test of sphericity was statistically significant ($\chi^2 = 1204.063$, $df = 91$, $p < .001$), indicating that the data were suitable for factor analysis. Four factors were extracted and accounted for 68.429% of the total variance. Factor loadings exceeded 0.60, and communality values ranged from 0.575 to 0.768, indicating acceptable construct validity. Confirmatory factor analysis was conducted using maximum likelihood estimation to evaluate the measurement model. The model fit indices indicated good model fit, with GFI, NFI, and CFI values exceeding 0.90, and PNFI and PGFI values exceeding 0.60. Standardized factor loadings ranged from 0.643 to 0.818 and were statistically significant ($p < .001$). Composite reliability values ranged from 0.801 to 0.823, while average variance extracted values ranged from 0.503 to 0.607, indicating satisfactory convergent validity.

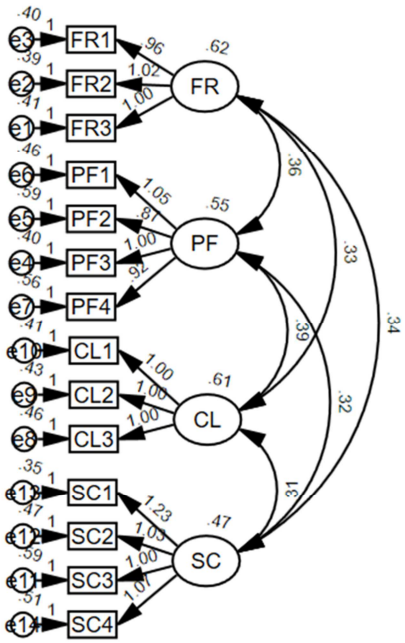

Figure 1 Result of CFA analysis

Pearson correlation analysis was conducted to examine the relationships among the four latent variables. The results showed that all variables were significantly positively correlated, with correlation coefficients ranging from 0.437 to 0.545 ($p < 0.01$). These results indicate that form recognition, processing fluency, cognitive load, and semantic comprehension are significantly related. The observed correlations provide preliminary support for the hypothesized structural relationships among these variables.

Table 5. Results of Difference Analysis

VAR	FR	PF	CL	SC
FR	1			
PF	.500**	1		
CL	.437**	.545**	1	
SC	.505**	.517**	.469**	1

**p < 0.01; FR= Form Recognition, PF= Processing Fluency, CL= Cognitive Load, SC= Semantic Comprehension

Structural equation modeling was conducted using AMOS to test the hypothesized relationships among the latent variables. The structural model demonstrated good fit to the data. The model fit indices indicated satisfactory model fit, with RMSEA = 0.057, GFI = 0.959, NFI = 0.951, CFI = 1.000, PNFI = 0.752, and PGFI = 0.657. These values exceed recommended thresholds, indicating that the model adequately represents the data.

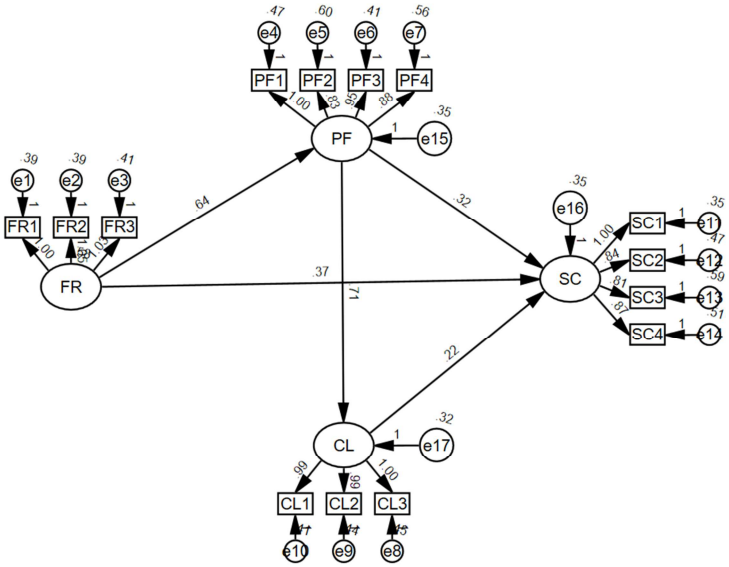

Figure 2 Result of SEM

The path analysis results (Table 6) revealed several significant relationships among the variables. Form recognition had a significant positive effect on processing fluency (β = 0.638, p < 0.001), indicating that greater recognition of reduplication forms facilitates processing efficiency. Processing fluency had a significant positive effect on cognitive load (β = 0.697, p < 0.001), suggesting that variations in processing efficiency influence cognitive processing demands. Processing fluency also had a significant positive effect on semantic comprehension (β = 0.290, p = 0.036), indicating that higher processing fluency improves semantic understanding. Form recognition had a significant direct effect on semantic comprehension (β = 0.333, p = 0.001), suggesting that structural recognition contributes directly to meaning interpretation. The path from cognitive load to semantic comprehension was not statistically significant (β = 0.202, p = 0.070), suggesting that cognitive load may not directly influence semantic comprehension in this context.

Table 6 Results of Path Analysis

Path	B	β	S.E.	C.R.	P
PF ⟵ FR	0.644	0.638	0.092	7.004	***
CL ⟵ PF	0.713	0.697	0.096	7.427	***
SC ⟵ PF	0.317	0.29	0.152	2.094	0.036
SC ⟵ FR	0.368	0.333	0.112	3.29	0.001
SC ⟵ CL	0.216	0.202	0.119	1.812	0.07

*** p < 0.001; FR= Form Recognition, PF= Processing Fluency, CL= Cognitive Load, SC= Semantic Comprehension

Conclusion and Discussion

The present study adopted a multi objective research design to investigate how Chinese reduplication forms represent meaning through theoretical analysis, experimental evidence, and structural equation modeling. The findings of Objective 1 confirmed that Chinese reduplication forms exhibit systematic structural regularity and predictable semantic functions. The analysis demonstrated that reduplication structures such as VV, AA, AABB, and ABAB encode distinct semantic meanings, including delimitative aspect, manner, and semantic intensification. These findings are consistent with functional linguistic accounts of Mandarin reduplication, which argue that reduplication serves as a grammatical and semantic marker rather than merely phonological repetition (Wang, 2025). Previous research has also emphasized that reduplication forms correspond to specific semantic interpretations and play a role in semantic differentiation (Khashimova, 2022). This finding supports the view that linguistic form itself serves as a meaningful unit in semantic representation rather than functioning solely as a phonological or stylistic device. In addition to confirming structural regularity, the findings of Objective 1 suggest that reduplication structures provide formal cues that facilitate semantic interpretation. The consistent mapping between form and meaning allows language users to infer semantic functions based on structural patterns. This interpretation aligns with cognitive linguistic theories that emphasize the role of form in guiding semantic processing (Bybee, 2010). Structural regularity enhances predictability, which may facilitate comprehension by allowing language users to anticipate semantic meaning.

The findings of Objective 2 provided empirical evidence supporting the theoretical claims established in Objective 1. The results demonstrated that reduplication structures significantly influenced semantic comprehension efficiency, as reflected in both response accuracy and reaction time. Simpler reduplication forms such as VV and AA were processed more efficiently, whereas more complex forms such as AABB and ABAB required longer processing time and were associated with lower accuracy. These findings suggest that structural complexity influences cognitive processing demands. This interpretation is consistent with processing fluency theory, which proposes that structurally regular and predictable forms are processed more easily, resulting in faster and more accurate comprehension (Reber et al, 2004). When linguistic structures follow familiar and predictable patterns, language users can access semantic information more efficiently, reducing cognitive

effort. Previous research has shown that second language learners rely heavily on structural cues when interpreting linguistic forms (Jiang, 2000). Because reduplication structures encode semantic information through structural modification, learners must recognize and interpret these structural patterns to access meaning. The slower reaction times observed for more complex reduplication forms suggest that learners experience greater cognitive difficulty when processing structurally complex forms.

In objective 3 the structural equation modeling results revealed that form recognition significantly influenced processing fluency, which in turn influenced semantic comprehension. These findings suggest that the ability to recognize reduplication structures enhances processing efficiency, facilitating semantic interpretation. This result is consistent with cognitive models of language processing, which propose that perceptual and structural recognition play a critical role in semantic access (Alter & Oppenheimer, 2009). When learners can quickly recognize structural patterns, they can access semantic information more efficiently. The exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis results supported the proposed cognitive framework. Four significant factors were identified, namely form recognition, processing fluency, cognitive load, and semantic comprehension. The CFA results further confirmed acceptable construct validity and reliability. These findings are consistent with previous cognitive and psycholinguistic studies suggesting that language comprehension involves interactions among structural recognition, processing efficiency, mental effort, and semantic interpretation (Taft, 2004; Rayner, 1998). Processing fluency serves as an important mediating mechanism between form recognition and semantic comprehension. This supports theoretical models that emphasize the role of processing efficiency in cognitive representation (Reber et al, 2004). Linguistic forms that are easier to process are more readily interpreted, highlighting the cognitive function of structural regularity. The emergence of these four factors can be explained from a cognitive processing perspective. Form recognition allows learners to identify structural patterns, while processing fluency facilitates faster semantic access. Cognitive load reflects the mental effort required to interpret structurally complex reduplication forms, and semantic comprehension represents successful meaning construction. The interaction among these factors suggests that semantic understanding of Chinese reduplication depends not only on vocabulary knowledge but also on structural recognition and cognitive processing efficiency.

Suggestions

Based on the findings of this study, the researcher offers the following recommendations:

(1) linguistic analysis should recognize the semantic function of structural form. The results of Objective 1 demonstrate that Chinese reduplication systematically encodes semantic meaning through structural patterns. Therefore, linguistic form should be viewed not merely as morphological variation but as a meaningful mechanism contributing directly to semantic representation.

(2) Chinese language instruction should strengthen learners' recognition of reduplication structures. The findings of Objective 2 indicate that structural differences significantly affect comprehension accuracy and processing efficiency. Enhancing learners' awareness of structural patterns may facilitate more accurate and efficient semantic interpretation.

(3) Instruction should explicitly highlight form–meaning relationships. Because reduplication patterns encode predictable semantic functions, integrating structural explanations into teaching may improve learners' comprehension of Chinese reduplication.

(4) Teaching strategies should consider the role of processing fluency. The results of Objective 3 show that form recognition enhances processing fluency, which in turn supports semantic comprehension. Increasing learners' familiarity with structural patterns may therefore improve both processing efficiency and meaning interpretation.

References

Alter, A. L. & Oppenheimer, D. M. (2009). Uniting the Tribes of Fluency to Form a Metacognitive Nation. Personality and Social. *Psychology Review, 13*(3), 219 – 235.

Bybee, J. (2010). *Language, Usage and Cognition.* Cambridge University Press.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis.* 8th edition. Cengage Learning.

Hart, S. G. & Staveland, L. E. (1988). Development of NASA-TLX. In P. A. Hancock & N. Meshkati (eds.). *Human Mental Workload*. Elsevier.

Jiang, N. (2000). Lexical Representation and Development in a Second Language. *Applied Linguistics, 21*(1), 47 – 77.

Khashimova, S. A. (2022). On the Concept of Reduplication in Linguistics. *Int. J. Curr. Sci. Res. Rev, 5*(05), 1659 - 1664.

Liu, C. S. L. (2013). Reduplication of Adjectives in Chinese: A Default State. *Journal of East Asian Linguistics, 22*(2), 101 - 132.

Lu, Y. & Muller, S. (2026). Deliminative Verbal Reduplication in Mandarin Chinese. *Journal of Linguistics*, 1 - 38.

Melloni, C. & Basciano, B. (2018). Reduplication Across Boundaries: The case of Mandarin. *The lexeme in Descriptive and Theoretical Morphology, 4*, 325.

Rayner, K. (1998). Eye Movements in Reading and Information Processing. *Psychological Bulletin, 124*(3), 372 – 422.

Reber, R., Schwarz, N. & Winkielman, P. (2004). Processing Fluency and Aesthetic Pleasure: Is Beauty in the Perceiver's Processing Experience? *Personality and Social Psychology Review, 8*(4), 364 – 382.

Taft, M. (2004). Morphological Decomposition and the Reverse Base Frequency Effect. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A, 57*(4), 745 – 765

Wang, S. P. (2005). Corpus-based Approaches and Discourse Analysis in Relation to Reduplication and Repetition. *Journal of Pragmatics, 37*(4), 505 - 540.

Xiao, R. & McEnery, T. (2004). *Aspect in Mandarin Chinese: A Corpus-based Study.* John Benjamins.

Xie, Z. (2020). Two Types of Verb Reduplications in Mandarin Chinese. *Studies in Chinese Linguistics, 41*(1), 73 - 108.

ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5

THE TACTILE DENSITY OF FEAR PM 2.5

มานัส แก้วโยธา[1,*]

Manat Gavyota[1,*]

(**Received:** 10 Mar., 2026; **Revised:** 14 May, 2026 ; **Accepted:** 21 May, 2026)

บทคัดย่อ

ผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้มุ่งนำเสนอการวิเคราะห์และตีความทางสุนทรียศาสตร์ของผลงาน จิตรกรรมนามธรรม ชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” ซึ่งเป็นการสำรวจปรากฏการณ์ มลพิษทางอากาศ และภัยคุกคามจาก ฝุ่น PM 2.5 ในมิติที่สัมพันธ์กับความรู้สึกและกระบวนการทางเทคนิคอย่างละเอียด ความสำคัญของผลงานนี้คือ การใช้ความหนาแน่นเชิงสัมผัส เป็นภาษาในการสื่อสารที่ท้าทายการรับรู้ด้วยตาเปล่า โดยพื้นผิวของผลงานถูกสร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายแตกระแหงและเป็นรูพรุนอย่างจงใจผ่านเทคนิคเฉพาะตัว ลักษณะเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างภาพ แต่เป็นภาพสะท้อนของโครงข่ายอนุภาคละเอียดที่มองไม่เห็นและเป็นอันตราย ซึ่งเป็นการแปลงข้อมูลเชิงปริมาณ (ระดับ PM 2.5) ไปสู่ประสบการณ์เชิงคุณภาพแห่งความเสียหายที่รับรู้ได้ด้วยสัมผัส ผลงานชุดนี้จึงแปลงความเสียหายทางกายภาพไปสู่สภาวะทางอารมณ์ นั่นคือ ความกลัวและความพรั่นพรึง มวลสีดำและเทาที่ทับถมกันอย่างหนักอึ้งในองค์ประกอบ สร้างความรู้สึกของการถูกกดทับด้วยหมอกควันที่หนาแน่น ซึ่งเป็นสภาวะที่บั่นทอนทั้งสุขภาพกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สีแดงที่ปะทุออกมาจากรอยแยกของมวลสีดำทำหน้าที่เป็นสัญญาณเตือนภัยที่อันตรายและสะท้อนถึงการอักเสบภายในร่างกายที่เกิดจากการแทรกซึมของอนุภาคพิษในบริบทของศิลปะนามธรรมแบบเน้นกระบวนการสร้างสรรค์ ผลงานจิตรกรรมนี้ทำหน้าที่เป็นการบันทึกมลพิษทางอากาศของความเสียหาย การแตกระแหงจึงถูกตีความว่าเป็นการกัดเซาะทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมจากมลพิษ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภัยพิบัติทางอากาศได้ก่อให้เกิดภูมิทัศน์ใหม่แห่งความหวาดหวั่นในยุคปัจจุบัน ผลงานชิ้นนี้จึงท้าทายผู้ชมให้รู้สึกถึงความกลัวของ PM 2.5 ผ่านการรับรู้ทางสัมผัสที่หยาบกร้าน เป็นการยืนยันถึงสารัตถะของสสารที่สามารถสื่อสารความทุกข์ทรมานของยุคสมัยได้

คำสำคัญ: จิตรกรรมนามธรรม, PM 2.5, ความกลัว, ความหนาแน่นเชิงสัมผัส, มลพิษทางอากาศ

[1] หลักสูตรมีเดียทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1] Medical and Science Media, Faculty of Architecture and Design, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: E-mail: manat3008@gmail.com

Abstract

This body of creative work presents an aesthetic analysis and interpretation of the abstract painting series, “The Tactile Density of Fear PM 2.5.” It serves as an exploration of the phenomenon of air pollution and the threat posed by PM 2.5 fine dust, meticulously detailing its relationship with human emotion and technical processes. The significance of this work lies in its utilization of Tactile Density as a primary language of communication, challenging purely visual perception. The surface of the artwork is deliberately created with cracked and porous patterns through specific techniques. These characteristics are not merely visual representations, but a reflection of the network of invisible and harmful fine particles, thereby translating quantitative data (PM 2.5 levels) into a qualitative experience of tangible damage. Consequently, this series transforms physical harm into an emotional state of fear and dread. The heavy accumulation of black and grey masses within the composition creates a sensation of being oppressed by dense smog, a state that continuously erodes both physical and psychological well-being. Simultaneously, the red color erupting from the cracks in the black mass functions as a danger signal and reflects the internal inflammation caused by the infiltration of toxic particles. Within the context of Process-based Abstraction, this painting serves as a record of air pollution and the resulting damage. The cracking is thus interpreted as a biological and environmental erosion caused by the pollution, demonstrating that this air catastrophe has established a new landscape of apprehension in the contemporary era. Ultimately, this work challenges viewers to “feel” the fear of PM 2.5 through the coarse sensory perception of the creation, reaffirming the material essence that can communicate the suffering of the age.

Keywords: Abstract Painting, PM 2.5, Fear, Tactile Density, Air Pollution

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนามธรรม ในฐานะที่เป็นแนวทางศิลปะที่ละทิ้งการเป็นตัวแทนของวัตถุที่มองเห็นได้จริง ได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นสื่อที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพที่สุดในการถ่ายทอดสภาวะทางจิตความรู้สึกที่ซับซ้อน และการตอบสนองเชิงลึกต่อปรากฏการณ์ร่วมสมัยที่ท้าทายการอธิบายด้วยภาพเหมือนจริงในบริบทของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเต็มไปด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่ในขณะเดียวกันก็เผชิญหน้ากับความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ภัยคุกคามทางสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นประเด็นหลักที่บั่นทอนสุขภาวะและความมั่นคงในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหามลพิษทางอากาศ และอนุภาคฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5 ซึ่งมีขนาดเล็กจนมองไม่เห็นด้วยตาเปล่าได้

กลายเป็นตัวแทนของภัยคุกคามที่ไร้รูปร่าง แต่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อชีวิตประจำวัน อนุภาคเหล่านี้มิได้เป็นเพียงปัญหาทางกายภาพที่จำกัดอยู่แค่ระบบทางเดินหายใจเท่านั้น แต่ได้แทรกซึมเข้าสู่มิติทางอารมณ์และจิตวิทยาของผู้คนอย่างลึกซึ้ง ก่อให้เกิดภาวะความวิตกกังวลและอารมณ์ด้านลบ ผลงานสร้างสรรค์ชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” (The Tactile Density of Fear PM 2.5) จึงเกิดการสร้างสรรค์จากการแสวงหาภาษาทางทัศนศิลป์ที่มีเอกลักษณ์ เพื่อถอดรหัสและบันทึกสภาวะของความวิตกกังวล ความหวาดหวั่น และความรู้สึกถูกกดทับที่เกิดจากภัยคุกคามที่มองไม่เห็นนี้ โดยการใช้กระบวนการทางเทคนิคเฉพาะตัวที่เป็นที่มาและความสำคัญของผลงานจิตรกรรม เน้นกระบวนการและมุ่งเน้นการสร้างสรรค์ที่เน้นย้ำถึงความหนาแน่นเชิงสัมผัสของพื้นผิว ด้วยวิธีการสร้างสรรค์นี้ ผลงานได้ประสบความสำเร็จในการแปลงข้อมูลเชิงปริมาณของค่าฝุ่น PM 2.5 ที่มักถูกนำเสนอในรูปแบบตัวเลขและสถิติ ผู้ชมสามารถ “รู้สึก” ได้อย่างเป็นรูปธรรมถึงความหยาบกร้าน การกัดกร่อน และการปะทุของอันตราย การปะทะกันของสสารและพลังงานที่ปรากฏบนผืนผ้าใบ เป็นการสะท้อนถึงการปะทะกันของร่างกายมนุษย์กับอนุภาคพิษ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะทำให้ภัยคุกคามที่ไร้รูปร่างนี้ปรากฏเป็นสสารที่มีน้ำหนักและมีความหมายทางอารมณ์อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมแนวศิลปะสองมิติ เพื่อแสดงออกถึงความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5

2. เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ และขยายองค์ความรู้ทางด้านศิลปะร่วมสมัยสู่สาธารณะในรูปแบบนิทรรศการด้านศิลปกรรมและตีพิมพ์

แนวคิดและอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์

แนวคิดหลักของผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับงานจิตรกรรมนามธรรมให้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสำรวจสภาวะทางจิตของมนุษย์ที่เผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของ เดมอส (Demos, 2016) ที่กล่าวถึงบทบาทของศิลปะร่วมสมัยในการเป็นพื้นที่ทางการเมืองและวัฒนธรรมเพื่อตอบโต้และบันทึกวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาที่เกิดขึ้นทั่วโลก อิทธิพลหลักสามารถจำแนกและขยายความได้ดังนี้ คือการสำรวจและบันทึกผลกระทบเชิงนามธรรมของวิกฤต PM 2.5 โดยเปลี่ยนจากการรับรู้ในรูปแบบข้อมูลเชิงสถิติตัวเลขความเข้มข้นของฝุ่นไปสู่การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่สัมผัสได้ ผลงานสร้างสรรค์นี้ตั้งอยู่บนปรัชญาของ สสารนิยมและ จิตรกรรมนามธรรม โดยเชื่อว่าความรู้สึกและความกลัวที่เกิดจากภัยคุกคามสามารถถูกบันทึกและถ่ายทอดผ่านคุณสมบัติทางกายภาพและปฏิกิริยาของวัสดุ สี สารผสมพื้นผิว ความสำคัญของแนวคิดคือการสื่อสารว่า ความกลัวไม่ใช่แนวคิดที่ล่องลอย แต่เป็นสาระที่มีน้ำหนักและมีความหนาแน่น ซึ่งสะท้อนผ่านองค์ประกอบศิลป์และเทคนิคด้านจิตรกรรมนามธรรม ผลงานนี้ใช้หลักการ “ความหนาแน่นเชิงสัมผัส” เป็นสื่อกลางในการแปลงค่าความเข้มข้นของ PM 2.5 ไปสู่ความรู้สึก ผลงานสร้างสรรค์ชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5.” จึงไม่ใช่เพียงจิตรกรรมนามธรรม แต่เป็น

บันทึกทางเคมีของวิกฤต PM 2.5 ที่ฝังแน่นในสภาวะร่วมสมัย แนวคิดนี้ท้าทายผู้ชมให้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสสารเล็กๆ กับความกลัวขนาดใหญ่ที่ครอบงำสังคม โดยการใช้พื้นผิวที่หยาบกร้านและสีที่ปะทุเป็นเครื่องมือในการสร้าง ภูมิทัศน์ใหม่แห่งความหวาดหวั่น ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของการมีชีวิตอยู่ภายใต้ภัยคุกคามที่ไร้รูปร่างในปัจจุบัน

อิทธิพลด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดทฤษฎีอย่างเข้มข้นจากองค์ความรู้ด้านจิตวิทยา ปรัชญาศิลป์ และทฤษฎีความงามของสสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับงานจิตรกรรมนามธรรมให้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสำรวจสภาวะทางจิตของมนุษย์ที่เผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม อิทธิพลหลักสามารถจำแนกและขยายความได้ดังนี้

1. อิทธิพลจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์: การปลดปล่อยจิตใต้สำนึกสู่สสาร อิทธิพลที่สำคัญที่สุดมาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (2548) ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทของจิตใต้สำนึกในการขับเคลื่อนพฤติกรรมและความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการกับความตึงเครียดและความกลัวที่ถูกกดทับความกลัวและการถ่ายโอนอารมณ์ตามทฤษฎีที่ปรากฏในหนังสือ *“บทนำว่าด้วยทฤษฎีจิตวิเคราะห์”* ความขัดแย้งทางอารมณ์หรือความกลัวที่ถูกกดทับมักจะถูกถ่ายโอน หรือปลดปล่อยออกมาในรูปแบบอื่น ในบริบทของการเผชิญหน้ากับภัยคุกคาม PM 2.5 ที่มองไม่เห็นและควบคุมไม่ได้ ความรู้สึก ความกลัว และความพรั่นพรึงทางจิตวิทยาต่อมลพิษ ได้ถูกปลดปล่อยและถ่ายโอนมาสู่การสร้างสรรค์พื้นผิวที่แตกระแหงและสีแดงที่ปะทุบนผืนผ้าใบ การถ่ายโอนนี้ทำให้ความรู้สึกนามธรรมกลายเป็นวัตถุที่มีรูปธรรมและสามารถจัดการได้ กระบวนการสร้างสรรค์แบบอัตโนมัติ การที่ศิลปินปล่อยให้วัสดุ สี สารผสม ทำปฏิกิริยาทางเคมีและทางกายภาพจนเกิดรอยแตกและพื้นผิวขรุขระ เป็นการจำลองแนวคิดของการทำงานแบบกึ่งอัตโนมัติ (Automatism) ซึ่งคล้ายกับการพยายามดึงเอาสิ่งที่ซ่อนอยู่ในจิตใต้สำนึกออกมาอย่างเป็นธรรมชาติและไม่ถูกปรุงแต่ง เทคนิคนี้สอดคล้องกับแนวคิดของจิตวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับการแสดงออกที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ผ่านการควบคุมของจิตสำนึก เพื่อให้ได้สารัตถะที่แท้จริงของความทุกข์ทรมานที่เกิดจากมลพิษ

2. อิทธิพลจากปรัชญาศิลป์และนามธรรม: ความคิดสร้างสรรค์และจิตวิญญาณศิลปิน ทัศนศิลป์และความคิดสร้างสรรค์ของอิทธิพล ตั้งโฉลกงานในหนังสือ *“ทัศนศิลป์และความคิดสร้างสรรค์”* ของ อิทธิพล ตั้งโฉลก (2550) ได้เน้นย้ำว่า ความคิดสร้างสรรค์ในทัศนศิลป์ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเลียนแบบธรรมชาติ แต่เป็นการแสวงหาคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สร้างสรรค์วัสดุ และบริบททางสังคม ผลงานนี้จึงใช้ความหนาแน่นเชิงสัมผัสเป็นคุณค่าใหม่ทางสุนทรียศาสตร์ที่สะท้อนบริบทของวิกฤตสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเด็นเรื่องมวลสารและพื้นผิวนี้ ชลูด นิ่มเสมอ (2558) ได้ให้ทัศนะว่า พื้นผิว (Texture) มิได้เป็นเพียงการตกแต่งเพื่อความสวยงาม แต่เป็นทัศนธาตุสำคัญที่ให้ความรู้สึกเชิงจิตวิทยาและสามารถสื่อสารความหมายผ่านสัมผัส (Tactility) ได้อย่างทรงพลัง การแปลงอนุภาคฝุ่นให้เป็นสสารที่มีน้ำหนัก และมีความหมายทางอารมณ์ คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างภาษาใหม่ให้กับภัยคุกคามร่วมสมัยอย่าง PM 2.5

จิตวิญญาณและสสารนิยมของจ่าง แซ่ตั้ง แนวคิดที่ปรากฏในหนังสือ *“จ่าง แซ่ตั้ง ศิลปินและจิตวิญญาณ”* ของ สมโภชน์ แสงอรุณ (2547) ซึ่งให้ความสำคัญกับการแสดงออกของ จิตวิญญาณ (Spirit) ผ่านปฏิสัมพันธ์กับวัสดุ (Material) ได้ให้แรงบันดาลใจในการใช้ สสารนิยม โดยมองว่าพื้นผิวที่ถูกกัดเซาะและสีแดงที่ปะทุคือ บันทึกทางเคมี ของความทุกข์ทรมานของจิตวิญญาณที่เผชิญกับมลพิษ ซึ่งสอดรับกับแนวคิดของ คานดินสกี้ (Kandinsky, 1977) ที่ระบุว่าสีแดงคือสีที่มีพลังแห่งความเคลื่อนไหวภายในและสามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกที่รุนแรง การใช้สีในงานนามธรรมจึงมิใช่การเลือกตามความพึงพอใจ แต่เป็นการดึงเอา “ความจำเป็นภายใน (Internal Necessity)” ของจิตวิญญาณออกมาแสดงออกผ่านสีและรูปทรง การเชื่อมโยงกับสภาวะร่วมสมัยและจิตรกรรมนามธรรม ผลงานชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” ได้นำเสนอการรวมกันของ จิตวิญญาณ ความกลัวต่อ PM 2.5 และ สสาร สีและพื้นผิวที่แตกระแหง โดยมองว่าพื้นผิวที่ถูกกัดเซาะและสีแดงที่ปะทุคือ บันทึกทางเคมี ของความทุกข์ทรมานของจิตวิญญาณที่เผชิญกับมลพิษ

การเชื่อมโยงกับสภาวะร่วมสมัยและจิตรกรรมนามธรรม จิตรกรรมนามธรรมมิได้เป็นเพียงการแสดงออกทางอารมณ์ส่วนตัว แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องบันทึกทางวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ใหญ่ ผลงานชุดนี้จึงใช้ภาษาของนามธรรมเพื่อบันทึกภูมิทัศน์ใหม่แห่งความหวาดหวั่นที่เกิดจากภัยคุกคามทางสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบัน การใช้สีดำที่หนักอึ้งและความหนาแน่นเชิงสัมผัสของพื้นผิวจึงเป็นการแสดงออกถึงความตึงเครียดร่วมสมัยที่สังคมต้องเผชิญ อิทธิพลทางแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้หลอมรวมกันเพื่อสร้างงานจิตรกรรมนามธรรมที่ไม่เพียงแต่สวยงามเชิงรูปทรง แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางจิตวิทยาที่เชื่อมโยงความกลัวภายในกับสภาวะภายนอกได้อย่างลึกซึ้งผ่านภาษาของพื้นผิวและสสาร

เทคนิคการสร้างสรรค์ผลงาน

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในปัจจุบันไม่เพียงแต่เน้นรูปแบบหรือเนื้อหาที่สื่อสารเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเทคนิคและวัสดุที่ใช้เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสายตาและอารมณ์และสัมผัสได้แก่ ผู้ชมผลงานสร้างสรรค์นำเสนอแนวทางการทดลองเทคนิค การหยอดสีอะคริลิกผสมทินเนอร์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการสร้าง “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” ความสำคัญของเทคนิคและกระบวนการในงานจิตรกรรมนามธรรม เทคนิคและกระบวนการถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนแนวคิดความรู้สึกและอัตลักษณ์ของผู้สร้างสรรค์ โดยเฉพาะในศิลปะแนวนามธรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้นำวัสดุและวิธีการที่หลากหลายมาใช้ในการทดลองและพัฒนาอย่างไม่มีข้อจำกัด งานชุดนี้มุ่งเน้นการนำเสนอประสบการณ์ตรงจากการทดลองทางเทคนิคของข้าพเจ้าในการผสมวัสดุต่าง ๆ เพื่อสร้างผลงานที่มีพื้นผิวและมิติเฉพาะตัว ซึ่งสะท้อนถึงการปะทะกันของสสารและพลังงานภายในจิตใจ โดยมีกระบวนการหลักคือ การหยอดสีอะคริลิกและการแตกตัวของสีความสำคัญของเทคนิคคือ การหยอดสีอะคริลิกผสมทินเนอร์ ซึ่งเป็นการควบคุมปฏิกิริยาทางเคมีอย่างจงใจ ปฏิกิริยาการแตกตัว ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาค้นคว้าและทดลองเทคนิคนี้อย่างละเอียด พบว่าปริมาณทินเนอร์ที่ใช้ส่งผลต่อการแตกตัวของสีอะคริลิกอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อทินเนอร์ทำปฏิกิริยากับสีอะคริลิก

จะเกิดปฏิกิริยาทางเคมีทำให้สีแตกตัวเป็นเม็ดเล็ก ๆ กระจายตัวบนพื้นผิวคล้ายลักษณะของอนุภาคฝุ่นหรือเซลล์ที่ถูกกัดกร่อน การควบคุมพื้นผิว ผู้สร้างสรรค์สามารถควบคุมให้เกิดความหลากหลายของลักษณะพื้นผิวได้ตามต้องการ ตั้งแต่การแตกตัวแบบละเอียดคล้ายรูพรุนไปจนถึงการแตกตัวแบบหยาบคล้ายรอยแยกของอากาศที่กำลังขยายตัว การทดลองนี้ไม่เพียงเป็นกระบวนการทางกายภาพ แต่ยังช่วยถ่ายทอดบรรยากาศและอารมณ์ ผ่านสีที่กระจายตัวอย่างมีอิสระ ซึ่งสะท้อนการปลดปล่อยจิตใต้สำนึก การเสริมมิติด้วยวัสดุผสมเพื่อให้ได้ “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” ตามแนวคิดของผลงาน มีการประยุกต์ใช้วัสดุอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความหนาและมิติให้กับภาพจิตรกรรม การเตรียมพื้นผิวก่อนการสร้างสรรค์ผลงานมีการเตรียมพื้นผิวด้วย ดินสอพอง เป็นชั้นรองพื้นหนาแน่นเพื่อเพิ่มการยึดเกาะและสร้างฐานที่มั่นคงสำหรับชั้นสีที่จะแตกระแหง การผสมมวลสสารสีอะคริลิกที่ผสมทินเนอร์ได้ถูกนำมาผสมรวมกับดินสอพองและกาว เพื่อลงบนพื้นผิวที่เตรียมไว้ วัสดุทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้างพื้นผิวที่มีลักษณะแตก หยาบ เห็นร่องรอย และให้ความรู้สึกมีมิติอย่างชัดเจน การสะท้อนแนวคิด การใช้ดินสอพองและกาวไม่เพียงแต่เสริมสร้างมิติทางพื้นผิวและความกลมกลืนขององค์ประกอบเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความเคลื่อนไหวทางอารมณ์ที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาและแนวคิดของผลงาน โดยเฉพาะการสื่อสารถึงสสารที่มีน้ำหนักและการกัดเซาะที่เกิดจาก PM 2.5 เทคนิคการหยอดสีอะคริลิกผสมทินเนอร์ พร้อมการประยุกต์ใช้ดินสอพองและกาวเป็นแนวทางสร้างสรรค์ที่เปิดกว้างต่อการทดลองและพัฒนา ผลลัพธ์ที่ได้คือผลงานจิตรกรรมนามธรรมที่มีพื้นผิวและมิติอันหลากหลาย ซึ่งทำหน้าที่เป็น สื่อกลางทางกายภาพ ในการถ่ายทอดความรู้สึกถูกกดทับและความกลัวต่อภัยพิบัติทางอากาศได้อย่างทรงพลัง เทคนิคดังกล่าวยังสามารถเป็นแนวทางสำหรับผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการแสวงหาเอกลักษณ์เฉพาะตนผ่านการทดลองทางวัสดุอีกด้วย

วัสดุอุปกรณ์การสร้างสรรค์

วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานวัสดุ ได้แก่ 1) เฟรมผ้าใบ 2) สีอะคริลิค 3) มันลินสีด 4) น้ำมันสน 5) ทินเนอร์ 6) ดินสอพอง 7) กาว และ 8) พู่กันแปรงทาสี รายการวัสดุอุปกรณ์นี้บอกถึงการสร้างสรรค์งาน จิตรกรรมนามธรรม ที่ใช้เทคนิคผสมผสาน โดยมีสีหลักคือ สีอะคริลิค และมีวัสดุเสริมบางอย่างที่มักใช้ร่วมกับ สีน้ำมัน เช่น น้ำมันลินสีด น้ำมันสน ใช้ในการเตรียมพื้นผิว เช่น ดินสอพอง กาว และทินเนอร์ เป็นต้น

ภาพที่ 1 วัสดุอุปกรณ์

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

ผลงานชุดนี้มีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดในการแปลงสภาวะที่มองไม่เห็นอย่างมลพิษฝุ่นละออง PM 2.5 ให้กลายเป็นรูปธรรมทางทัศนศิลป์ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยความรู้สึกและอารมณ์ ข้าพเจ้าได้กำหนดแนวคิดหลักคือการถ่ายทอด “อารมณ์ความรู้สึกของความกลัว” ที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ถึงภัยคุกคามที่แขวนลอยอยู่ในอากาศการสร้างสรรค์จึงมีเค้าโครงมาจากมุมมองและรูปทรงของบรรยากาศเป็นพิษ ซึ่งถูกตีความว่ากำลังเคลื่อนไหวและก่อเกิดความอันตราย รูปทรงเหล่านี้คือภาพแทนของ “ความกลัวของรูปทรงของบรรยากาศ PM 2.5” ที่สร้างความรู้สึกไม่มั่นคงและถูกคุกคามในชีวิตประจำวัน การทดลองทางเทคนิคที่ยืดหยุ่นและการตอบรับทางอารมณ์ ความสำคัญของกระบวนการสร้างสรรค์คือ การทดลองทางเทคนิค ซึ่งถูกออกแบบให้มีลักษณะ ยืดหยุ่นและผันแปรอย่างสมบูรณ์ ข้าพเจ้าสร้างสรรค์ให้เทคนิคและวิธีการใช้วัสดุสามารถปรับเปลี่ยนไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน เพื่อให้เทคนิคเหล่านั้นสามารถตอบรับกับความรู้สึกและสอดคล้องกับความคิดในขณะนั้นได้อย่างทันท่วงที ความยืดหยุ่นนี้เปิดโอกาสให้เกิดการค้นพบวิธีการสร้างพื้นผิวและรูปทรงที่สื่อถึงความหนาแน่นเชิงสัมผัสของมลพิษและความกลัวได้อย่างมีพลัง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เลเยอร์ที่ซ้อนทับกัน ความขรุขระของพื้นผิวหรือการใช้สีที่สื่อถึงความอึดอัดและภาวะคุกคาม โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

1. การเตรียมวัสดุ เริ่มจากการผสมสีอะคริลิกกับทินเนอร์ในอัตราส่วนที่เหมาะสม โดยกำหนดให้มีสีอะคริลิก 40% ผสมกับทินเนอร์ 60% จากนั้นให้คนส่วนผสมทั้งหมดให้เข้ากันเป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อเตรียมไว้สำหรับการใช้งานต่อไป

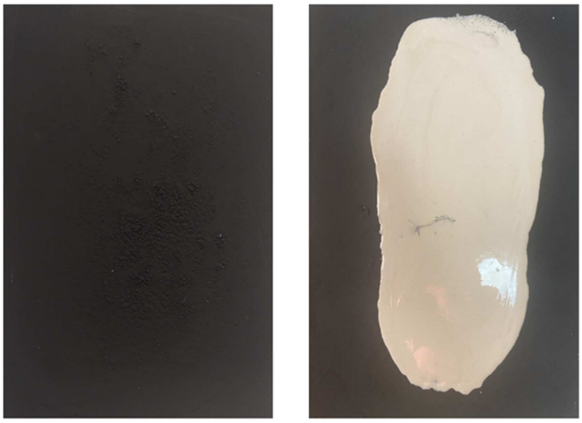
2. การเตรียมวัสดุ ทำการผสมดินสอพองกับกาวในอัตราส่วนที่กำหนด คือ ดินสอพอง 60% ผสมกับกาว 40% จากนั้นให้คนส่วนผสมทั้งสองอย่างให้เข้ากันดี เพื่อให้ได้เนื้อวัสดุที่พร้อมสำหรับการใช้งานต่อไป

ภาพที่ 2 การเตรียมวัสดุ

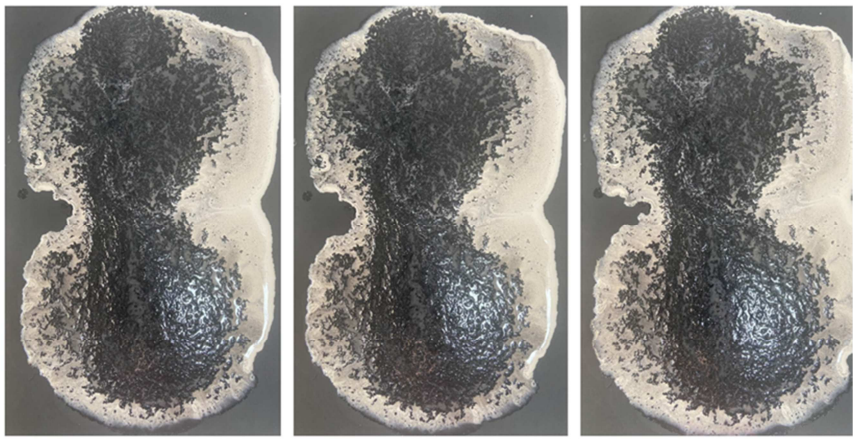
3. การเตรียมเฟรมผ้าใบเพื่อให้ได้พื้นผิวที่พร้อมสำหรับการสร้างสรรค์ ให้เริ่มจากการนำเฟรมผ้าใบมาทำการรองพื้นด้วยสีอะคริลิกสีดำ ทาให้ทั่วและสม่ำเสมอ แล้วปล่อยให้แห้งสนิทก่อนดำเนินการในขั้นตอนถัดไป

4. การสร้างพื้นผิวและรูปทรง นำส่วนผสมของดินสอพองกับกาวที่เตรียมไว้เทลงบนเฟรมผ้าใบที่รองพื้นด้วยสีอะคริลิกสีดำ จากนั้นใช้เครื่องมือสร้างรูปทรงและพื้นผิวตามจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นไปในช่วงเวลานั้น ๆ

ภาพที่ 3 การเตรียมเฟรมรองพื้นเฟรมผ้าใบด้วยสีอะคริลิกสีดำและทาส่วนผสมดินสอพองลงบนเฟรม

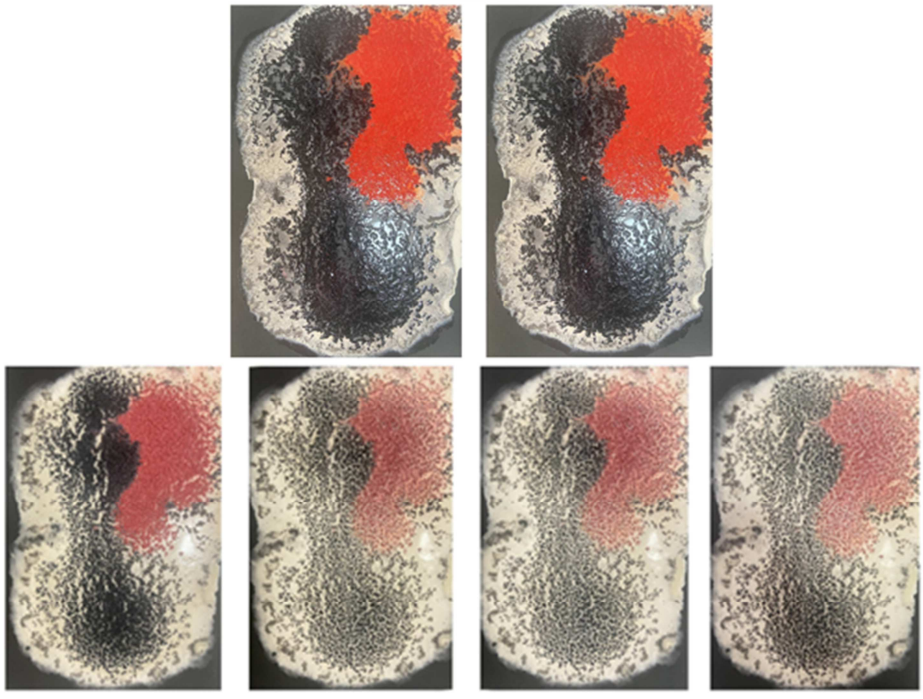
5. การสร้างสรรค์ด้วยสี ให้เริ่มจากการเทหรือหยอดสีลงบนรูปทรงดินสอพองที่สร้างไว้ จากนั้นสร้างรูปทรงของสีให้ทับซ้อนลงไปอีกครั้ง และปล่อยให้งานแห้ง เพื่อให้เกิดปรากฏการณ์สีแตก ตามที่เราต้องการตามช่วงอารมณ์นั้นๆ

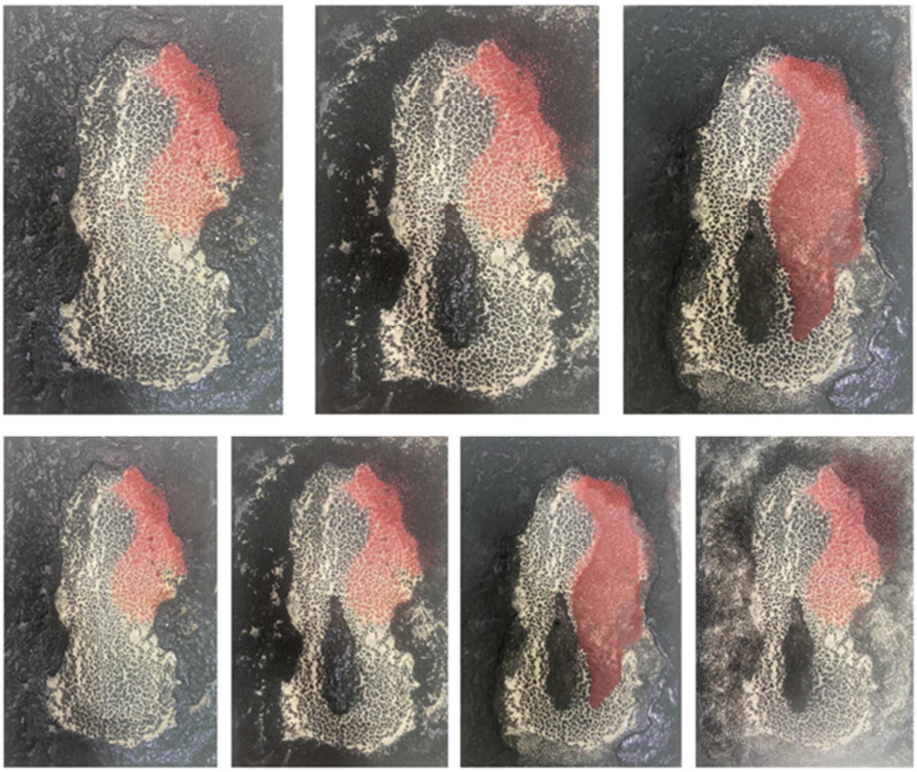
ภาพที่ 4 การสร้างสรรค์ด้วยสีโดยเริ่มจากการเทหรือหยอดสีลงบนรูปทรงดินสอพองที่สร้างไว้

6. การลงสีและการสร้างชั้นของสี เทสีต่าง ๆ ตามที่ต้องการแล้วรอให้สีแห้งเพื่อให้เกิดรอยแตกตามที่เราคาดหวัง สามารถลงสีซ้ำเป็นหลายชั้นได้ โดยจะต้องรอให้สีแต่ละชั้นแห้งสนิทก่อนทำการลงสีในชั้นถัดไป

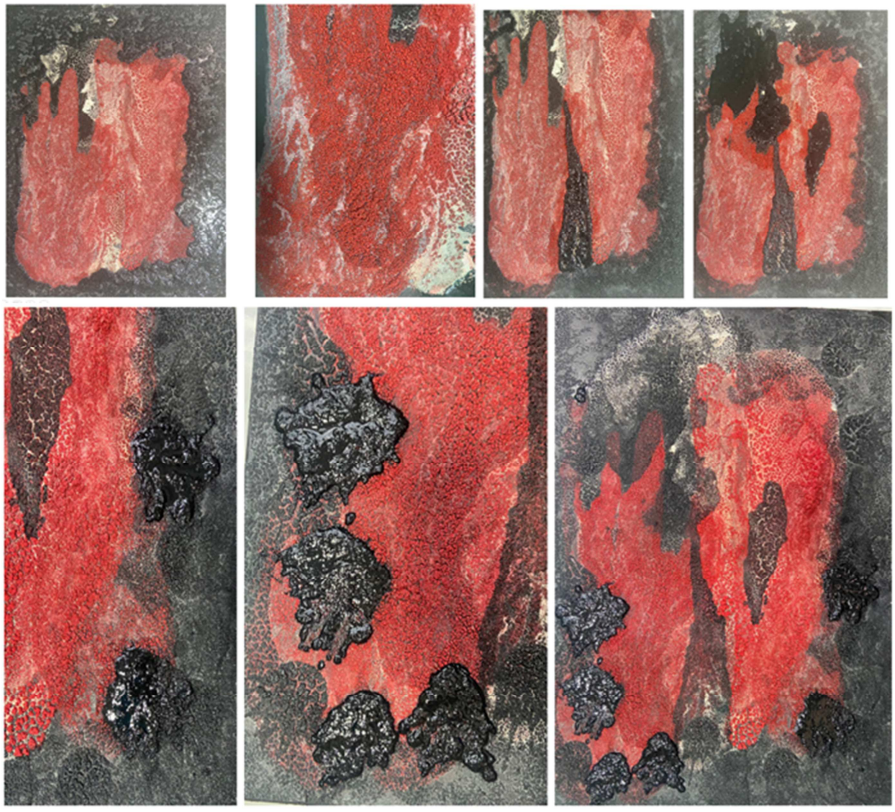
7. การเคลือบ เมื่อได้รูปทรงและรอยแตกของสีตามที่ต้องการแล้ว ให้ทาแลคเกอร์ลงบนชิ้นงานเพื่อหยุดปฏิกิริยาของสีที่ผสมทินเนอร์ เป็นอันเสร็จสิ้นการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้

ภาพที่ 5 การลงสีและการสร้างชั้นของสี

ภาพที่ 6 การลงสีซ้ำและการสร้างชั้นของสีเป็นชั้นๆ

ภาพที่ 7 การลงสีซ้ำและการสร้างชั้นทับซ้อนกันตามความรู้สึกช่วงนั้นๆ

ภาพที่ 8 การทาแลคเกอร์เคลือบชิ้นงานเพื่อหยุดปฏิกิริยาของสีและรักษาสภาพผลงานให้เสร็จสมบูรณ์

ผลงานสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้เป็นการสำรวจขีดจำกัดของวัสดุและกระบวนการทางศิลปะ โดยเน้นการสร้างสรรค์พื้นผิวที่ซับซ้อนและการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ผ่านการใช้เทคนิคผสมผสาน ที่อาศัยคุณสมบัติเฉพาะตัวของสีอะคริลิก ดินสอพอง และทินเนอร์ ผลงานนี้จึงเป็นตัวแทนของการถ่ายทอดความรู้สึกภายในสู่รูปแบบทางกายภาพที่น่าสนใจ กระบวนการและเทคนิคที่สำคัญ ผลงานนี้ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่น คือการใช้เทคนิคผสมสื่อ โดยเฉพาะการสร้างพื้นผิวสามมิติด้วยดินสอพองและการกระตุ้นให้เกิดรอยแตกของสี ได้มอบมิติทางกายภาพที่ทรงพลังให้กับผลงาน

องค์ประกอบและการตีความเชิงอารมณ์ ผลงานแสดงให้เห็นถึงการจัดวางองค์ประกอบศิลป์ที่เน้นพื้นที่กลางภาพ พื้นผิวถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนหลักอย่างชัดเจน พื้นผิวสีดำ มีความขรุขระและหนาแน่นสูง กระจายตัวอยู่รอบนอกและเป็นฉากหลังหลักสร้างความรู้สึกถึงความมืดมิดหรือสภาพแวดล้อมที่หนักอึ้ง พื้นที่สีแดงและสีแดงเข้มถูกจัดวางในบริเวณศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นเม็ดเล็ก ๆ เกาะตัวกันแน่นแสดงถึงผลลัพธ์ของปฏิกิริยาการแตกของสีที่เกิดจากการผสมทินเนอร์ สีแดงเข้มที่พุ่งขึ้นมาตัดกับสีดำแสดงถึงพลังงานที่พวยพุ่งความรุนแรงทางอารมณ์ หรือแก่นแท้ภายในที่ถูกเปิดเผยออกมา เป็นการสร้างสรรค์ที่สะท้อนความรู้สึกภายในออกมาในรูปแบบจิตรกรรมนามธรรม ที่เน้นความขัดแย้งของสี ดำ กับ แดง และความขัดแย้งของพื้นผิว ความหนาแน่นเชิงสัมผัส หรือ เรียบ กับ ขรุขระ ทำให้ผลงานชิ้นนี้มีมิติทางการสร้างสรรค์ที่น่าสนใจสำหรับการ

ตีความต่อไป การขยายการตีความ การสะท้อนวิกฤตสิ่งแวดล้อม PM 2.5 ผลงานชิ้นนี้สามารถถูกตีความให้เป็นภาพสะท้อนของวิกฤตการณ์ร่วมสมัย โดยเฉพาะประเด็นเรื่องมลพิษทางอากาศและฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5 พื้นผิวสีดำที่ขรุขระและหนาแน่นสูง อาจเปรียบได้กับบรรยากาศที่ถูกปกคลุมไปด้วยมลพิษ ส่วนความหนาแน่นของพื้นผิวสร้างความรู้สึกของการถูกโอบล้อมหรือการอุดตัน สะท้อนภาพของอากาศที่เป็นพิษและเม็ดสีแดงที่แตกตัวเป็นเม็ดเล็ก ๆ เกาะรวมกันอย่างหนาแน่นนี้ สามารถตีความได้ว่าเป็นอนุภาคขนาดเล็กที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น ฝุ่น PM 2.5 ที่รวมตัวกันและซึมลึกเข้ามาสู่ภายใน สีแดงเข้มที่พวยพุ่ง เป็นการแสดงออกถึงความกลัว (Fear) และความตื่นตระหนกที่เกิดจากภัยคุกคามด้านสุขภาพที่มองไม่เห็นและไม่สามารถควบคุมได้จากมลพิษ สีแดงจึงเป็นสัญลักษณ์ของอันตราย ความเจ็บปวด หรือสัญญาณเตือนภัย

ผลงานนี้จึงเป็นการบันทึกกระบวนการทางเคมีและทางอารมณ์ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ความรู้สึกส่วนตัว แต่ขยายขอบเขตสู่การแสดงออกถึงความหนาแน่นเชิงสัมผัสของภาวะแวดล้อมที่เป็นพิษต่อชีวิต ซึ่งขับเน้นความสำคัญของจิตรกรรมนามธรรมในฐานะเครื่องมือทางศิลปะที่สามารถถ่ายทอดประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างทรงพลัง

ภาพที่ 9 ผลงานสร้างสรรค์ที่เสร็จสมบูรณ์

สรุปผลการสร้างสรรค์

จากการสร้างสรรค์ผลงานชุด ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5 ได้พบประเด็นสำคัญที่ควรค่าแก่การอภิปรายในเชิงวิชาการศิลปะ โดยเฉพาะการเปรียบเทียบกับแนวทางสสารนิยมของศิลปินระดับสากลอย่าง อันโตนี ตาปีเอส แม้ผลงานของตาปีเอสจะเน้นการใช้พื้นผิวที่หยาบกร้าน เพื่อสื่อถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์และความทุกข์ทรมาน แต่ผลงานชุดชิ้นนี้ได้ต่อยอดกระบวนการดังกล่าวด้วยการใช้พื้นผิวแตกระแหงเพื่อบันทึกการกัดเซาะทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมจากมลพิษ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนบริบทจากเรื่องราวในอดีตมาสู่การเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้การใช้สีแดงที่ปะทุขึ้นท่ามกลางมวลสีดำยังเป็นการย้ายพื้นที่ของปัญหาจากบรรยากาศภายนอกเข้าสู่พื้นที่ภายในร่างกายผ่านภาษาของจิตรกรรมนามธรรม ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอวิกฤตสิ่งแวดล้อมของศิลปินร่วมสมัยอย่าง โอลาเฟอร์ เอลเลียสสัน ที่มักเน้นประสบการณ์การรับรู้ในระดับขนาดใหญ่ แต่งานชิ้นนี้มุ่งเน้นไปที่ ความหนาแน่นเชิงสัมผัสในระดับจุลภาค เพื่อสะท้อนภาวะการอักเสบภายในร่างกายมนุษย์ ทำให้ผลงานมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่เชื่อมโยงระหว่างสาขามีเดียทางการแพทย์ที่ข้าพเจ้าทำงานและทัศนศิลป์ได้อย่างลงตัว

ผลงานสร้างสรรค์ชุด “ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5” (The Tactile Density of Fear PM 2.5) ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยสามารถวิเคราะห์การแสดงออกทางอารมณ์ที่ซับซ้อนเข้ากับนวัตกรรมทางเทคนิคได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของจิตรกรรมนามธรรม การบรรลุวัตถุประสงค์การแสดงออกถึงความกลัว PM 2.5 ในรูปแบบสองมิติผลงานได้นำเสนอการวิเคราะห์และตีความทางสุนทรียศาสตร์ของภัยคุกคามจากฝุ่น PM 2.5 โดยใช้ ความหนาแน่นเชิงสัมผัส เป็นภาษาหลักในการสื่อสาร การแปลงความกลัวสู่สสาร ผลงานใช้ปรัชญาสสารนิยม โดยเชื่อว่าความรู้สึกและความกลัวสามารถถูกบันทึกและถ่ายทอดผ่านคุณสมบัติทางกายภาพและปฏิกิริยาของวัสดุ ข้าพเจ้าได้แปลงข้อมูลเชิงปริมาณ ระดับ PM 2.5 ไปสู่ประสบการณ์เชิงคุณภาพแห่งความเสียหายที่รับรู้ได้ด้วยสัมผัส เทคนิคการสร้างพื้นผิวพื้นผิวถูกสร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายแตกระแหงและเป็นรูพรุนอย่างจงใจผ่านเทคนิคเฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคการหยอดสีอะคริลิกผสมทินเนอร์ ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาการแตกตัวเป็นเม็ดเล็ก ๆ คล้ายอนุภาคฝุ่นหรือเซลล์ที่ถูกกัดกร่อน การสื่อสารทางอารมณ์ มวลสีดำและเทาที่ทับถมกันสร้างความรู้สึกของการถูกกดทับด้วยหมอกควันที่หนาแน่น สะท้อนถึงสภาวะที่บั่นทอนสุขภาพกายและจิตใจ สีแดงที่ปะทุจากรอยแยก ทำหน้าที่เป็นสัญญาณเตือนภัยและสะท้อนถึงการอักเสบภายในร่างกายที่เกิดจากการแทรกซึมของอนุภาคพิษ ความขัดแย้งของพื้นผิว การจัดวางองค์ประกอบศิลป์ที่เน้นความขัดแย้งของสีดำกับแดงและความขัดแย้งของพื้นผิวเรียบกับขรุขระได้มอบมิติทางกายภาพที่ทรงพลัง ซึ่งเป็นการยืนยันถึงสารัตถะของสสารที่สามารถสื่อสารความทุกข์ทรมานของยุคสมัยได้

การบรรลุวัตถุประสงค์ การเผยแพร่ความรู้ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานได้นำเสนอขั้นตอนและเทคนิคอย่างละเอียด เพื่อเป็นองค์ความรู้ด้านศิลปะร่วมสมัย แนวทางเชิงกระบวนการ ผลงานนี้ทำหน้าที่เป็นการบันทึกมลพิษทางอากาศและความเสียหาย การสร้างสรรค์เน้นกระบวนการที่ยืดหยุ่นและผันแปรไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการสร้างสรรค์แบบอัตโนมัติในทฤษฎี

จิตวิเคราะห์ การนำเสนอเทคนิคสื่อผสม มีการระบุวัสดุและขั้นตอนอย่างชัดเจน ตั้งแต่การผสมสีอะคริลิกกับทินเนอร์ในอัตราส่วน 40:60 ไปจนถึงการใช้ดินสอพองผสมกาวเพื่อสร้างพื้นผิวหนาแน่น การระบุรายละเอียดนี้เป็นการขยายองค์ความรู้และเปิดกว้างสำหรับการทดลองทางวัสดุของผู้สร้างสรรค์อื่น ๆ ความหนาแน่นเชิงสัมผัสของความกลัว PM 2.5 เป็นผลงานจิตรกรรมนามธรรมที่ประสบความสำเร็จในการเชื่อมโยงวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่มองไม่เห็นเข้ากับประสบการณ์ทางสัมผัสที่หยาบกร้านและรุนแรง การตีความรอยแตกระแหงเป็นการกัดเซาะทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมจากมลพิษ และการใช้สีเป็นสื่อกลางทางจิตวิทยา ได้สร้างภูมิทัศน์ใหม่แห่งความหวาดหวั่นในยุคปัจจุบัน ผลงานนี้จึงยืนยันถึงศักยภาพของศิลปะนามธรรมในฐานะเครื่องบันทึกทางวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดความตึงเครียดและความทุกข์ทรมานร่วมสมัยได้อย่างทรงพลังและมีมิติ

เอกสารอ้างอิง

ชลูด นิ่มเสมอ. (2558). *องค์ประกอบศิลป์.* พิมพ์ครั้งที่ 7. ไทยวัฒนาพานิช.

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (แต่ง), วรพงศ์ จันทรศร (แปล). (2548). *บทนำว่าด้วยทฤษฎีจิตวิเคราะห์.* สำนักพิมพ์อมรินทร์.

สมโภชน์ แสงอรุณ. (2547). *จ่าง แซ่ตั้ง ศิลปินและจิตวิญญาณ.* มติชน.

อิทธิพล ตั้งโฉลก. (2550). *ทัศนศิลป์และความคิดสร้างสรรค์.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Demos, T. J. (2016). *Decolonizing Nature: Contemporary Art and the Politics of Ecology.* Sternberg Press.

Kandinsky, W. (1977). *Concerning the Spiritual in Art.* Dover Publications.

สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา

POST-HUMANISM AND INNOCENCE

ภักภูมิ พึ่งพรหม[1,*]
Phakpoom Pungpom[1,*]

(**Received:** 6 Mar., 2026; **Revised:** 15 May, 2026; **Accepted:** 21 May, 2026)

บทคัดย่อ

ผลงานสร้างสรรค์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบตัวละครดิจิทัล 3 มิติ ที่สะท้อนถึงการหลอมรวมระหว่างความไร้เดียงสาของเด็กและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล โดยใช้แนวคิดสภาวะหลังมนุษย์ (Post-humanism) และปรัชญาคินสึงิ (Kintsugi) เป็นแกนกลางในการตีความ ผู้วิจัยได้นำลักษณะทางกายภาพและอิริยาบถของบุตรชายมาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการทำงานแบบดิจิทัลประติมากรรมขั้นสูง ได้แก่ การปั้นโมเดลรายละเอียดสูงและการออกแบบชิ้นส่วนจักรกลแบบฮาร์ดเซอร์เฟส (Hard Surface) ในโปรแกรมสามมิติ การสร้างพื้นผิวเชิงอุปมานิทัศน์ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลการสร้างสรรค์พบว่า การออกแบบตัวละครในผลงาน “สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา” สามารถถ่ายทอดสภาวะย้อนแย้งเชิงสุนทรียศาสตร์ได้อย่างมีเอกภาพ โดยการจัดวางท่าทางแด้ปบิ้ง (Dabbing) สื่อถึงความร่าเริงตามวัยที่ถอดแบบมาจากเหตุการณ์จริง ทว่าถูกห่อหุ้มด้วยชุดเกราะจักรกลและเลนส์ตาไซเบอร์เนติก (Cybernetic Eye) สีแดงเพื่อแสดงถึงการปรับตัวในโลกอนาคต การเลือกใช้พื้นผิวเซรามิกสีขาวร่วมกับรอยแตกทองคำช่วยตอกย้ำแนวคิดความล้ำค่าที่เปราะบางและการฟื้นฟูจิตวิญญาณมนุษย์ท่ามกลางความแข็งกระด้างของเครื่องจักร ผลงานชิ้นนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการออกแบบตัวละครเพื่อความบันเทิง แต่เป็นสื่อกลางในการบันทึกอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลและสะท้อนพลวัตของสถาบันครอบครัวในสังคมเทคโนโลยีร่วมสมัย

คำสำคัญ: การออกแบบตัวละคร, ศิลปะดิจิทัล 3 มิติ, ไซเบอร์พังค์, คินสึงิ, สภาวะหลังมนุษย์

[1] สาขาวิชามีเดียทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ โครงการร่วมบริหารหลักสูตรมีเดียฯ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1] Medical and Science Media Division, Creative Media, School of Architecture and Design (SoA+D) King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: phakpoom.pun@kmutt.ac.th

Abstract

This creative research aimed to explore and design a 3D digital character that embodies the fusion of childhood innocence and technological evolution in the digital era, employing the concepts of Post-humanism and the philosophy of Kintsugi as the principal interpretive frameworks. The researcher used the physical characteristics and gestures of his son as the primary creative model and executed through an advanced digital sculpting workflow, including high-poly sculpting in ZBrush, hard surface mechanical design in Blender, and metaphorical PBR texturing in Substance Painter. The creative process resulted that the character design entitled “Post-humanism and Innocence”, which successfully conveys an aesthetic paradox with unity. The “Dabbing” pose, derived from real-life reference, represents age-appropriate joy, yet is encased in industrial cybernetic armor and a red emissive eye to symbolize adaptation in a future world. The deliberate selection of white ceramic textures combined with "Cracked Gold" reinforces the concept of precious fragility and the restoration of the human spirit amidst mechanical rigidity. Rather than functioning solely as a character designed for entertainment, this work serves as a medium for recording personal emotions and reflecting on the dynamics of the family institution within contemporary technological society.

Keywords: Character Design, 3D Digital Art, Cyberpunk, Kintsugi, Post-humanism

บทนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในการกำหนดอัตลักษณ์ของมนุษย์ โดยเฉพาะในกลุ่ม “Digital Natives” หรือเด็กยุคใหม่ที่เกิดมาท่ามกลางการหลอมรวมของโลกเสมือนและโลกจริง สภาวะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแนวคิดแบบ “Post-humanism” หรือสภาวะหลังมนุษย์ที่ตั้งคำถามถึงเส้นแบ่งระหว่างร่างกายทางกายภาพและเทคโนโลยีจักรกล การสร้างสรรค์ตัวละคร ในยุคปัจจุบันจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การสร้างภาพลักษณ์เพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนสภาวะทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และการตั้งคำถามถึงอนาคตที่เทคโนโลยีอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการทางร่างกาย

ผู้วิจัยในฐานะศิลปินผู้สร้างสรรค์และในบทบาทของบิดา ได้สังเกตเห็นพลวัตของการเติบโตของลูกชายในบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การสังเกตนี้ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตและการปรับตัวของเด็กที่ผูกพันกับเทคโนโลยีอย่างแยกไม่ออก เด็กในยุคสมัยนี้ไม่ได้มองเห็นและรับรู้โลกผ่านเพียงสายตาธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ยังเรียนรู้และมองโลกผ่าน “เลนส์ของเทคโนโลยี” ที่สังคมหยิบยื่นให้ ถึงกระนั้น ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนของข้อมูลข่าวสารและนวัตกรรม ผู้วิจัยพบว่าเด็กๆ ยังคงมีกลไกใน

การปรับตัวเพื่อรักษาสภาวะแห่งความสุขเอาไว้ พวกเขาสามารถแสดงออกถึงความร่าเริง ความมั่นใจ และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมผ่านรหัสทางวัฒนธรรมสมัยนิยม เช่น การทำท่าทางแด้ปบิ้ง พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้พวกเขาจะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีที่ดูแข็งกระด้าง แต่จิตวิญญาณแห่งความสนุกสนานและความบริสุทธิ์ไร้เดียงสานั้น ยังคงเป็นแก่นแท้ที่ถูกรักษาไว้ภายในตัวเด็ก สภาวะดังกล่าวได้นำไปสู่การตั้งคำถามผ่านแนวคิดแบบ “Post-humanism” หรือสภาวะหลังมนุษย์ ที่ตั้งคำถามถึงเส้นแบ่งที่เลือนรางระหว่างร่างกายทางกายภาพและเทคโนโลยีจักรกล ความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาของเด็กซึ่งเป็นสภาวะทางธรรมชาติที่งดงาม จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของแรงบันดาลใจในการตั้งคำถามว่า ในอนาคตที่เทคโนโลยีอาจกลายเป็นชุดเกราะปกป้อง หรือกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการทางร่างกายไปแล้ว มนุษย์จะยังคงรักษาแก่นแท้ของจิตวิญญาณและความร่าเริงตามวัยไว้ได้หรือไม่

ด้วยเหตุนี้ การสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้จึงมีความสำคัญในฐานะการทดลองทางศิลปะที่ต้องการสำรวจการออกแบบตัวละครเชิงสัญลักษณ์ โดยใช้กระบวนการทางคอมพิวเตอร์กราฟิกขั้นสูงเพื่อผสานโลกแห่งความจริงและโลกแห่งจินตนาการเข้าด้วยกัน บทความนี้จึงมุ่งหวังที่จะนำเสนอกระบวนการคิด การเลือกใช้เทคนิคดิจิทัล และการตีความหมายของผลงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่สามารถสะท้อนประเด็นทางสังคมและอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีเอกภาพทางศิลปะ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและออกแบบตัวละคร โดยอาศัยการศึกษาพฤติกรรมและการปรับตัวในพื้นที่ของสังคมเทคโนโลยีร่วมสมัย เพื่อให้ได้มาซึ่งอัตลักษณ์ผ่านมุมมองศิลปะแบบหลังมนุษยนิยม
2. เพื่อทดลองการใช้เทคนิคการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัล 3 มิติ โดยเน้นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ผ่านการบริหารจัดการพื้นผิว และวัสดุที่มีความขัดแย้งกัน เพื่อแสดงออกถึงความเปราะบางและความแข็งแกร่งในผลงานชิ้นเดียวกัน
3. เพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์และอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคล ของผู้วิจัยที่มีต่อการเติบโตของบุตรชายในยุคดิจิทัล ออกมาเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ที่มีเอกภาพ

แนวคิดและอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์

1. แนวคิดการสร้างสรรค์ แนวคิดหลักของการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้คือ “ความไร้เดียงสาในชุดเกราะ (The Armored Innocence)” ซึ่งเป็นการสำรวจจุดตัดระหว่างความบริสุทธิ์ของวัยเยาว์และวิวัฒนาการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของเทคโนโลยีในโลกอนาคต ผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำเสนอภาพตัวแทนของบุตรชายที่ไม่ใช่เพียงการจำลองรูปลักษณ์ทางกายภาพ แต่เป็นการจำลอง สภาวะทางจิตใจที่ต้องเติบโตและปรับตัวอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยจักรกลและนวัตกรรม โดยใช้รูปลักษณ์กึ่งจักรกลเป็นตัวแทนของการปกป้องและการเพิ่มขีดความสามารถ เพื่อให้เด็กสามารถดำรงอยู่และแสดงออกถึงความร่าเริงในโลกที่อาจจะดูแข็งกระด้างและแปลกแยก

ในเชิงสัญลักษณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิด “ความล้ำค่าที่เปราะบาง (Precious Fragility)” ผ่านการสร้างสรรค์พื้นผิวตัวละครให้มีลักษณะคล้ายวัสดุเซรามิกสีขาวและทองคำที่มีรอยแตกร้าว ซึ่งสื่อถึงความเปราะบางของชีวิตและการถูกหล่อหลอมโดยการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว รอยร้าวเหล่านั้นไม่ได้สื่อถึงความเสียหาย แต่สื่อถึงร่องรอยของการเติบโตและการผ่านประสบการณ์ ในขณะที่ชิ้นส่วนโลหะและวงจรจักรกลที่ปรากฏตามส่วนต่างๆ ของร่างกายเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยพยุงและนำพาชีวิตไปข้างหน้า สะท้อนถึงบทบาทของเทคโนโลยีที่เป็นทั้งเกราะป้องกันและส่วนต่อขยายของตัวตนในโลกยุคใหม่

นอกจากนี้ การจัดวางท่าทางของตัวละครในลักษณะการแด้ป (Dab) ซึ่งเป็นสัญญะของวัฒนธรรมสมัยนิยมของเด็กและวัยรุ่นในปัจจุบัน ยังทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างโลกปัจจุบันและจินตนาการโลกอนาคต แนวคิดนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าแม้ในรูปลักษณ์ที่ถูกดัดแปลงด้วยเทคโนโลยีจนดูแปลกตา แต่จิตวิญญาณแห่งความสุขและความเป็นเด็กยังคงเป็นแก่นแท้ที่ถูกรักษาไว้ภายใน ผลงานชิ้นนี้จึงเปรียบเสมือนบันทึกเชิงทัศนศิลป์ที่แสดงออกถึงความหวังของบิดาที่มีต่ออนาคตของบุตรชาย ว่าจะสามารถก้าวเดินอย่างมั่นคงและมีความสุขในโลกที่ซับซ้อนได้อย่างสง่างาม

2. อิทธิพลด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำเสนอภาพลักษณ์ตามจินตนาการเท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการฐานคิดจากทฤษฎีทางสังคม สัญวิทยา และสุนทรียศาสตร์ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดที่สนับสนุนการออกแบบตัวละครอย่างมีนัยสำคัญ โดยแบ่งออกเป็นประเด็นหลักดังนี้

2.1 แนวคิดสภาวะหลังมนุษยนิยมและทฤษฎีไซบอร์ก (Post-humanism and Cyborg Theory) ผู้วิจัยได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากแนวคิดของ ดอนนา ฮาราเวย์ ในงานเขียนเรื่อง A Cyborg Manifesto ซึ่งตั้งคำถามถึงเส้นแบ่งที่เลือนลางระหว่างมนุษย์และเครื่องจักร ฮาราเวย์มองว่าไซบอร์กคือสัญลักษณ์ของการปลดแอกทางอัตลักษณ์ ในผลงานชิ้นนี้ ร่างกายของเด็กที่ถูกผสานเข้ากับกลไกจักรกลจึงทำหน้าที่เป็นภาพตัวแทนของมนุษย์ในอนาคตที่ก้าวข้ามขีดจำกัดทางกายภาพ (Haraway, 1985) ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองหลังมนุษยนิยมเชิงวิพากษ์ร่วมสมัยของ ไบรดอตติ ที่อธิบายว่าสภาวะหลังมนุษย์ไม่ได้เป็นการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ แต่เป็นการขยายขอบเขตการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (Braidotti, 2013) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Simulacra and Simulation ของ ฌอง โบดริยาร์ด ที่กล่าวถึงสภาวะที่สิ่งจำลองกลายเป็นความจริงใหม่ การนำลูกชายมาสร้างเป็นตัวละครกึ่งจักรกลจึงเป็นการสร้างความจริงเสมือน ที่สะท้อนความกลัวและความหวังของมนุษย์ที่มีต่อเทคโนโลยี (Baudrillard, 1981)

2.2 สัญวิทยาเชิงภาพและการสื่อความหมายผ่านวัสดุ การวิเคราะห์ความหมายในผลงานอ้างอิงตามทฤษฎีสัญวิทยาของ โรล็องด์ บาร์ตส์ โดยมองว่าองค์ประกอบทางทัศนธาตุคือสัญญะที่ต้องอาศัยการตีความ (Barthes, 1957)

2.2.1 ปรัชญาคินสึงิ (Kintsugi) ผู้วิจัยใช้แนวคิดสุนทรียศาสตร์แบบญี่ปุ่นที่ว่าด้วยการซ่อมแซมสิ่งของที่แตกหักด้วยทองคำ เพื่อสื่อว่ารอยร้าวบนตัวละครไม่ใช่ตำหนิ แต่เป็นร่องรอยของ

ประสบการณ์และการมีชีวิต (Tanizaki, 1933) ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของเด็กที่ได้รับการฟูมฟักและเห็นคุณค่าจากบิดามารดา

2.2.2 ความแตกต่างของวัสดุ การเลือกใช้พื้นผิวแบบเซรามิกสีขาวซึ่งสื่อถึงความบริสุทธิ์และแตกหักง่าย ตัดกับวัสดุโลหะที่มีความมันวาวและแข็งแกร่ง เป็นการสร้างอุปมานิทัศน์ถึงสภาวะจิตใจของเด็กที่อ่อนโยนทว่าต้องสวมทับด้วยความเข้มแข็งเพื่อรับมือกับโลกภายนอก

2.3 สุนทรียศาสตร์ไซเบอร์พังค์และจิตวิทยาของสีในเชิงทัศนศิลป์ ผลงานได้รับแรงบันดาลใจจากสุนทรียศาสตร์แบบไซเบอร์พังค์ (Cyberpunk) ซึ่งปรากฏชัดในงานออกแบบของศิลปิน เช่น H.R. Giger ในแง่การหลอมรวมชีวภาพ (Giger, 1977) และงานทัศนศิลป์ประกอบภาพยนตร์จากภาพยนตร์เรื่อง Ghost in the Shell ที่สำรวจเรื่อง วิญญาณในเครื่องจักร นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ใช้จิตวิทยาของสีเพื่อชี้นำอารมณ์ของผู้ชม (Oshii, 1995)

2.4 วัฒนธรรมสมัยนิยมและการสื่อสารผ่านท่าทาง การหยิบยกท่าทางแด้ปบิ้ง (Dabbing) มาใช้ในผลงาน เป็นการนำเสนอแนวคิดเรื่องการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรม ท่าทางนี้เป็นรหัสทางสังคมของคนรุ่นใหม่ที่สื่อถึงความสำเร็จและความมั่นใจ การนำสัญลักษณ์ที่ดูร่วมสมัยและขี้เล่นมาใส่ในร่างที่ดูเหมือนหุ่นยนต์หรือนักรบจักรกล ช่วยลดทอนความน่ากลัวของเทคโนโลยี และทำให้ตัวละครเข้าถึงได้ง่ายขึ้น สะท้อนถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะรักษาความรื่นรมย์และจิตวิญญาณของความสนุกสนานไว้แม้ในสภาวะที่โลกถูกควบคุมด้วยระบบกลไก

กรอบวิธีดำเนินการวิจัย

1. ระยะการศึกษาและการกำหนดกรอบ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิผ่านการสังเกตและบันทึกภาพถ่ายสรีรวิทยาและอิริยาบถของบุตรชาย เพื่อนำมาบูรณาการร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิทางวิชาการ ได้แก่ แนวคิดสภาวะหลังมนุษยนิยม ทฤษฎีไซบอร์กของ ดอนนา ฮาราเวย์ สัญวิทยาเชิงภาพของ โรล็องด์ บาร์ตส์ และปรัชญาคินสึงิ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดความไร้เดียงสาในชุดเกราะที่ใช้ทิศทางของศิลปะไซเบอร์พังค์เป็นตัวนำเสนอ

2. ระยะการปฏิบัติการและการทดลองเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยอาศัยกระบวนการทางประติมากรรมดิจิทัล 3 มิติ เป็นห้องปฏิบัติการในการทดลองผสานรูปร่างทางอินทรียรูปในส่วนของสัดส่วนเด็ก เข้ากับอนินทรียรูปในส่วนของโครงสร้างจักรกล โดยมีการทดลองทางเทคนิคที่สำคัญ ได้แก่ การทดลองด้านรูปทรงและสัญลักษณ์ การนำท่าทางแด้ปบิ้ง ซึ่งเป็นสัญญะทางวัฒนธรรมสมัยนิยม มาจัดวางร่วมกับชุดเกราะฮาร์ดเซอร์เฟส (Hard Surface) การทดลองด้านวัสดุศาสตร์ดิจิทัล (Digital Materiality) การพัฒนาพื้นผิวเชิงอุปมานิทัศน์ผ่านโปรแกรม Substance Painter โดยใช้ระบบ PBR (Physically Based Rendering) เพื่อสร้างความขัดแย้งของวัสดุระหว่างเซรามิกสีขาวที่เปราะบาง และรอยแตกสีทองที่มีความมันวาวและแข็งแกร่ง

3. ระยะการสะท้อนคิดและการวิเคราะห์ผลงาน เป็นขั้นตอนการประเมินและตีความผลลัพธ์ทางทัศนศิลป์ที่ได้จากการทดลองปฏิบัติ โดยวิเคราะห์ว่าองค์ประกอบทางทัศนธาตุสามารถสื่อสารเจตนารมณ์ได้

หรือไม่ เช่น การวิเคราะห์ว่าแสงสีแดงจากเลนส์ตาไซเบอร์เนติก (Cybernetic Eye) สามารถทำหน้าที่เป็นสัญญะของการตื่นรู้ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ในโลกอนาคตได้ตามกรอบทฤษฎีสัญวิทยาที่ตั้งไว้ รวมไปถึงการประเมินสภาวะย้อนแย้งเชิงสายตาระหว่างความอ่อนโยนและดุดัน

4. ระยะการสรุปองค์ความรู้และผลลัพธ์ทางศิลปะ การรวบรวมข้อค้นพบทั้งหมดเพื่อนำเสนอผ่านผลงานประติมากรรมดิจิทัลชื่อ “สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา” ซึ่งผลลัพธ์นี้ทำหน้าที่เป็นบทบันทึกเชิงทัศนศิลป์ที่วิพากษ์พลวัตของสถาบันครอบครัวในสังคมเทคโนโลยี และเป็นบทสรุปขององค์ความรู้ด้านการออกแบบตัวละครเชิงสัญลักษณ์

เทคนิคการสร้างสรรค์ผลงาน

ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคและกระบวนการทำงานในรูปแบบกระบวนการสร้างงานดิจิทัลสามมิติที่เป็นมาตรฐานสากล โดยเริ่มจากการเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่มีความเฉพาะทางเพื่อตอบโจทย์การสร้างสรรค์ในแต่ละส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมเบลนเดอร์ (Blender) ในการขึ้นรูปสำหรับส่วนของร่างกายเด็กเพื่อให้ได้สัดส่วนที่สมจริงและมีมิติของกล้ามเนื้อที่อ่อนนุ่มตามวัย ผสมผสานกับการออกแบบและสร้างโครงสร้างชิ้นส่วนจักรกลในรูปแบบโมเดลแบบฮาร์ดเซอเฟส (Hard Surface Modeling) ซึ่งต้องอาศัยความแม่นยำเชิงการจัดวางองค์ประกอบของชิ้นส่วนโลหะให้ดูมีความสัมพันธ์กับสรีระของมนุษย์ นอกเหนือจากนี้ยังได้นำโปรแกรมซับสแตนส์เพ้นท์เตอร์ (Substance Painter) มาใช้ในขั้นตอนการสร้างพื้นผิวและการกำหนดคุณสมบัติของวัสดุแบบ PBR หรือ Physically Based Rendering เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความสมจริงในเชิงกายภาพภายใต้สภาพแสงที่กำหนด กระบวนการจัดการวัสดุศาสตร์ดิจิทัลนี้ ถือเป็นการสร้างสุนทรียศาสตร์ใหม่ทางคอมพิวเตอร์ที่อนุญาตให้ศิลปินสามารถจำลองความเปราะบางและความแข็งแกร่งของวัตถุได้อย่างไร้ขีดจำกัด (Manovich, 2013)

กระบวนการที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในเชิงเทคนิคคือการสร้างพื้นผิวเชิงอุปมานิทัศน์ผ่านเทคนิคการจัดการวัสดุและแสงเงา โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเทคนิคการสร้างวัสดุที่มีความขัดแย้งกันในชิ้นงานเดียว ผู้วิจัยได้นำเอาหลักการของวัสดุศาสตร์ดิจิทัลมาใช้ในการสร้างแสงเงาของพื้นผิวแบบเซรามิกสีขาวที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ โดยใช้เทคนิคการสร้างรอยแตกวัตถุแบบอัตโนมัติ เพื่อจำลองลักษณะของงานคินสึงิ ซึ่งเป็นการเติมเต็มรอยแตกด้วยค่าความมันวาวแบบโลหะทองคำผ่านค่า Metallic และ Roughness ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกันส่วนประกอบของชุดเกราะและเครื่องจักรได้รับการลงรายละเอียดพื้นผิวให้มีความเก่าและร่องรอยของการใช้งานเพื่อสื่อถึงประสบการณ์และการปกป้อง การทำแผนที่พื้นผิว (Texture Mapping) ประกอบไปด้วยหลายเลเยอร์ ทั้งแผนที่สี (Albedo) แผนที่ความขรุขระ และแผนที่ความสูง (Normal/Height Map) เพื่อให้พื้นผิวมีความนูนเด่นและมีมิติเมื่อถูกแสงตกกระทบอย่างสมจริง

สำหรับการนำเสนอภาพขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการจัดแสงแบบสามจุด (Three-point Lighting) ร่วมกับการใช้ระบบการเรนเดอร์แบบ Ray Tracing เพื่อจำลองการสะท้อนของแสงบนพื้นผิวทองคำและโลหะให้มีความมันวาวและน่าสนใจ มีการใช้แสงประดิษฐ์จากส่วนประกอบของวงจรและดวงตา

(Emissive Lighting) เพื่อสร้างจุดสนใจและสื่อถึงพลังงานของปัญญาประดิษฐ์ที่ซ่อนอยู่ภายในตัวละคร ในส่วนของการจัดท่าทาง ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตั้งโครงกระดูกเสมือน (Rigging) และกำหนดค่าน้ำหนัก (Weight Painting) เพื่อให้ตัวละครสามารถแสดงท่าทางแด้ปบิ้ง (Dabbing) ได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยยังคงความแข็งแรงของส่วนประกอบจักรกลที่ไม่บิดเบี้ยวตามการเคลื่อนไหวของข้อต่อ กระบวนการเหล่านี้ส่งผลให้ผลงานสร้างสรรค์สามารถถ่ายทอดสุนทรียศาสตร์แบบไซเบอร์พังค์ออกมาได้อย่างมีเอกภาพและทรงพลัง

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์จากภาพอ้างอิงเริ่มต้นจากการรวบรวมและวิเคราะห์ภาพถ่ายอิริยาบถต่างๆ ของบุตรชาย เพื่อทำความเข้าใจลักษณะกายวิภาคศาสตร์เฉพาะของเด็กวัยหัดเดิน เช่น สัดส่วนศีรษะที่ใหญ่กว่าลำตัว ความอิ่มเอิบของแก้ม และลักษณะของแขนขาที่ยังมีความกลมมน ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษา อัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์ ของต้นแบบเอาไว้ แม้ว่าจะถูกดัดแปลงด้วยองค์ประกอบทางจักรกลในภายหลัง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เลือกท่าทางแด้ปบิ้ง (Dabbing) จากภาพอ้างอิง มาเป็นท่าโพสหลักเพื่อใช้เป็นแกนกลางในการสื่อสารบุคลิกภาพที่ร่วมสมัยและขี้เล่น

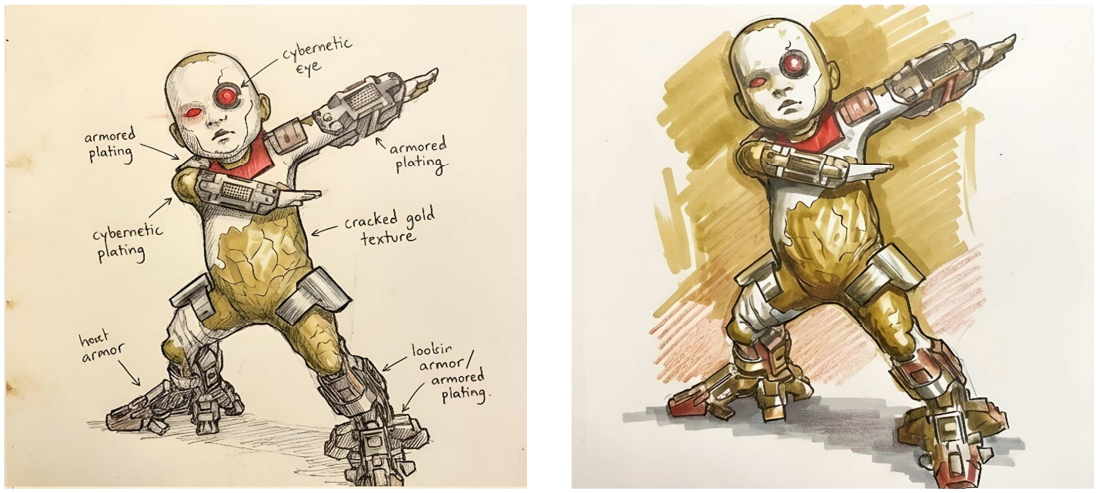

ภาพที่ 1 ท่าทางแด้ปบิ้ง (Dabbing)
ที่มา: Gokudabbing, 2016

การร่างโครงสร้างและพัฒนาแบบจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่างภาพลายเส้นเบื้องต้น เพื่อกำหนดองค์ประกอบรวมและพลวัตของท่าทาง โดยเน้นการจับจังหวะการเคลื่อนไหวเป็นหลัก จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนาแบบรายละเอียด โดยการกำหนดตำแหน่งของชิ้นส่วนจักรกลลงบนสรีระของเด็ก ในขั้นตอนนี้มีการใช้การบันทึกย่อเพื่อระบุเจตจำนงในการออกแบบอย่างชัดเจน เช่น การกำหนดตำแหน่ง Cybernetic Eye ที่ดวงตาข้างซ้าย, การระบุพื้นที่รอยแตกร้าวที่บริเวณลำตัว, และการวางตำแหน่งเกราะที่แขนและขา ภาพร่างในขั้นตอนนี้ทำหน้าที่เสมือนพิมพ์เขียวที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันของวัสดุต่างชนิดอย่างชัดเจน

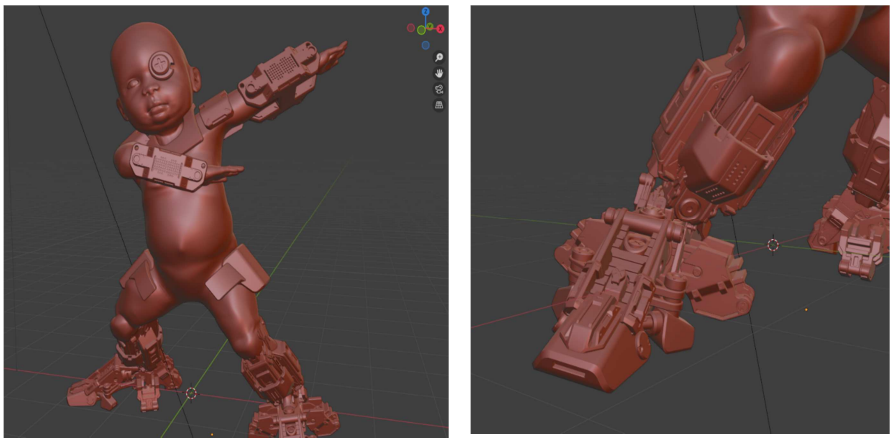

ภาพที่ 2 ภาพร่างลายเส้นเบื้องต้น

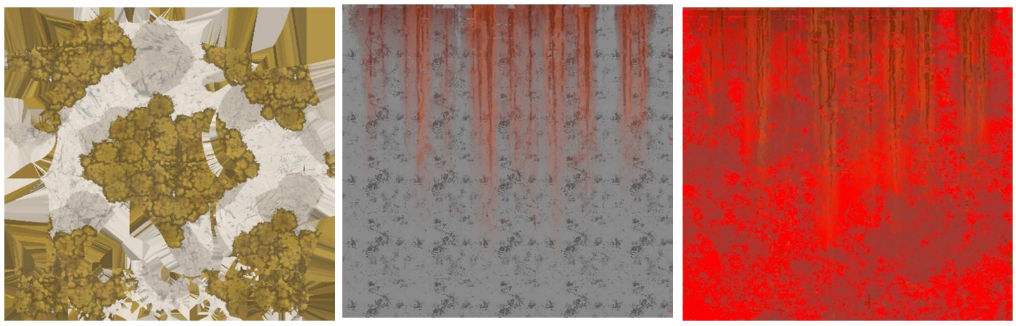
ภาพที่ 3 ภาพแบบร่างสุดท้ายก่อนเข้าสู่กระบวนการขึ้นรูปดิจิทัลสามมิติ

ในขั้นตอนการสร้างรูปทรง 3 มิติ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากภาพร่างเข้าสู่โปรแกรม Blender เพื่อทำการปั้นโมเดลพื้นฐานโดยใช้เทคนิค Digital Sculpting เริ่มจากการขึ้นรูปทรงร่างกายโดยรวมที่มีความนุ่มนวลและแสดงสัดส่วนของเด็กที่มีความอุดมสมบูรณ์ จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนการลงรายละเอียดเพื่อสร้างพื้นผิวที่ดูเหมือนเซรามิกที่ผ่านการหล่อขึ้นรูป ในขณะที่ส่วนที่เป็นชิ้นส่วนแข็งหรือจักรกล ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม Blender ในการสร้างโมเดลแบบฮาร์ดเซอร์เฟส (Hard Surface) โดยเน้นการสร้างรอยต่อตามจุดต่างๆ เพื่อให้ภาพลักษณ์ของกลไกมีความสมจริงและดูมีความมั่นคงในเชิงโครงสร้าง ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความละเอียดในการประสานรอยต่อระหว่างโมเดลส่วนที่เป็นอินทรียรูปและอนินทรียรูป ให้มีความแนบเนียนและดูเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ภาพที่ 4 กระบวนการขึ้นรูปดิจิทัลสามมิติ

หลังจากได้รูปทรงที่สมบูรณ์แล้ว กระบวนการถัดมาคือการทำรีโทโปโลจี (Retopology) เพื่อจัดระเบียบโครงสร้างเส้นให้เหมาะสมสำหรับการกาง UV และการทำพื้นผิว (Texturing) ในโปรแกรม Substance Painter ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการซ้อนทับเลเยอร์ของวัสดุ (Layer Masking) เพื่อสร้างรอยร้าวแบบสุ่มลงบนผิวเซรามิกขาว จากนั้นจึงนำวัสดุทองคำที่มีค่าความเงาสูงมาใส่ลงในรอยแยกเหล่านั้นตามแนวคิดคินสึงิ ซึ่งต้องอาศัยการปรับค่าความลึก เพื่อให้รอยร้าวดูมีมิติสมจริง ในส่วนของเกราะจักรกล ผู้วิจัยได้เพิ่มรายละเอียดของรอยขูดขีดและคราบอ็อกไซด์เพื่อสะท้อนถึงการใช้งานและการปกป้อง ทำให้ตัวละครมีเรื่องราวที่มากกว่าแค่หุ่นยนต์ใหม่ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้น แต่เป็นไซบอร์กที่มีการดำรงชีวิตและผ่านประสบการณ์ร่วมกับโลกภายนอกมาอย่างโชกโชน

ภาพที่ 5 ภาพพื้นผิวของผลงานที่สร้างจากโปรแกรม Substance Painter

ขั้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยได้ทำการติดตั้งโครงกระดูกเสมือน (Rigging) และจัดวางท่าทางตัวละครให้มีความสมดุลตามหลักการเคลื่อนไหวโดยเลือกจังหวะท่าทางแด้ปบิ้งที่มีความทะมัดทะแมงแต่ยังแฝงความขี้เล่นของเด็ก จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการจัดแสงในสภาพแวดล้อมที่มืดเพื่อขับเน้นให้แสงสีแดงจากดวงตาและส่วนประกอบไฟฟ้ามีความโดดเด่น ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเรนเดอร์แบบคุณภาพสูงเพื่อเก็บรายละเอียดของการสะท้อนบนพื้นผิวทองคำและโลหะ ก่อนจะนำภาพผลลัพธ์มาปรับแต่งโทนสีและค่าความฟุ้งกระจายของแสง (Bloom Effect) ในขั้นตอน Post-production เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดูเหนือจริง (Surreal) และทรงพลัง

สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่ต้องการสื่อสารความงามในโลกอนาคตที่มีการหลอมรวมของวิญญาณและกลไกเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์

ภาพที่ 6 ภาพการทดลองปรับความฟุ้งกระจายของแสง

ผลการสร้างสรรค์ผลงาน

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นสมบูรณ์ “สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา” เป็นประติมากรรมดิจิทัลสามมิติที่นำเสนอภาพตัวแทนของมนุษย์ในอนาคตผ่านรูปลักษณ์ของเด็กไซบอร์ก โดยผู้วิจัยได้ถ่ายทอดรายละเอียดของผลงานเพื่อตอบโจทย์แนวคิด “ความไร้เดียงสาในชุดเกราะ” ดังนี้

1. การวิเคราะห์สรีรวิทยาและสุนทรียศาสตร์ของการจัดวางท่าทางองค์ประกอบหลักของตัวละครถูกออกแบบโดยอาศัยโครงสร้างทางกายภาพจากบุตรชายของผู้วิจัยเป็นต้นแบบสำคัญ ผู้วิจัยจงใจรักษาเอกลักษณ์ของวัยเยาว์ไว้ในส่วนของใบหน้าที่อิ่มเอิบและการมีพวงแก้มที่เด่นชัด เพื่อสร้างความรู้สึกอ่อนโยนและน่าเอ็นดูซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็ก ทว่าท่าทางที่ตัวละครแสดงออกคือการแด้ปบิ้ง ซึ่งเป็นท่าทางที่ถอดแบบมาจากอิริยาบถจริงในชีวิตประจำวันของต้นแบบ การใช้ท่าทางนี้ในงานออกแบบไม่ได้เป็นเพียงการนำเสนอวัฒนธรรมป๊อป แต่เป็นการใช้เส้นรอบนอกที่มีลักษณะพุ่งกระจายออกเพื่อสื่อถึงพลังความมั่นใจ และการขยายขอบเขตของตัวตนออกสู่โลกภายนอกผ่านแขนและขาที่ถูกสวมทับด้วยกลไกจักรกล

2. สัญวิทยาของวัสดุและพื้นผิวเชิงอุปมานิทัศน์ พื้นผิวของตัวละครเป็นจุดที่บรรจุความหมายเชิงสัญลักษณ์ไว้อย่างเข้มข้นที่สุด โดยบริเวณศีรษะและลำตัวส่วนบนถูกนำเสนอด้วยวัสดุเซรามิกสีขาวกึ่งมันกึ่งด้าน ซึ่งในเชิงสุนทรียศาสตร์สื่อถึงความบริสุทธิ์ของเด็ก ที่ปราศจากราคีแต่ในขณะเดียวกันก็มีความเปราะบางพร้อมจะแตกสลายได้ทุกเมื่อหากขาดการระแวดระวัง บริเวณลำตัวและหน้าท้องปรากฏรอยร้าวขนาดใหญ่ที่ภายในถูกเติมเต็มด้วยวัสดุทองคำที่มีความแวววาวสูง ซึ่งเป็นการนำปรัชญาคินสึงิ (Kintsugi) มาตีความใหม่รอยแตกสีทองนี้เปรียบเสมือนร่องรอยของประสบการณ์ชีวิตและการหล่อหลอมจากความรักของครอบครัวที่

พยายามเยียวยาและเพิ่มมูลค่าให้กับชีวิตของเด็ก สื่อว่าความอ่อนเยาว์ที่ถูกเติมเต็มด้วยความเอาใจใส่นั้นคือความล้ำค่าที่ไม่อาจประเมินค่าได้แม้จะมีความเปราะบางซ่อนอยู่ภายในก็ตาม

3. การผสานจักรกลและนวัตกรรมส่วนต่อขยาย ส่วนประกอบทางจักรกลถูกจัดวางอย่างเป็นระบบตามจุดยุทธศาสตร์ของร่างกายเพื่อสื่อถึงความแข็งแกร่งและการสนับสนุน ส่วนขาและเท้าถูกห่อหุ้มด้วยชุดเกราะจักรกลขนาดใหญ่ที่มีรายละเอียดของโช้คอัพ วงจร และโลหะที่ผ่านการใช้งานจนมีรอยขีดข่วน เพื่อแสดงถึงรากฐานที่มั่นคงและการเตรียมพร้อมสำหรับการก้าวเดินในโลกอนาคตที่ซับซ้อน ในขณะที่ดวงตาข้างซ้ายถูกแทนที่ด้วยเลนส์จักรกลสีแดง (Cybernetic Eye) ที่เปล่งแสงเรืองรอง แสงสีแดงนี้เป็นสัญญะของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการตื่นรู้ในยุคข้อมูลข่าวสาร สื่อว่าเด็กยุคใหม่ไม่ได้มองเห็นโลกผ่านสายตาธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ยังมองผ่านเลนส์ของเทคโนโลยีที่ถูกหยิบยื่นให้โดยสังคม นอกจากนี้เกราะคอสีแดง ยังทำหน้าที่เป็นจุดร้อยเรียงระหว่างศีรษะที่เป็นอินทรียรูปและร่างกายที่เป็นจักรกลให้ดูมีเอกภาพทางศิลปะ

4. องค์ประกอบเชิงทัศนธาตุ บรรยากาศ และจิตวิทยาการใช้แสง ผู้วิจัยเลือกใช้พื้นหลังสีดำที่มีผิวสัมผัสหยาบเพื่อสร้างระยะลึก และทำให้สีขาวของใบหน้าและสีทองของรอยแตกโดดเด่นขึ้นมาอย่างชัดเจน การจัดแสงเน้นการใช้แสงจากทิศทางด้านหลังและด้านข้างในสภาพแวดล้อมที่มืด เพื่อขับเน้นรูปทรงและพื้นผิว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียศาสตร์ของความมืดและเงาที่เน้นการสร้างอารมณ์ความรู้สึกผ่านการตัดกันของแสงและพื้นที่ว่างเพื่อสร้างขอบเงา (Tanizaki, 1933) ช่วยให้รูปทรงของชุดเกราะโลหะให้ดูมีความแข็งแรงและมีน้ำหนัก การกระจายของแสงสีแดงจากดวงตาและส่วนประกอบตามร่างกายช่วยสร้างบรรยากาศแบบไซไฟที่มีความเร้าอารมณ์ ในขณะที่แสงนุ่มนวลบนผิวหน้าเซรามิกช่วยลดทอนความแข็งกระด้างของจักรกลลง ก่อให้เกิดสภาวะย้อนแย้งเชิงสายตาระหว่างความอ่อนโยนและความดุดัน ซึ่งเป็นใจความสำคัญของผลงานที่ต้องการสะท้อนว่า ท่ามกลางวิวัฒนาการที่ดูเยือกเย็นของเครื่องจักรดวงวิญญาณแห่งความเป็นเด็กยังคงส่องสว่างและขับเคลื่อนอยู่ภายในโครงสร้างที่ซับซ้อนเหล่านั้น

ภาพที่ 7 ผลงานสร้างสรรค์รูปแบบดิจิทัล ขนาด 2048x2048 pixel

สรุปผลและอภิปรายผล

การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมดิจิทัล 3 มิติในชื่อผลงาน “สภาวะหลังมนุษย์และความไร้เดียงสา” นี้ ประสบความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ ทั้งในด้านการศึกษาและออกแบบตัวละครที่สะท้อนสภาวะการหลอมรวมระหว่างความไร้เดียงสาของเด็กและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี การทดลองใช้เทคนิคดิจิทัลขั้นสูงเพื่อสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลของบิดาที่มีต่อการเติบโตของบุตรชายในยุคดิจิทัล โดยผลการสร้างสรรค์แสดงให้เห็นว่าการนำสรีรวิทยาที่เป็นเอกลักษณ์ของบุตรชาย มาผสานเข้ากับโครงสร้างจักรกลและทฤษฎีไซบอร์ก สามารถสร้างสุนทรียศาสตร์ใหม่ที่เรียกว่า “ความไร้เดียงสาในชุดเกราะ” ได้อย่างทรงพลัง ซึ่งจากการอภิปรายผลพบว่าท่าทางแดปบิ้ง (Dabbing) ที่ปรากฏในงาน ไม่ได้เป็นเพียงการเลียนแบบพฤติกรรมในชีวิตจริงของต้นแบบ แต่ทำหน้าที่เป็นสัญญะของความสุขที่พยายามดำรงอยู่ท่ามกลางความแข็งกระด้างของเทคโนโลยี ในขณะที่พื้นผิวรอยแตกตามปรัชญาคินสึงิ ได้รับการอภิปรายว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในการแสดงออกถึงคุณค่าของชีวิตที่ถูกฟูมฟักและปกป้องโดยครอบครัว แม้ในสภาวะที่โลกภายนอกถูกครอบงำด้วยกลไกและปัญญาประดิษฐ์ที่สะท้อนผ่านดวงตาไฟสีแดง นอกจากนี้ กระบวนการทำงานที่เริ่มต้นตั้งแต่การร่างภาพแนวคิด ไปจนถึงการลงรายละเอียดวัสดุแบบ PBR ยังพิสูจน์ให้เห็นว่าความละเอียดอ่อนของงานศิลปะดิจิทัลสามารถสะท้อนความเปราะบางของจิตวิญญาณมนุษย์ออกมาได้ไม่ต่างจากสื่อประเพณี ผลงานชิ้นนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงประติมากรรมเสมือนจริง แต่เป็นบันทึกเชิงทัศนศิลป์ที่ตั้งคำถามถึงอนาคตของคนรุ่นใหม่ และยืนยันถึงบทบาทของศิลปินในการใช้เทคโนโลยีเพื่อรักษาและเชิดชูแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างงดงามและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Barthes, R. (1957). *Mythologies.* Editions du Seuil.

Baudrillard, J. (1981). *Simulacra and Simulation.* University of Michigan Press.

Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Polity Press.

Giger, H. R. (1977). *Necronomicon.* Sphinx Verlag.

Gokudabbing, 2016 *Do the Dab*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://en.wikipedia.org/wiki/Dab_(dance)#/media/File:Do_the_Dab.jpg

Haraway, D. (1985). *A cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-feminism in the Late Twentieth Century.* Socialist Review /Routledge.

Manovich, L. (2013). *Software Takes Command.* Bloomsbury Academic.

Oshii, M. (Director). (1995). *Ghost in the Shell*. [Film]. Production I.G.

Tanizaki, J. (1933). *In Praise of Shadows.* Leete's Island Books.

THE IMPACT OF WORK–FAMILY CONFLICT ON ENTREPRENEURIAL PERFORMANCE: THE ROLES OF JOB RESOURCES AND WORK ENGAGEMENT AMONG CHINESE FEMALE LEADERS

Huan Huang[1] and Zheyun Zheng[2,*]

(**Received:** 28 Feb., 2026; **Revised:** 19 May, 2026; **Accepted:** 21 May, 2026)

Abstract

This study examined how work–family conflict affects entrepreneurial performance among Chinese female leaders by integrating job resources and motivational mechanisms. Although previous studies have examined the relationship between work–family conflict and women's work outcomes, limited research has simultaneously investigated the structural relationships among work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance within the context of Chinese female leadership. To address this gap, a structural model was proposed linking work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance. Survey data were collected from 450 Chinese female leaders, including managers and entrepreneurs across different managerial levels in China, using a purposive and snowball sampling approach. Measurement quality was evaluated through Cronbach's alpha reliability analysis, exploratory factor analysis, and confirmatory factor analysis, and hypotheses were tested using structural equation modeling with maximum likelihood estimation. The results indicated that work–family conflict had significant negative effects on perceived organizational support, job autonomy, and work engagement, and also exerted a significant negative direct effect on entrepreneurial performance. In contrast, perceived organizational support had significant positive effects on both job autonomy and work engagement, while work engagement demonstrated the strongest positive direct effect on entrepreneurial performance. These findings suggested that work–family conflict undermines entrepreneurial performance both directly and indirectly by eroding key job resources and reducing work engagement. The study contributes to the literature by providing an integrated resource-based explanation of how work–family conflict influences entrepreneurial performance among Chinese female leaders and highlights the importance of organizational support and job autonomy in sustaining motivational and performance outcomes.

Keywords: Work–family Conflict, Work Engagement, Entrepreneurial Performance

[1] Ph.D Student, Graduate School, University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

[2] Assistant Professor, Thai-Chinese International School of Management, University of The Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: zheng_zhe@utcc.ac.th

Introduction

Against the backdrop of China's ongoing labor market transformation and intensified organizational competition, the role of female leaders in organizational management and entrepreneurial practice has become increasingly important. Female labor force participation remains substantial, indicating that women continue to be widely embedded in economic activity and organizational systems (World Bank, 2024). At the same time, female leaders often carry both performance responsibilities at work and continuing expectations related to family roles and caregiving, which can make the tension between work and family boundaries particularly salient. Compared with non-leadership roles, leadership positions commonly involve longer working hours, higher emotional labor, and greater responsibility for uncertainty management, which increases the likelihood that work–family conflict becomes a key risk factor shaping motivational states and performance outcomes.

Work–family conflict is commonly conceptualized as role incompatibility between work and family demands in terms of time, strain, or behavior, and it is likely to consume limited personal resources and weaken positive work states. This study adopts the Job Demands–Resources (JD–R) model as its primary theoretical foundation. Within the JD–R framework, work–family conflict can be conceptualized as a job demand because it requires continuous psychological and emotional adjustment and may deplete employees' physical and mental resources. In contrast, perceived organizational support and job autonomy represent important job resources that can help individuals cope with stress, maintain motivation, and sustain work-related functioning. Work engagement reflects the motivational process proposed in the JD–R model, while entrepreneurial performance represents an important behavioral and performance outcome. Work–family conflict can be viewed as a demanding condition that heightens strain and undermines the motivational process when resources are insufficient, whereas job resources facilitate motivation and promote engagement and performance relevant outcomes (Bakker et al, 2023). Synthesized evidence further indicates that job resources such as autonomy show stable associations with work engagement and downstream outcomes, supporting the central role of resources in sustaining engagement under demanding conditions (Mazzetti et al, 2023). Therefore, examining work–family conflict together with key job resources and motivational states provides a coherent theoretical basis for explaining performance differences among female leaders.

In this context, perceived organizational support and job autonomy represent two particularly relevant job resources. Perceived organizational support reflects the extent to which employees believe their organization values their contributions and cares about their well-being, while job autonomy captures discretion over work scheduling, work methods, and decision-making. These resources are expected to support work engagement, a positive and fulfilling work-related state characterized by vigor, dedication, and absorption, which is closely linked to performance-related outcomes (Bakker et al, 2023; Mazzetti et al, 2023). For female leaders, such resources may be especially important because they can help offset the resource depletion caused by work–family conflict and sustain motivational investment in demanding work roles. Within the JD–R perspective, organizational support and autonomy function as buffering resources that may reduce the negative consequences of excessive role demands and strengthen positive motivational processes.

Although prior research has examined work–family conflict in relation to women's work outcomes and has discussed women entrepreneurs' challenges under competing role demands, studies that simultaneously model a resource-based chain linking work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and performance outcomes remain comparatively limited. Existing evidence suggests that work-to-family conflict may impair women entrepreneurs' firm performance through strain-related mechanisms (De Clercq et al, 2022), and gender-related differences in entrepreneurs' work–family conflict have also been documented in recent work (Brieger et al, 2024). Building on this line of research, integrating organizational support and autonomy as resource pathways, and examining work engagement as a proximal motivational driver, can provide a more structured explanation for how role conflict translates into performance variation among female leaders.

Accordingly, this study focuses on female leaders in China and tests a structural model linking work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance. By assessing the negative effects of work–family conflict on perceived organizational support, job autonomy, and work engagement, and the positive effects of organizational support and autonomy on engagement and entrepreneurial performance, the study aims to provide empirical evidence and practically relevant for organizations seeking to support female leaders and improve performance outcomes.

Objective

To examine the structural relationships among work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance among female leaders in China.

Methods and Materials

1. Research Sample This study surveyed Chinese female leaders. The sampling frame covered incumbent female managers and entrepreneurs in China, spanning multiple hierarchical levels from frontline supervisors to senior executives, and was designed to include diverse industries and organizational sizes to enhance representativeness. Eligibility required that participants were women currently holding a formal managerial position in an organization or acting as the actual person in charge of an entrepreneurial venture, were at least 18 years old, had sufficient reading comprehension to complete the questionnaire, and participated voluntarily; respondents who were not female, were not in an active managerial role, or could not complete the questionnaire were excluded.

A non-probability sampling approach combining purposive sampling and snowball referrals was adopted, using professional associations and alumni networks, relevant professional communities, and targeted invitations via human resource departments, supplemented by online questionnaire distribution to improve reach and response efficiency. Purposive sampling was employed to ensure that participants possessed direct leadership or entrepreneurial experience relevant to the research objectives, while snowball sampling was used to access broader professional networks of female leaders who may have been difficult to identify through conventional sampling procedures. Initial participants were invited to recommend other qualified female leaders within their professional circles, thereby expanding participant recruitment across industries and managerial levels.

A total of 700 questionnaires were distributed and 450 were returned as valid responses, yielding an effective response rate of 64.29%. To reduce the risk of invalid responding and common method bias, the survey incorporated response time thresholds and consistency checks, and the data screening stage removed obviously abnormal or duplicated cases. The sample was drawn from multiple cities/regions within China and covered major industry categories including manufacturing, services, education & public administration, internet & technology, finance & professional services, and a range of

organizational sizes, ensuring adequate representation of Chinese female leaders across organizational contexts.

In terms of demographics (Table 1), respondents were relatively evenly distributed across age groups, 18–24 years (n=90, 20.0%), 25–34 years (n=107, 23.8%), 35–44 years (n=80, 17.8%), 45–54 years (n=89, 19.8%), and over 54 (n=84, 18.7%). Regarding managerial level, the sample included frontline managers (n=101, 22.4%), middle managers (n=117, 26.0%), senior managers (n=121, 26.9%), and entrepreneurs (n=111, 24.7%), reflecting a balanced hierarchical gradient. In leadership tenure, less than 1 year accounted for n=115 (25.6%), 1–3 years for n=71 (15.8%), 4–7 years for n=83 (18.4%), 8–15 years for n=93 (20.7%), and over 15 years for n=88 (19.6%). This structure indicates that the sample covers both newly appointed and highly experienced leaders, which supports comparisons across different career stages.

Table 1 Results of Research Samples

Category	Description
Total Participants	450 female leaders
Age	18-24 (20%), 25-34 (23.8%), 35-44 (17.8%), 45-54 (19.8%), >54 (18.7%)
Management Level	First-line (22.4%), Middle (26%), Senior (26.9%), Entrepreneur (24.7%)
Years of Managerial Experience	< 1 year (25.6%), 1–3 years (15.8%), 4–7 years (18.4%), 8–15 years (20.7%), > 15 years (19.6%)

2. Research Instruments This study constructed a structured questionnaire to measure five latent variables, Work–Family Conflict, Perceived Organizational Support, Job Autonomy, Work Engagement, and Entrepreneurial Performance. The study employed a self-administered structured questionnaire using a five-point Likert rating scale ranging from 1 = strongly disagree to 5 = strongly agree. The questionnaire consisted of six sections, including demographic information and five latent construct sections. The total questionnaire contained 39 measurement items excluding demographic questions.

The questionnaire items were adapted from well established scales to ensure theoretical alignment and measurement robustness. Work–Family Conflict was measured using the five items work to family conflict short form developed by Netemeyer et al (1996). This scale captures the extent to which work time, strain, and role demands interfere with fulfilling family responsibilities. Perceived Organizational Support was assessed with the eight items short version of the Survey of Perceived Organizational Support (Eisenberger et al,

1986). The scale reflects core perceptions that the organization values employees' contributions, cares about their well-being, and provides help in times of difficulty. Job Autonomy was measured using the nine items autonomy subscale from the Work Design Questionnaire (Morgeson & Humphrey, 2006). This measure covers three facets of autonomy, work scheduling autonomy, decision making autonomy, and work methods autonomy. Work Engagement was measured using the nine items Utrecht Work Engagement Scale (Schaufeli et al, 2006), which comprises three dimensions, vigor, dedication, and absorption. Entrepreneurial Performance was operationalized as individual level subjective entrepreneurial performance in the context of female leaders' intrapreneurship and project responsibility (Wiklund & Shepherd, 2005). Items were constructed to reflect opportunity recognition, resource acquisition, innovation implementation, milestone attainment, and business impact.

3. Data Analysis Measurement quality was assessed through reliability and validity analysis. Internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha, and exploratory factor analysis was conducted to examine the factor structure, with sampling adequacy assessed by the Kaiser–Meyer–Olkin measure and Bartlett's test of sphericity. Confirmatory factor analysis was then used to validate the measurement model, and convergent validity was assessed using average variance extracted and composite reliability. After confirming the measurement model, structural equation modeling with maximum likelihood estimation was applied to test the hypothesized relationships among work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance. Correlation analysis and one-way analysis of variance were also conducted. All analyses were performed using SPSS and AMOS.

Results

Before conducting the structural equation modeling tests, this study first performed exploratory factor analysis and reliability analysis on the measurement instruments of the key variables to verify the structural validity and internal consistency of the scales (Table 2).

Table 2 Results of Exploratory Factor Analysis and Reliability Analysis

VAR		No. of items	Loading Factors	Communality	% Variance	Cronbach α
WFC		5	0.813-0.839	0.660-0.705	67.764	0.881
POS		8	0.625-0.874	0.391-0.764	56.193	0.888
JA	JA1	3	0.781-0.830	0.659-0.831	72.100	0.860
	JA2	3	0.744-0.850	0.645-0.843		
	JA3	3	0.772-0.779	0.637-0.833		
WE	WE1	3	0.792-0.850	0.650-0.832	70.355	0.831
	WE2	3	0.761-0.820	0.618-0.835		
	WE3	3	0.697-0.826	0.499-0.842		
EP		8	0.660-0.866	0.436-0.749	54.376	0.880

WFC=Work–Family Conflict, POS=Perceived Organizational Support, JA=Job Autonomy, WE=Work Engagement EP= Entrepreneurial Performance.

In terms of reliability, the Cronbach's α coefficients of all main scales were significantly higher than 0.80, including Work–Family Conflict (α = 0.881), Perceived Organizational Support (α = 0.888), Job Autonomy (α = 0.860), Work Engagement (α = 0.831), and Entrepreneurial Performance (α = 0.880). These results indicate good internal consistency, suggesting that the items can stably and jointly reflect the same latent construct. At the dimensional level, the three dimensions of Job Autonomy (JA1 = 0.810, JA2 = 0.768, JA3 = 0.790) and the three dimensions of Work Engagement (WE1 = 0.764, WE2 = 0.802, WE3 = 0.754) were all above 0.75, indicating acceptable stability within the multidimensional structures.

In terms of validity, the results mainly provide a relatively complete chain of evidence for structural validity. First, the KMO values of all scales were in the good to very good range (WFC = 0.879, POS = 0.891, JA = 0.803, WE = 0.758, EP = 0.887), and Bartlett's test of sphericity was significant (p = 0.000), indicating that the correlation structure among variables was suitable for factor analysis. WFC, POS, and EP each yielded a single factor, with cumulative explained variance of 67.764%, 56.193%, and 54.376%, respectively, and generally high item loadings (e.g., WFC loadings approximately 0.813–0.839, with the highest EP loading of 0.866). These results indicate strong unidimensionality and convergence for these constructs. JA and WE each yielded a three factors structure, and after rotation showed clear item clustering, with cumulative explained variance reaching 72.100% and 70.355%, respectively.

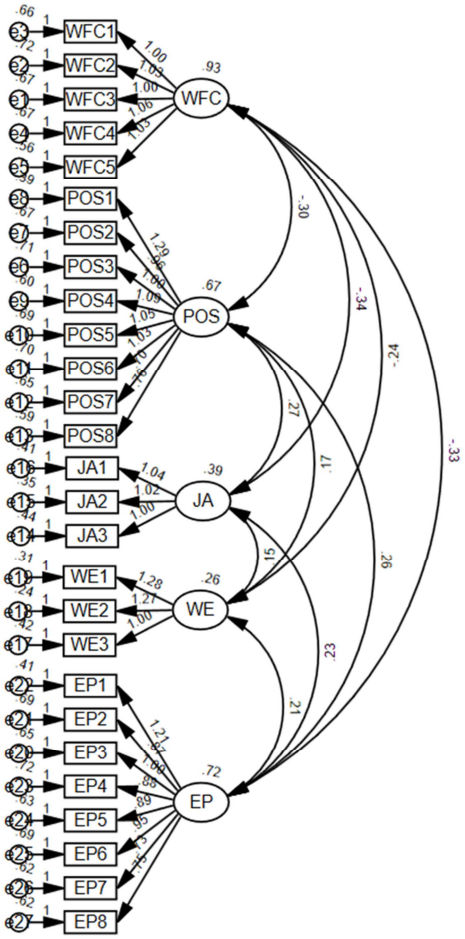

Figure 1 Result of CFA

Confirmatory factor analysis indicated that the overall fit of the measurement model reached an acceptable level: χ^2/df = 2.929, RMSEA = 0.057, GFI = 0.960, NFI = 0.851, TLI = 0.884, CFI = 0.896, and the parsimonious fit indices PNFI = 0.762 and PGFI = 0.714 were both within relatively desirable ranges. In terms of item loadings, the standardized loadings of all scales were statistically significant (all p = 0.000), and were mainly concentrated at moderate to high levels.

Table 3 Results of Confirmatory Factor Analysis

	Indicators	Estimate	S.E.	C.R.	P	AVE	CR
WFC	WFC3	0.761				0.597	0.881
	WFC2	0.761	0.064	16.113	***		
	WFC1	0.763	0.062	16.145	***		
	WFC4	0.782	0.064	16.573	***		
	WFC5	0.797	0.061	16.916	***		
POS	POS3	0.697				0.504	0.889
	POS2	0.691	0.070	13.607	***		
	POS1	0.862	0.077	16.663	***		
	POS4	0.754	0.074	14.773	***		
	POS5	0.721	0.074	14.163	***		
	POS6	0.712	0.074	14.003	***		
	POS7	0.581	0.061	11.522	***		
	POS8	0.627	0.061	12.412	***		
JA	JA3	0.684				0.504	0.753
	JA2	0.732	0.085	12.004	***		
	JA1	0.712	0.088	11.822	***		
WE	WE3	0.621				0.536	0.774
	WE2	0.799	0.107	11.864	***		
	WE1	0.764	0.110	11.729	***		
EP	EP3	0.725				0.483	0.881
	EP2	0.665	0.064	13.473	***		
	EP1	0.849	0.070	17.153	***		
	EP4	0.661	0.066	13.382	***		
	EP5	0.690	0.064	13.989	***		
	EP6	0.695	0.067	14.074	***		
	EP7	0.619	0.058	12.516	***		
	EP8	0.631	0.059	12.765	***		

*** $p < 0.001$; WFC=Work–Family Conflict, POS=Perceived Organizational Support, JA=Job Autonomy, WE=Work Engagement EP= Entrepreneurial Performance.

The correlation analysis results (Table 4) showed significant relationships among the main variables. Work–Family Conflict was significantly negatively correlated with Perceived Organizational Support ($r = -0.33$, $p < .01$), Job Autonomy ($r = -0.45$, $p < .01$), Work Engagement ($r = -0.41$, $p < .01$), and Entrepreneurial Performance ($r = -0.37$, $p < .01$). In contrast, Perceived Organizational Support, Job Autonomy, and Work Engagement were all significantly positively correlated with Entrepreneurial Performance ($p < .01$). In addition,

Perceived Organizational Support was positively associated with Job Autonomy and Work Engagement, while Job Autonomy was positively related to Work Engagement.

Table 4 Results of Difference Analysis

VAR	WFC	POS	JA	WE	EP
WFC	1				
POS	-.33**	1			
JA	-.45**	.42**	1		
WE	-.41**	.38**	.41**	1	
EP	-.37**	.34**	.36**	.42**	1

** p < 0.01; WFC=Work–Family Conflict, POS=Perceived Organizational Support, JA=Job Autonomy, WE=Work Engagement EP= Entrepreneurial Performance.

This study used AMOS to test the theoretical model with structural equation modeling . Maximum likelihood estimation was applied.

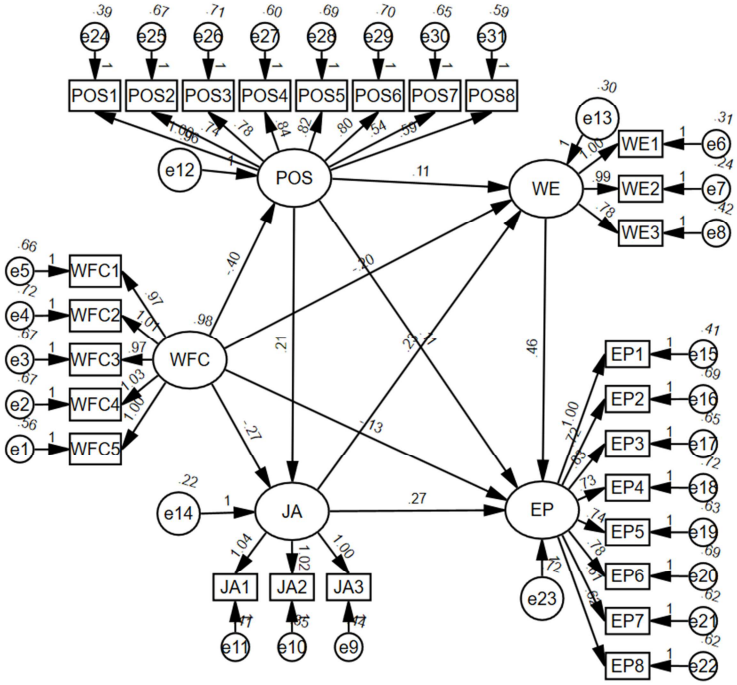

Figure 2 Result of SEM

The overall model fit results indicated that the structural model achieved an acceptable level: χ^2/df = 2.929, RMSEA = 0.066, GFI = 0.860, NFI = 0.851, TLI = 0.884, CFI = 0.896, and the parsimonious fit indices PNFI = 0.762 and PGFI = 0.714 were both within relatively desirable ranges. These results suggest that the model can adequately explain the

covariance structure of the sample data and provides a statistical basis for testing the structural paths.

The path estimates showed that Work–Family Conflict had significant negative effects on key work resources and motivational variables. Specifically, Work–Family Conflict significantly and negatively predicted Perceived Organizational Support (β = −0.378, B = −0.404, S.E. = 0.056, C.R. = −7.210, $p < 0.001$), significantly and negatively predicted Job Autonomy (β = −0.426, B = −0.269, S.E. = 0.038, C.R. = −7.102, $p < 0.001$), and significantly and negatively predicted Work Engagement (β = −0.293, B = −0.195, S.E. = 0.045, C.R. = −4.364, $p < 0.001$). These results indicate that higher work–family conflict is associated with lower perceived organizational support, lower perceived job autonomy, and lower positive work involvement, with the negative effect on job autonomy being relatively stronger ($|\beta|$ = 0.426).

Regarding the positive effects of work resources, Perceived Organizational Support had a significant positive effect on Job Autonomy (β = 0.359, B = 0.212, S.E. = 0.034, C.R. = 6.304, $p < 0.001$), indicating that stronger perceived organizational support is associated with higher overall experiences of autonomy in work scheduling, work methods, and decision making. Furthermore, Work Engagement was positively predicted by both Perceived Organizational Support and Job Autonomy, the effect of Perceived Organizational Support on Work Engagement was significant (β = 0.183, B = 0.114, S.E. = 0.039, C.R. = 2.961, p = 0.003), and the effect of Job Autonomy on Work Engagement was also significant (β = 0.220, B = 0.232, S.E. = 0.085, C.R. = 2.740, p = 0.006). These results indicate that both perceived organizational support and job autonomy can enhance work engagement, and in this model the standardized effect of job autonomy on work engagement was slightly higher than that of perceived organizational support (0.220 > 0.183), showing that structural empowerment has a relatively strong effect on motivational activation.

For the outcome variable Entrepreneurial Performance, Work–Family Conflict had a significant negative direct effect (β = −0.129, B = −0.134, S.E. = 0.066, C.R. = −2.023, p = 0.043), indicating that work–family conflict not only indirectly affects performance by weakening support, autonomy, and engagement, but also has a direct inhibiting effect. In contrast, Work Engagement had the most significant positive direct effect on Entrepreneurial Performance and showed a relatively stronger effect (β = 0.297, B = 0.462, S.E. = 0.101, C.R. = 4.564, $p < 0.001$), indicating that higher work engagement is associated with higher

entrepreneurial performance. Job Autonomy also had a significant positive effect on Entrepreneurial Performance (β = 0.163, B = 0.268, S.E. = 0.125, C.R. = 2.148, p = 0.032), and Perceived Organizational Support likewise had a significant positive effect on Entrepreneurial Performance (β = 0.115, B = 0.112, S.E. = 0.056, C.R. = 1.984, p = 0.047). Comparing the standardized path coefficients, the main positive driver of Entrepreneurial Performance was WE (β = 0.297), followed by Job Autonomy (β = 0.163) and Perceived Organizational Support (β = 0.115), while Work–Family Conflict was a significant negative factor (β = −0.129).

Table 5 Results of Model Fit

Path	B	β	S.E.	C.R.	P
POS ⟵ WFC	-0.404	-0.378	0.056	-7.21	***
JA ⟵ WFC	-0.269	-0.426	0.038	-7.102	***
JA ⟵ POS	0.212	0.359	0.034	6.304	***
WE ⟵ WFC	-0.195	-0.293	0.045	-4.364	***
WE ⟵ POS	0.114	0.183	0.039	2.961	0.003
WE ⟵ JA	0.232	0.220	0.085	2.740	0.006
EP ⟵ WFC	-0.134	-0.129	0.066	-2.023	0.043
EP ⟵WE	0.462	0.297	0.101	4.564	***
EP ⟵JA	0.268	0.163	0.125	2.148	0.032
EP ⟵POS	0.112	0.115	0.056	1.984	0.047

*** p < 0.001; WFC=Work–Family Conflict, POS=Perceived Organizational Support, JA=Job Autonomy, WE=Work Engagement EP= Entrepreneurial Performance.

Discussion

This study provides empirical evidence on how work–family conflict influences entrepreneurial performance through job resources and work engagement among Chinese female leaders. This study examined how work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, and work engagement jointly relate to entrepreneurial performance among female leaders in China, using structural equation modeling. The findings provide empirical support for the JD model by demonstrating how excessive job demands weaken job resources and motivational states, ultimately impairing entrepreneurial performance. Within the present model, work–family conflict functions as a job demand, perceived organizational support and job autonomy function as job resources, work engagement

represents the motivational process, and entrepreneurial performance reflects the final performance outcome. This configuration is broadly consistent with the Job Demands–Resources perspective, which argues that demands deplete energy and hinder motivation, whereas resources promote engagement and performance outcomes (Bakker et al, 2023).

The structural results show that work–family conflict negatively predicts perceived organizational support, job autonomy, and work engagement. Notably, the strongest negative association is with job autonomy. A plausible explanation is that when family demands interfere with work roles, female leaders may experience reduced discretionary time and psychological bandwidth, making their autonomy feel less actionable even if formal decision latitude exists. This mechanism matches recent evidence from Chinese female employee samples showing that work–family conflict is systematically linked to lower work engagement and poorer work related functioning (Dong et al, 2025). It also aligns with a broader understanding that conflict across work and family boundaries produces strain and undermines positive work states (Pan et al, 2022).

Perceived organizational support positively predicts job autonomy and work engagement, and job autonomy also positively predicts work engagement. The relative magnitude suggests that, in this sample, structural discretion contributes slightly more to work engagement than supportive perceptions alone. This is theoretically meaningful, resources that change how work is actually designed may be more proximal to engagement than generalized supportive climate perceptions. A recent meta-analysis grounded in the Job Demands–Resources model similarly highlights the central role of job resources in predicting work engagement and downstream outcomes (Mazzetti et al, 2023).

In the Chinese female leadership setting, perceived organizational support may also operate through culturally specific channels. Support from the organization can be interpreted not only as instrumental help but also as relational endorsement, which matters in contexts where relational obligations and being recognized by the organization influence motivation. However, a critical nuance is that perceived organizational support may be unevenly distributed across hierarchical positions and employment arrangements; your earlier difference analysis pattern is consistent with the possibility that senior leaders or entrepreneurs feel less organizational backing than front line managers. Empirically, perceived organizational support has been shown to relate to work engagement and

important work attitudes in large Chinese samples (Oubibi et al, 2022), supporting the plausibility of this pathway in your model.

Work engagement has the strongest positive direct effect on entrepreneurial performance in the structural model, exceeding the effects of job autonomy and perceived organizational support. This indicates that performance differences are most closely tied to the energetic, dedicated, and absorbed investment in work rather than to resources alone. Conceptually, resources may be converted into performance largely via engagement as a motivational state, which is consistent with the motivational process central to contemporary Job Demands–Resources theorizing (Bakker et al, 2023) and with evidence from meta-analytic work linking engagement to performance relevant outcomes (Mazzetti et al, 2023).

In the Chinese female leadership context, engagement may be especially performance relevant because leadership roles often involve high interpersonal demands, coordination complexity, and informal expectation management. When engagement is high, leaders may be more persistent, proactive, and resilient in opportunity execution, which can translate into higher entrepreneurial performance. This interpretation is compatible with evidence that work–family conflict can undermine outcomes among women entrepreneurs through stress related pathways, thereby diminishing performance (De Clercq et al, 2022).

Work–family conflict shows a significant negative direct effect on entrepreneurial performance even after accounting for perceived organizational support, job autonomy, and work engagement. This pattern implies partial mediation, some performance impairment occurs through reduced resources and engagement, but an additional portion operates through other channels not explicitly modeled. For female leaders, plausible omitted mechanisms include emotional exhaustion, time scarcity, sleep disruption, and reduced opportunity scanning. Prior work on women professionals in China highlights that work–family conflict can damage well-being and work related extra role functioning through affective pathways (Pan et al, 2022), suggesting that well-being variables could be important additional mediators in future model extensions.

Conclusion and Suggestions

This study examined the relationships among work–family conflict, perceived organizational support, job autonomy, work engagement, and entrepreneurial performance among female leaders in China using structural equation modeling. The findings show that

work–family conflict is a significant hindrance factor that weakens perceived organizational support, job autonomy, and work engagement, while also directly reducing entrepreneurial performance. In contrast, perceived organizational support and job autonomy function as important work resources that enhance work engagement and improve entrepreneurial performance. Among all predictors, work engagement has the strongest direct positive effect on entrepreneurial performance, indicating that it is a key motivational driver of performance in female leadership and entrepreneurial roles.

The results support a resource-based mechanism in which conflict between work and family depletes resources and weakens motivation, whereas supportive organizational environments and greater autonomy help restore resources and promote engagement. The significant direct effect of work–family conflict on entrepreneurial performance further suggests that conflict may also impair performance through other channels, such as fatigue, time pressure, or emotional strain. From a practical perspective, organizations should first reduce work–family conflict through family-supportive policies and supervisory practices, such as flexible scheduling, predictable meetings, and reasonable after-hours communication norms. They should also strengthen perceived organizational support by improving fairness, recognition, and visible support for women leaders. In addition, increasing job autonomy through greater discretion over work methods and decision making can enhance both motivation and performance.

References

Bakker, A. B., Demerouti, E. & Sanz-Vergel, A. (2023). Job Demands-Resources Theory: Ten Years Later. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, 10*, 25 - 53.

Brieger, S. A., Sonbol, D. & De Clercq, D. (2024). Gender Differences in Entrepreneurs' Work–family Conflict and Well-being during COVID-19: Moderating Effects of Gender-Egalitarian Contexts. *Journal of Small Business Management, 62*(5), 2322 - 2363.

De Clercq, D., Kaciak, E. & Thongpapanl, N. (2022). Work-to-family Conflict and Firm Performance of Women Entrepreneurs: Roles of Work-related Emotional Exhaustion and Competitive Hostility. *International Small Business Journal, 40*(3), 364 - 384.

Dong, X., Guo, X., Fu, Y. & Fu, T. (2025). Impact of Work-family Conflict on Work Engagement among Female University Teachers: Evidence from China. *Plos one, 20*(3), e0319785.

Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S. & Sowa, D. (1986). Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology, 71*(3), 500 – 507.

Mazzetti, G., Robledo, E., Vignoli, M., Topa, G., Guglielmi, D. & Schaufeli, W. B. (2023). Work Engagement: A Meta-analysis Using the job Demands–resources Model. *Psychological Reports, 126*(3), 1069 – 1107.

Morgeson, F. P. & Humphrey, S. E. (2006). The Work Design Questionnaire (WDQ): Developing and Validating a Comprehensive Measure for Assessing Job Design and the Nature of Work. *Journal of Applied Psychology, 91*(6), 1321 – 1339.

Netemeyer, R. G., Boles, J. S. & McMurrian, R. (1996). Development and Validation of Work–family Conflict and Family–work Conflict Scales. *Journal of Applied Psychology, 81*(4), 400 – 410.

Oubibi, M., Fute, A., Xiao, W., Sun, B. & Zhou, Y. (2022). Perceived Organizational Support and Career Satisfaction among Chinese Teachers: The Mediation Effects of Job Crafting and Work Engagement during COVID-19. *Sustainability, 14*(2), 623.

Pan, Y., Aisihaer, N., Li, Q., Jiao, Y. & Ren, S. (2022). Work-family Conflict, Happiness and Organizational Citizenship Behavior among Professional Women: A Moderated Mediation Model. *Frontiers in Psychology*, *13*, 923288.

Schaufeli, W. B., Bakker, A. B. & Salanova, M. (2006). The Measurement of Work Engagement with a Short Questionnaire: A Cross-national Study. *Educational and Psychological Measurement, 66*(4), 701 – 716.

Wiklund, J. & Shepherd, D. (2005). Entrepreneurial Orientation and Small Business Performance: A Configurational Approach. *Journal of Business Venturing, 20*(1), 71 – 91.

World Bank. (2024). *Labor Force Participation Rate, Female (% of Female Population Ages 15+) (modeled ILO estimate)—China*. World Bank Open Data.

NEEDS ANALYSIS USING THE SIPOC MODEL TO INFORM THE DESIGN AND DEVELOPMENT OF A SPECIALTY GREEN COFFEE PRODUCTION CURRICULUM FOR DISADVANTAGED FARMERS

Kajornatthapol Pongwiritthon[1,*], Wannatida Yonwilad[2] and Unyaparn Sinlapaninman[2]

(**Received:** 8 Apr., 2026; **Revised:** 21 May, 2026; **Accepted:** 12 Jun., 2026)

Abstract

This study aimed to conduct a systematic needs analysis using the SIPOC model to inform the design and development of a specialty green coffee production curriculum for disadvantaged farmers in the Huai Kaeo community, Chiang Mai Province, Thailand. The study was situated within the Educational Design Research (EDR) framework, particularly the analysis and exploration phase. An exploratory sequential mixed-methods design was employed, involving 20 coffee farmers and relevant stakeholders selected through purposive sampling. Qualitative data were collected through focus group discussions and semi-structured interviews, while quantitative data were obtained using needs assessment questionnaires. Data were analyzed using qualitative content analysis and descriptive statistics, including mean and standard deviation. The findings revealed substantial limitations in farmers' technical knowledge and competencies related to post-harvest management. The overall level of production-related problems was high (Mean = 4.41, SD = 0.67), while learning needs were at a very high level (Mean = 4.70, SD = 0.76). Farmers demonstrated strong preferences for experiential and participatory learning approaches, particularly hands-on practice (Mean = 4.90, SD = 0.31). The SIPOC analysis identified critical pain points across the production system and supported the development of a competency-based curriculum framework integrating learning outcomes, instructional modules, and authentic assessment strategies to enhance coffee quality and promote sustainable community development.

Keywords: Needs Analysis, SIPOC Model, Specialty Coffee, Curriculum Design, Adult Learning

[1] Doctoral Student, Doctor of Education Program in Learning Management Innovation, Faculty of Education and Educational Innovation, Kalasin University, Kalasin Province, Thailand

[2] Assistant Professor, Program of Learning Management Innovation, Faculty of Education and Educational Innovation, Kalasin University, Kalasin Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: kajornatthapol@gmail.com

Introduction

Over the past two decades, the global coffee industry has undergone substantial transformation, driven largely by the rapid growth of the specialty coffee sector. Unlike conventional commercial coffee, specialty coffee emphasizes superior bean quality, traceability, environmental sustainability, and distinctive sensory characteristics. According to the Specialty Coffee Association (SCA, 2021), specialty coffee refers to coffee beans that achieve a minimum cupping score of 80 points on a 100-point scale based on standardized sensory evaluation criteria, including aroma, flavor, acidity, body, and balance. This quality-oriented approach highlights the importance of rigorous management throughout the entire production chain, including selective harvesting, controlled fermentation, proper drying, and appropriate storage practices. Recent studies indicate that global consumer demand for specialty coffee continues to increase due to growing preferences for premium-quality, ethically sourced, and sustainable coffee products (Bressani et al, 2021). Consequently, coffee-producing communities face increasing pressure to improve production quality while maintaining environmentally and economically sustainable production systems.

Despite the promising growth of the specialty coffee market, many smallholder farmers in developing countries remain unable to fully benefit from this high-value sector. In many coffee-producing regions, farmers continue to face persistent challenges related to limited technical knowledge, insufficient practical skills, and inadequate production management capabilities. These constraints are particularly severe among disadvantaged farmers, who frequently encounter structural barriers such as limited access to formal education and training opportunities, inadequate post-harvest processing infrastructure, restricted financial resources, and weak integration into specialty coffee value chains (Chiputwa et al, 2015). Consequently, although smallholder farmers play a crucial role in global coffee production, they often receive lower economic returns due to inconsistent product quality and limited access to premium specialty markets. These challenges highlight the urgent need for context-specific capacity development and competency-based training interventions to enhance farmers' participation in sustainable specialty coffee systems.

Thailand has increasingly emerged as a promising coffee-producing country, particularly in northern highland regions where environmental conditions are highly suitable for Arabica cultivation. Provinces such as Chiang Mai, Chiang Rai, and Mae Hong Son have become important centers for specialty coffee development due to their high-altitude

climates, fertile soils, and the integration of coffee production with tourism and community-based enterprises. Over the past decade, many farming communities in these areas have transitioned from traditional coffee cultivation to specialty coffee production in response to evolving market demands. However, this transition requires more than basic agricultural practices; it necessitates a comprehensive understanding of quality management across post-harvest processes. Critical stages include selective harvesting, appropriate processing methods, precise fermentation control, effective drying management, and systematic defect removal. Without these competencies, farmers struggle to meet specialty coffee standards and remain excluded from higher-value markets (Office of Agricultural Economics, 2020).

Huai Kaeo Village, located in Mae On District, Chiang Mai Province, represents a relevant case of a rural community seeking to enhance its capacity in specialty coffee production. Historically, coffee cultivation in this community has functioned as a supplementary livelihood rather than a primary source of income (Pongwiritthon et al, 2025). In recent years, increased awareness of specialty coffee markets has motivated farmers and local enterprises to improve production quality. Despite this growing interest, farmers continue to encounter significant challenges, including limited technical knowledge, insufficient experience in specialty coffee processing, and weak quality control practices. These limitations highlight the need for systematic capacity development initiatives that are tailored to the local socio-economic and environmental context.

One effective strategy for addressing these challenges is the development of a context-specific curriculum aimed at enhancing farmers' competencies in specialty green coffee production. In educational research, needs analysis is widely recognized as a critical initial phase in curriculum design, as it identifies gaps between existing competencies and desired performance outcomes. This process informs the formulation of learning objectives, instructional strategies, and assessment methods, ensuring alignment with real-world needs (McKenney & Reeves, 2019). In agricultural contexts, needs analysis is particularly essential because training programs must reflect farmers' lived experiences and production realities. While farmers possess valuable experiential knowledge, such knowledge may not fully align with the technical requirements of specialty coffee production, thereby necessitating structured and targeted learning interventions.

To conduct a comprehensive needs analysis, analytical frameworks capable of systematically mapping production systems are essential. The SIPOC model, representing

Suppliers, Inputs, Process, Outputs, and Customers, is widely utilized in process management and quality improvement, particularly within Lean Six Sigma methodologies. By systematically mapping these components, the SIPOC framework facilitates a holistic understanding of production processes and enables the identification of inefficiencies and quality gaps (George, 2003). Although originally developed for industrial contexts, SIPOC has increasingly been applied in agricultural systems and educational design to identify critical stages where targeted capacity development is required.

Applying the SIPOC model to specialty coffee production provides a systematic framework for analyzing the entire production process, from input provision to final market delivery. The model facilitates the identification of critical bottlenecks, including harvesting unripe cherries, improper fermentation, inadequate drying, and ineffective defect sorting, all of which directly affect coffee quality. SIPOC is widely recognized as an effective process mapping tool for identifying workflow relationships, process inefficiencies, and quality-related problems within organizational systems (Damelio, 2011). Unlike conventional needs assessment approaches, SIPOC supports the translation of operational challenges into clearly defined competency requirements and instructional design components. However, its application in curriculum development and agricultural education remains limited. Therefore, this study addresses an important research gap by integrating SIPOC-based process analysis with competency-based curriculum design for disadvantaged coffee farmers.

Furthermore, the design of training programs must incorporate principles of adult learning theory. Adult learners bring prior experiences, prefer problem-centered approaches, and are motivated by the immediate applicability of knowledge. According to Knowles et al (2015), effective adult learning emphasizes active participation, experiential learning, and real-world problem solving. Therefore, training programs for coffee farmers should prioritize hands-on practice, collaborative learning, and context-based problem-solving activities aligned with actual production conditions.

This study is grounded in the Educational Design Research (EDR) framework, which emphasizes the systematic development and evaluation of educational interventions in real-world contexts. EDR involves iterative collaboration among researchers, practitioners, and stakeholders to develop practical solutions while contributing to theoretical knowledge (McKenney & Reeves, 2019). Within this framework, needs analysis serves as the foundational phase, generating empirical insights that guide curriculum design and development.

However, limited research has integrated stakeholder perspectives, SIPOC-based process analysis, and adult learning principles into curriculum design for disadvantaged coffee farmers in specialty coffee production contexts. By integrating stakeholder perspectives, SIPOC-based process analysis, and empirical investigation of production challenges, this study aims to establish a robust foundation for curriculum development. Ultimately, this research contributes to both academic knowledge and practical capacity building by proposing a systematic and context-sensitive framework for designing community-based specialty coffee training programs that enhance farmers' competencies and support sustainable participation in the global specialty coffee market.

Objectives of the research

To conduct a comprehensive needs analysis integrating stakeholder perspectives, competency assessment, and SIPOC-based process mapping in order to inform the design and development of a context-based specialty green coffee production curriculum that enhances the technical competencies of disadvantaged farmers and supports their sustainable participation in the specialty coffee market.

Review of literature

1. The Specialty Coffee Industry and Quality Standards. Over the past two decades, the global coffee industry has undergone a structural transformation driven by the rapid expansion of the specialty coffee sector. Unlike conventional markets that prioritize volume and standardization, specialty coffee emphasizes superior bean quality, traceability, environmental sustainability, and distinctive sensory characteristics. The Specialty Coffee Association (SCA) defines specialty coffee as green coffee beans that score at least 80 points on a 100-point scale based on standardized cupping protocols evaluating aroma, flavor, acidity, body, balance, and overall quality. This classification framework has shifted global value chains from quantity-based production toward quality-oriented governance systems. As noted by Ponte (2002), quality differentiation, origin identity, and sustainability now function as key determinants of market value. Consequently, producers must adopt advanced cultivation and post-harvest practices, including selective harvesting, controlled fermentation, precise drying, and proper storage. Any deficiencies across these stages can significantly reduce product quality and economic returns, making farmers' technical

competencies essential for successful participation in specialty markets (Giovannucci & Ponte, 2005).

2. Challenges Faced by Disadvantaged Coffee Farmers. Smallholder farmers constitute the majority of global coffee producers, yet they face persistent structural constraints that limit their ability to engage in high-value specialty markets. These challenges include limited financial capital, inadequate processing infrastructure, insufficient technical training, and weak market integration (Bacon, 2005). Many farmers rely on traditional practices that, while contextually valuable, often do not align with the stringent requirements of specialty coffee production. For instance, harvesting unripe cherries or mismanaging fermentation and drying processes can result in defects that lower cupping scores. Furthermore, access to extension services and training programs remains uneven, particularly in rural and remote areas. In Southeast Asia, including Thailand, the specialty coffee sector has expanded rapidly; however, farmers continue to experience difficulties transitioning from conventional to specialty production due to gaps in post-harvest knowledge and quality control (Neilson, 2013). These constraints underscore the need for targeted, context-sensitive capacity-building interventions.

3. Needs Analysis in Training Program Development. Needs analysis is a fundamental component of effective educational and training program design because it identifies gaps between existing competencies and desired performance outcomes, thereby informing relevant learning interventions (McKenney & Reeves, 2019). In agricultural education, participatory needs assessment is particularly important because farmers possess experiential knowledge that should be integrated into program development (Food and Agriculture Organization, 2018). Recently, process analysis frameworks such as SIPOC have been increasingly applied in educational and training contexts to support curriculum planning and quality improvement. SIPOC enables systematic mapping of stakeholders, inputs, processes, outputs, and intended outcomes, improving alignment between instructional design and real-world performance requirements. However, the application of SIPOC in agricultural education and specialty coffee training remains limited. Therefore, this study integrates SIPOC-based needs analysis with curriculum development for disadvantaged coffee farmers.

4. The SIPOC Model for Process Analysis. The SIPOC model representing Suppliers, Inputs, Process, Outputs, and Customers is a widely used framework in quality

management and Lean Six Sigma methodologies (George, 2003). It provides a systematic approach to mapping production systems and identifying inefficiencies or quality gaps. Although originally developed for industrial applications, SIPOC has been increasingly applied in agriculture and education. In specialty coffee production, it enables comprehensive analysis of the value chain, facilitating the identification of bottlenecks and critical control points. These insights support the translation of operational challenges into specific competency requirements for training program development.

5. Adult Learning Theory and Educational Design Research. Effective agricultural training programs must align with adult learning principles. Adult learners are self-directed, bring prior experiences, and prefer problem-centered, experiential learning approaches. Knowles et al (2015) emphasize that active participation and real-world application are essential for meaningful learning outcomes. In coffee production contexts, hands-on training, peer learning, and problem-solving activities are particularly effective. Educational Design Research (EDR) further provides a robust framework for developing and refining such interventions through iterative cycles of analysis, design, and evaluation (McKenney & Reeves, 2019). By integrating needs analysis, SIPOC-based process mapping, and adult learning theory, EDR supports the development of contextually relevant training programs that enhance farmers' competencies and promote sustainable participation in specialty coffee markets.

Research Methodology

1. Research Design. This study employed a mixed-methods research design to conduct a comprehensive needs analysis aimed at informing the development of a specialty green coffee production curriculum for disadvantaged farmers. The integration of quantitative and qualitative approaches enabled a more robust understanding of both measurable competency gaps and context-specific challenges. The study was further informed by development research principles, which emphasize systematic analysis, iterative design, and practical problem-solving in educational innovation and curriculum development (Van den Akker, 1999). This design aligns with the Educational Design Research (EDR) framework, particularly the analysis and exploration phase, which emphasizes the identification of real-world problems and stakeholder needs prior to intervention design (McKenney & Reeves, 2019).

A structured needs analysis framework was applied to assess discrepancies between farmers' existing competencies and those required to produce specialty green coffee in accordance with Specialty Coffee Association (SCA) standards. To systematically examine the production system, the SIPOC (Suppliers–Inputs–Process–Outputs–Customers) model was utilized. As a well-established quality management tool, SIPOC enabled comprehensive process mapping and facilitated the identification of inefficiencies and quality-related bottlenecks (George, 2003). These insights were subsequently translated into targeted learning needs and curriculum components. The study consisted of two complementary components: a quantitative survey assessing knowledge, skills, and training needs, and qualitative semi-structured interviews exploring stakeholder perspectives in depth. Data integration supported methodological triangulation, thereby strengthening validity and reliability.

2. Population and Sample. The population consisted of all coffee farmers involved in specialty coffee production in the Huai Kaeo community, Mae On District, Chiang Mai Province, Northern Thailand. From this population, 20 smallholder coffee farmers were selected using purposive sampling. Inclusion criteria included: (1) active involvement in coffee cultivation and post-harvest processing, (2) at least two years of experience in coffee production, (3) familiarity with specialty coffee practices, and (4) willingness to participate voluntarily in the study. Farmers who were not directly involved in production processes or unable to provide relevant information were excluded. Maximum variation sampling was additionally applied based on farm size, production experience, and levels of technological adoption. Qualitative data were also collected from community leaders, coffee experts, and buyers to obtain broader stakeholder perspectives.

3. Research Instruments. Multiple instruments were employed during the needs analysis phase. A structured questionnaire was developed to collect data on demographic characteristics, production practices, and training needs related to specialty green coffee production. The questionnaire consisted of 30 items divided into three sections: demographic information, production practices, and training needs measured using a five-point Likert scale. Questionnaire items were developed based on specialty coffee standards and relevant literature. Content validity was assessed by three experts in curriculum development, agricultural education, and specialty coffee production using the Item-Objective Congruence (IOC) index, yielding an overall IOC value of 0.867, indicating high

content validity. The instrument was pilot-tested with 10 coffee farmers outside the study area, and internal consistency reliability was evaluated using Cronbach's alpha coefficient, resulting in a reliability value of 0.91, indicating high reliability (Creswell & Creswell, 2018). Additionally, semi-structured interviews were conducted to obtain qualitative insights regarding production challenges, quality management, and curriculum development needs. The SIPOC framework was applied to systematically analyze production processes and identify competency gaps.

4. Data Analysis. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, to assess competency levels and training needs. Qualitative data were analyzed through thematic analysis, involving transcription, coding, theme development, and interpretation. Emergent themes were aligned with the SIPOC framework to identify critical production gaps. Findings from both quantitative and qualitative data sources were synthesized to generate evidence-based curriculum design elements for specialty green coffee production training.

5. Ethical Considerations and Use of AI. This study received ethical approval from the Human Research Ethics Committee of Northern College (Approval No. NREC 0044/2569). All procedures adhered to established ethical standards, including informed consent, confidentiality, and voluntary participation. Artificial Intelligence (AI) tools, including ChatGPT (OpenAI, GPT-5.3), were used exclusively for language editing and clarity enhancement. All aspects of research design, data collection, analysis, and interpretation were conducted by the authors, who assume full responsibility for the integrity and accuracy of the study.

Results

The findings are presented in alignment with the analysis and exploration phase of the Educational Design Research (EDR) framework, emphasizing stakeholder perspectives, contextual conditions, and competency gaps in specialty green coffee production. The integration of qualitative and quantitative data enabled a comprehensive interpretation across six key dimensions: stakeholder characteristics, production experience, knowledge and perceptions, needs assessment, contextual readiness, and learning preferences.

1. Stakeholder Characteristics and Production Experience. The study involved 20 smallholder coffee farmers from Huai Kaeo community, Mae On District, Chiang Mai Province. Qualitative findings indicate that participants function as both producers and processors, managing multiple stages of production, including harvesting, fermentation,

drying, and defect sorting. Despite extensive farming experience, practices remain predominantly traditional and grounded in tacit knowledge. Knowledge transfer occurs primarily through informal community networks rather than formal training systems. As a result, farmers demonstrate uneven competencies, often excelling in specific tasks but lacking a comprehensive understanding of the full specialty coffee production system. Inconsistent implementation of critical processes, particularly cherry selection and post-harvest handling, contributes to variability in product quality.

2. Knowledge and Perceptions of Specialty Coffee. Farmers exhibited strong motivation to enhance coffee quality and recognized specialty coffee as a pathway to increased income. However, their understanding of Specialty Coffee Association (SCA) standards remains limited. Technical aspects such as fermentation control, moisture management, and defect grading were perceived as complex and difficult to manage. Participants reported low confidence in maintaining consistent quality due to insufficient technical knowledge and limited access to appropriate equipment. These findings highlight a substantial gap between current practices and specialty coffee requirements.

3. Needs Assessment and Statistical Findings. Quantitative data were interpreted using a five-level criterion for mean scores as follows: 1.00–1.80 = very low, 1.81–2.60 = low, 2.61–3.40 = moderate, 3.41–4.20 = high, and 4.21–5.00 = very high. The analysis revealed a high level of production-related challenges (Mean = 4.41, SD = 0.67). The most critical issues included lack of knowledge of Specialty Coffee Association (SCA) standards (Mean = 4.67, SD = 0.49), absence of standardized quality inspection (Mean = 4.58, SD = 0.51), and limited understanding of processing methods (Mean = 4.55, SD = 0.52). Additional challenges related to moisture control (Mean = 4.52, SD = 0.55) and mold contamination (Mean = 4.46, SD = 0.59) further underscore deficiencies in post-harvest management. These findings indicate that technical competency gaps remain the primary constraints affecting specialty coffee production quality.

4. Community Context Readiness. Quantitative data were interpreted using a five-level criterion for mean scores ranging from very low to very high. The analysis revealed an overall high level of community readiness for specialty coffee development (Mean = 3.91, SD = 0.86). Strong social support was reflected in community leadership engagement (Mean = 4.38) and active farmer participation (Mean = 4.23), both at a very high level. However, structural challenges remained evident, particularly regarding access to processing

equipment (Mean = 3.62), financial resources (Mean = 3.55), and market access (Mean = 3.41). These findings indicate that although the community demonstrates strong social readiness, infrastructural and economic limitations require further support for sustainable development.

5. Learning Needs and Adult Learning Preferences. Farmers demonstrated a very high demand for training (Mean = 4.70, SD = 0.76), especially in practical and technical competencies. Priority learning needs included hands-on training with experts (Mean = 4.83), understanding SCA standards (Mean = 4.78), post-harvest quality control (Mean = 4.71), and defect grading (Mean = 4.69). Post-training mentoring (Mean = 4.57) was also identified as essential for sustaining learning outcomes. Learning preferences strongly aligned with adult learning theory, with the highest ratings for learning by doing (Mean = 4.90, SD = 0.31) and experiential learning (Mean = 4.85, SD = 0.36), followed by knowledge exchange (Mean = 4.72) and problem-based learning (Mean = 4.68).

6. SIPOC Model and Synthesis. The SIPOC model provided a systematic framework for analyzing the production process, encompassing suppliers, inputs, processes, outputs, and customers. Critical pain points were identified across key stages, including harvesting unripe cherries, improper sorting, inadequate fermentation control, mold contamination, incorrect defect removal, and poor storage practices, primarily due to limited technical expertise. Overall, the findings reveal a clear mismatch between existing competencies and the technical requirements of specialty coffee production. The integration of empirical data, stakeholder insights, and process analysis provides a strong foundation for developing a competency-based, practice-oriented curriculum grounded in SIPOC and adult learning principles. Such an approach is expected to enhance farmers' technical capabilities, improve product quality, and strengthen their participation in specialty coffee markets. As shown in Table 1.

Table 1 Table SIPOC Model of Specialty Green Coffee Production

SIPOC Component	Description
Supplier	Coffee farmers, agricultural agencies, coffee experts
Input	Coffee cherries, processing equipment, technical knowledge
Process	Harvesting, sorting, processing, drying, defect removal, storage
Output	Specialty green coffee beans
Customer	Coffee roasters, specialty coffee buyers, specialty markets

7. Needs Analysis Using the SIPOC Model to Inform the Design and Development of a Specialty Green Coffee Production Curriculum for Disadvantaged Farmers. Based on stakeholder perspectives, the findings indicate that coffee farmers in the Huai Kaeo community face significant limitations in knowledge and technical skills related to specialty green coffee production, particularly in post-harvest processing stages. These limitations directly affect the consistency and quality of green coffee beans, reducing their potential to meet specialty coffee standards. Key challenges include inadequate understanding of fermentation control, drying techniques, defect sorting, and proper storage practices. However, the contextual analysis also revealed strong developmental potential within the community. Supportive leadership, high farmer engagement in training activities, and suitable environmental conditions for coffee cultivation provide a solid foundation for capacity development. With systematic training and targeted knowledge transfer, farmers are well-positioned to improve both the quality and market competitiveness of their coffee products. The application of the SIPOC model, combined with pain point analysis, enabled the identification of critical stages in the coffee production process where quality issues frequently occur. These stages include harvesting, cherry sorting, processing, fermentation control, drying, defect grading, and storage. Each stage presents specific operational challenges that require targeted competency development. The findings were synthesized into a Curriculum Competency Mapping framework, which serves as a structured guide for curriculum design. Learning outcomes were derived directly from identified production problems and translated into module-based training aligned with key production stages. The curriculum emphasizes experiential learning approaches, including hands-on practice, problem-based activities, and collaborative learning, consistent with adult learning theory. Furthermore, authentic assessment methods such as field performance evaluation, behavioral observation, reflective activities, and practical output assessment are integrated to ensure comprehensive competency development. Within the Educational Design Research (EDR) framework, this mapping represents a crucial outcome of the analysis phase, ensuring alignment between stakeholder needs, production realities, and curriculum design. Ultimately, the curriculum aims to enhance farmers' capacity to produce specialty-grade coffee and support sustainable community development. As shown in Table 2.

Table 2 Curriculum Mapping for Specialty Green Coffee Production Curriculum Design

Pain Point in Coffee Production Process	Learning Outcomes	Modules	Learning Activities	Assessment Methods
Harvesting unripe cherries leading to inconsistent coffee quality	Learners can correctly identify and select coffee cherries based on ripeness levels	Module 1: Specialty Coffee Harvesting	Field-based practice on cherry selection; analysis of differences between ripe and unripe cherries	Field performance assessment and observation of harvesting practices
Incorrect cherry sorting before processing	Learners can correctly sort coffee cherries according to quality standards	Module 2: Cherry Sorting and Raw Material Preparation	Practical activities using flotation sorting and visual inspection techniques	Skill-based evaluation and reflective learning reports
Improper coffee processing methods (Washed, Natural, Honey)	Learners can correctly perform specialty coffee processing methods	Module 3: Specialty Coffee Processing Techniques	Experimental processing activities using different processing methods and analysis of resulting coffee quality	Evaluation of processing outputs and practical performance
Poor fermentation control and inadequate equipment sanitation	Learners can properly control fermentation processes and maintain equipment hygiene	Module 4: Processing Quality Control	Hands-on fermentation control practice and equipment sanitation training	Practical performance assessment and group discussion evaluation
Mold contamination during coffee drying	Learners can manage drying processes and control moisture levels effectively	Module 5: Coffee Drying and Moisture Control	Drying experiments using different drying methods and moisture measurement activities	Moisture measurement evaluation and presentation of results
Incorrect defect sorting	Learners can correctly identify and sort defective coffee beans and perform grading	Module 6: Defect Sorting and Coffee Grading	Hands-on defect sorting exercises and coffee quality evaluation	Accuracy assessment of defect sorting and grading tasks
Improper storage conditions for green coffee beans	Learners can properly store green coffee beans according to quality standards	Module 7: Storage and Warehouse Management	Simulation of coffee storage conditions and packaging selection	Case analysis and storage management evaluation

Conclusion and Discussion

The findings of this study provide important insights into the development of a specialty green coffee production curriculum for disadvantaged farmers using a SIPOC-based needs analysis framework. The results indicate that farmers in the Huai Kaeo community

experience substantial limitations in technical knowledge and post-harvest competencies, particularly in cherry selection, fermentation control, drying management, defect sorting, and storage practices. These production stages directly influence coffee quality, sensory characteristics, and market value. Consistent with previous studies, ineffective post-harvest management contributes to inconsistent bean quality and restricts farmers' opportunities to access premium specialty coffee markets (Giovannucci & Ponte, 2005). Similar findings have also been reported in specialty coffee research demonstrating that inadequate fermentation and drying management negatively affect product consistency and market competitiveness (Bacon, 2005).

The study further demonstrates the effectiveness of the SIPOC model as a systematic framework for analyzing agricultural production systems. By mapping suppliers, inputs, processes, outputs, and customers, SIPOC provides a comprehensive understanding of operational relationships and production inefficiencies. Previous studies applying process improvement and quality management approaches similarly indicate that process mapping frameworks improve workflow clarity, production consistency, and organizational decision-making (George et al., 2005). In this study, SIPOC analysis identified critical bottlenecks related to harvesting practices, fermentation inconsistency, and deficiencies in quality inspection. These findings are consistent with specialty coffee value chain studies emphasizing that quality problems frequently emerge from weak coordination between production stages and insufficient technical monitoring (Ponte, 2002). However, unlike prior studies focusing primarily on certification systems and market structures, this study extends the application of SIPOC into curriculum development and competency analysis within agricultural education contexts.

Another important finding concerns the alignment between curriculum design and actual production challenges. The curriculum mapping framework developed in this study translates operational problems into learning outcomes, instructional modules, and assessment strategies. This competency-based approach aligns with contemporary vocational education perspectives emphasizing the integration of practical knowledge, technical skills, and problem-solving competencies (Mulder, 2017). Similar approaches in agricultural training research suggest that competency-oriented learning enhances occupational performance and supports sustainable skill development among rural learners. In contrast to traditional training programs that rely mainly on theoretical instruction, the

proposed curriculum emphasizes practical application directly connected to farmers' production activities and local working conditions.

The findings additionally highlight the importance of adult learning principles in specialty coffee training. Farmers expressed strong preferences for experiential learning approaches, including hands-on practice, peer learning, mentoring, and problem-based activities. These findings support adult learning theory, which suggests that adult learners acquire knowledge more effectively when instructional activities are connected to authentic experiences and practical contexts (Knowles et al., 2015). Comparable findings in community-based agricultural education studies indicate that experiential learning improves farmers' confidence, adaptive capacity, and technical decision-making. Consequently, integrating experiential learning strategies strengthens the curriculum's practical relevance and responsiveness to local production conditions.

The study also emphasizes the importance of authentic assessment in competency-based agricultural education. Rather than relying solely on written examinations, the curriculum incorporates field-based evaluation, direct observation, and analysis of production outputs. This approach aligns with competency-based education principles and supports assessment of actual performance in real production settings (Wiggins, 1998). Similar assessment approaches have been recommended in vocational and agricultural education research because they better reflect practical competencies and workplace readiness. From a theoretical perspective, the study contributes to Educational Design Research (EDR) by integrating empirical needs assessment, SIPOC-based process analysis, and curriculum design within a community-based agricultural context. Consistent with EDR principles, the curriculum framework was developed through systematic analysis of contextual problems and stakeholder perspectives (McKenney & Reeves, 2019). Furthermore, aligning curriculum content with Specialty Coffee Association standards enhances farmers' potential to meet international quality expectations and improve participation in higher-value specialty coffee markets (Specialty Coffee Association, 2021; Ponte, 2002).

Finally, the findings underscore the importance of community-based training in promoting sustainable agricultural development. Strong community participation and leadership support indicate favorable social conditions for curriculum implementation. However, infrastructural and economic constraints, including limited access to equipment,

financial resources, and market opportunities, remain significant challenges. Future research should investigate the long-term effects of the curriculum on production quality, income generation, and sustainable market participation among specialty coffee farmers.

Suggestions

1. The suggestions from the research. The findings suggest that training programs for disadvantaged coffee farmers should emphasize competency-based and practice-oriented learning, particularly in post-harvest management. Experiential learning, mentoring, and problem-based activities should be integrated to enhance practical skills. Furthermore, improving access to technical support, processing equipment, and market opportunities is essential for achieving specialty coffee standards and sustainable development.

2. The suggestions for future research. Future studies should focus on implementing and evaluating the prototype curriculum in real training contexts to assess its effectiveness in improving farmers' competencies and coffee quality. Longitudinal research is recommended to examine the impact on productivity, income, and market access over time. Additionally, comparative studies across different coffee-producing communities could enhance the generalizability of findings and support the adaptation of the curriculum to diverse contexts.

References

Bacon, C. (2005). Confronting the Coffee Crisis: Can Fair Trade, Organic, and Specialty Coffees Reduce Small-scale Farmer Vulnerability in Northern Nicaragua? *World Development, 33*(3), 497 – 511. doi: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.10.002

Bressani, A. P. P., Martinez, S. J., Dias, D. R. & Schwan, R. F. (2021). Characteristics of Fermented Coffee Inoculated with Yeast Starter Cultures Using Different Inoculation Methods. *Food Research International*, *136*, 109482. doi: https://doi.org/10.1016/j.foodres.2020.109482

Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 5th edition. Sage Publications.

Chiputwa, B., Spielman, D. J. & Qaim, M. (2015). Food Standards, Certification, and Poverty among Coffee Farmers in Uganda. *World Development*, *66*, 400 – 412. doi: https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.09.006

Damelio, R. (2011). *The Basics of Process Mapping.* 2nd edition. CRC Press.

Food and Agriculture Organization. (2018). *Farmer Field School Guidance Document: Planning for Quality Programmers*. Food and Agriculture Organization: FAO.

George, M. L. (2003). *Lean Six Sigma for Service: How to Use Lean Speed and Six Sigma Quality to Improve Services and Transactions*. McGraw-Hill.

George, M. L., Rowlands, D., Price, M. & Maxey, J. (2005). *The Lean Six Sigma Pocket Toolbox*. McGraw-Hill.

Giovannucci, D. & Ponte, S. (2005). Standards as a New Form of Social Contract? Sustainability Initiatives in the Coffee Industry. *Food Policy, 30*(3), 284 – 301. doi: https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2005.05.007

Knowles, M. S., Holton, E. F. & Swanson, R. A. (2015). *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development*. 8th edition. Routledge. doi: https://doi.org/10.4324/9781315816951

McKenney, S. & Reeves, T. C. (2019). *Conducting Educational Design Research*. 2nd edition. Routledge. doi: https://doi.org/10.4324/9781315105642

Mulder, M. (2017). Competence Theory and Research: a synthesis. In: Mulder. M. (ed.), *Competence-Based Vocational and Professional Education. Bridging the Worlds of Work and Education*. Springer.

Neilson, J. & Pritchard, B. (2009). *Value Chain Struggles: Institutions and Governance in the Plantation Districts of South India*. Wiley-Blackwell. doi: https://doi.org/10.1002/9781444308723

Office of Agricultural Economics. (2020). *Agricultural Statistics of Thailand: Coffee Production and Economic Importance of Arabica Coffee*. Ministry of Agriculture and Cooperatives.

Pongwiritthon, K., Samanpan, T. & Poolpholamnoey, W. (2025). Developing a Training Course for Raw Coffee Bean Production based on Coffee Standards for the Huai Kaew Community Specialty Coffee Association in Mae On District, Chiang Mai Province. *The Journal of Pacific Institute of Management Science, 11*(2), 409 – 420. doi: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/278966

Ponte, S. (2002). The “Latte Revolution”? Regulation, Markets and Consumption in the Global Coffee Chain. *World Development, 30*(7), 1099 – 1122. doi: https://doi.org/10.1016/S0305-750X(02)00032-3

Pretty, J. (2003). Social Capital and the Collective Management of Resources. *Science, 302*(5652), 1912 – 1914. doi:10.1126/science.1090847

SCA. (2021). *Coffee Standards*. Specialty Coffee Association: SCA.

Van den Akker, J. (1999). Principles and Methods of Development Research. In J. Van den Akker, R. M. Branch, K. L. Gustafson, N. Nieveen & T. Plomp (eds.). *Design Approaches and Tools in Education and Training*. Springer. doi: https://doi.org/10.1007/978-94-011-4255-7_1

Wiggins, G. & McTighe, J. (1998). *Understanding by Design*. Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD). doi: https://doi.org/10.14483/calj.v19n1.11490

ACADEMIC AND CONTEXTUAL DIMENSIONS OF PERCEIVED LANGUAGE PROFICIENCY: A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND CHINESE AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHUKET

Kris Sincharoenkul[1] and Chatrapat Saengngoen[2,*]

(**Received:** 28 Apr., 2026; **Revised:** 26 May, 2026; **Accepted:** 12 Jun., 2026)

Abstract

This study examined how academic and contextual dimensions influence perceived English and Chinese language proficiency among secondary school students in public schools in Phuket, guided by Communicative Language Teaching (CLT). From an accessible population of 2,693 students across five schools, Yamane's formula required a minimum sample of 348 participants; however, 533 completed and usable responses were obtained. Data were collected through a structured questionnaire with content validity confirmed by three experts (IOC > 0.50). The data were then analyzed using exploratory factor analysis and multiple regression. Results revealed that academic dimensions—such as curriculum, assessment, and instructional exposure—consistently and significantly predicted all language skills in both English and Chinese. In contrast, contextual dimensions—including teaching style, teacher characteristics, and school support—significantly enhanced all English skills but demonstrated weaker and inconsistent effects for Chinese, particularly in speaking skills. These findings reveal a structural asymmetry: English proficiency benefits from both academic and contextual support, whereas Chinese proficiency remains largely dependent on academic structures due to limited institutional readiness. The study extends CLT by demonstrating that the effectiveness of contextual factors depends on institutional conditions and that the academic–contextual distinction varies across languages. The findings suggest practical implications for Chinese teacher development, communicative curriculum design, and language-enriched school environments in tourism-driven contexts.

Keywords: Communicative Language Teaching, English Proficiency, Chinese Proficiency, Academic Dimensions, Contextual Dimensions

[1] Faculty of Hospitality and Tourism, Prince of Songkla University, Phuket Campus, Phuket Province, Thailand

[2] Department of Academic Services, Research, and Public Relations, Prince of Songkla University, Phuket Campus, Phuket Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: chatrapat.s@phuket.psu.ac.th

Introduction

The tourism industry remains a central pillar of Thailand's economy, particularly in the southern region, where it contributes substantially to national income. In 2025, tourism generated 961 million Baht, accounting for 33.60% of total tourism revenue (Ministry of Tourism and Sports, 2026a). This priority is particularly urgent in tourism-driven regions such as Phuket. As the most internationally significant tourism destination among Thailand's southern provinces, Phuket derives approximately 66.5% of its tourism revenue from international visitors (Ministry of Tourism and Sports, 2026a). Within this globalized service economy, language proficiency is essential for effective interaction between local service providers and international visitors. English continues to function as the dominant lingua franca across sectors such as business, technology, and tourism (Alomoush & Al-Na'imat, 2018; Baker, 2012), while Chinese has gained increasing importance due to the growing number of Chinese tourists, representing 13% of Thailand's inbound arrivals in 2025 (Ministry of Tourism and Sports, 2026b). As a result, proficiency in both languages is critical for sustaining Thailand's tourism competitiveness.

Despite this demand, language education in Thailand faces persistent challenges. English proficiency is widely recognized as crucial for academic achievement, career advancement, and professional effectiveness (Phetsangkhad, 2023; Apridayani & Teo, 2021), yet Thai students consistently demonstrate limited communicative ability, often ranking in lower proficiency categories internationally (Wathawatthana et al, 2025). These limitations are largely attributed to traditional instructional approaches that emphasize grammar, memorization, and rote learning over authentic language use (Darasawang & Reinders, 2021; Jakaria, 2024), alongside constraints such as limited speaking opportunities and pronunciation difficulties (Widiyati & Pangesti, 2022). A similar pattern is evident in Chinese language education. Although Chinese has been increasingly introduced in Thai schools due to its growing importance in tourism and trade (Rabob et al, 2016; Silarak, 2021), its implementation remains inconsistent. Structural challenges, including shortages of qualified teachers, inconsistent curricula, and reliance on rote-based practices, continue to limit learning outcomes (Photip, 2020; Xiao & Tian, 2024). These issues collectively underscore the inadequacy of traditional approaches in preparing students for real-world communication in tourism-driven contexts.

To address these limitations, Communicative Language Teaching (CLT) provides a relevant framework for addressing these limitations by emphasizing meaningful interaction, authentic language use, and the development of communicative competence (Richards, 2006; Nasimova, 2022). It incorporates task-based activities such as role plays, simulations, and information-gap tasks, while integrating the four language skills and positioning teachers as facilitators of communication (Brown, 2014; Larsen-Freeman & Anderson, 2011). However, its effectiveness depends not only on pedagogical design but also on broader instructional and environmental conditions. Public schools often operate under structural constraints—such as large class sizes and limited resources—that affect the implementation of communicative approaches (The Economist, 2017). Although recent studies confirm CLT's adaptability to resource-constrained environments (Kelasi, 2025; Hakami, 2025), its application remains uneven. Contextual factors—such as foreign teacher presence, extracurricular exposure, and institutional support—further shape students' communicative development (Watson Todd & Darasawang, 2020), necessitating analysis beyond instructional methods alone.

Despite growing interest in CLT and multilingual education, two key research gaps persist. First, existing studies tend to focus primarily on English in isolation, with limited comparative analysis of English and Chinese proficiency within the same educational context (Phetsangkhad, 2023; Rabob et al, 2016; Silarak, 2021). Second, prior research typically examines either instructional (academic) or environmental (contextual) factors separately, rather than exploring their combined and comparative effects within a unified framework (Darasawang & Reinders, 2021; Xiao & Tian, 2024). In response, this study adopts CLT as a guiding framework to examine how academic and contextual dimensions jointly influence perceived English and Chinese language proficiency among secondary school students in Phuket.

Research Objectives

1. Examine the underlying components of academic and contextual dimensions that influence perceived English and Chinese language proficiency among secondary school students in Phuket public schools.

2. Compare the predictive power of academic and contextual dimensions on students' perceived language proficiency between English and Chinese among secondary school students in Phuket public schools.

Literature reviews

Communicative Language Teaching (CLT) emerged in response to the limitations of traditional methods, particularly Grammar-Translation and Audio-Lingual approaches, which emphasize structural accuracy and rote learning over communicative use (Nasimova, 2022). It reconceptualizes language as a tool for interaction, prioritizing meaningful communication and functional language use in context (Richards, 2006). As a structured instructional stimulus, it integrates teacher roles, learner roles, communicative activities, and language support to shape learner engagement (Kholmurodovna, 2024).

The core principles of CLT can be understood through four interrelated dimensions. First, the teacher's role shifts to facilitators of interaction to design meaningful communicative tasks (Brown, 2014; Richards, 2006) and create structured opportunities for communication while remaining responsive to learner needs and proficiency levels (Larsen-Freeman & Anderson, 2011). Second, the learner's role underscores active participation in the learning process. Such a learner-centered orientation has been shown to enhance engagement, motivation, and communicative confidence, particularly in task-based settings (Darasawang & Reinders, 2021). Third, language encouragement focuses on creating low-anxiety learning environments. Research indicates that reduced anxiety and increased peer interaction facilitate communicative development, particularly among learners with limited opportunities for language use outside the classroom (Widiyati & Pangesti, 2022). Fourth, communicative activities and pedagogical techniques such as role plays, simulations, and task-based interactions provide structured opportunities for meaningful communication (Larsen-Freeman & Anderson, 2011; Richards, 2006).

Empirical studies show that CLT enhances communicative competence, learner engagement, and confidence in language use. Fauzi & Ridwan (2025) reported significant improvements among EFL learners. Dos Santos (2020) further highlights its role in promoting collaborative meaning-making. In secondary settings, CLT has been shown to improve speaking ability, communication confidence, and willingness to engage in authentic interaction (Rahmatillah, 2019). In Phuket, Wathawatthana et al (2025) demonstrated that role plays and simulations aligned with tourism contexts enhance both communicative

confidence and cross-cultural awareness. Beyond English language education, CLT has gained growing support in Chinese as a foreign language instruction. Evidence suggests that communicative tasks and interactive speaking activities can enhance learners' oral proficiency and motivation, although successful implementation remains dependent on institutional readiness and teachers' pedagogical competence (Photip, 2020; Xiao & Tian, 2024). Consequently, CLT offers a robust foundation for examining how instructional and environmental factors shape language proficiency outcomes (Aziz et al, 2020), including in educational contexts characterized by structural constraints (Kelasi, 2025; Hakami, 2025).

Within CLT, language proficiency is shaped by the interaction between academic (instructional) and contextual (environmental) dimensions (Richards, 2006; Nasimova, 2022). Academic dimensions refer to formal instructional structures such as curriculum design, assessment, and integrated-skills instruction, while contextual dimensions encompass environmental and interpersonal factors including teacher roles, classroom interaction, and institutional support (Brown, 2014; Larsen-Freeman & Anderson, 2011). CLT promotes an integrated-skills approach that develops listening, speaking, reading, and writing concurrently, reflecting authentic communication (Brown, 2014; Larsen-Freeman & Anderson, 2011). Effective curricula align with communicative purposes, incorporate authentic tasks, and support competence across linguistic and socio-cultural domains (Richards, 2006). At the same time, contextual conditions—such as low-anxiety environments, interactive pedagogy, and opportunities for meaningful communication—play a critical role in facilitating language development (Larsen-Freeman & Anderson, 2011; Richards, 2006). These factors are particularly important in multilingual and tourism-oriented contexts, where real-world exposure strengthens communicative ability.

Research Hypotheses

Based on the preceding discussion, this study proposes the following hypotheses:

H1: Academic dimensions positively influence students' perceived language proficiency—(a) English and (b) Chinese—among secondary school students in Phuket public schools.

H2: Contextual dimensions positively influence students' language proficiency—(a) English and (b) Chinese—among secondary school students in Phuket public schools.

H3: The predictive patterns of academic and contextual dimensions on students' perceived language proficiency differ between English and Chinese among secondary school students in Phuket public schools.

Conceptual Framework

As illustrated in Figure 1, this study adopts the CLT framework to examine the influence of academic and contextual dimensions on language proficiency among public-school students in Phuket. Academic dimensions represent formal instructional structures such as curriculum design and skill integration, while contextual dimensions capture environmental and interpersonal factors including teacher roles and classroom interaction (Brown, 2014; Larsen-Freeman & Anderson, 2011; Richards, 2006). Language proficiency is operationalized through four skills—listening, speaking, reading, and writing—across both English and Chinese, , with both dimensions expected to exert significant and potentially differential effects.

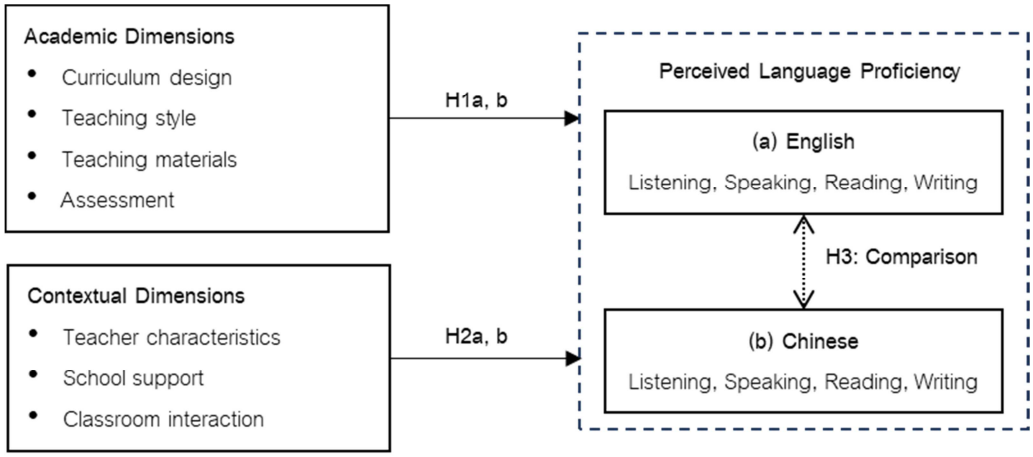

Figure 1 Conceptual Framework

Methodology

1. Population and Sampling This study employed a quantitative, cross-sectional design targeting secondary school students in public schools within Phuket Municipality. Participants were required to have at least one year of exposure to Communicative Language Teaching (CLT)-oriented instruction. In collaboration with the Phuket Municipality, five public schools were included, comprising an accessible population of 2,693 students who had studied both English and Chinese under CLT-trained foreign language teachers funded, managed, and monitored by the Phuket Municipality in partnership with the

university. This institutional arrangement ensured that all participants had received structured CLT-oriented instruction prior to participation. The required sample size was determined using Yamane's (1973) formula with a 5% margin of error, yielding a minimum of 348 respondents.

2. Research Instruments Data were collected using a structured questionnaire consisting of three sections: demographic information, learning dimensions, and language proficiency. Non-demographic items were measured on a 5-point Likert scale. Academic and contextual dimensions were assessed using seven and six items, respectively, drawn from the CLT framework as conceptualized by Brown (2014), Larsen-Freeman and Anderson (2011), and Richards (2006). Language proficiency was operationalized as perceived proficiency, measured across four skills—listening, speaking, reading, and writing—using one self-reported item per skill. This approach follows Nasimova (2022), who identifies these four skills as the core communicative outcomes of CLT, and is appropriate for large-scale survey research where comparability is prioritized. The questionnaire was developed in Thai with neutral wording to ensure clarity and comparability across language groups. Content validity was confirmed by three experts, with all items achieving Index of Item-Objective Congruence (IOC) values above 0.50.

3. Ethical Statement Ethical approval for this study was obtained from the university's Human Research Ethics Committee on 11 February 2025 (Reference No. PSU.PK 04/2025). Informed consent was obtained from all participating students and their parents or guardians prior to data collection.

4. Data Collection Questionnaires were distributed proportionally based on the number of classrooms taught by English and Chinese teachers to ensure balanced representation. As shown in Table 1, a total of 545 responses were collected. After excluding 12 incomplete responses, 533 valid cases remained, yielding a response rate of 98% and substantially exceeding the minimum required sample of 348—with near-equal distribution between English (n = 261) and Chinese (n = 272) groups.

Table 1 Distribution of Participants by School

School	English Language	Chinese Language	Total	Percentage
A	41	40	81	15.20
B	75	61	136	25.52
C	30	84	114	21.39
D	60	36	96	18.01
E	55	51	106	19.89
Total	**261**	**272**	**533**	**100.00**

5. Data Analysis Data were analyzed using SPSS Statistics through a two-stage procedure: (1) exploratory factor analysis (EFA) to validate the measurement structure and (2) multiple linear regression to test the hypotheses.

Research Findings

1. Exploratory Factor Analysis Reliability testing of the 17 items of both academic and contextual dimensions yielded a Cronbach's alpha of 0.906, indicating strong internal consistency (Saunders et al, 2019). Exploratory Factor Analysis (EFA) using principal component analysis with varimax rotation was conducted, with items retained based on eigenvalues > 1.0 (Pallant, 2020) and factor loadings > 0.45, consistent with prior research in this field (Saengngoen & Sincharoenkul, 2025). In the initial analysis, two items in the English group ("extra-activity at school" and "support from Thai teacher") did not meet the loading threshold, while two items in the Chinese group ("teaching style" and "pre- & post-test") exhibited cross-loadings and were removed. The second round of EFA was conducted on the retained items.

As shown in Table 2, for the English group, the Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) value was 0.896 and Bartlett's test was significant ($\chi^2(55) = 874.888$, $p < .001$), supporting factorability (Tabachnick & Fidell, 2019). Two factors, academic and contextual dimensions, were extracted, explaining 51.961% of the variance. For the Chinese group, as seen in Table 3, the KMO value was 0.893 with a significant Bartlett's test ($\chi^2(55) = 1{,}145.535$, $p < .001$). Two factors were also identified, explaining 55.984% of the variance. Notably, factor loadings differed between groups, with some teacher-related and extracurricular items loading on the academic dimension in the Chinese model.

Table 2 Factor Loadings for Academic and Contextual Dimensions (English)

Factor	Loading	Eigen Value	% Variance explained	Cronbach's alpha
Factor 1 – Academic		4.592	41.741	0.807
- Textbook	0.777			
- Number of classes (per week)	0.748			
- Content	0.719			
- Assessment	0.671			
- Assessment frequency	0.540			
Factor 2 – Contextual		1.124	10.220	0.806
- Teaching materials	0.749			
- Personality and experience of teachers	0.748			
- Extra activity at university	0.618			
- Support from school	0.602			
- Teaching style	0.598			
- Pre & post-test	0.504			
Total			**51.961**	**0.880**

Table 3 Factor Loadings for Academic and Contextual Dimensions (Chinese)

Factor	Loading	Eigen Value	% Variance explained	Cronbach's alpha
Factor 1 – Academic		5.056	45.961	0.792
- Personality and experience of teachers	0.782			
- Assessment frequency	0.749			
- Assessment	0.718			
- Teaching materials	0.686			
- Number of classes (per week)	0.555			
- Extra-activity at school	0.551			
Factor 2 – Contextual		1.103	10.023	0.741
- Support from the Thai teacher	0.847			
- Support from school	0.751			
- Teaching content	0.604			
- Extra activity at university	0.571			
- Textbook	0.523			
Total			**55.984**	**0.859**

2. Hypotheses Results Model fit was assessed using the coefficient of determination (R^2). As shown in Table 4, R^2 values for English proficiency ranged from 0.176 (speaking) to 0.273 (reading), indicating moderate explanatory power. For Chinese

proficiency, R^2 values ranged from 0.276 (writing) to 0.464 (listening), indicating substantial explanatory power across all four skills (Cohen, 1988).

Table 4 R^2 Values for Academic and Contextual Dimensions on Perceived Language Proficiency.

Skill	English (R^2)	Explanatory level	Chinese (R^2)	Explanatory level
Listening	0.201	Moderate	0.464	Substantial
Speaking	0.176	Moderate	0.284	Substantial
Writing	0.233	Moderate	0.276	Substantial
Reading	0.273	Substantial	0.319	Substantial

As shown in Table 5, academic dimensions were significantly associated with all four English skills—listening (β = 0.073, p < .001), speaking (β = 0.082, p < .001), writing (β = 0.092, p < .001), and reading (β = 0.063, p < .001), supporting H1a. Contextual dimensions also significantly predicted all English skills—listening (β = 0.050, p < .001), speaking (β = 0.045, p < .001), writing (β = 0.065, p < .001), and reading (β = 0.096, p < .001), supporting H2a.

For Chinese proficiency, academic dimensions significantly influenced all four skills—listening (β = 0.108, p < .001), speaking (β = 0.110, p < .001), writing (β = 0.081, p < .001), and reading (β = 0.115, p < .001), supporting H1b. Contextual dimensions showed mixed effects, significantly predicting listening (β = 0.073, p < .001), writing (β = 0.070, p < .001), and reading (β = 0.037, p < .05), but did not significantly affect speaking (β = 0.030, p = .098), partially supporting H2b.

Table 5 Hypothesis Testing Results for Academic and Contextual Dimensions on Perceived Language Proficiency

Language	Skill	Academic Dimension			Contextual Dimension		
		β	*p*-value	Decision	β	*p*-value	Decision
English	Listening	0.073	**	H1a Supported	0.050	**	H2a Supported
	Speaking	0.082	**		0.045	**	
	Writing	0.092	**		0.065	**	
	Reading	0.063	**		0.096	**	
Chinese	Listening	0.108	**	H1b Supported	0.073	**	H2b Partially
	Speaking	0.110	**		0.030	ns	Supported
	Writing	0.081	**		0.070	**	
	Reading	0.115	**		0.037	*	

** = p < 0.001; * = p < 0.05; ns = not significant

Regarding H3, comparison of the regression results for perceived English and Chinese proficiency revealed notable differences in predictive patterns. Academic dimensions consistently and significantly predicted all four skills in both languages, with stronger effects for Chinese (β ranging from 0.081 to 0.115) than English (β ranging from 0.063 to 0.092). In contrast, contextual dimensions significantly predicted all English skills but showed weaker and less consistent effects for Chinese, including a non-significant effect on speaking (β = 0.030, p = .098). These findings suggest that the predictive roles of academic and contextual dimensions vary across languages, thereby supporting H3.

Discussion and Conclusion

The finding reveals that academic dimensions consistently predicted all four language skills in both English and Chinese, reinforcing CLT's emphasis on structured instructional scaffolding as a foundation for communicative competence (Richards, 2006; Nasimova, 2022). This dominance of academic factors reflects the reality of Thai public schools, where formal instructional structures—including prescribed curricula, assessed learning outcomes, and regulated contact hours—remain the primary mechanism for language development (Kelasi, 2025; Hakami, 2025). Notably, academic dimensions had stronger predictive effects for Chinese than English, suggesting that Chinese learners rely more on formal instruction due to limited informal exposure in Thai contexts.

In contrast, the contextual dimension yielded divergent results across languages. For English, contextual factors significantly influenced all skills, supporting CLT's view that communicative competence develops through interaction (Brown, 2014; Richards, 2006) and aligning with evidence on the role of interactive pedagogy in enhancing fluency and confidence (Watson Todd & Darasawang, 2020). This pattern reflects Thailand's established English-learning ecosystem, where media, tourism, and digital platforms reinforce classroom instruction through real-world exposure. For Chinese, however, contextual effects were weaker and non-significant for speaking, suggesting that limited opportunities for authentic interaction and structural constraints—such as teacher shortages and rote-based instruction—restrict communicative development (Photip, 2020; Widiyati & Pangesti, 2022). These findings highlight the relative institutional disadvantage of Chinese language education in Thailand, where CLT implementation remains uneven compared to English (Rabob et al, 2016; Silarak, 2021; Xiao & Tian, 2024; Phetsangkhad, 2023).

Moreover, the comparative analysis reveals clear differences in how academic and contextual dimensions operate across the two languages. English reflects a more established communicative ecosystem supported by broader real-world exposure, allowing contextual factors to be associated with learning outcomes (Brown, 2014; Richards, 2006; Watson Todd & Darasawang, 2020). In contrast, Chinese proficiency was more strongly governed by academic dimensions, with contextual factors playing a limited and inconsistent role, particularly in speaking skills (Photip, 2020; Xiao & Tian, 2024). This asymmetry suggests that the academic–contextual distinction varies across languages and depends on institutional support and authentic communicative opportunities.

Further evidence of this distinction is observed in the differential factor structures between the two languages. Whereas English factors aligned clearly with CLT's academic–contextual distinction, the Chinese solution exhibited inversion, with teacher-related and extracurricular elements functioning as academic anchors. This suggests that in less institutionally developed instructional contexts, learners reorganize available resources to compensate for gaps in formal curricular support. This pattern consists with adaptive learning behavior under resource-constrained conditions (Darasawang & Reinders, 2021). Additionally, higher R^2 values for Chinese indicate that school-based factors account for a greater share of learning outcomes, whereas English proficiency is influenced by both institutional and external exposure (Alomoush & Al-Na'imat, 2018; Watson Todd & Darasawang, 2020).

Theoretically, this study makes four contributions to CLT and multilingual education scholarship. First, it extends CLT by demonstrating that the effectiveness of contextual factors is depending on institutional conditions. While CLT emphasizes interaction-rich environments (Brown, 2014; Richards, 2006; Larsen-Freeman & Anderson, 2011), the findings posit institutional context as a boundary condition for CLT's applicability. Second, it introduces institutional readiness—encompassing teacher quality, curricular coherence, and authentic exposure opportunities—as a necessary precondition for contextual effectiveness, whereby academic dimensions assume a compensatory role when institutional support is limited (Photip, 2020; Xiao & Tian, 2024). Third, the comparative findings indicate that the academic–contextual distinction is context-dependent rather than fixed, with factor structure inversion in Chinese suggesting that learners adaptively reorganize available resources under institutional constraints (Darasawang & Reinders, 2021). Fourth, it contributes to multilingual

education theory by showing how institutional and sociolinguistic conditions, including real-world exposure, language status, and institutional maturity, influence instructional effectiveness in tourism-driven multilingual contexts such as Phuket (Wathawatthana et al, 2025; Silarak, 2021).

In conclusion, this study addressed both research objectives. First, this study shows that academic dimensions consistently predict perceived proficiency in both English and Chinese, whereas the effectiveness of contextual dimensions depends on institutional readiness, particularly in Chinese language education within Thai public schools. Second, the differing patterns across languages indicate that CLT's academic–contextual framework is context-dependent, with Chinese instruction requiring targeted institutional support to address structural limitations. As multilingual competence becomes increasingly important in tourism-driven economies such as Phuket, future efforts should prioritize Chinese teacher development, communicative curriculum reform, and language-rich school environments that support the effective implementation of CLT principles across both languages.

Recommendations

The findings offer recommendations for three groups of stakeholders. For teachers, structured communicative lesson design focused on authentic real-world language use is paramount. English instruction can leverage interactive activities such as role plays and simulations to capitalize on existing contextual supports, while Chinese teaching should prioritize structured speaking practice to address limited informal exposure opportunities.

For school administrators, extending language learning beyond the classroom is essential. Establishing language-enriched environments—including conversation clubs, inter-school competitions, and partnerships with local tourism businesses—can help compensate for limited contextual exposure, particularly for Chinese. Strengthening teacher quality through targeted recruitment and professional development is equally critical, especially given persistent teacher shortages in Chinese instruction.

For policymakers, addressing the systemic imbalance between English and Chinese language education is urgent. This requires investment in Chinese teacher development, curriculum standardization, and communicative assessment frameworks. Aligning language policy with multilingual workforce demands will better equip students to participate in Phuket's tourism-driven economy.

Nevertheless, several limitations should be acknowledged, which also inform directions for future research. Theoretically, while CLT provides a useful framework, it does not fully capture socio-cultural influences such as motivation and learner identity, nor structural factors specific to Chinese language education. Methodologically, the cross-sectional design limits causal inference, and single-item self-reported measures may not fully capture actual communicative ability. Future research should adopt longitudinal or experimental designs to establish causal relationships and incorporate objective proficiency assessments. Comparative studies across different school types and regions would enhance generalizability, while qualitative approaches—such as classroom observations and teacher interviews—could provide deeper insights into the limited contextual effects on Chinese speaking proficiency.

Acknowledgments

This work was funded by the Department of Academic Services, Research, and Public Relations, Prince of Songkla University, Phuket Campus

References

Alomoush, O. I. S. & Al-Na'imat, G. K. (2018). English as the Lingua Franca in Visual Touristic Jordan: The Case of Petra. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, *7*(4), 1. doi: https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.7n.4p.1

Apridayani, A. & Teo, A. (2021). The Interplay among SRL Strategies, English Self-Efficacy, and English Proficiency of Thai University Students. *Studies in English Language and Education, 8*(3), 1123 – 1143. doi: https://doi.org/10.24815/siele.v8i3.20213

Aziz, M. N. A., Mohd Yusoff, N. & Mohd Yaakob, M. F. (2020). Challenges in Using Authentic Assessment in 21st Century ESL Classrooms. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, *9*(3), 759. doi: https://doi.org/10.11591/ijere.v9i3.20546

Baker, W. (2012). English as a Lingua Franca in Thailand: Characterizations and Implications. *Englishes in Practice*, *1*, 18 – 27.

Brown, H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching*. 6th edition. Pearson.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd edition. Lawrence Erlbaum Associates.

Darasawang, P. & Reinders, H. (2021). Willingness to Communicate and Second Language Proficiency: A Correlational Study. *Education Sciences*, *11*(9), 517. doi: https://doi.org/10.3390/educsci11090517

Dos Santos, L. M. (2020). The Discussion of Communicative Language Teaching Approach in Language Classrooms. *Journal of Education and E-Learning Research*, *7*(2), 104 – 109. doi: https://doi.org/10.20448/journal.509.2020.72.104.109

Fauzi, N. I., & Ridwan, R. (2025). The Impact of Communicative Language Teaching on English Speaking Skills. *Dinasti International Journal of Education Management and Social Science, 6*(3), 1774–1781. https://doi.org/10.38035/dijemss.v6i3.3819

Hakami, A. (2025). The Impact of the CLT Approach in Developing English Language Skills among Saudi EFL Students: Students' Perceptions. *European Scientific Journal, ESJ*, *21*(11), 12. doi: https://doi.org/10.19044/esj.2025.v21n11p12

Jakaria, S. Y. (2024). Thai Students' Perceptions of Foreign English Teachers: Implications for Public Education Policy. *Zenodo*, *2*(10), 674 – 684. doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.13973855

Kholmurodovna, D. S. (2024). Communicative Language Teaching (CLT) Approaches for Teaching English. *JournalNX - a Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 10*(1), 61 – 64.

Kelasi, V. (2025). Effectiveness of Communicative Language Teaching in Thai Classrooms. *Journal of Asian Language Teaching and Learning*, *6*(2), 77 – 83.

Larsen-Freeman, D. & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching* 3rd edition. Oxford University Press.

Ministry of Tourism and Sports. (2026a). Domestic Tourism Statistics (Classify by region and province 2025). Retrieved April 16, 2026, from https://www.mots.go.th/news/category/808

_____. (2026b). International Tourist Arrivals to Thailand Jan - Dec 2025. Retrieved April 16, 2026, from https://www.mots.go.th/news/category/806

Nasimova, M. (2022). Communicative Language Teaching. ***Общество и инновации,*** *3*(5), 222 – 228. doi: https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss5/s-pp222-228

Pallant, J. (2020). *SPSS Survival Manual*. Routledge.

Phetsangkhad, P. K. (2023). Exploring the Thai EFL Landscape: Implications for English Language Teaching. *Law and Humanities Quarterly Reviews*, *2*(1), 44 - 50. doi: https://doi.org/10.31014/aior.1996.02.01.50

Photip, C. (2020). The study into Current Condition and Problem related to the Instruction of the Chinese Language at High School Education in Surat Thani Province. *Journal of Humanities and Social Sciences Suratthani Rajabhat University*, *12*(2), 1 – 33.

Rabob, C., Sureerattanan, C. & Sanongpong, K. (2016). Supply Chain in Tourism Industry of China. *Business Administration and Management Journal Review*, *8*(1), 199 – 214.

Rahmatillah, K. (2019). Communicative Language Teaching (CLT) through Role Play and Task-based Instruction. *Script Journal: Journal of Linguistic and English Teaching*, *4*(2), 161. doi: https://doi.org/10.24903/sj.v4i2.339

Richards, J. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.

Saengngoen, C. & Sincharoenkul, K. (2025). Determining selection Criteria for Hospitality and Tourism Programs in Higher Education in Southern Thailand. *Journal of Education and Innovative Learning*, *5*(2), 421 – 435.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students*. 8th edition. Pearson Education Limited.

Silarak, P. (2021). Adaptation of the Chinese Language Role under the New Context of Normal Life in the 21st Century. *Chinese Language and Culture Journal*, *8*(1), 61 – 72.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2019). *Using Multivariate statistics*. 7th edition. Boston Pearson.

The Economist. (2017). Poor schools are at the heart of Thailand's political malaise. Retrieved September 18, 2025, from https://www.economist.com/news/asia/21715011-countrys-class-war-has-its-roots-classroom-poor-schools-are-heart-thailands

Wathawatthana, P., Hongsa, N., Phonchad, P. & Thambunrueang, T. (2025). Breaking the Silence: The Impact of the CLT Method on Grade 12 Students' Speaking Skills. *International Journal of Education and Literacy Studies*, *13*(2), 612 – 621. doi: https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.13n.2p.612

Watson Todd, R. & Darasawang, P. (2020). English Language Teacher Education in Thailand: A Mix of Global and Local in *English Language Teaching and Teacher Education in East Asia*. Cambridge University Press. doi: https://doi.org/10.1017/9781108856218.011

Widiyati, E. & Pangesti, W. (2022). Project-based Learning in Teaching Speaking to Young Learners: Is it Effective? *EduLite: Journal of English Education, Literature and Culture*, *7*(1), 71. doi: https://doi.org/10.30659/e.7.1.71-81

Xiao, D. & Tian, C. (2024). Chinese Language Education under the Integration of Chinese and Thai Languages and Cultures. *International Journal of Sociologies and Anthropologies Science Reviews*, *4*(3), 65 – 70. doi: https://doi.org/10.60027/ijsasr.2024.4011

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 2nd edition. Harper and Row.

แนวทางการพัฒนาคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562: กรณีศึกษาอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINES FOR DEVELOPING THE QUALIFICATIONS OF COMMUNITY-BASED DISPUTE MEDIATORS UNDER THE DISPUTE MEDIATION ACT, B.E. 2562: A CASE STUDY OF CHALOEM PHRA KIAT DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

สถิต จำเริญ[1,*]

Satid Jumrern[1,*]

(**Received:** 16 Apr., 2026; **Revised:** 2 Jun., 2026; **Accepted:** 12 Jun., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ มาตรการทางกฎหมาย และคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตลอดจนเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 396 คน และวิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขณะเดียวกันได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 5 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กลไกการระงับข้อพิพาทในชุมชนได้พัฒนาจากระบบเครือญาติไปสู่บทบาทของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในรูปแบบทางการ ปัจจุบันยังคงมีปัญหาความซ้ำซ้อนของภารกิจระหว่างศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน ผู้ไกล่เกลี่ยต้องขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการและปฏิบัติตามกฎหมายหลายฉบับทั้งที่เป็นพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรอง โดยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายหลักในการกำกับดูแล การศึกษายังพบว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับคุณสมบัติทั่วไป คุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตของผู้ไกล่เกลี่ย โดยผู้ไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพควรมีจิตสาธารณะ มีประสบการณ์ในเชิงปฏิบัติ และได้รับการฝึกอบรมเฉพาะทาง ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยควรเป็นบุคคลในพื้นที่ที่มีทั้งทักษะการประนอมข้อพิพาท และเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาคุณสมบัติ, ผู้ไกล่เกลี่ย, พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน, ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

[1] Assistant Professor, Bachelor of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: satid.j@nrru.ac.th

Abstract

This study aimed to examine the current situations, legal measures, and characteristics of public dispute mediators, as well as to propose guidelines for promoting and developing community dispute mediators under the Dispute Mediation Act B.E. 2562 in Chaloem Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima Province. This study employed a mixed-methods research design. Quantitative data were collected through questionnaires administered to 396 participants and analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with 10 key informants and a focus group discussion involving 5 participants. The qualitative data subsequently were analyzed using content analysis.

The findings revealed that community dispute resolution mechanisms have evolved from kinship-based systems to formal roles by local administrative authorities. Currently, overlapping responsibilities between public dispute mediation centers and community justice centers remain a significant challenge. Mediators are required to be formally registered and to comply with various laws, including both Acts of Parliament and subordinate legislation with the Dispute Mediation Act, B.E. 2562 (2019) and its subordinate legislation, serving as the primary governing law. The study further indicated that informants prioritized the general qualifications, morals, ethics, and integrity of mediators. Effective mediators should possess a strong public mind, practical experience, and specialized training. Therefore, continuous professional development, knowledge-sharing, and public awareness should be promoted to enhance the effectiveness and sustainable accessibility of the dispute mediation process. Furthermore, dispute mediators should ideally be members of the local community, equipped with both conflict resolution competencies and an understanding of the local socio-cultural context.

Keywords: Guidelines for Developing the Qualifications, Mediator, Dispute Mediation Act B.E. 2562, Community-based dispute mediation, Community Mediation Center

บทนำ

การระงับข้อพิพาทโดยสมัครใจนั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2548 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมมีการใช้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2548 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการตราพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562ค) เพื่อดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว โดยคำนึงถึงความยินยอมของ

คู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

กลไกสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “ผู้ไกล่เกลี่ย” ซึ่งเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพราะบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องทำหน้าที่เป็นคนกลางที่ช่วยทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกัน อีกทั้งสามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ในลักษณะที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็ยอมรับได้ เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยมีบทบาทสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัตินี้ ในจังหวัดนครราชสีมา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพระพุทธจึงเป็นตำบลนำร่องในการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแห่งแรกเพื่อเป็นต้นแบบ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ได้ดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนและมีผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ก็ยังมีจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอ อีกทั้งการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณภาพมาตรฐานตามกฎหมายจะต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ และความรู้ความสามารถทางวิชาการและกระบวนการยุติธรรมชุมชนหรือยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีข้อมูลบริบทของชุมชนทั้งในเรื่องทุนทางสังคมและเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือเชื่อมั่นในความเป็นกลางและมีความยุติธรรมอย่างแท้จริง เช่น เป็นผู้นำชุมชน หรือเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการระงับข้อขัดแย้งในชุมชนขึ้นมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยวิชาชีพและมีศรัทธาจากคนในชุมชน เป็นต้น

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งสำรวจสภาพปัญหาและมาตรการทางกฎหมายไทย ควบคู่กับการศึกษาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมทางเลือกให้สามารถตอบสนองต่อประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม

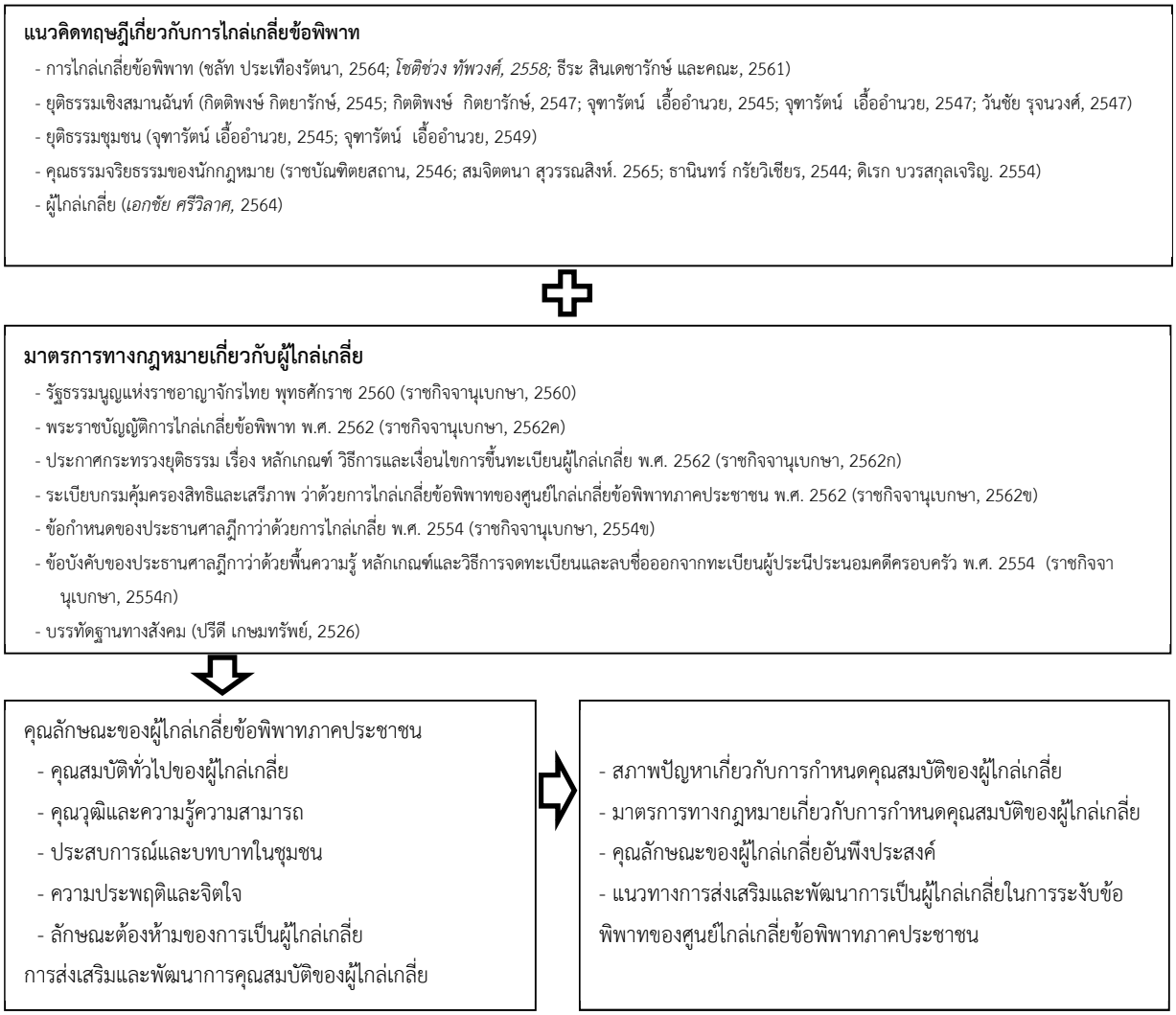
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมของไทย
3. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562
4. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้มุ่งศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยบูรณาการแนวคิดการจัดการความขัดแย้งที่เน้นความร่วมมือ และทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem-Solving Theory) เพื่อหาจุดที่

คู่กรณีพึงพอใจร่วมกัน (Win-Win) ภายใต้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และยุติธรรมชุมชนที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยมีตัวแปรสำคัญคือคุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมาย มีความเป็นกลาง และปฏิบัติตามจริยธรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อนำไปสู่ประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาท การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยครอบคลุมตามแนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ใบรับรอง HE-036-2562 เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2562 จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ประจำปีงบประมาณ 2564

1. **กลุ่มผู้ให้ข้อมูล** คือประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา โดยลักษณะของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เกณฑ์การคัดเข้า กลุ่มประชากรจะต้องมีความรู้มี

ประสบการณ์และเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ด้วยกระบวนการและวิธีการแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและแบบสอบถาม จึงคัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์หรือเคยไกล่เกลี่ยหรือได้รับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและผู้นำตามธรรมชาติ เช่น ผู้นำชุมชน ครูบำนาญ ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น จำนวนรวม 411 คน ดังนี้

1.1 การเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ผู้นำชุมชน/หมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น ผู้พิพากษา อัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา พนักงานเจ้าหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คู่กรณีที่เคย/ไม่เคยเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย จำนวน 10 คน โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามจำนวนที่กำหนดไว้ในแต่ละหมู่บ้าน

1.2 การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม ประชาชนผู้ให้ข้อมูล โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และหรือมีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทภาคประชาชนในตำบลนำร่องของจังหวัดนครราชสีมา คือตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นิติกร บุคคลที่เคยได้รับการไกล่เกลี่ย หน่วยงานในพื้นที่ เช่น ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น จำนวน 5 คน ซึ่งการดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 1 ครั้ง โดยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ด้วยข้อคำถามตามประเด็นที่กำหนดไว้

1.3 การสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ประชากร คือ ประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 34,811 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) โดยสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ได้ 396 คน แบ่งตามตำบล 5 ตำบล ตำบลละ 79 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสอบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งแบบสัมภาษณ์จะครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา จารีตประเพณี ความเชื่อและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อผู้ไกล่เกลี่ย และแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย การสร้างแบบสัมภาษณ์โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คนตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงคำถามให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

2.2 แบบสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับประเด็นเรื่องสภาพปัญหา มาตรการ จารีตประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อในชุมชน ระเบียบข้อบังคับและกฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย การสร้างแบบสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คนตรวจสอบคุณภาพของแบบสนทนากลุ่มโดยการวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงคำถามให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล

2.3 แบบสอบถาม จะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5- Rating scale) โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ข้อคำถามความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย 3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแบบปลายเปิด และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) กับประชาชน

ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1970) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเครื่องมือเท่ากับ 0.93 ก่อนนำไปใช้ในการสอบถามความคิดเห็นกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ คำพิพากษา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนดไว้ในแต่ละหมู่บ้าน ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจะแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านและผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คน ทราบล่วงหน้า 7 วัน พร้อมทั้งนัดหมายวันและเวลาที่จะลงพื้นที่เก็บแบบสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องเพียงพอแล้วก็จะได้นำข้อมูลนั้นไปดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

3.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง จากประชาชนตามที่กำหนด โดยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ด้วยข้อคำถามตามประเด็นที่กำหนดไว้ ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจะแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คนทราบล่วงหน้า 7 วัน พร้อมทั้งนัดหมายวันและเวลาที่จะทำการจัดการสนทนากลุ่ม โดยคณะผู้วิจัยขอเวลาในการสัมภาษณ์และบันทึกเทป ผู้วิจัยทำสรุป ทบทวนประเด็นในการสนทนากลุ่มในวันที่ทำการจัดการสนทนากลุ่ม เมื่อเห็นว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ก็จะยุติการสนทนากลุ่ม

3.3 การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน จากการนำแบบสอบถามฉบับเดิมไปสอบถามความคิดเห็นกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่ได้จากการสุ่ม จำนวน 396 คน โดยผู้วิจัยได้ลงสำรวจด้วยตนเองและโดยผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังผู้นำของหมู่บ้านต่าง ๆ ใน 5 ตำบลของอำเภอเฉลิมพระเกียรติซึ่งเป็นพื้นที่การศึกษาวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งต้องการมุ่งค้นหาการประสบหรือการรับรู้กฎหมาย ศีลธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อของประชาชน รวมไปถึงการตีความเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลด้วยกระบวนการและวิธีการแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันและวิเคราะห์เชื่อมโยงของหมวดหมู่กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ โดยนำเสนอกรอบแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม จะทำการสรุปรวบยอดความคิดที่ได้จากการสนทนากลุ่มและนำเสนอกับกลุ่มเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาสังเคราะห์หาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อค้นหาความคาดหวังที่มีต่อคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยและหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 เกณฑ์การให้คะแนนและเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผลของค่าเฉลี่ยดังต่อไปนี้

ความคาดหวังหรือความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 5
ความคาดหวังหรือความคิดเห็นมาก มีค่าเท่ากับ 4
ความคาดหวังหรือความคิดเห็นปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3
ความคาดหวังหรือความคิดเห็นน้อย มีค่าเท่ากับ 2
ความคาดหวังหรือความคิดเห็นน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 1

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) กำหนดค่าเฉลี่ยไว้ 5 ระดับ ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 คือ มีระดับความคาดหวังหรือความคิดเห็นมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 คือ มีระดับความคาดหวังหรือความคิดเห็นมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 คือ มีระดับความคาดหวังหรือความคิดเห็นปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 คือ มีระดับความคาดหวังหรือความคิดเห็นน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 คือ มีระดับความคาดหวังหรือความคิดเห็นน้อยที่สุดและควรปรับปรุง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม ได้ผลของการศึกษาวิจัยดังนี้

1. สภาพปัญหา มาตรการทางกฎหมาย คุณลักษณะ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1.1 คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดเท่านั้น แต่ปัญหาในพื้นที่ พบว่า ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายกำหนดมีจำนวนน้อย ประกอบกับในคนชุมชนยังเชื่อว่าผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือตำรวจเท่านั้น ยังไม่เชื่อมั่นว่าผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายฉบับนี้สามารถไกล่เกลี่ยได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งตำบลพระพุทธเป็นเขตพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยเริ่มจากการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลพระพุทธ ในปี พ.ศ. 2548 ตามด้วยศูนย์ขจัดความขัดแย้งภายในชุมชน ในปี พ.ศ. 2549 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2562 ตำบลพระพุทธได้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลพระพุทธ ที่ตั้ง ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศ คือ วันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป และเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ภาคประชาชุมชนขึ้นเป็นแห่งแรกของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งข้อพิพาทส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นข้อพิพาทเรื่องหนี้สิน ผิดสัญญากู้ยืม ขับรถประมาท ข้อพิพาทในครอบครัว และข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน ในอดีตมีการนำหลักศาสนาหรือความเชื่อมาใช้ เช่น กินน้ำสาบานที่วัดหลวงพ่อดำ วัดบ้านร่วง ศาลตาปู่กลางบ้าน เรียกว่าวิถีชีวิตดั้งเดิม เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นชาวบ้านจะนึกถึงผู้ใหญ่บ้านเป็นอันดับแรกเพราะอยู่ใกล้ชิดชุมชน ตามด้วยนายอำเภอเพื่อให้ศูนย์ดำรงธรรมไกล่เกลี่ยให้ แต่ถ้าเป็นคดีอาญาจะนึกถึงตำรวจเป็นอันดับแรก และหากไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก คือ การฟ้องคดีต่อศาล ในตำบลพระพุทธชาวบ้านจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมากขึ้นถ้าเป็นข้อพิพาทในครอบครัวหรือเพื่อนบ้าน แต่หากมีหลักฐานหรือข้อกฎหมายก็จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลพระพุทธ

ทั้งนี้ คนในชุมชนเห็นว่า ผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องมีคุณลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นกลางมีความยุติธรรม รักษาความลับ หลักความถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีอคติ ความน่าเชื่อถือ ใจเย็นรอบคอบ รู้ทัน รู้เรื่องนั้นเป็นอย่างดี เป็นผู้ฟังที่ดีและเป็นผู้เข้าใจที่ดี และความคิดสร้างสรรค์ ส่วนคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เห็นว่า ควรมีอายุ 30-35 ปี จะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ได้ ด้านความรู้เห็นว่าควรเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางกฎหมายเป็นเบื้องต้น หรืออาจสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งในชุมชนก็ได้ เป็นผู้ที่มีจิตอาสาและควรเป็นผู้ที่ผ่านการอบรม ส่วนลักษณะต้องห้ามนั้นจะคำนึงถึงนิสัยหรือบุคลิกของคนนั้น เช่น ไม่มีความเป็นกลาง ชอบใส่ร้าย ก้าวร้าว อารมณ์ร้อน มีประวัติด่างพร้อย ประพฤติตนเป็นที่เสื่อมเสียเป็นที่รังเกียจของสังคม ถูกดำเนินคดีหรือต้องโทษทางอาญา เคยถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถหรือเป็นบุคคลล้มละลาย หรือพวกที่ชอบเสพสุรา ติดยาเสพติด เป็นคนไม่มีจิตอาสาไม่เสียสละ

1.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมของไทย พบว่า กฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยนั้น ได้แก่ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” กำหนดคุณสมบัติไว้ในมาตรา 10 ส่วนในกฎหมายอื่น เช่น ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ.2554 เรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” กำหนดคุณสมบัติไว้ในมาตราข้อ 51 เป็นต้น ทั้งนี้สามารถแบ่งเป็น 2 กรณี ดังนี้ 1) การไกล่เกลี่ยโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2) การไกล่เกลี่ยโดยภาคประชาชน ผลจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเป็นกลไกทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการระงับข้อพิพาททางเลือก เพราะสามารถระงับข้อขัดแย้งข้อพิพาทโดยมีการทำบันทึกข้อตกลง

1.3 คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 พบว่าผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนควรมีคุณสมบัติเหมือนผู้ไกล่เกลี่ยและควรมีคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามตามที่พระราชบัญญัติฯกำหนดไว้ แต่ผู้ให้ข้อมูลคาดหวังว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นคนที่ซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้กฎหมายเบื้องต้นและองค์ความรู้อื่น ๆ

เข้าใจการใช้ชีวิต วิถีชีวิต จารีตประเพณีอย่างดี เป็นผู้ที่สมัครใจจะเข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยและผ่านการอบรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการรับรองและเป็นผู้มีประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ย ต้องไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริต เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

1.4 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 พบว่า ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้หรือทักษะในการไกล่เกลี่ยมีการสอนเรื่องจิตวิทยาการควบคุมอารมณ์ การสร้างบุคลิกภาพ ความสุภาพ ความมีเสน่ห์ และทักษะการไกล่เกลี่ย รวมทั้งความเป็นกลาง มีการขึ้นทะเบียน มีหน่วยงานกำกับดูแลว่าถ้าไกล่เกลี่ยไปแล้วคู่กรณีไม่ได้รับความเป็นธรรมควรจะมีหน่วยงานมารับเรื่อง หรือในการออกใบอนุญาตต้องมีการอบรมหรือการจะต่อใบอนุญาตควรจัดหลักสูตรเฉพาะ ควรมีการถอดบทเรียนของผู้ไกล่เกลี่ยและควรมีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผลจากการสนทนากลุ่มเสนอว่า ต้องมีการจัดอบรมระยะสั้นเตรียมความพร้อมให้กับผู้จะมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย รวมทั้งจัดอบรมให้คณะทำงานด้วย มีการกำหนดระเบียบหรือแนวปฏิบัติว่าต้องเป็นผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ เป็นที่ยอมรับและต้องมีเครือข่าย เช่น เครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยเห็นว่าควรมีการจัดอบรมระยะสั้นหรือประกาศนียบัตรแก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน การสร้างการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยให้กับประชาชนในชุมชน และควรสร้างผู้ไกล่เกลี่ยจากคนในพื้นที่ที่มีความรู้ความสามารถ ความน่าเชื่อถือ และมีประสบการณ์ในพื้นที่ และควรกำหนดหน่วยงานที่กำกับดูแลมาตรฐานของผู้ไกล่เกลี่ยให้มีคุณภาพมาตรฐานเท่าเทียมกัน

2. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมของไทย พบว่า มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางในการระงับข้อพิพาท ได้แก่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ดังนี้

2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

2.2 พระราชบัญญัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562, พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457, พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534, พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

2.3 กฎกระทรวง ได้แก่ กฎกระทรวง ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และกฎกระทรวง ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553

2.4 ประกาศกระทรวง ได้แก่ ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 และประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

2.5 ระเบียบ ได้แก่ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562, ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ว่าด้วย หลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค พ.ศ. 2559, ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ว่าด้วย ค่าป่วยการของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2555, ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีปกครอง พ.ศ. 2562

2.6 ข้อบังคับ ได้แก่ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วย การปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530, ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย พื้นความรู้ หลักเกณฑ์และวิธีการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2554, ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย หลักเกณฑ์วิธีการ และการรายงานผลการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัว พ.ศ. 2554

2.7 ข้อกำหนด ได้แก่ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง พ.ศ. 2563, ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554

2.8 คำแนะนำ ได้แก่ คำแนะนำของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2555

3. คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 พบว่า มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายกลางหรือกฎหมายเฉพาะที่ใช้บังคับกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และมีการกำหนด ความหมาย และคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ไกล่เกลี่ยและการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ดังนี้

3.1 ผู้ไกล่เกลี่ย หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามมาตรา 3

3.2 คุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ผู้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ตามมาตรา 10 เช่น ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง เป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ อันเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และไม่เป็นผู้มีลักษณะต้องห้าม เช่น เคยรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา เป็นคนไร้ความสามารถเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เป็นต้น

3.3 หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามประกาศกระทรวงได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยที่มีรายละเอียดมากขึ้นเกี่ยวกับคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามของผู้ยื่นคำขอ เช่น อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ มีประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นผู้มีความพร้อมที่จะอุทิศเวลาปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย เป็นผู้ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง และไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรม เป็นต้น

3.4 ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 โดยผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาค

ประชาชนต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ที่สอดคล้องกับประกาศกระทรวงได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยด้วย เช่น อายุ การผ่านการอบรม การมีประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความพร้อมที่จะอุทิศเวลาปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย เป็นต้น

4. คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ผลการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 396 คน พบว่า

4.1 ข้อมูลทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 เพศชาย จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 49.50 โดยที่ส่วนใหญ่มีอายุ 20-29 ปี จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 52.30 รองลงมาคือ อายุ 30-39 ปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.70 ตามด้วย อายุ 40-49 ปี จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.70 และอายุ 50-59 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.10 และอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.30 ตามลำดับ และอาชีพส่วนใหญ่มีอาชีพอื่นๆ จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 34.10 รองลงมาคือ ลูกจ้างพนักงานเอกชน จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 18.20 ตามด้วยนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 17.40 และข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานภาครัฐ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 15.70 และค้าขายธุรกิจส่วนตัว จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.60 ตามลำดับ ส่วนระดับการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 50.80 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 41.40 ตามด้วยระดับการศึกษาอื่นๆ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.80 ตามลำดับ

4.2 คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งประกอบด้วย 1) คุณสมบัติทั่วไปของผู้ไกล่เกลี่ย 2) คุณวุฒิและความรู้ความสามารถ 3) ประสบการณ์และบทบาทในชุมชน 4) ความประพฤติและจิตใจ 5) ลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สามารถวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (n=396)

ประเด็นคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
คุณสมบัติทั่วไปของผู้ไกล่เกลี่ย			
เป็นผู้มีสัญชาติไทย	4.51	0.72	มากที่สุด
เป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะ	4.52	0.75	มากที่สุด
เป็นผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์	3.96	1.15	มาก
เป็นผู้ภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	3.90	1.23	มาก
คุณวุฒิและความรู้ความสามารถ			
เป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	3.67	1.32	มาก
เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีคณะนิติศาสตร์ขึ้นไป และเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพทนายความ	3.39	1.48	ปานกลาง
เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญด้านกฎหมาย	3.55	1.41	มาก
เป็นผู้ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ รับรอง	3.57	1.44	มาก
เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจปัญหาและบริบทของชุมชน	3.74	1.31	มาก
เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะไกล่เกลี่ยเป็นอย่างดี	3.70	1.36	มาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
ประสบการณ์และบทบาทในชุมชน			
เป็นผู้มีประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาชนที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่น้อยกว่า 5 เรื่อง	3.55	1.37	มาก
เป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่น้อยกว่า 2 ปี	3.52	1.39	มาก
เป็นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริการส่วนตำบล เป็นต้น หรือผู้นำทางสังคม เช่น เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญ เจ้าอาวาส หรือผู้ที่คู่พิพาทยอมรับนับถือ	3.62	1.43	มาก
ความประพฤติและจิตใจ			
เป็นผู้มีความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความยุติธรรมได้รับการยอมรับของคนในชุมชนและคู่พิพาท	4.08	1.15	มาก
เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติ และมีคุณธรรมจริยธรรม	4.18	1.09	มาก
เป็นผู้ที่มีคุณความดี ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ และเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนและคู่พิพาท	3.98	1.18	มาก
เป็นผู้มีจิตอาสา เสียสละ และมีความพร้อมที่จะอุทิศเวลาปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย	4.10	1.13	มาก
เป็นผู้มีสติปัญญาดี มีปฏิภาณไหวพริบ มีทักษะในการพูดและการแสดงออกอย่างเหมาะสม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี	4.11	1.12	มาก
เป็นผู้มีลักษณะประนีประนอม สามารถชี้แนวทางของการปรองดองให้คู่พิพาทได้	4.09	1.17	มาก
ลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย			
ไม่เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ	4.09	1.15	มาก
ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ	4.10	1.13	มาก
ไม่เป็นบุคคลหูหนวกเป็นใบ้หรือตาบอดสองข้าง	4.17	1.15	มาก
ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือบุคคลล้มละลาย	4.06	1.19	มาก
ไม่เป็นผู้ที่เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย และยังไม่พ้น 5 ปีนับถึงวันยื่นคำขอรับหนังสือรับรองขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย	4.10	1.16	มาก
ไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง หรือโรคเรื้อรัง	4.02	1.24	มาก
ไม่เป็นผู้ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพหรือกระทำกิจการใดอันอาจกระทบกระเทือนถึงการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย	4.12	1.15	มาก
ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี	4.12	1.14	มาก
ไม่เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวพันกับคู่พิพาท เช่น เป็นคู่หมั้นหรือคู่สมรส เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดาน เป็นญาติ เป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างลูกจ้าง เป็นต้น	4.10	1.16	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย โดยด้านคุณสมบัติทั่วไปได้รับการคาดหวังสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการบรรลุนิติภาวะและการมีสัญชาติไทย รองลงมาคือด้านความประพฤติและจิตใจ ซึ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นกลาง และคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ ส่วนด้านคุณวุฒิและความรู้ความสามารถ รวมถึงด้านประสบการณ์และบทบาทในชุมชน อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับความเข้าใจบริบทชุมชน ความรู้เฉพาะด้าน และบทบาทความเป็นผู้นำหรือการยอมรับในชุมชน นอกจากนี้ในด้านลักษณะต้องห้ามของผู้ไกล่เกลี่ยถูกคาดหวังในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยมุ่งเน้นการไม่มีข้อบกพร่องด้านความสามารถ ความประพฤติ และความขัดกันแห่งผลประโยชน์ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมทั้งด้านคุณสมบัติ ความรู้ ความประพฤติ และความเป็นกลาง เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในระดับชุมชน

3.3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สามารถวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ประเด็นข้อคำถามลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
ควรมีบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน	4.15	1.04	มาก
ควรมีการบัญญัติกฎหมายลำดับรองหรือกฎหมายท้องถิ่นที่เปิดช่องให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีคุณสมบัติเฉพาะในแต่ละชุมชนท้องถิ่น	4.16	1.08	มาก
ควรกำหนดหน่วยงานที่กำกับดูแลมาตรฐานของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้มีคุณภาพมาตรฐานเท่าเทียมกัน	4.16	1.07	มาก
ควรมีการจัดอบรมระยะสั้นหรือประกาศนียบัตรแก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน	4.14	1.11	มาก
ควรสร้างผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจากคนในพื้นที่ที่มีความรู้ ความสามารถ ความน่าเชื่อถือและมีประสบการณ์ในพื้นที่	4.18	1.06	มาก
ควรสร้างการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้กับประชาชนในชุมชน	4.24	1.06	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับการสร้างการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนเป็นลำดับแรก รองลงมาคือการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจากบุคคลในพื้นที่ที่มีความรู้ ความน่าเชื่อถือ และประสบการณ์ นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดกฎหมายลำดับรองหรือกฎหมายท้องถิ่นที่ยืดหยุ่นตามบริบทชุมชน และกำหนดหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อรักษามาตรฐานผู้ไกล่เกลี่ยให้มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยสภาพปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่าก่อนที่จะมีศูนย์ไกล่เกลี่ยดังกล่าว ตำบลพระพุทธใช้การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการเจ้าโคตร คือ ใช้ปู่ย่าตายาย ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือผู้ที่คนในชุมชนเคารพนับถือมาทำหน้าที่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น แต่ศูนย์ยุติธรรมนี้ไม่มีกฎหมายรับรอง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2562 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ขึ้นมาใช้บังคับเพื่อเป็นกฎหมายกลางที่รองรับการทำหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งลักษณะของข้อพิพาทส่วนใหญ่จะเป็นข้อพิพาททางกฎหมาย เช่น ผิดสัญญากู้ยืม ผิดกฎจราจร ผลจากการวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนเหมาะสมกับการระงับข้อพิพาทในชุมชนที่ไม่ต้องวินิจฉัยชี้ขาดหรือตัดสินแพ้ชนะด้วยข้อกฎหมาย เช่น ข้อพิพาทระหว่างสามีภริยาหรือญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และผู้ไกล่เกลี่ยก็ไม่จำต้องเป็นผู้ที่ขึ้นทะเบียน และข้อตกลงที่ทำขึ้นก็เพียงทำไว้เพื่อเป็นหลักฐานที่เกิดจากความพึงพอใจทั้งสองฝ่ายด้วยความสมัครใจที่ไม่ต้องอ้างหลักกฎหมายทำให้คู่กรณียังคบค้าสมาคมหรือพูดคุยกันได้และอยู่ในสังคมได้ตามปกติ มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อให้เกิดการฟื้นสัมพันธภาพระหว่างคู่กรณีหรือการยอมรับเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างมีความเอื้ออาทรและมีเมตตาเรียกว่ากระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ สอดคล้องกับผลการวิจัยอุทัย ปริญญาสุทธินันท์ (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโสที่มีรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตั้งแต่ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยอาศัยระบบเครือญาติและผ่าน

คนกลาง แต่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนส่วนมากเป็นข้อพิพาททางกฎหมายจะต้องบันทึกประจำวันการทำสัญญาต่าง ๆ เช่น ผิดสัญญากู้ยืม ขับรถประมาท และผู้ไกล่เกลี่ยต้องขึ้นบัญชี ซึ่งข้อตกลงเกิดจากความสมัครใจทั้งสองฝ่ายและทำข้อตกลงเป็นหนังสือ ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นผู้ที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ต้องได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ย รู้ภูมิหลังของชุมชน จารีตประเพณีและวิถีชีวิตชุมชน จะอ้างหลักกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ทั้งนี้หากข้อพิพาทไม่อยู่ในอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ก็จะไม่สามารถวินิจฉัยได้เพราะขัดต่อมาตรา 8 มาตรา 20 และมาตรา 35 แต่หากคู่พิพาทสมัครใจที่ไกล่เกลี่ย ศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ควรมีบทบาทให้ข้อแนะนำและอำนวยความสะดวกหรือสามารถดำเนินการได้เพื่อให้เกิดการเจรจาเพื่อยุติข้อพิพาท ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสมานฉันท์และให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุดม งามเมืองสกุล และวิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ (2563) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จึงทำให้พบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของข้อพิพาทที่อยู่ในอำนาจของการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ต้องปรับปรุงในพระราชบัญญัตินี้

ประเด็นเกี่ยวกับคณะทำงานส่วนมากเป็นประชาชนที่มีจิตอาสา เดิมเคยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคณะทำงานแต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว คณะทำงานประจำศูนย์ควรเป็นกลุ่มเดียวกับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพราะเป็นผู้มีจิตอาสาเสียสละและเป็นผู้มีประสบการณ์ แต่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่และอำนาจไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับผลการวิจัยของกรกฎ ทองขะโชค และคณะ (2561) ดังนั้นการยกระดับเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีความพร้อมเพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้นแบบ เพราะศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นเครือข่ายที่มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีบุคลากรซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชนจะเอื้อให้การใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทภาคประชาชนโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลพระพุทธที่มีประธานศูนย์ที่มาจากประธานคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งจะส่งผลทำให้สามารถจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนที่ต้องการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยสมัครใจ

2. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมของไทย ผลการวิจัยมาตรการทางกฎหมายเห็นได้ชัดว่ามีกฎหมายหลายฉบับทั้งที่เป็นกฎหมายแม่บทที่เป็นพระราชบัญญัติ และกฎหมายลำดับรองหลายฉบับ การกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับอายุแม้ว่าจะมีความเหมาะสมแต่เป็นปัญหาในทางนิติวิธีและการตรากฎหมายลำดับรอง เพราะเป็นการออกประกาศกระทรวงยุติธรรมเรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 10 มิได้กำหนดอายุของผู้ที่มีสิทธิยื่นขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ประกอบกับมาตรา 9 วรรคสาม และมาตรา 68 มิได้ให้อำนาจในการกำหนดคุณสมบัติอื่นเพิ่มเติมมากกว่าที่พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กำหนดไว้ จึงอาจ

เป็นปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น จึงควรพิจารณาแก้ไขปรับปรุงให้เกิดความชัดเจนในประเด็นเรื่องอายุ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุดม งามเมืองสกุล และวิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ (2563) ที่ได้ศึกษาวิจัยแล้วพบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ต้องปรับปรุงในพระราชบัญญัตินี้

3. คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ผลจากการตอบแบบสอบถามชี้ชัดว่า เห็นด้วยกับคุณสมบัติทั่วไปของผู้ไกล่เกลี่ย คือ เป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะและเป็นผู้มีสัญชาติไทย ซึ่งไม่สอดคล้องกับระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรอง ข้อ 23 กำหนดว่า ผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีคุณสมบัติ (1) มีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย การไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ข้อ 51 (1) (ราชกิจจานุเบกษา. 2554ข) ส่วนผลที่ได้จากแบบสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์นั้นส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีอายุประมาณ 30-35 ปี สอดคล้องกับข้อ 23 ก.(1) ดังกล่าว ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยพื้นความรู้ หลักเกณฑ์และวิธีการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2554 ข้อ 4 (3) (ราชกิจจานุเบกษา, 2554ก)

ส่วนประเด็นคุณวุฒิและความรู้ความสามารถนั้นเห็นได้ชัดว่า ผู้ไกล่เกลี่ยนั้นไม่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ขึ้นไปและเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่เห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางกฎหมายเป็นเบื้องต้น แต่หากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ได้ย่อมส่งผลดีต่อการทำหน้าที่

ด้านความประพฤติและจิตใจนั้นเห็นได้ชัดว่า ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติ และมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้มีสติปัญญาดี มีปฏิภาณไหวพริบ มีทักษะในการพูดและการแสดงออกอย่างเหมาะสม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มีจิตอาสา เสียสละ และมีความพร้อมที่จะอุทิศเวลาปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่ส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยควรเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนที่ซื่อสัตย์หรือว่าซื่อตรง มีความรู้กฎหมายเบื้องต้นและองค์ความรู้อื่น ๆ เข้าใจการใช้ชีวิต วิถีชีวิต จารีตประเพณีอย่างดี เป็นผู้ที่สมัครใจเข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยและผ่านการอบรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการรับรองและเป็นผู้มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ย ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยควรยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นกลาง มีความยุติธรรม รักษาความลับ หลักความถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีอคติ ความน่าเชื่อถือ ใจเย็นรอบคอบ รู้ทัน รู้เรื่องนั้นเป็นอย่างดี เป็นผู้ฟังที่ดีและเป็นผู้เข้าใจที่ดี และมีความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับมาตรา 10 ก.(1)-(2) พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ข้อ 23 ก. (2)-(4) (ราชกิจจานุเบกษา, 2562ข) รวมทั้งสอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย พื้นความรู้ หลักเกณฑ์และวิธีการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2554 ข้อ 4 (4) (ราชกิจจานุเบกษา, 2554ก)

ลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเห็นได้ชัดว่า ผู้ไกล่เกลี่ยต้องไม่เป็นบุคคลหูหนวก เป็นใบ้ หรือตาบอดสองข้าง ไม่เป็นผู้ประกอบอาชีพหรือวิชาชีพหรือกระทำกิจการใดอันอาจกระทบกระเทือนถึงการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย และไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่ส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยต้องไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตเคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย สอดคล้องกับมาตรา 10 ข. (1)-(3) ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ข้อ 23 ข.(1)-(6) (ราชกิจจานุเบกษา. 2562ข) รวมทั้งสอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วย พื้นความรู้ หลักเกณฑ์และวิธีการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2554 ข้อ 4 (7) (ราชกิจจานุเบกษา, 2554ก)

4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ผลจากการวิจัยให้ทำให้เห็นแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ชัดเจนที่สุด คือ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้หรือทักษะในการไกล่เกลี่ย มีการสอนเรื่องจิตวิทยา การแก้ปัญหาการควบคุมอารมณ์ในระหว่างไกล่เกลี่ย การสร้างบุคลิกภาพมีความน่าเชื่อถือ ความสุภาพ มีเสน่ห์ ทักษะการไกล่เกลี่ย รวมทั้งความเป็นกลาง มีการจัดโครงการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง เพื่อขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยให้มีจำนวนเพียงพอเอื้อต่อการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ รวมทั้งการปรับปรุงวิธีการฝึกอบรมผ่านระบบออนไลน์ และการเทียบโอนประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่เคยทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุดม งามเมืองสกุล และวิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ (2563) ยังเห็นว่าควรจัดหลักสูตรเฉพาะขึ้นมาอีกเพราะแต่ละชุมชนหมู่บ้านจะมีบริบทที่แตกต่างกัน ควรมีการอบรมเป็นระยะ ๆ และมีการถอดบทเรียนของผู้ไกล่เกลี่ย จัดเวทีสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสามารถกำหนดแนวทางตามลำดับ ดังนี้ ควรมีการจัดอบรมระยะสั้นหรือประกาศนียบัตรแก่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ควรสร้างการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้กับประชาชนในชุมชน และควรสร้างผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจากคนในพื้นที่ที่มีความรู้ ความสามารถ ความน่าเชื่อถือ และมีประสบการณ์ในพื้นที่ รวมทั้งควรกำหนดหน่วยงานที่กำกับดูแลมาตรฐานของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้มีคุณภาพมาตรฐานเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จัดให้มีหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อรักษามาตรฐานและยกระดับคุณภาพผู้ไกล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพและเท่าเทียมกัน

1.2 ส่งเสริมการสร้างการรับรู้และการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับชุมชน

1.3 พัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจากบุคคลในพื้นที่ให้มีความรู้ ทักษะ ความน่าเชื่อถือ และประสบการณ์

1.4 กำหนดกฎหมายลำดับรองหรือกฎหมายท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน

1.5 ส่งเสริมให้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนควบคู่ไปกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิจัยความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

2.2 ศึกษาวิจัยบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

2.3 ศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

2.4 ศึกษาประสิทธิภาพของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

เอกสารอ้างอิง

กรกฎ ทองขะโชค, พงศา ชูแนม, ศักดิ์ชาย สกุลวรรณรักษ์ และสุรศักดิ์ มีชูรส. (2561). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, *11*(1), 131 - 153.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

_____. (2547). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการและแนวคิด* [เอกสารประกอบการสัมมนา]. การสัมมนาเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติ โรงแรมรามาการ์เด้นส์ กรุงเทพมหานคร.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2545). การปรับกระบวนทัศน์กระบวนการยุติธรรมไทย: จากการแก้แค้นทดแทนสู่การสมานฉันท์. ใน *รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พ.ศ. 2545*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การคืน “อำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ชลัท ประเทืองรัตนา. (2564). *ชุดความรู้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562*. สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม.

โชติช่วง ทัพวงศ์. (2558). *คู่มือนักเจรจาไกล่เกลี่ย*. ศูนย์สันติวิธีสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

ดิเรก บวรสกุลเจริญ. (2554). นักกฎหมายมีความยุติธรรมมีจริงหรือ. *วารสารกฎหมาย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, *4*(8), 46 - 56.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2544). *จริยธรรมของนักกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ชวนพิมพ์.

ธีระ สินเดชารักษ์, มาลินี สุรัตนกวีกุล และทิพย์ลดา วงศ์เลิศฟ้า. (2561). *โครงการวิจัยการถอดบทเรียนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. [รายงานผลการวิจัย, สำนักกิจการยุติธรรม]. กระทรวงยุติธรรม.

ราชกิจจานุเบกษา. (2554ก). *ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยพื้นความรู้ หลักเกณฑ์และวิธีการจดทะเบียนและลบชื่อออกจากทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว พ.ศ. 2554*. เล่ม 128 ตอนที่ 71 ก. 20 - 24. 26 กันยายน 2554.

_____. (2554ข). *ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554.* เล่ม 128 ตอนที่ 73 ก. 19 - 34. 7 ตุลาคม 2554.

_____. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.* เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. 1 – 90. 6 เมษายน 2560.

_____. (2562ก). *ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562.* เล่ม 136 ตอนพิเศษ 67 ง. 18 - 21. 3 เมษายน 2562.

_____. (2562ข). *ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562.* เล่ม 136 ตอนพิเศษ 297 ง. 3 – 17. 3 ธันวาคม 2562.

_____. (2562ค). *พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562.* เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก. 1 – 21. 22 พฤษภาคม 2562.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วันชัย รุจนวงศ์. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2548 จาก https://tijrold.org/wp-content/uploads/2021/03/Session-1-Wanchai.pdf

สมจิตตนา สุวรรณสิงห์. (2565). *หลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของผู้ตรวจสอบภายใน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565 จาก https://www2.spu.ac.th/award/34695/academic

อุดม งามเมืองสกุล และวิมลเรขา ศิริชัยราวรรณ. (2563). กฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 49*(2), 297 - 315.

อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2557). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโส. *วารสารวิจัย มสด สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10*(1), 207 - 221.

เอกชัย ศรีวิลาศ. (2564). *ชุดความรู้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562*. สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม.

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Testing.* 5th edition. Harper Collins Publishers.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

APPLICATION DEVELOPMENT TO PROMOTE 21st CENTURY SKILLS UNDER NEW NORMAL SITUATION FOR EARLY CHILHOOD

ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว[1,*], ฉัตรชนก เฮงสุโข[1], เอกศักดิ์ เฮงสุโข[1] และ มรุต กัลยาแก้ว[2]
Supangjit Kanlayakaew[1,*], Chatchanok Hengsuko[1], Ekasak Hengsuko[1] and Marut Kanlayakaew[2]

(**Received:** 1 May, 2026; **Revised:** 4 Jun., 2026; **Accepted:** 12 Jun., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย และ 2) ศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 การสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์เฉพาะด้าน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ด้านสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการศึกษาปฐมวัย และด้านหลักสูตรและการสอน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน และสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยประชากร ได้แก่ เด็กปฐมวัยที่มีอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนอนุบาลพรเจริญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 38 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัด แบบประเมินทักษะ และสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย เนื้อหามีทั้งหมด 5 เรื่อง ซึ่งผลการประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.64, S.D.=0.10) แสดงว่าสามารถนำไปใช้ได้ และ 2) ผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า ภายหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเด็กปฐมวัยมีความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยเท่ากับร้อยละ 73.03 (μ_2=14.61, σ_2=2.91) สูงกว่าก่อนการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเท่ากับร้อยละ 40.00 (μ_1=8.00, σ_1=2.70) 2) ภายหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเด็กปฐมวัยมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เท่ากับ μ_2=4.07, σ_2=0.42 สูงกว่าก่อนการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันท่ากับ μ_1=2.24, σ_1=0.38

คำสำคัญ: นวัตกรรม, แอปพลิเคชัน, เด็กปฐมวัย, ศตวรรษที่ 21, ชีวิตวิถีใหม่

[1] วิทยาลัยนวัตกรรมแห่งบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดบึงกาฬ ประเทศไทย
[1] Bueng Kan College of Innovation, Udon Thani Rajabhat University, Bueng Kan Province, Thailand
[2] โรงเรียนชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ (ธนาคารกรุงเทพ 29) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ประเทศไทย
[2] Chumchonbannonsomboon School (Bangkok Bank 29), The Primary Education Service Area Office, Bueng Kan Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: supangjit.ka@udru.ac.th

Abstract

This research aimed to 1) develop an innovative application to promote 21st-century skills under the new normal situation for early childhood children and 2) examine the effects of implementing the innovative application to promote 21st-century skills under the new normal situation for early childhood children. The research methodology was conducted in two phases. Phase 1 involved the development of the innovative application for promoting 21st-century skills under the new normal situation for early childhood children. The key informants consisted of five experts with specialized knowledge and experience in digital media and technology, early childhood education, and curriculum and instruction. They were selected through purposive sampling. The research instrument was an application efficiency evaluation form. The data were analyzed using the mean and standard deviation. Phase 2 examined the effectiveness the innovative application to promote 21st-century skills under the new normal situation for early childhood children. The population consisted of 38 early childhood children aged 5–6 years who were enrolled in Kindergarten Level 3 during the first semester of the 2024 academic year at Porncharoen Kindergarten School, Phoncharoen District, Bueng Kan Province, under the Bueng Kan Primary Educational Service Area Office. The research instruments consisted of a knowledge test and a 21st-century skills assessment. The collected data were analyzes using percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: 1) the developed innovative application to promote 21st-century skills under the new normal situation for early childhood children consisted of five learning units. The overall evaluation of the application was at the highest level ($\bar{X}$=4.64, S.D.=0.10), indicating that for the application was appropriate for practical implementation. And 2) the results of implementing the innovative application showed that early childhood children's knowledge of the new normal situation was 73.03% (μ_2=14.61, σ_2=2.91), which was higher than before implementing the application at 40.00% (μ_1=8.00, σ_1=2.70). Additionally, their 21st-century skills after implementing the application μ_2=4.07, σ_2=0.42 were higher than before implementing the application μ_1=2.23, σ_1=0.38.

Keywords: Innovation, Application, Early Childhood, 21st Century Skills, New Normal

บทนำ

การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) ได้รับการประกาศให้เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern: PHEIC) เนื่องจากเชื้อไวรัสสามารถแพร่กระจายไปยังประเทศและดินแดนต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะยังไม่ทราบแหล่งกำเนิดที่แน่ชัดของโรคดังกล่าว แต่พบว่าเชื้อไวรัสสามารถติดต่อผ่านการสัมผัสโดยตรงกับละอองฝอย (Droplet) จากระบบทางเดินหายใจของผู้ติดเชื้อ เช่น การไอหรือจาม รวมทั้งการสัมผัสพื้นผิวที่ปนเปื้อนเชื้อไวรัสแล้วนำมือไปสัมผัสบริเวณใบหน้า เช่น ตา จมูก และปาก (กระทรวงศึกษาธิการและองค์การยูนิเซฟ, 2563) สถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงวัยสำคัญของการพัฒนาพื้นฐานการเรียนรู้และพฤติกรรมสุขภาพของเด็ก องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2021) ระบุว่าการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้สถานศึกษาทั่วโลกต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่มาใช้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันเด็กปฐมวัยยังจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะด้านสุขอนามัย การป้องกันโรค และการดูแลตนเองในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม

จากการเผชิญกับวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทำให้เด็กต้องปรับตัวต่อระบบการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยอาจจะต้องเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะรายบุคคลเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ที่บ้านซึ่งเกิดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อันนำไปสู่มาตรการควบคุมการแพร่กระจายของเชื้อ เช่น การปิดเมือง การจำกัดการเดินทาง และการกำหนดแนวปฏิบัติให้ทำงานจากที่บ้าน รวมทั้งการปิดสถานศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อ ลดผลกระทบจากการระบาด และสนับสนุนมาตรการในการควบคุมโรค ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ที่บ้านมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาดังกล่าวเรียกว่า “Learn from Home” (ปริญญา ไทยลา และคณะ, 2565) ซึ่งมีหลายสถาบันการศึกษามีแผนที่จะใช้เทคโนโลยีในการสอนมากขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสังคมโรงเรียน อีกทั้งทางออกของโรงเรียนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก็คือ การเรียนรู้ด้วยแพลตฟอร์ม (Platform) ที่แพร่หลายและความรู้ที่ถูกลดระดับเป็นข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยน (Koopman, 2019)

การเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์โควิด-19 ยิ่งตอกย้ำความสำคัญของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญของผู้เรียน เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ (Battelle for Kids, 2019) สอดคล้องกับผลการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาที่มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและแอปพลิเคชันมาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดย Hirsh-Pasek et al (2015) ชี้ให้เห็นว่าแอปพลิเคชันการเรียนรู้ที่ออกแบบตามหลักการเรียนรู้ของเด็กสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการคิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน Papert (1991) ได้เสนอแนวคิดคอนสตรัคชันนิซึม (Constructionism) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถสนับสนุน

กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามแม้ว่างานวิจัยจำนวนมากจะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แต่ส่วนใหญ่ยังมุ่งพัฒนาทักษะทางสติปัญญา ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสาร ขณะที่การพัฒนาแอปพลิเคชันการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาด้านสุขอนามัย การป้องกันโรค และการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ควบคู่กับการส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับเด็กปฐมวัยยังมีจำกัด อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชันที่ใช้แนวคิดเกมหรือการเรียนรู้เชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยยังควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่สนุกสนานและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากช่องว่างจากงานวิจัยข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ต่อยอดผลการศึกษาในระยะก่อนหน้า โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยมาเป็นฐานในการพัฒนา ผลการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยมีความต้องการจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ($PNI_{modified}$ = 0.300) รองลงมา คือ ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified}$ = 0.295) ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย และตอบสนองต่อบริบทการเรียนรู้ในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ (ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว และคณะ, 2568) ผลการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนานวัตกรรม โดยนำความต้องการจำเป็นทั้งด้านสื่อและเทคโนโลยี และด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพมาเป็นกรอบในการออกแบบ เพื่อบูรณาการเนื้อหาด้านสุขอนามัยและการป้องกันโรคเข้ากับสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นทั้งสองด้านได้อย่างตรงจุด

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ที่มีชื่อว่านวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) โดยมุ่งพัฒนาให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรคที่พบบ่อย ได้แก่ โรคโควิด-19 โรคเชื้อไวรัส RSV โรคมือเท้าปาก โรคไข้หวัดใหญ่ และโรคท้องเสีย นอกจากนี้แอปพลิเคชันยังได้ออกแบบให้มีกิจกรรมทบทวนความรู้ในรูปแบบของเกมการศึกษา 3 รูปแบบ ได้แก่ เกมจับคู่ เกมสังเกตรายละเอียดของภาพ และเกมเรียงลำดับเหตุการณ์ ผ่านการทำงานระบบออฟไลน์ตามแนวคิดเอ็ดดูเทนเมนต์ (Edutainment) ที่ส่งเสริมให้เด็กสามารถเรียนรู้และฝึกปฏิบัติได้ด้วยตนเองโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ อันสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นทั้งด้านสื่อเทคโนโลยีและด้านสุขอนามัยอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

2. เพื่อศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

<u>ระยะที่ 1</u> การสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) โดยใช้กระบวนการพัฒนา ADDIE Model (Ussainova et al, 2025) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ระบบ (Analysis) ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับเด็กปฐมวัย การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านเกมการศึกษา เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาและรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

- ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ (Design) ผู้วิจัยออกแบบนวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) การออกแบบเนื้อหา (Content Desing) ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับโรคในปัจจุบันที่พบสำหรับเด็กปฐมวัย จำนวน 5 เรื่อง ประกอบด้วย โรคโควิด-19 โรคเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Synctial Virus) โรคมือเท้าปาก (Hand Foot and Mouth Disease: HFMD) โรคไข้หวัดใหญ่ และโรคท้องเสีย 2) การออกแบบบทดำเนินเรื่อง (Storyboard Desing) โดยออกแบบจัดลำดับเนื้อหาและบทดำเนินเรื่องของแอปพลิเคชัน โดยกำหนดลำดับการนำเสนอเนื้อหา ภาพ ฉาก และกิจกรรมการเรียนเรียนรู้แต่ละส่วนอย่างเป็นระบบ พร้อมออกแบบเกมเพื่อทบทวนการเรียนรู้ ได้แก่ เกมจับคู่ เกมสังเกตรายละเอียดของภาพ และเกมเรียงลำดับเหตุการณ์ 3) การออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ (User Interfaces Design) ที่คำนึงถึงความเหมาะสมด้านภาพ สี ตัวอักษร และการจัดวางองค์ประกอบหน้าจอ และการออกแบบลายละเอียดการทำงานของระบบ (System Specification) ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและซอฟแวร์ที่ใช้พัฒนา

- ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาระบบ (Implementation) ผู้วิจัยพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) โดยใช้โปรแกรม Xcode บนระบบปฏิบัติการ iOS เพื่อให้สามารถใช้งานผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ของ Apple เช่น iPhone และ iPad ได้อย่างเหมาะสม และใช้ Google Flow ในการสร้างสื่อกราฟฟิก ภาพประกอบ ตัวละคร และองค์ประกอบภายในแอปพลิเคชันให้มีความเหมาะสมกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย พร้อมทั้งประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านแอปพลิเคชัน จำนวน 5 ท่าน

- ขั้นตอนที่ 4 การนำไปใช้ (Implementation) ผู้วิจัยได้นำนวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) ที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว ไปทดลองใช้กับประชากรซึ่งเป็นเด็กปฐมวัย

- ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (Evaluation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลภายหลังการนำนวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) ไปใช้กับประชากร โดยเปรียบเทียบผลการ

เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน เพื่อวัดระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่และประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้บริบทสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์เฉพาะด้านสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลด้านเด็กปฐมวัย และด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 5 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อและเทคโนโลยี จำนวน 2 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรการสอน จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือวิจัย แบบประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันเป็นแบบมาตราส่วน (Rating Scale) โดยใช้ค่าน้ำหนักตามเกณฑ์มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert Rating Scale) (Likert, 1932)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำส่งแบบประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันให้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง ในวันที่ 4 ธันวาคม 2566 ถึง 29 ธันวาคม 2566

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายตามเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง แอปพลิเคชันที่พัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง แอปพลิเคชันที่พัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง แอปพลิเคชันที่พัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง แอปพลิเคชันที่พัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง แอปพลิเคชันที่พัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

1. ประชากร ได้แก่ เด็กปฐมวัยที่มีอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนอนุบาลพรเจริญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 38 คน เนื่องจากโรงเรียนอนุบาลพรเจริญมีเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 3 เพียง 1 ห้องเรียน ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด

2. เครื่องมือวิจัย แบ่งออกเป็น

2.1 นวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) 5 เรื่อง ประกอบด้วย 1) โรคโควิด-19 2) โรคเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) 3) โรคมือเท้าปาก (Hand Foot and Mouth Disease: HFMD) 4) โรคไข้หวัดใหญ่ และ 5) โรคท้องเสีย และสามารถทำแบบทดสอบทบทวนการเรียนรู้ในรูปแบบเกม ได้แก่ 1) เกมจับคู่ 2) เกมสังเกตลายละเอียดของภาพ และ 3) เกมเรียงลำดับเหตุการณ์

2.2 แบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก (Multiple Choice) จำนวน 20 ข้อ โดยแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกต้องเพียง 1 ตัวเลือก สร้างขึ้นตามแนวคิดการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced Test) ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 แล้วนำไป (Tryout) กับ

กลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงที่ไม่ใช่ประชากร จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมระหว่าง 0.50 - 0.75 ค่าอำนาจจำแนกโดยวิธีของ Brennan (r) อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมระหว่าง 0.50 - 0.70 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (r_{tt}) โดยใช้วิธี Lovett เท่ากับ 0.93 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

2.3 แบบประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ เป็นแบบประเมินพฤติกรรมจากการสังเกต (Observabel) จำนวน 20 ข้อ โดยอาศัยเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค (Scoring Rubrics) จำแนกคุณภาพได้ 5 ระดับ 5 4 3 2 1 ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 แล้วนำไป (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงที่ไม่ใช่ประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของแบบประเมินทักษะ โดยหาความเชื่อมั่นของแบบประเมินซึ่งมีผู้ประเมิน จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้วิจัยและครู พบว่า แบบประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 มีค่าความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินทั้งฉบับ (RAI) เท่ากับ 0.89 (ไพศาล วรคำ, 2561)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ระยะก่อนการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลก่อนทดลอง (Pretest) เป็นระยะเวลา 7 วัน ก่อนการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน โดยผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยไปทดสอบกับประชากร จำนวน 20 ข้อ และประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ทั้ง 4 ทักษะ ผ่านการสังเกตพฤติกรรมของเด็กก่อนการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน จำนวน 20 ข้อ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ในวันที่ 4 มิถุนายน 2567–12 มิถุนายน 2567

3.2 ระหว่างการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้นวัตกรรมแอปพลิชัน เก็บข้อมูลระหว่างการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) ระหว่างวันที่ 17 มิถุนายน 2567–15 กรกฎาคม 2567 จัดสอนในทุกวันจันทร์ เวลา 09.00-09.40น. สัปดาห์ละ 1 เรื่อง รวม 5 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยแบ่งเด็กออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 1 ฐานกิจกรรม ซึ่งฐานที่ 1 เป็นการเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชันโดยใช้โทรศัพท์มือถือและแท็บเล็ต จำนวน 6 เครื่อง และอีก 5 ฐานเป็นกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบอื่น เด็กจะทำการหมุนเวียนสับเปลี่ยนฐานจนครบทุกคน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ติดตั้งแอปพลิเคชันให้แก่ผู้ปกครองเพื่อให้เด็กได้ทบทวนเนื้อหาซ้ำที่บ้านอีกครั้ง

3.3 ระยะหลังทำการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลหลังการทดลอง (Post-test) เมื่อสิ้นสุดการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันคิดส์ เฮลท์ สมาร์ต (Kids Health Smart) โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยและประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ชุดเดิม ด้วยวิธีการทดสอบ สถานที่ และระยะเวลาเดียวกันกับก่อนระยะการทดลองทุกประการ ระหว่างวันที่ 22 กรกฎาคม 2567 – 1 สิงหาคม 2567 จากนั้นนำคะแนนจากแบบทดสอบทั้งก่อนและหลังการทดลองไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและการแปลผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วทำการเปรียบเทียบข้อมูล

4.2 ประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายตามเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ดังนี้

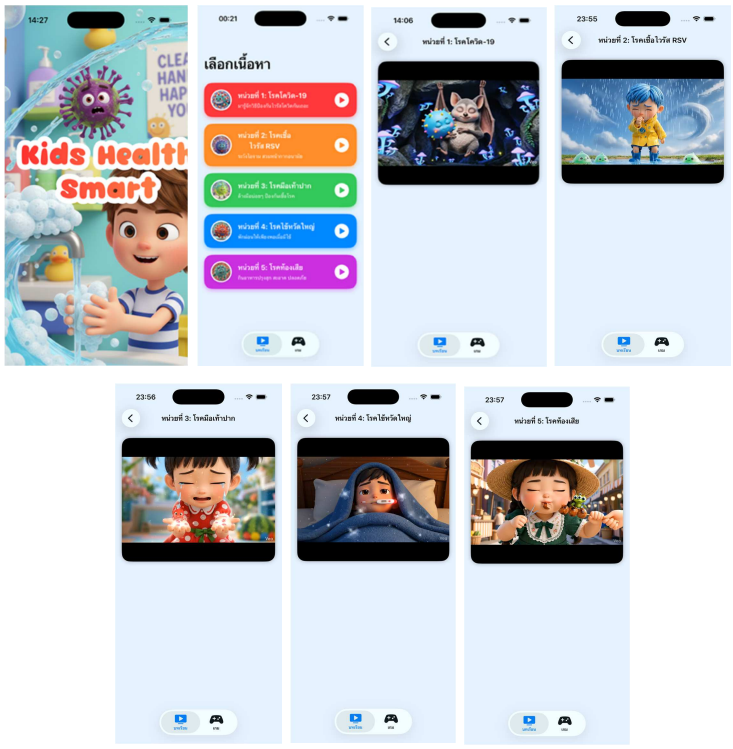
4.51 - 5.00 หมายถึง เด็กปฐมวัยมีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 หมายถึง มีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50 หมายถึง มีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 หมายถึง มีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50 หมายถึง มีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

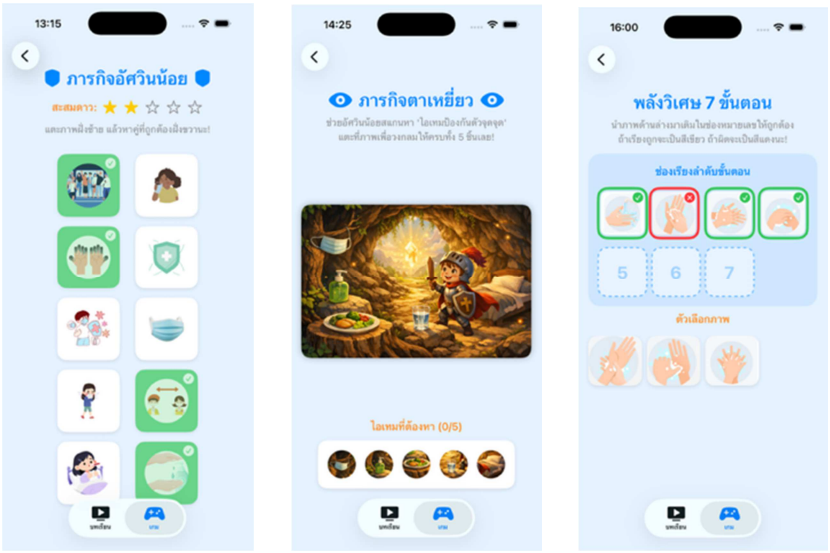
จากการพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า

1.1 ผลการสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า ชุดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบันที่เด็กปฐมวัยควรรู้ในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ ประกอบด้วย 1) โรคโควิด-19 2) โรคเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) 3) โรคมือเท้าปาก (Hand Foot and Mouth Disease: HFMD) 4) โรคไข้หวัดใหญ่ และ 5) โรคท้องเสีย ปรากฏดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2

ภาพที่ 1 นวัตกรรมแอปพลิเคชันสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

ภาพที่ 2 เกมทบทวนความรู้ในนวัตกรรมแอปพลิเคชันสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

1.2 ผลการประเมินประสิทธิภาพนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า การประเมินครั้งนี้เป็นการทดสอบผลการทำงานของนวัตกรรมแอปพลิเคชันในแต่ละหน้าที่และประเมินประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชัน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบและจัดรูปแบบ ด้านประโยชน์ของแอปพลิเคชันต่อการนำไปใช้งาน และด้านความคุ้มค่า ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิภาพ
1. ด้านเนื้อหา	4.76	0.17	มากที่สุด
2. ด้านการออกแบบและจัดรูปแบบ	4.64	0.09	มากที่สุด
3. ด้านประโยชน์ของแอปพลิเคชันต่อการนำไปใช้	4.56	0.26	มากที่สุด
4. ด้านความคุ้มค่า	4.60	0.24	มากที่สุด
ภาพรวม	**4.64**	**0.10**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.10) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านเนื้อหา ($\bar{X}$= 4.76, S.D=0.17) รองลงมา คือ ด้านการออกแบบและจัดรูปแบบ ($\bar{X}$= 4.64, S.D=0.09) ด้านความคุ้มค่า ($\bar{X}$= 4.60, S.D=0.24) และด้านประโยชน์ของแอปพลิเคชันต่อการนำไปใช้ ($\bar{X}$= 4.56, S.D=0.26) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า

2.1 ผลการวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

รายการ	N	K	μ	σ	P
ก่อนการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน	38	20	8.00	2.70	40.00
หลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน	38	20	14.61	2.91	73.03

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนจากแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยหลังการพัฒนาสูงกว่าคะแนนก่อนการพัฒนา โดยมีค่าร้อยความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ก่อนการพัฒนา 40.00 (μ_1 =8.00, σ_1= 2.70) และหลังการพัฒนามีค่าร้อยละความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่เท่ากับ 73.03 (μ_2 =14.61, σ_2= 2.91) แสดงให้เห็นว่าหลังการพัฒนามีค่าร้อยละสูงกว่าก่อนการพัฒนา สะท้อนให้เห็นว่าเด็กปฐมวัยมีความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน

2.2 ผลการประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ โดยใช้แบบประเมินประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ ปรากฏดังตาราง 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ก่อนและหลังการพัฒนาโดยจำแนกตามทักษะในภาพรวม

รายการ	N	K	ก่อนการพัฒนา			หลังการพัฒนา		
			μ_1	σ_1	แปลผล	μ_2	σ_2	แปลผล
1. ทักษะการคิดและการแก้ปัญหา	38	25	2.14	0.48	น้อย	3.84	0.43	มาก
2. ทักษะการใช้เทคโนโลยี	38	25	2.34	0.44	น้อย	4.12	0.45	มาก
3. ทักษะการสื่อสาร	38	25	2.04	0.37	น้อย	3.92	0.60	มาก
4. ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง	38	25	2.44	0.43	น้อย	4.42	0.35	มาก
ภาพรวม	**-**	**100**	**2.24**	**0.38**	**น้อย**	**4.07**	**0.42**	**มาก**

จากตาราง 3 พบว่า การประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (μ_1=2.24, σ_1=0.38) และหลังการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่

ในระดับมาก (μ_2=4.07, σ_2=0.42) เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการพัฒนาโดยใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการสร้างนวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า เนื้อหาภายในแอปพลิเคชันประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรคที่พบบ่อยในเด็ก ได้แก่ โรคโควิด-19 โรคเชื้อไวรัส RSV โรคมือเท้าปาก โรคไข้หวัดใหญ่ และโรคท้องเสีย พร้อมทั้งเกมเพื่อทบทวนการเรียนรู้ 3 รูปแบบ ได้แก่ เกมจับคู่ เกมสังเกตรายละเอียดของภาพ และเกมเรียงลำดับเหตุการณ์ เพื่อช่วยทบทวนและเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็ก โดยกิจกรรมทั้งหมดได้รับการออกแบบเพื่อมุ่งส่งเสริมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการคิดและการแก้ปัญหา ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการสื่อสาร และทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้นวัตกรรมแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นได้ผ่านการประเมินประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชันจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.10) อาจเนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันได้ยึดหลักการออกแบบสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และความง่ายต่อการใช้งาน เนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่และโรคที่พบบ่อยในเด็ก พร้อมใช้สื่อมัลติมีเดียและเกมการศึกษาเพื่อเพิ่มความน่าสนใจและการมีส่วนร่วม อีกทั้งผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปทดลองใช้จึงทำให้นวัตกรรมแอปพลิเคชันมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พรทิพย์ วิไลวรรณ และกิตติศักดิ์ สิงห์สูงเนิน (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาเกมพลิกป้ายจับคู่สำหรับเด็กปฐมวัยด้วยแอปอินเวนเตอร์ พบว่า เกมการศึกษาในรูปแบบแอปพลิเคชันที่ออกแบบให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กและมีลักษณะการเรียนรู้เชิงโต้ตอบ สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และความสนใจของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังได้รับการประเมินคุณภาพของสื่อจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Neumann (2018) ที่ศึกษาการใช้แท็บเล็ตและแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย พบว่า แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ที่ออกแบบให้เด็กมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมเชิงโต้ตอบ (Interactive Learning) และมีภาพ เสียง และกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย สามารถช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็กและเพิ่มประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ Hirsh-Pasek et al (2015) ซึ่งเสนอหลักการออกแบบแอปพลิเคชันเพื่อการศึกษาว่า แอปพลิเคชันที่ดีควรมีการออกแบบเนื้อหาที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนมีลักษณะกิจกรรมเชิงโต้ตอบ และส่งเสริมการคิดของผู้เรียนซึ่งจะช่วยให้สื่อดิจิทัลสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษาผลการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า

2.1 การวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้เรื่องสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า ก่อนการพัฒนามีค่าร้อยละของความรู้เท่ากับ 40.00 (μ_1=8.00, σ_1=2.70) และหลังการพัฒนามีค่าร้อยละของความรู้เท่ากับ 73.03 (μ_2=14.61, σ_2=2.91) ซึ่งมีค่าร้อยละเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าเด็กปฐมวัยมีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่เพิ่มขึ้นหลังจากการใช้แอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากแอปพลิเคชันมีการออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก โดยนำเสนอผ่านภาพ สี เสียง และเกมทบทวนการเรียนรู้ ได้แก่ เกมจับคู่ เกมสังเกตรายละเอียดของภาพ และเกมเรียงลำดับเหตุการณ์ ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการคิดแก้ปัญหา ทำให้เด็กสามารถเข้าใจและจดจำเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรคได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Papadakis (2020) ที่ศึกษาการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า แอปพลิเคชันที่ออกแบบให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กและมีลักษณะกิจกรรมเชิงโต้ตอบ สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเด็กสามารถเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมดิจิทัลที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Qaiser (2019) ที่พบว่า กลุ่มเด็กที่ใช้แท็บเล็ตมีคะแนนการทดสอบคณิตศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อดิจิทัลมีเดียประเภทแอปพลิเคชันคณิตศาสตร์ช่วยเสริมสร้างพื้นฐานด้านตัวเลขและการคำนวณได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การสังเกตพฤติกรรมระหว่างการใช้งานพบว่าเด็กมีความและสามารถใช้งานดิจิทัลมีเดียผ่านแท็บเล็ตได้อย่างคล่องแคล่ว ครูจึงมองเห็นว่าดิจิทัลมีเดียเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดความสนใจ และส่งเสริมทักษะเฉพาะบุคคลของเด็กปฐมวัยได้ดี ในขณะเดียวกันสอดคล้องกับศาสดา สรรค์สิกขากุล และคณะ (2566) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแอปพลิเคชันเกมมือถือสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมทักษะทางด้านการฟัง และออกเสียงคำภาษาอังกฤษ พบว่า แอปพลิเคชันเกมมือถือสามารถสร้างทั้งความเพลิดเพลินและส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมกัน โดยเด็กสามารถเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในรูปแบบเกมที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแอปพลิเคชันเกมเพื่อการเรียนรู้สามารถช่วยพัฒนาความรู้และทักษะของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 การประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ โดยใช้แบบประเมินประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ โดยใช้แบบประเมินประเมินทักษะเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ พบว่า ก่อนการพัฒนาภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (μ_1=2.24, σ_1=0.38) และหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมาก (μ_2=4.07, σ_2=0.42) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากการใช้นวัตกรรมแอปพลิเคชัน แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น การมีส่วนร่วม และการลงมือปฏิบัติจริง สื่อดิจิทัล

และเกมการศึกษาช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็ก นอกจากนี้ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะการคิด การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dong et al (2020) ที่ศึกษาการเรียนรู้ของเด็กในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กในช่วงที่ไม่สามารถจัดการเรียนรู้แบบปกติได้ โดยเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Marsh et al (2015) ที่พบว่า แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเชิงโต้ตอบสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะของเด็กปฐมวัย เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชันด้านเนื้อหามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงว่าเนื้อหามีความถูกต้องเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และนำเสนอผ่านภาพ เสียง และกิจกรรมเกมการศึกษาจึงช่วยให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้เรื่องการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรนำนวัตกรรมแอปพลิเคชันไปใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยครูสามารถบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและที่บ้าน เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านสุขภาพของเด็กอย่างต่อเนื่อง และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับวัยต่อไป

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองมีค่าเฉลี่ยหลังการพัฒนามากที่สุดแสดงให้เห็นว่าการใช้นวัตกรรมแอพพลิเคชั่นสามารถส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากนวัตกรรมแอปพลิเคชันมีลักษณะเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจทดลอง และโต้ตอบกับเนื้อหาในรูปแบบเกมหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ส่งผลให้เด็กเกิดความสนใจและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นครูปฐมวัยควรนำนวัตกรรมแอปพลิเคชันลักษณะนี้ไปใช้เป็นสื่อเสริมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

1.3 การนำนวัตกรรมแอปพลิเคชันไปใช้ควรให้ครูสาธิตวิธีการเล่นในระยะแรก พร้อมทั้งคอยชี้แนะ ให้กำลังใจ และช่วยเหลือเด็กที่ต้องการคำแนะนำอย่างใกล้ชิด เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การบันทึกเสียงบรรยายในนวัตกรรมแอปพลิเคชันควรใช้ห้องบันทึกเสียงที่ได้มาตรฐาน และเลือกผู้บรรยายที่มีน้ำเสียงชัดเจน น่าฟัง มีจังหวะการเน้นเสียงที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจของเด็กปฐมวัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยพัฒนาแอปพลิเคชันการเรียนรู้เชิงโต้ตอบเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในยุคดิจิทัล

2.2 ควรมีการวิจัยพัฒนาแอปพลิเคชันการเรียนรู้ผ่านเกมเฟมิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ของเด็กปฐมวัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากการอุดหนุนการวิจัยกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภททุน Fundamental Fund: FF ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ประจำปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการและองค์การยูนิเซฟ. (2563). *แนวทางปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาเพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (COVID-19).* องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 9. สุวีริยาสาส์น.

ปริญญา ไทยลา, อังคณา อ่อนธานี และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ. (2565). เด็กปฐมวัยกับการส่งเสริมการเรียนรู้แบบใหม่ในวิถี New Normal. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. 13*(1), 187 - 201.

ไพศาล วรคำ. (2561). *การวิจัยทางการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 9. ตักสิลาการพิมพ์.

พรทิพย์ วิไลวรรณ และกิตติศักดิ์ สิงห์สูงเนิน. (2564). การพัฒนาเกมพลิกป้ายจับคู่สำหรับเด็กปฐมวัยด้วยแอปอินเวนเตอร์. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2*(1), 27 - 37.

ศาสดา สรรค์สิกขากุล, ชนิดา แสนคำ, ชาญวิทย์ ตั้งสิริวรกุล และสุพจน์ จันทร์วิพัฒน์. (2566). การพัฒนาแอปพลิเคชันเกมมือถือสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมทักษะทางด้านการฟัง และออกเสียงคำศัพท์ภาษาอังกฤษ. *วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา*, *36*(128), 17 – 28.

ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว, เอกศักดิ์ เฮงสุโข, ฉัตรชนก เฮงสุโข และมรุต กัลยาแก้ว. (2568). สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม. 9*(9), 197 - 207.

Battelle for Kids. (2019). *Partnership for 21st Century Learning (P21): 21st Century Learning for Early Childhood Framework*. Retrieved January 10, 2022 from https://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21EarlyChildhoodFramework.pdf

Dong, C., Cao, S. & Li, H. (2020). Young Children's Online Learning during COVID-19 Pandemic: Chinese Parents' Beliefs and Attitudes. *Children and Youth Services Review*, 118, 105440. doi: http://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105440

Qaiser, Z. (2019). Early Childhood Education and Care and the Use of Digital Media in Informal Environments. *Berkeley Review of Education, 9*(2). doi: https://doi.org/10.5070/B89242103

Hirsh-Pasek, K., Zosh, J. M., Golinkoff, R. M., Gray, J. H., Robb, M. B. & Kaufman, J. (2015). Putting Education in Educational Apps: Lessons from the Science of Learning. *Psychological Science in the Public Interest*, *16*(1), 3 - 34. doi: http://doi.org/10.1177/1529100615569721

Koopman, C. (2019). *How We Become Our Data: A Genealogy of the Informational Person.* University of Chicago Press.

Likert, R. (1932). A Technique for The Measurement of Attitudes. Archives of Psychology, *22*(140), 1 – 55.

Marsh, J., Plowman, L., Yamada-Rice, D. & Bishob, J. (2015). Exploring Play and Creativity in Pre-schoolers Use of Apps. *Report for Early Years Practitioners*. Technology and Play Project. Retrieved January 10, 2022 from https:// www.researchgate.net/publication/282701607_Exploring_Play_and_Creativity_in_Pre-Schoolers'_Use_of_Apps_Report _for_Early_Years_Practitioners

Neumann, M. M. (2018). Using Tablets and Apps to Enhance Emergent Literacy Skills in Young Children. *Early Childhood Research Quarterly*, *42*, 239 – 246. doi: https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.10.006

Papadakis, S. (2020). Apps to Promote Computational Thinking Concepts and Coding Skills in Children of Preschool and Pre-primary School Age. *Mobile Learning Applications in Early Childhood Education*, 101 – 121. doi: https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1486-3.ch006

Papert, S. (1991). Situating Constructionism in I. Harel & S. Papert (eds.). *Constructionism (1–11)*. Ablex Publishing.

UNESCO. (2021). *Education in a Post-COVID World: Nine Ideas for Public Action.* Retrieved January 10, 2022 from https://unes doc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373717

Ussainova, G., Seitmuratov, A., Issayeva, G., Shamsudinova, G. & Zhanseitova, L. (2025). Redesigning Instructional Design with an AI-incorporated ADDIE Model for 21st Century Education. *Journal of Curriculum Studies Research*, *7*(2), 498 – 521. doi: https://doi. org/10.46303/jcsr.2025.31

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

THE DEVELOPMENT OF SCENARIO-BASED LEARNING ACTIVITIES TO ENHANCE ACTIVE CITIZENSHIP COMPETENCIES IN SOCIAL STUDIES FOR SECOND-YEAR JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS

วีรภัทร เคนบุบผา[1,*], เศวตาภรณ์ ตั้งวันเจริญ[2] และ ภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์[3]
Weerapat Kenbubpa[1,*], Sawettaporn Tangwancharoen[2] and Bhumbhong Jomhongbhibhat[3]

(**Received:** 9 May, 2026; **Revised:** 21 Jun., 2026; **Accepted:** 23 Jun., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และ 2) เปรียบเทียบสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 24 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม ใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน และ 2) แบบวัดสมรรถนะ 4 ด้าน จำนวน 5 ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาประสิทธิภาพ (E_1/E_2) การทดสอบทีแบบกลุ่มไม่เป็นอิสระต่อกัน การหาขนาดอิทธิพล และการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบย้อนหลัง ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.95/83.65 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และ 2) นักเรียนมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p<.01$) โดยมีขนาดอิทธิพลอยู่ในระดับสูง และผลการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบย้อนหลังมีค่าเท่ากับ 1.00

คำสำคัญ: แนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน, สมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้, สังคมศึกษา

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
[1] Graduate Student, Program in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani Province, Thailand
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
[2] Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani Province, Thailand
[3] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
[3] Associate Professor Dr., Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: weerapat.kenbubpa@gmail.com

Abstract

This study aimed to 1) develop scenario-based learning activities to enhance active citizenship competencies in Social Studies for second-year junior high school students, with an efficiency criterion of 80/80, and 2) compare students' active citizenship competencies before and after participating in the instruction. The sample consisted of 24 students selected through cluster random sampling, with intact classroom serving as the sampling unit. The research instruments included 1) eight scenario-based lesson plans and 2) five assessments measuring four dimensions of active citizenship competencies. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, efficiency index (E_1/E_2), a dependent samples t-test, effect size, and post hoc statistic power analysis. The results indicated that 1) the scenario-based learning activities achieved an efficiency of 87.95/83.65 exceeding the established criterion, and 2) students' active citizenship competencies across all four dimensions were significantly higher after the intervention than before the intervention ($p<.01$), with a large effect size and a post hoc statistical power of 1.00.

Keywords: Scenario-Based Learning, Active Citizenship Competency, Social Studies

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก (สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, 2560) ทั้งองค์การสหประชาชาติที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาเพื่อความยั่งยืน พ.ศ. 2573 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ระบุสอดคล้องกันว่า ผู้เรียนต้องมีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2568; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

ผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของนักเรียนทุกช่วงชั้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ของประเทศไทย พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ปกติทุกช่วงชั้น เช่น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองต่ำที่สุดเกือบทุกด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) จึงจำเป็นต้องยกระดับคุณภาพการศึกษาบนฐานสมรรถนะ โดยเฉพาะสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีสำนึกสากล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2568) ซึ่งจากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizenship) หมายถึง การมีจิตสำนึกสาธารณะและเข้าร่วมแก้ปัญหาหรือขับเคลื่อนสังคมอย่างกระตือรือร้นบนหลักวิถีประชาธิปไตย โดยมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ เคารพและยอมรับความต่าง มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ และเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

นักการศึกษาหลายท่านระบุว่า การพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองต้องบูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผ่านกลยุทธ์การสะท้อนคิดและสถานการณ์จำลองที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน (Westheimer & Kahne, 2004; Kahne & Sporte, 2008; Zabun, 2025) โดยการออกแบบชั้นเรียนที่

เอื้อต่อการวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองได้สูงกว่าการสอนแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ (Jerome et al, 2024; Fuentes-Moreno et al, 2020) ดังนั้น การเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ จึงต้องพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและเชื่อมโยงเนื้อหากับวิถีชีวิตจริง ผ่านการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน มีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อบ่มเพาะให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการข้างต้น

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย พบว่า งานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ยังคงมีข้อจำกัด 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ซึ่งมีอุปสรรคในการควบคุมชั้นเรียนและเก็บข้อมูล (ศุภชัย สมนวล, 2565; อัสหมะ หะยียูโซะ, 2565) 2) การรายงานผลส่วนใหญ่เน้นเฉพาะระดับนัยสำคัญทางสถิติหรือสถิติพื้นฐาน โดยขาดการรายงานขนาดอิทธิพลและการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบย้อนหลัง เพื่อยืนยันความเพียงพอและความน่าเชื่อถือของขนาดกลุ่มตัวอย่าง (วิศิษฏ์พร บุตรกูล และอังคณา ตุงคะสมิต, 2568; สุดารัตน์ เสมอใจ และจักราวุธ บุษดี, 2568) และ 3) ยังไม่พบว่ามีงานวิจัยที่นำแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เช่น งานวิจัยของ เจนศึก โพธิศาสตร์ และคณะ (2568) ชณัฐฏา มีเพียร (2563) และ Bektaş (2020) ที่นำแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานบูรณาการกับแนวคิดอื่น อาทิ การใช้บริบทเป็นฐาน งานวิจัยนี้จึงออกแบบกิจกรรม 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน และประเมินสมรรถนะที่ครอบคลุมครบทั้งมิติความรู้ ทักษะ เจตคติ และสมรรถนะ จากทั้งครูและผู้เรียน เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว

สำหรับแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานนั้น ได้มีผู้เชี่ยวชาญอย่าง Errington (2010) กล่าวว่า เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ฉากทัศน์เป็นเครื่องมือหลักในการบรรลุจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้เชิงรุก การมีส่วนร่วม และพัฒนาทักษะทางสังคม (Della Volpe, 2024) สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การศึกษาปัญหาสังคม ติดตามเหตุการณ์ปัจจุบัน และอภิปรายในบรรยากาศที่เปิดกว้าง (Kahne & Sporte, 2008) โดย Coello Briones et al (2025) ได้ระบุว่า การรวมสถานการณ์จำลองด้านประชาธิปไตยเข้ากับการเรียนรู้จากปัญหาจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกไตร่ตรอง เจรจาต่อรอง และตัดสินใจร่วมกัน สอดคล้องกับบริบทวิชาสังคมศึกษา ที่เน้นการพัฒนาปัญญาและทักษะทางสังคม เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีต่อไป

โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย อุบลราชธานี ซึ่งเป็นโรงเรียนวัตถุประสงค์พิเศษมุ่งเน้นความเป็นเลิศด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนที่มีศักยภาพสูง (สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา, ม.ป.ป.) ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน พบว่า นักเรียนบางส่วนที่อยู่ในกลุ่มเจเนอเรชั่นอัลฟ่ามีคุณลักษณะที่ยังไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของโรงเรียน เช่น ขาดความอดทน ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะ ถือเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนกลุ่มนี้ (กมลชนก นาคสุทธิ์ และคณะ, 2567)

จากสภาพการณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน รายวิชาสังคมศึกษา ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานหลัก คือ นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน มีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

สมมติฐานย่อย คือ นักเรียนมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้ง 5 มิติ ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านเจตคติและคุณลักษณะ 4) ด้านสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ และ 5) ด้านสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (นักเรียนประเมินตนเอง)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ตัวแปรในการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 ตัวแปรอิสระ คือ กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน

1.2 ตัวแปรตาม คือ สมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ ซึ่งวัด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านเจตคติและคุณลักษณะ และ 4) ด้านสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้

2. เนื้อหาสาระและระยะเวลาในการวิจัย ใช้เนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 16 คาบ คาบละ 1 ชั่วโมง รวม 8 สัปดาห์ ซึ่งไม่รวมการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) แบบแผนกลุ่มเดียวทดสอบก่อนหลัง (One Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ของกลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 จังหวัด จำนวน 14 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 336 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย อุบลราชธานี จำนวน 24 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม ใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

สำหรับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรม G*Power 3.1 คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างล่วงหน้า สำหรับการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มไม่อิสระ โดยกำหนดขนาดอิทธิพล (d_z) เท่ากับ 0.8 ซึ่งมีระดับขนาดใหญ่ (Cohen, 1988) ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (α) เท่ากับ .01 และอำนาจการทดสอบ (Power=1-β) เท่ากับ .80 ผลการคำนวณพบว่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ คือ 19 คน ดังนั้น การใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 24 คน จึงมีจำนวนเพียงพอต่อการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ จำนวน 8 แผน รวม 16 ชั่วโมง นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง ซึ่งมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.89, S.D.=0.10) และมีดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.93-1.00 จำนวน 23 ข้อ ตามองค์ประกอบกิจกรรม สามารถนำไปใช้ได้

2.2 แบบประเมินสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทั้ง 4 ด้าน 5 ฉบับ ประเมินก่อนเรียนและหลังเรียน รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงแบบประเมินสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทั้ง 4 ด้าน 5 ฉบับ

เครื่องมือ	จำนวน	คะแนนเต็ม	IOC	ความเชื่อมั่น
1. แบบทดสอบวัดความรู้ (ปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก)	40 ข้อ	40 คะแนน	0.80-1.00	Lovett = 0.94
2. แบบวัดทักษะ (ตรวจสอบรายการ 5 ระดับ)	7 ข้อ	7 คะแนน	1.00 ทุกข้อ	KR-20 = 0.76
3. แบบสังเกตคุณลักษณะ (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ)	6 ข้อ	5 คะแนน	1.00 ทุกข้อ	α = 0.94
4. แบบประเมินสมรรถนะฯ (รูบริคแบบองค์รวม 4 ระดับ)	4 ด้าน	8 คะแนน	0.80-1.00	α = 0.91
5. แบบประเมินสมรรถนะฯ (นักเรียนประเมินตนเอง) (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ)	16 ข้อ	5 คะแนน	0.80-1.00	α = 0.97

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมการทดลอง ปฐมนิเทศกลุ่มตัวอย่างเพื่อชี้แจงกระบวนการและบทบาทหน้าที่ จากนั้นทำการประเมินก่อนเรียน ด้วยแบบทดสอบวัดความรู้ และเครื่องมือประเมินสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านอื่น ๆ โดยใช้เวลานอกเวลาเรียน รวม 2 ชั่วโมง

3.2 ขั้นดำเนินการทดลอง ดำเนินการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่าง 24 คน จำนวน 8 กิจกรรม ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา 16 ชั่วโมง โดยแต่ละกิจกรรมใช้แนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน แบ่งเป็น 2 โมดูล ครอบคลุม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) นำเสนอฉากทัศน์และรับบทบาท 2) วิเคราะห์ปมปัญหาและไตร่ตรอง 3) ตัดสินใจและเผชิญผลลัพธ์ และ 4) สะท้อนคิดสู่ความเป็นพลเมือง ซึ่งมีการวัดและประเมินผลระหว่างเรียนทุกกิจกรรม

3.3 ขั้นหลังการทดลอง ดำเนินการประเมินหลังเรียน ด้วยเครื่องมือชุดเดิมทั้งหมด โดยใช้เวลานอกเวลาเรียน รวม 2 ชั่วโมง และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ทางสถิติ โดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การหาความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีของ Lovett, สูตร KR-20 และสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) การทดสอบประสิทธิภาพ (E_1/E_2) การทดสอบทีแบบกลุ่มไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Samples t-test) การหาขนาดอิทธิพลแบบ Cohen's d_z และการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบย้อนหลัง (Post Hoc Power Analysis)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.95/83.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ตามที่กำหนดไว้ รายละเอียดดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของกิจกรรมการเรียนรู้ (n = 24)

กิจกรรมการเรียนรู้ที่	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
1. กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับตนเองและครอบครัว	36.00	30.58	0.93	84.95
2. กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับชุมชนและประเทศด้านสิ่งแวดล้อม	36.00	30.75	0.44	85.42
3. กฎหมายแรงงานและภาษีอากร	36.00	31.08	0.97	86.34
4. กระบวนการตรากฎหมาย	36.00	31.17	0.82	86.57
5. สถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ	36.00	31.50	0.98	87.50
6. บทบาทของสถาบันทางสังคม	36.00	32.04	0.75	89.00
7. ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง	36.00	32.67	0.76	90.74
8. ความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรม	36.00	33.50	0.66	93.06
รวม	**288.00**	**253.29**	**3.30**	**87.95**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 8 กิจกรรม เท่ากับ 87.95 ($\bar{X}$ = 253.29, S.D. = 3.30)

ตารางที่ 3 แสดงผลการหาประสิทธิภาพ โดยใช้เกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนด (E_1/E_2) (n = 24)

ประสิทธิภาพ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1)	288.00	253.29	3.30	87.95
ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2)	40.00	33.46	2.25	83.65

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 87.95 และผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 83.65 ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.95/83.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ตามที่กำหนดไว้

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (n=24)

สมรรถนะ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	ระดับ	S.D.	t	p	95%		d_z
							Lower CI	Upper CI	
1. ด้านความรู้									
ก่อนเรียน	40.00	23.58	พอใช้	2.43	41.9**	< .001	6.07	11.0	8.56
หลังเรียน	40.00	33.46	ดีมาก	2.25					
2. ด้านทักษะ									
ก่อนเรียน	7.00	4.33	บางครั้ง	1.27	10.7**	< .001	1.43	2.91	2.18
หลังเรียน	7.00	6.25	บ่อยครั้ง	0.68					
3. ด้านเจตคติและคุณลักษณะ									
ก่อนเรียน	5.00	2.83	บางครั้ง	0.27	33.6**	< .001	4.85	8.81	6.86
หลังเรียน	5.00	4.13	บ่อยครั้ง	0.25					
4. ด้านสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้									
ก่อนเรียน	8.00	5.88	กำลังพัฒนา	0.54	21.1**	< .001	3.01	5.61	4.32
หลังเรียน	8.00	7.10	สามารถ	0.51					
5. ด้านสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (นักเรียนประเมินตนเอง)									
ก่อนเรียน	5.00	4.00	สามารถ	0.40					
หลังเรียน	5.00	4.68	เหนือความคาดหวัง	0.31	7.46**	< .001	0.92	2.11	1.52

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .01$)

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน นักเรียนมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p<.01$) ทุกด้าน โดยมีขนาดอิทธิพลอยู่ระหว่าง 1.52-8.56 ซึ่งอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบย้อนหลังด้วย G*Power ยืนยันความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่าง (n=24) ด้วยค่า Power=1.00 และ d_z=1.52 ทั้งนี้ เนื่องจากการทดสอบการแจกแจงปกติด้วย Shapiro-Wilk พบว่า ข้อมูลบางมิติไม่เป็นโค้งปกติ จึงได้วิเคราะห์เพิ่มเติมด้วย Wilcoxon Signed-Rank Test ซึ่งให้ผลสอดคล้องกันทุกด้านที่ระดับนัยสำคัญ .01 และรายงานช่วงความเชื่อมั่น 95% (95% CI) ของความแตกต่างระหว่างคะแนน ก่อนและหลังเรียนทุกมิติ

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.95/83.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ผลดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมืออย่างเป็นระบบ ทั้งการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ การทดลองใช้แบบเดี่ยว (1:1) และแบบกลุ่ม (1:10) สอดคล้องกับแนวคิดของ พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2561) ที่ยืนยันว่า ขั้นตอนเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งในการหาประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ค่า E_1 มีคะแนนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในกิจกรรมที่ 1-8 สอดคล้องกับ ศุภลักษณ์ ทองจีน (2560) ที่สะท้อนการยืนยันดังกล่าวว่า กิจกรรมถูกออกแบบให้มีลำดับขั้นจากง่ายไปยาก รูปธรรมไปนามธรรม ทำให้ผู้เรียนสะสมความรู้ ทักษะ และเจตคติได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนค่า E_2 ที่สูงกว่าเกณฑ์ เป็นเพราะความรู้ที่เรียนผ่านฉากทัศน์มีความคงทน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Bektaş (2020) ที่พบว่า การเรียนรู้ผ่านการสร้างและนำเสนอฉากทัศน์ก่อให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้ และผลการศึกษาของ เจนศึก โพธิศาสตร์ และคณะ (2568) ที่พบว่า ชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 72.63/75.44 ผ่านเกณฑ์ 70/70 และนักศึกษากลุ่มทดลองมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 31.48 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งระหว่างและเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้าน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ อาจเนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้มีการนำเสนอฉากทัศน์ที่ใกล้เคียงชีวิตจริง เช่น การไกล่เกลี่ยมรดกในครอบครัว หรือการร่างกฎหมายแก้ปัญหายาเสพติดในโรงเรียน พร้อมมอบหมายบทบาทให้ผู้เรียน ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาที่กระตุ้นแรงจูงใจภายในให้ค้นหาความรู้ใหม่ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ของ Piaget (สุมาลี ชัยเจริญ, 2559) จากนั้น ในขั้นวิเคราะห์ปมปัญหาที่ผู้เรียนร่วมกันสืบค้นข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามบทบาท เปิดพื้นที่รอยต่อแห่งพัฒนาการตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคมของ Vygotsky (ทิศนา แขมณี, 2566; สมร ทวีบุญ, 2560; สุมาลี ชัยเจริญ, 2559) ขณะที่การใช้เทคโนโลยีทำหน้าที่เชื่อมต่อเครือข่ายความรู้จากการสืบค้น สอดคล้องกับทฤษฎีเชื่อมโยงนิยมของ Siemens (ดนุลา จามจุรี, 2564) ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการตัดสินใจโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สะท้อนได้จากสมรรถนะด้านความรู้ที่พัฒนาจากระดับพอใช้เป็นระดับดีมาก เนื่องจากฉากทัศน์ทำให้ความรู้ไม่ใช่สิ่งนามธรรม แต่เกิดความเข้าใจเชิงลึกจากบทบาทที่ได้รับ (Bektaş, 2020; Fuentes-Moreno et al, 2020)

สำหรับขั้นตัดสินใจและเผชิญผลลัพธ์ ผู้เรียนได้ฝึกเลือกแนวทางปฏิบัติโดยยึดประโยชน์ส่วนรวม เช่น ฉากทัศน์พิทักษ์สาธารณสมบัติในเวทีประชาพิจารณ์ ทำให้พัฒนาทักษะการเข้าใจสิทธิมนุษยชนและค่านิยมประชาธิปไตยได้ลึกซึ้งกว่าการเรียนเชิงเนื้อหา (Coello Briones et al, 2025) จะเห็นได้จากสมรรถนะด้านทักษะ รวมทั้งเจตคติและคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ระดับบ่อยครั้ง และท้ายสุดในขั้นสะท้อนคิดสู่ความเป็นพลเมือง ที่ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์จากฉากทัศน์สู่ชีวิตจริงผ่านกิจกรรม เช่น กิจกรรม World Café ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ที่ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ได้ในชีวิตจริง ส่งผลให้สมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้านหลังเรียนพัฒนาขึ้นไปสู่ระดับสามารถที่ประเมินจากครู และระดับเหนือความคาดหวังที่ผู้เรียนประเมินตนเอง ทั้งนี้ การที่ผู้เรียนประเมินสมรรถนะตนเองสูงกว่าที่ครูประเมินอธิบายได้ด้วยแนวคิดที่ว่า สมรรถนะภายใน เช่น แรงจูงใจ ที่ผู้เรียนรับรู้ได้ดีกว่าผู้สังเกตภายนอก (รัชฎาทิพย์ อุปถัมภ์ประชา, 2562) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้ในทักษะและสมรรถนะของตนเองได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งกว่ามุมมองของผู้ประเมินภายนอก อย่างไรก็ตาม การประเมินตนเองอาจไม่สามารถบ่งชี้พฤติกรรมในอนาคตได้ (Kahne & Sporte, 2008) จึงควรมีการวิจัยติดตามผลในระยะยาวต่อไป

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมในการตีความผลการวิจัย คือ การใช้แบบแผนวิจัยกลุ่มเดียว เนื่องจากโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย อุบลราชธานี เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2567 ระดับชั้นละ 1 ห้องเรียนเท่านั้น ทำให้งานวิจัยนี้ไม่สามารถแยกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้ จึงอาจทำให้ไม่สามารถควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน เช่น ผลของการทดสอบซ้ำหรือวุฒิภาวะตามธรรมชาติของผู้เรียน รวมถึงบริบทของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนกลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีศักยภาพสูงและมีความเป็นเอกพันธ์ทางวิชาการสูง ส่งผลให้ความแปรปรวนของคะแนนต่ำและทำให้ขนาดอิทธิพลมีค่าสูง อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ด้วยอำนาจการทดสอบย้อนหลังที่มีค่า 1.00 ช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ว่า ผลลัพธ์ดังกล่าวเกิดจากประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ กล่าวคือหากผู้เรียนมีการประเมินตนเองสูงกว่าความเป็นจริง อาจถือว่ามีความลำเอียงเกิดขึ้น (จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ, 2565) ทั้งนี้ Coopmans et al (2020) ระบุว่า ผลลัพธ์ด้านสมรรถนะพลเมืองนั้น ได้รับอิทธิพลจากบรรยากาศในห้องเรียนและปัจจัยระดับโรงเรียนด้วย มิใช่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการวิจัยในอนาคตควรใช้แบบแผนที่มีกลุ่มควบคุมและกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายบริบทมากขึ้น เพื่อยืนยันประสิทธิผลของกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

จากผลการประเมินสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ทุกด้าน ผู้เรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานที่บูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผ่าน 4 ขั้นตอนของกิจกรรม สามารถเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ได้ สอดคล้องกับ Westheimer & Kahne (2004) ที่ระบุว่า การบูรณาการสถานการณ์จริงเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ช่วยพัฒนา

ทั้งมิติการมีส่วนร่วม และการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้อย่างสมดุล ทั้งนี้ Jerome et al (2024) ยังพบว่าผลของกิจกรรมมักสอดคล้องกับเนื้อหาที่ได้รับการออกแบบมาโดยตรง คือการออกแบบกิจกรรมที่มุ่งเป้าหมายเฉพาะด้านจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ในด้านนั้น ๆ อย่างชัดเจน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชณัฐฎา มีเพียร (2563) วัชพล ตุลยวิไลกุล และวัชรพงศ์ ศิริมาสกุล (2567) และ Joaquin & Hermosa (2023) ที่ระบุว่าการออกแบบฉากทัศน์ที่ใกล้ตัวผู้เรียนช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีกับชีวิตจริงและพัฒนาทักษะที่ประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิศิษฏ์พร บุตรกูล และอังคณา ตุงคะสมิต (2568) ศุภชัย สมนวล (2565) สุดารัตน์ เสมอใจ และจักราวุธ บุษดี (2568) อัสหมะ หะยียูโซะ (2565) และ Wood et al (2018) ที่ระบุว่าการใช้สถานการณ์ปัญหาจริงบูรณาการกับการเรียนรู้ทั้งด้านจิตพิสัยและพุทธิพิสัยร่วมกับการลงมือปฏิบัติโดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะและตั้งคำถามกระตุ้นความคิด สามารถเปลี่ยนแปลงสมรรถนะได้

กล่าวได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐาน ถือเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองที่เป็นนามธรรมนำไปสู่การปฏิบัติจริงเชิงสังคมที่เป็นรูปธรรมได้ ข้อค้นพบสำคัญ คือ การนำผู้เรียนเข้าสู่สถานการณ์จำลองที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวัน เพื่อเผชิญกับความขัดแย้งทางคุณค่าและต้องตัดสินใจร่วมกันนั้น สามารถพัฒนาทั้งมิติพุทธิพิสัยและขัดเกลาจิตพิสัยไปพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกจิตสำนึกสาธารณะในกลุ่มผู้เรียนที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์ ให้เกิดสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ได้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานทั้ง 4 ขั้นตอนสามารถเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ได้ ผ่านการบูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติ ดังนั้นในการนำไปใช้ ครูผู้สอนควรเลือกฉากทัศน์ที่เป็นประเด็นปัญหาใกล้ตัว และออกแบบสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ฝึกตัดสินใจพร้อมทั้งเผชิญผลลัพธ์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทน

1.2 การนำโครงสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานทั้ง 4 ขั้นตอนไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลกับผู้เรียนในระดับชั้นอื่น หรือในบริบทโรงเรียนทั่วไปที่มีความหลากหลาย ครูผู้สอนควรปรับความซับซ้อนของฉากทัศน์ บทบาทสมมติ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และระยะเวลา ให้สอดคล้องกับระดับศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลของกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดฉากทัศน์เป็นฐานระหว่างนักเรียนโรงเรียนประจำกับโรงเรียนทั่วไป เพื่อตรวจสอบว่าบริบทของโรงเรียนส่งผลต่อสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้หรือไม่

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลระหว่างการใช้ฉากทัศน์ที่ครูออกแบบกับการให้ผู้เรียนร่วมสร้างฉากทัศน์จากปัญหาในชุมชนของตนเอง เพื่อศึกษาว่าความเป็นเจ้าของฉากทัศน์ส่งผลต่อสมรรถนะความเป็นพลเมืองตื่นรู้สูงขึ้นหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก นาคสุทธิ์, กฤติญากาญจน์ คงนุ่น, กฤษณพงศ์ ทองคำ, กันต์ธีทัต ศรีใจวงศ์, ชนสรณ์ มาสุข และสถิรพร เชาวน์ชัย. (2567). รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเจเนอเรชั่นอัลฟ่า. *Journal of Applied Education*, *2*(4), 41 - 56.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *รายงานผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนทุกช่วงชั้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565.* สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ. (2565). ความลำเอียงในการประเมินตนเอง Self-evaluation Bias. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, *28*(2), 1 - 12.

เจนศึก โพธิศาสตร์, ประธาน ประจวบโชค, สุรยศ ทรัพย์ประกอบ, พัชชา ดอกไม้ และ ดาวใจ ดวงมณี. (2568). การพัฒนาสมรรถนะหลักด้านการเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีสำนึกสากลสำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยชุดกิจกรรมบูรณาการบริบทเป็นฐานในรูปแบบออนไลน์ระบบเปิดผสมผสานการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, *20*(1), 163 - 178.

ชณัฐฏา มีเพียร. (2563). *การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาโดยใช้การเรียนรู้แบบฉากทัศน์เป็นฐาน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์]. https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Chanatda.Mee.pdf

ดนุลา จามจุรี. (2564). *การออกแบบการเรียนรู้: แนวคิดและกระบวนการ*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด น่ำกังการพิมพ์.

ทิศนา แขมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 26. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2561). *เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชฎาทิพย์ อุปถัมภ์ประชา. (2562). สมรรถนะของนักทรัพยากรมนุษย์มืออาชีพ Competencies of Human Resources Professional. *วารสารการจัดการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, *8*(2), 122 - 135.

วัชพล ตุลยวิไลกุล และวัชรพงศ์ ศิริมาสกุล. (2567). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองโดยใช้ฉากทัศน์เป็นฐาน เพื่อสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, *8*(7), 208 - 217.

วิศิษฏ์พร บุตรกูล และอังคณา ตุงคะสมิต. (2568). การพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการรับใช้สังคมร่วมกับเทคนิคเพื่อคู่คิดสี่สหาย (THINK-PAIR-

SQUARE) ในรายวิชา ส32101 สังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, *12*(3), 249 - 258.

ศุภชัย สมนวล. (2565). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริม สมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของนักเรียนชั้นประถมศึกษา*. [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. https://hdl.handle.net/20.500.14740/52629

ศุภลักษณ์ ทองจีน. (2560). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การออกแบบและการจัดการเรียนรู้*. ศูนย์การศึกษาบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สมร ทวีบุญ. (2560). *รูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21*. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2568). *แนวทางในการพลิกโฉมการศึกษา (Transforming Education) ตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2568 จาก https://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/2142

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2568 จาก https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/

สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา. (ม.ป.ป.). *วิสัยทัศน์ พันธกิจ และภารกิจ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2568, จาก http://www.eseb.obec.go.th/?page_id=3043

สุดารัตน์ เสมอใจ และจักราวุธ บุษดี. (2568). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง สำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้น. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, *4*(2), 157 - 173.

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์. (2560). ทิศทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, *10*(2), 2843 - 2854.

สุมาลี ชัยเจริญ. (2559). *การออกแบบการสอน หลักการ ทฤษฎี สู่การปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. บริษัทเพ็ญพริ้นติ้ง จำกัด.

อัสหมะ หะยียูโซะ. (2565). *ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์]. https://kb.psu.ac.th/server/api/core/bitstreams/ba123fd7-7824-42c4-9560-f9e99e3fa1d9/content

Bektaş, Ö. (2020). Scenario-based Learning in Developing Professional Competences of Social Studies Pre-service Teachers. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, *9*, 1069 – 1125. doi: https://doi.org/10.35826/ijoecc.173

Coello Briones, E. V., Vera Perero, M. D. R., López Lema, E. M., Poma Cuenca, V. M., García Cabrera, N. M. & Arias Pincay, P. B. (2025). Aprendizaje Basado en Problemas Sociales y Simulaciones Democráticas para la Formación de una Ciudadanía Crítica en Bachillerato. *Revista Científica Multidisciplinaria Tsafiki, 2*(2), 555 - 584. doi: https://doi.org/10.70577/0cgs6c61

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences.* 2nd edition. Lawrence Erlbaum Associates.

Coopmans, M., ten Dam, G., Dijkstra, A. B. & van der Veen, I. (2020). Towards a Comprehensive School Effectiveness Model of Citizenship Education: An Empirical Analysis of Secondary Schools in the Netherlands. *Social Sciences, 9*(9), 1 - 29. doi: https://doi.org/10.3390/socsci9090157

Della Volpe, V. (2024). Scenario-based learning: An Inclusive Methodology. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, *14*(6), 1 - 5. doi: https://doi.org/10.9790/7388-1406060105

Errington, E. P. (2010). Preparing Graduates for the Professions: Achieving Employability through the Exploration of Near-world Scenarios. *Interdisciplinary Social Sciences*, *5*(5), 1 - 10.

Fuentes-Moreno, C., Sabariego-Puig, M. & Ambros-Pallarés, A. (2020). Developing Social and Civic Competence in Secondary Education through the Implementation and Evaluation of Teaching Units and Educational Environments. *Humanities and Social Sciences Communications, 7*(39). doi: https://doi.org/10.1057/s41599-020-0530-4

Jerome, L., Hyder, F., Hilal, Y. & Kisby, B. (2024). A Systematic Literature Review of Research Examining the Impact of Citizenship Education on Active Citizenship Outcomes. *Review of Education*, *12*, e3472. doi: https://doi.org/10.1002/rev3.3472

Joaquin, L. L. & Hermosa, J. P. (2023). Scenario-based learning approach for enhancing the critical thinking skills of Grade 9 students in Araling Panlipunan. *International Journal of Multidisciplinary: Applied Business and Education Research*, *4*(5), 1708 - 1715. doi: https://doi.org/10.11594/ijmaber.04.05.31

Kahne, J. E. & Sporte, S. E. (2008). Developing Citizens: The Impact of Civic Learning Opportunities on Students' Commitment to Civic Participation. *American Educational Research Journal*, *45*(3), 738 - 766. doi: https://doi.org/10.3102/0002831208316951

Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal*, *41*(2), 237 - 269. doi: https://doi.org/10.3102/00028312041002237

Wood, B. E., Taylor, R., Atkins, R. & Johnston, M. (2018). Pedagogies for Active Citizenship: Learning through Affective and Cognitive Domains for Deeper Democratic Engagement. *Teaching and Teacher Education*, *75*, 259 - 267. doi: https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.07.007

Zabun, E. (2025). Active Citizenship in Social Studies Curriculum: Dimensions, Strategies, and Gradual Development. *The Journal of International Social Studies Education, 7*(1), 78 - 93.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอชุมชนด้วยการย้อมสีธรรมชาติ เทคโนโลยีสะอาด และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค จังหวัดเชียงใหม่

TEXTILE PRODUCT DEVELOPMENT THROUGH NATURAL DYEING, CLEAN TECHNOLOGY, AND LOCAL WISDOM USING PARTICIPATORY ACTION RESEARCH: A CASE STUDY OF BAN DONG HAT NAK WOMEN'S SEWING GROUP, CHIANG MAI PROVINCE

ชวรจน์ ชะวะนะเวช[1,*]

Chawaroj Chawanawech[1,*]

(**Received:** 22 May, 2026; **Revised:** 24 Jun., 2026; **Accepted:** 26 Jun., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอด้วยการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนด้านการย้อมสีธรรมชาติและการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอจากวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับกลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2545 และมีสมาชิกจำนวน 29 คน การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะการสำรวจ และระยะการพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกตเพื่อสำรวจตลาดผลิตภัณฑ์ใกล้เคียงและแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มฯ ข้อมูลถูกรวบรวมจากการสำรวจตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน และวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาร

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มมีศักยภาพด้านภูมิปัญญาสิ่งทอและความเชี่ยวชาญด้านการสร้างพื้นผิวด้วยเทคนิคการปัก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านวัตถุดิบและอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ อีกทั้งการสำรวจตลาดชี้ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดได้มีการเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการออกแบบร่วมสมัย จึงนำมาสู่พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติในพื้นที่ร่วมกับชุมชนและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่สมาชิก อีกทั้งเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อชุมชนจึงมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดสำหรับการย้อมสีธรรมชาติ ได้แก่ ระบบหมุนเวียนน้ำและระบบบำบัดน้ำเสีย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ สร้างอัตลักษณ์ และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การย้อมสีธรรมชาติ, เทคโนโลยีสะอาด, กลุ่มตัดเย็บสตรี, การออกแบบพื้นผิวสิ่งทอ

[1] อาจารย์ สาขาวิชาการออกแบบ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

[1] Lecturer, Design Department, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Chiang Mai Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: chawaroj.c@cmu.ac.th

Abstract

This research aimed to develop textiles and textile products through the application of science and technology and to transfer knowledge to the community in the areas of natural dyeing and textile surface design based on local materials and indigenous wisdom. The study employed a Participatory Action Research (PAR) approach in collaboration with the Ban Dong Hat Nak Women's Sewing Development Group in Sop Tia Subdistrict, Chom Thong District, Chiang Mai Province, Thailand. Established in 2002, the group consists of 29 members. The research was conducted in two phases: the Exploratory Phase and the Development Phase. Data were collected through market observations of textile and apparel products across both online and offline channels, as well as in-depth interviews with community representatives. The data were analyzed using thematic analysis.

The findings revealed that the community possessed strong expertise in textile production and embroidery-based surface decoration. However, limitations were identified in raw material sourcing and product identity. Market analysis indicated that successful products often combined local identity with contemporary design. These findings led to the development of textile product prototypes using locally available natural materials and the transfer of knowledge to community members. In addition, a clean technology system for natural dyeing, including water circulation and wastewater treatment systems, was developed to promote sustainable production. The study demonstrates that integrating science and technology with local wisdom through community participation can enhance product quality, strengthen product identity, and support sustainable community development.

Keywords: Natural Dyeing, Clean Technology, Women's Sewing Group, Textile Surface Design

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) เพื่อส่งเสริมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก การลดปัญหาความยากจน และการลดความเหลื่อมล้ำในระดับชุมชน โดยผลการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2565 พบว่ายอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP มีมูลค่ารวม 244,189 ล้านบาท (อปท. นิวส์, 2566) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผ้าและเครื่องแต่งกายซึ่งเป็นกลุ่มที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูง และถูกจัดอยู่ในอันดับ 1 ใน 5 ของกลุ่มที่มียอดขายสูงที่สุด อ้างอิงจากสถิติยอดขายในงาน OTOP Midyear 2023 ระหว่างวันที่ 23 กันยายน - 1 ตุลาคม 2566 ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของอุตสาหกรรมสิ่งทอชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

จังหวัดเชียงใหม่นับเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญของการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนถือเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2565 ผู้ประกอบการ OTOP ในจังหวัดเชียงใหม่สามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนรวมกว่า 13,773 ล้านบาท โดยมีผู้ประกอบการจำนวน 2,475 ราย และผลิตภัณฑ์มากกว่า 7,324 รายการ สินค้าที่มีสัดส่วนสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผ้าและเครื่องแต่งกาย กลุ่มของใช้และของตกแต่ง (เชียงใหม่นิวส์, 2566) นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการรวบรวมและกระจายสินค้าชุมชนของภาคเหนือ ผ่านศูนย์กระจายสินค้าและโรงเรียน OTOP อำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมผลิตภัณฑ์เด่นจากทั้ง 25 อำเภอของจังหวัด สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ อัตลักษณ์ และความสามารถในการแข่งขันที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การศึกษากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาคซึ่งเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้

กลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค เป็นกลุ่มผู้ผลิต OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ตั้งอยู่ ณ ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านสิ่งทอที่โดดเด่น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมควบคู่กับการผลิตงานสิ่งทอเพื่อสร้างรายได้เสริม กลุ่มประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 29 คน โดยมีความเชี่ยวชาญในการผลิตผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าฝ้าย การตัดเย็บเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ และของตกแต่งบ้าน รวมถึงการสร้างลวดลายพื้นผิวสิ่งทอด้วยเทคนิคการปักและการแปรรูปสิ่งทอ ซึ่งถือเป็นศักยภาพสำคัญของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันกลุ่มประสบข้อจำกัดด้านการจัดหาวัตถุดิบ เนื่องจากต้องพึ่งพาแหล่งจำหน่ายวัตถุดิบขนาดใหญ่ภายนอกพื้นที่ ส่งผลให้วัสดุที่นำมาใช้ขาดความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในตลาด อีกทั้งระยะทางจากแหล่งวัตถุดิบยังก่อให้เกิดต้นทุนด้านการขนส่งที่สูงขึ้น ขณะเดียวกัน ตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักตกแต่งมีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังขาดอัตลักษณ์เฉพาะที่สามารถสร้างความแตกต่างและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

ภาพที่ 1 ผลิตภัณฑ์และเทคนิคการปักของชุมชน

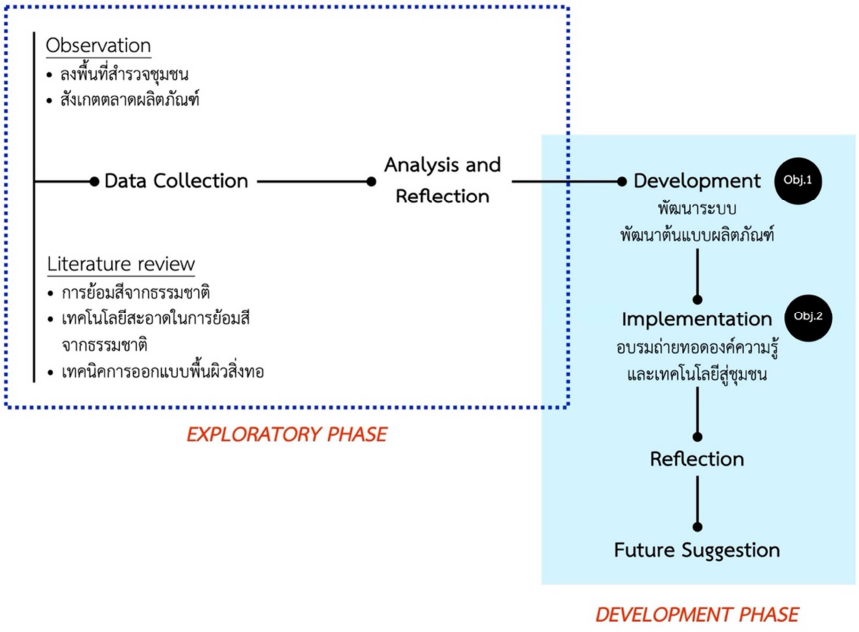
ดังนั้นการพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอโดยประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการย้อมสีธรรมชาติและการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอจากวัสดุในชุมชน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ สร้างอัตลักษณ์เฉพาะ และยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ตลอดจนส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยกระดับผลผลิตให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามความต้องการของตลาด
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนทั้งในด้านการย้อมสีธรรมชาติและการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอจากการประยุกต์ใช้วัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้แบ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะการสำรวจ (Exploratory Phase) เป็นการศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนผ่านการรวบรวมข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยครอบคลุมข้อมูลด้านทรัพยากรท้องถิ่น กระบวนการผลิต ภูมิปัญญาด้านสิ่งทอ ความต้องการของชุมชน และสภาพตลาด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสะท้อนผล (Reflection) เพื่อระบุประเด็นปัญหา โอกาสในการพัฒนา และกำหนดแนวทางการดำเนินงานในระยะถัดไป 2) ระยะการพัฒนา (Development Phase) เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอผ่านการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น เริ่มจากการออกแบบและพัฒนาระบบการผลิตและต้นแบบผลิตภัณฑ์ จากนั้นนำผลที่ได้ไปจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีแก่ชุมชนในด้านเทคโนโลยีสะอาดในการย้อมสีธรรมชาติและการสร้างอัตลักษณ์ในการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอ เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน สุดท้ายดำเนินการประเมินผล สะท้อนผลการดำเนินงาน และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในอนาคต ดังแสดงไว้ในภาพที่ 2

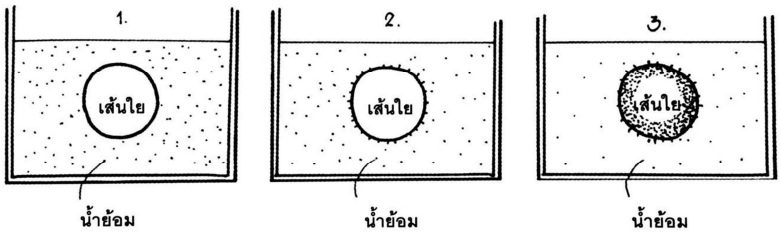
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

1. การย้อมสีจากธรรมชาติ สีธรรมชาติเป็นสีที่มนุษย์รู้จักและนำมาใช้มาตั้งแต่อดีต โดยได้จากพืช สัตว์ ดิน และแร่ธาตุ ผ่านกระบวนการศึกษาและทดลองจนเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของการให้สี วินัย อุดมทรัพย์ (2555) อธิบายว่า พืชหลายชนิดสามารถนำมาสกัดเป็นสีย้อมได้ โดยเฉพาะพืชที่มีสารฝาดหรือยาง เช่น ใบฝรั่ง ใบขนุน และใบสบู่ดำ ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการสกัดจะให้เฉดสีที่แตกต่างกัน ส่วนต่าง ๆ ของพืช ได้แก่ ลำต้น เปลือก ราก ใบ ดอก ผล และเมล็ด สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสีย้อมสิ่งทอได้ กระบวนการสกัดสีแม้ไม่ซับซ้อน แต่ต้องอาศัยการเตรียมวัสดุและการเลือกใช้สารช่วยย้อมอย่างเหมาะสม สีธรรมชาติมีองค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญ เช่น สารพอลิฟินอลและแทนนิน ซึ่งสามารถยึดเกาะกับเส้นใยธรรมชาติได้ดี อีกทั้งโครงสร้างของสีธรรมชาติส่วนใหญ่มีลักษณะใกล้เคียงกับสีแอซิด จึงส่งผลต่อการละลายน้ำและประสิทธิภาพในการย้อม อย่างไรก็ตาม สีแต่ละประเภทมีความแตกต่างด้านกระบวนการย้อมและคุณสมบัติความคงทน เช่น ความคงทนต่อการซัก แสง และการเสียดสี (คลินิกเทคโนโลยี, 2565) การย้อมสีธรรมชาติถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดจากอดีตและได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน จากกระแสการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยต่อสุขภาพผู้บริโภคและผู้ปฏิบัติงาน (จันทร์เพ็ญ อินทรประเสริฐ, 2555) นอกจากนี้ การลดการใช้สารเคมีในอุตสาหกรรมสิ่งทอและความนิยมผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือผลิตภัณฑ์ฉลากเขียว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการใช้สิ่งทอย้อมสีธรรมชาติในเชิงพาณิชย์มากขึ้น

แหล่งที่มาของสีย้อมธรรมชาติสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ สีย้อมจากแร่ธาตุ (Mineral Dyes) สีย้อมจากสัตว์ (Animal Dyes) และสีย้อมจากพืช (Vegetable Dyes) ซึ่งสะท้อนถึงการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (ประภากร สุคนธมณี, 2560)

สีย้อมจากธรรมชาติที่ผลิตจากวัสดุในท้องถิ่นส่วนใหญ่ประกอบด้วยสารสำคัญหลายกลุ่ม ได้แก่ ฟลาโวนอยด์ (Flavonoids) แทนนิน (Tannins) เทอร์พีนอยด์ (Terpenoids) แนฟโทควิโนน (Naphthoquinone) แอนทราควิโนน (Anthraquinones) และอัลคาลอยด์ (Alkaloids) ซึ่งเป็นสารที่มีบทบาทต่อการเกิดสีและความสามารถในการยึดเกาะกับเส้นใยสิ่งทอ กระบวนการย้อมสีธรรมชาติเป็นกระบวนการทางเคมีที่ทำให้สีสามารถติดบนวัสดุสิ่งทอ โดยประสิทธิภาพของการติดสีขึ้นอยู่กับสภาวะการย้อม เช่น ระยะเวลา อุณหภูมิ และการใช้สารช่วยย้อม ได้แก่ กรด ด่าง และเกลือ (กรมวิทยาศาสตร์บริการ, 2560) ในกระบวนการย้อม สีจะเกิดปฏิกิริยาระหว่างโมเลกุลของสีย้อมกับพื้นผิวของเส้นใย โดยความร้อนและความชื้นช่วยให้โครงสร้างของเส้นใยเกิดการพองตัวและเปิดช่องว่าง ทำให้โมเลกุลสีสามารถแทรกซึมเข้าสู่ภายในและเชื่อมโยงกับโมเลกุลของเส้นใย เมื่อเส้นใยแห้ง สีจึงคงอยู่บนวัสดุและเกิดความคงทนในการใช้งาน (นวลแข ปาลิวนิช, 2542) การย้อมสีธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพจึงควรให้สีที่สม่ำเสมอและตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการ ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการย้อม โดยวงกลม หมายถึง เส้นใย และจุดเล็กๆ หมายถึงโมเลกุลสีย้อม (ที่มา: อภิชาติ สนธิสมบัติ, 2545)

สารช่วยติดสี (Mordant) เป็นสารที่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการย้อมสีธรรมชาติ โดยช่วยให้สียึดเกาะกับเส้นใยได้ดีขึ้น เพิ่มความคงทนต่อการซัก และช่วยปรับเปลี่ยนเฉดสีให้หลากหลายมากขึ้น สารช่วยติดสีมีทั้งที่มาจากธรรมชาติและสารเคมี โดยส่วนใหญ่เป็นสารโลหะที่มีประจุบวก ซึ่งสามารถรวมตัวกับโมเลกุลสีเกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อน (Metal Dye Complexes) ส่งผลให้โมเลกุลของสีมีขนาดใหญ่ขึ้นและยึดติดกับเส้นใยได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สารช่วยติดสีบางชนิดไม่มีโลหะ เช่น แทนนิน (Tannin) ซึ่งจัดเป็นสารช่วยติดสีชนิดประจุลบ (Anionic Mordant) (Aspland, 1993 อ้างถึงใน วินัย อุดมทรัพย์, 2555) สารส้ม (Potassium Aluminium Sulphate หรือ Alum) เป็นสารช่วยติดสีที่นิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากช่วยให้สีมีความสดใส เพิ่มความคงทนต่อการซัก และสามารถสร้างเฉดสีที่แตกต่างกันได้แม้ใช้สีย้อมชนิดเดียวกัน แต่เปลี่ยนชนิดของสารช่วยติดสี (Kikuo, 1985 อ้างถึงใน วินัย อุดมทรัพย์, 2555) การใช้สารช่วยติดสีสามารถดำเนินการได้ 3 วิธี ได้แก่ การใช้ก่อนการย้อม (Chrome Mordant Method) การใช้พร้อมกับการย้อม (Metachrome Method) และการใช้หลังการย้อม (Afterchrome Method) ซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด

กระบวนการย้อมสีธรรมชาติสำหรับผ้าและเส้นใยฝ้ายโดยทั่วไปประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การทำความสะอาดและปรับสภาพเส้นใย 2) การเตรียมและสกัดสีย้อมจากวัสดุธรรมชาติ 3) การย้อมสี

โดยตรง ทั้งแบบใช้ความร้อนและไม่ใช้ความร้อน และ 4) การใช้สารช่วยติดสีเพื่อเพิ่มความคงทนของสีและพัฒนาเฉดสีผ่านปฏิกิริยาทางเคมี (คลินิกเทคโนโลยี, 2565; บุษราภรณ์ มหัทธนชัย และคณะ, 2563; วินัย อุดมทรัพย์, 2555; สายสวาท กุลวัฒนาพร, 2546)

2. เทคโนโลยีสะอาดในการย้อมสีจากธรรมชาติ ในการย้อมสีจากธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีการใช้ทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร้อนและน้ำ โดยคู่มือส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (ประเภทสิ่งทอขนาดเล็ก) โดย สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2557) ได้กล่าวถึงลักษณะของเตาหุงต้มที่ดี หมายถึง เตาที่ใช้งานแล้วจะประหยัดเชื้อเพลิงและให้ความร้อนสูง ทำให้ระยะเวลาการหุงต้มเร็วขึ้น โดยต้องมีความทนทาน สะดวกต่อการเคลื่อนย้าย มีช่องระยายอากาศร้อนกว้างไม่เกิน 1 ซม. ขอบเตาเรียบเสมอกัน และใช้งานได้ง่าย อีกทั้งยังสามารถสร้างเตาประหยัดพลังงานขนาดใหญ่โดยใช้หลักการเดียวกัน แต่เพิ่มปล่องระบายความร้อนและตะแกรงด้านในห้องเผาไหม้ เพื่อลดระยะห่างระหว่างจุดที่เกิดการเผาไหม้กับบริเวณก้นหม้อ นำไปสู่การลดการสูญเสียความร้อน โดยคู่มือฯได้นำเสนอแนวทางการบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีการกรอง ซึ่งเป็นวิธีการบำบัดทางกายภาพ (Physical Wastewater Treatment) แบบการกรอง (Filtration) ผ่านวัสดุกรอง (Filter Material) เพื่อดักจับอนุภาคสารแขวนลอย เศษตะกอน กลิ่นและสี ทำให้น้ำสะอาดขึ้น

3. เทคนิคการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอ เทคนิคการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอด้วยการมัดย้อมจากสีธรรมชาติ เทคนิคของการสร้างลวดลายให้เกิดบนผืนผ้ามีด้วยกันหลากหลายวิธี แต่วิธีที่ง่ายและเห็นผลรวดเร็ว คือ การทำผ้ามัดย้อม ซึ่งคือการนำผ้าผืนสีขาวมาสร้างสรรค์ด้วยการมัดในวิธีที่แตกต่าง หลากหลายตามจินตนาการ โดยใช้วัสดุหลัก คือ หนังยาง ในการมัดหนังยางบนผืนผ้ากับวัสดุอื่นๆเข้าด้วยกันให้แน่น หลังจากนั้นนำผืนผ้า ไปทำการย้อมสี โดยส่วนที่โดนหนังยางมัดไว้จะไม่ติดสีเมื่อแก้หนังยางที่มัดออก ตรงจุดที่มัดไว้จะเป็นสีขาวของผืนผ้าเหมือนเดิม (ประภากร สุคนธมณี, 2562)

เทคนิคการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอด้วยการปัก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย (2564) กล่าวถึงการปักเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งของกุลสตรี เพราะเป็นการเสริมแต่งเครื่องแต่งกาย เช่น การปักเสื้อ กระโปรง ปลอกหมอนอิง หมอนหนุน ผ้าคลุมเตียง ผ้าม่านหน้าต่าง และเครื่องใช้อื่นๆ ตามความต้องการ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นคุณค่าของงานและความสวยงามยิ่งขึ้น การปักในสมัยก่อนนั้นนิยมปักด้วยมือแต่เพียงอย่างเดียว เพราะถือว่าเป็นงานฝีมือที่ต้องการความ ละเอียดเป็นพิเศษ ต่อมาเมื่อมีผู้นิยมลายปักมากขึ้น การใช้มือผลิตผลออกมาได้ไม่ทันตามความต้องการ และค่าแรงสูงมาก จึงมีการปักด้วยเครื่องมือพิเศษและปักด้วยจักรเพิ่มขึ้นอีก ปัจจุบันมีการส่งเสริมศิลปาชีพของชาวชนบทแทบทุกแห่ง โดยเฉพาะทางภาคเหนือ สตรีที่ว่างจากการทำการเกษตรนิยมรับจ้างปักผ้า ถักโครเชต์ การปักผ้าในอดีตนิยมปักแต่สีขาวผ้าที่นำมาปักก็เป็นสีขาว เพราะนิยมว่าสุภาพ ต่อมาความนิยมเหล่านั้นก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการใช้ด้ายและไหมสีต่างๆ ปักบนผ้าสีต่างๆ อีกทั้งในปัจจุบันจะเห็นเสื้อผ้าของใช้ต่างๆทั้งสินค้านำเข้าจากต่างประเทศและสินค้าในประเทศที่ประกอบไปด้วยลวดลายการปัก

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ระหว่างชุมชนและผู้วิจัย ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหา พัฒนา หรือ ปรับปรุงการทำงานในบริบทสถานการณ์จริง เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของแหล่งทุนในด้านการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยการนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน และผ่านการรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัยในคน เลขที่การรับรองคือ COE No. 036-66 โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการย้อมสีจากธรรมชาติและระบบเทคโนโลยีสะอาดในการย้อมสีธรรมชาติเพื่อยกระดับผลผลิตให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามความต้องการของตลาด อีกทั้งยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาคจากความเชี่ยวชาญและภูมิปัญญาในท้องถิ่นของชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 4 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของวิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและวัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัยนี้ ที่ประยุกต์มาจากวงจรปฏิบัติการ Planning - Action - Observation – Reflection

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างถูกเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง ผ่านกับจับคู่ระหว่างที่ปรึกษากับชุมชนโดยแหล่งทุน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกจากผู้ประกอบการที่จดทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน ในกลุ่ม 5 ประเภทผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม สมุนไพรไม่ใช่อาหาร ผ้าและเครื่องแต่งกาย และของใช้ ของตกแต่งและของที่ระลึก ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ คือ กลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค เป็นกลุ่มผู้ผลิต OTOP ในประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ก่อตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2545 โดยตั้งอยู่ใน ตำบล สบเตี๊ยะ อำเภอ จอมทอง จังหวัด เชียงใหม่ มีสมาชิกจำนวน 29 คน

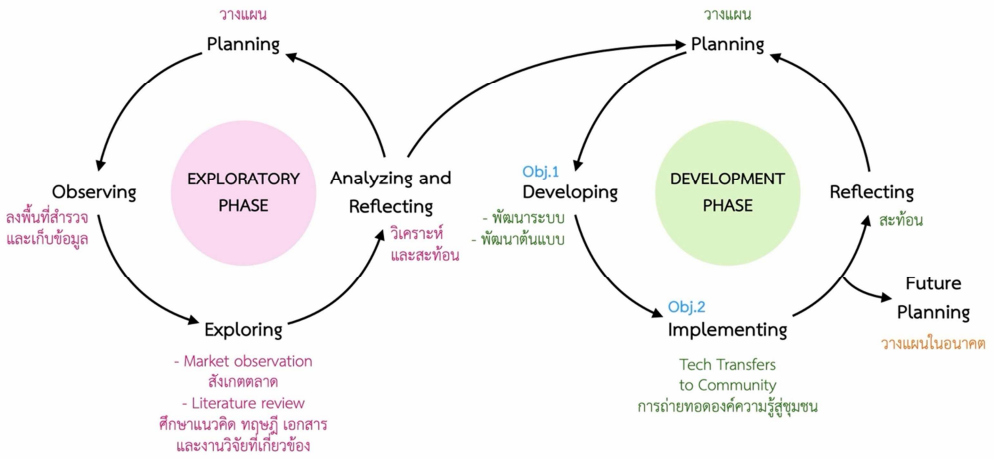
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสังเกตมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักในการตกแต่งพื้นผิว ทั้งในตลาดรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเก็บข้อมูลส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) และการวิเคราะห์แบรนด์/ผลิตภัณฑ์ (Brand/Product Analysis) ของผลิตภัณฑ์คู่แข่งในตลาด ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลนำมาสู่แนวทางในการพัฒนาเทคนิคและผลิตภัณฑ์ต้นแบบของกลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค

แบบสัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกจากตัวแทนกลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค โดยประกอบไปด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม และตอนที่ 2 อัตลักษณ์แบรนด์/กลุ่ม/ชุมชน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลนำมาสู่แนวทางในการพัฒนาเทคนิคและผลิตภัณฑ์ต้นแบบร่วมกับข้อมูลจากผลการวิเคราะห์ตลาดผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักในการตกแต่งพื้นผิวผลิตภัณฑ์

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการด้วยเครื่องมือ 2 ประเภท ได้แก่ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ โดยการเก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกตมุ่งศึกษาตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักตกแต่งพื้นผิว ผ่านการสำรวจข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ของแบรนด์ต่าง ๆ และตลาดนัดงานฝีมือในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการออกแบบ รูปแบบผลิตภัณฑ์ และการแข่งขันทางการตลาด ส่วนการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่ม

ตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ ปัญหา ความต้องการ และโอกาสในการพัฒนา ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาร (Thematic Analysis) ซึ่งเป็นวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งค้นหารูปแบบ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญจากข้อมูล โดยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดเตรียมข้อมูล ผ่านการรวบรวม บันทึก ถอดความ และจัดระเบียบข้อมูล 2) การอ่านและทำความเข้าใจข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อสร้างความเข้าใจบริบทของชุมชนและผลิตภัณฑ์ 3) การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เช่น การใช้วัสดุท้องถิ่น การย้อมสีธรรมชาติ การออกแบบพื้นผิวสิ่งทอ อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ และแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การจัดกลุ่มและสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก (Themes) และ 5) การตีความและสรุปผลเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบระบบเทคโนโลยีสะอาด การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการสะท้อนผลร่วมกับชุมชน (Reflection) ตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับบริบท ความต้องการ และศักยภาพของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มอย่างเหมาะสม.

4. **การพัฒนาและดำเนินการให้เกิดผล** ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะการสำรวจ (Exploratory Phase) นำไปสู่การพัฒนาแผนในระยะการพัฒนา (Development Phase) ร่วมกับชุมชน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การพัฒนา (Developing) ทั้งในด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดในการย้อมสีจากธรรมชาติและต้นแบบผลิตภัณฑ์ ต่อมาคือ การดำเนินการให้เกิดผล (Implementing) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีให้แก่ชุมชน และการวางแผนในอนาคตต่อไป

ภาพที่ 4 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ระยะการสำรวจ (Exploratory Phase) ผลจากการสัมภาษณ์และการศึกษาบริบทชุมชนพบว่ากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาคก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ตั้งอยู่ในตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอที่เข้มแข็ง โดย

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมควบคู่กับการผลิตงานสิ่งทอเพื่อสร้างรายได้เสริม กลุ่มประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 29 คน ซึ่งมีความรู้และทักษะด้านการทอผ้า ตัดเย็บ และงานปัก โดยสมาชิกแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการผลิตตามศักยภาพ เช่น งานออกแบบรูปแบบ งานตัดเย็บ และงานปักตกแต่งพื้นผิวสิ่งทอ ผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มประกอบด้วยผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ และของตกแต่งบ้าน โดยมีจุดเด่นคือการใช้เทคนิคการปักเพื่อสร้างลวดลายพื้นผิวสิ่งทอและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่วนใหญ่อาศัยต้นแบบที่ได้รับจากการอบรมในอดีต ร่วมกับการประยุกต์แรงบันดาลใจจากธรรมชาติและบริบทท้องถิ่น ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนความเป็นชุมชนในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างอย่างชัดเจนในตลาด รวมถึงการพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์และต้นทุนการผลิต ด้านการตลาดพบว่า กลุ่มให้ความสำคัญกับช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านการออกบูทแสดงสินค้าเป็นหลัก เช่น งาน OTOP และงานแสดงสินค้าระดับจังหวัด ซึ่งช่วยสร้างการรับรู้แก่ผู้บริโภคและเปิดโอกาสในการเข้าถึงตลาด อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาช่องทางจำหน่ายลักษณะดังกล่าวเพียงรูปแบบเดียวอาจส่งผลต่อข้อจำกัดในการขยายฐานลูกค้าในระยะยาว ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มมีศักยภาพด้านภูมิปัญญา ทักษะการผลิต และทุนวัฒนธรรมของชุมชน แต่ยังมีความจำเป็นในการพัฒนาวัสดุ กระบวนการผลิต และรูปแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจน เพิ่มมูลค่า และยกระดับความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ในตลาด ซึ่งนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะการพัฒนา (Development Phase)

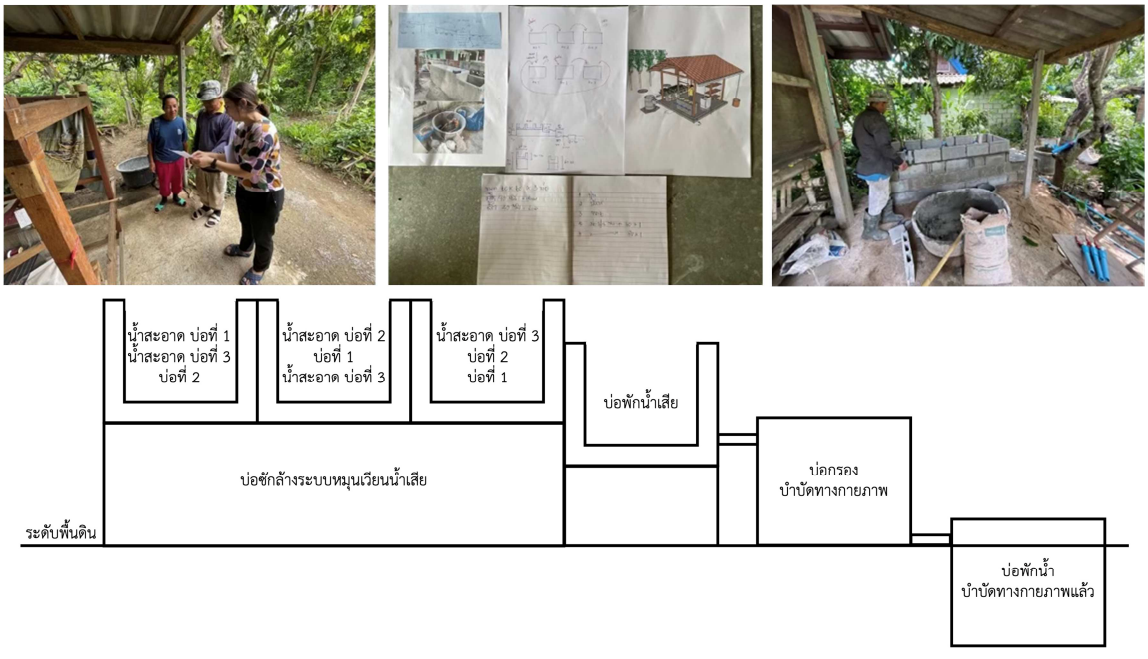
ผลจากการสังเกตตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักในการตกแต่งพื้นผิว ทั้งในช่องทางออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของแบรนด์ และช่องทางออฟไลน์จากตลาดนัดและพื้นที่จัดจำหน่ายที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลิตภัณฑ์ในตลาดมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบโครงสร้างผลิตภัณฑ์ การใช้เทคนิคการปัก และการสื่อสารอัตลักษณ์ของแบรนด์ ซึ่งสามารถจำแนกตามลักษณะของการออกแบบและการสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ได้จำนวน 4 กลุ่ม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักในการตกแต่งพื้นผิว

ตลาดผลิตภัณฑ์ผ้า	รายละเอียดเทคนิคการออกแบบ
1. กลุ่มที่เน้นการสื่อสารอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Traditional)	ลักษณะเด่นคือการนำลวดลายพื้นถิ่น เรื่องราวของชุมชน หรือแรงบันดาลใจจากธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในการปักเพื่อสร้างมูลค่าเชิงวัฒนธรรมให้แก่ผลิตภัณฑ์ เช่น ลายปักชาติพันธุ์ ลายปักวิถีชีวิตในชนบท เป็นต้น
2. กลุ่มที่เน้นความร่วมสมัยและการประยุกต์รูปแบบการปัก (Contemporary)	ใช้เทคนิคการปักร่วมกับรูปทรงผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ วัสดุอื่นๆนอกจากเส้นด้าย สีสัน และองค์ประกอบทางการออกแบบที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในวงกว้าง เช่น ลายปักสามมิติ การปักร่วมกับงานผ้าสามมิติ เป็นต้น
3. กลุ่มที่เน้นความลวดลายธรรมชาติ (Nature)	เป็นกลุ่มที่พบได้มากที่สุด ลวดลายที่พบคือลวดลายพันธุ์พฤกษา (Botanical) และลวดลายสัตว์ (Animal) ลวดลายมีแนวทางที่หลากหลายแตกต่างกันไป เช่น ลวดลายแบบเสมือนจริง ลวดลายแบบประยุกต์ เป็นต้น
4. กลุ่มที่เน้นความลวดลายนามธรรม (Abstract) ใช้ลวดลายการปักแบบมาตรฐาน	ใช้ลวดลายการปักแบบมาตรฐาน เช่น ลายข้าว (Rice Stitch) ลายเดินเส้น (Running Stitch) ปักเป็นลวดลายเรขาคณิต หรือ ลวดลายอิสระ ลวดลายในกลุ่มนี้เนื่องจากปักได้ง่าย จึงนิยมปักในปริมาณที่มาก ส่งผลให้ราคาต้นทุนและราคาขายสูงขึ้น

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างความแตกต่างในตลาดได้ มักมีเทคนิคการสร้างพื้นผิวสิ่งทอที่มีจุดเด่นที่ชัดเจน เป็นอัตลักษณ์ของแบรนด์ที่ทำให้แบรนด์แตกต่างจากแบรนด์คู่แข่งในตลาดที่ใกล้เคียงกัน บางแบรนด์มุ่งเน้นไปที่อัตลักษณ์ลวดลายเพียงกลุ่มเดียว ในขณะที่บางแบรนด์มีการผสมผสานอัตลักษณ์ลวดลายหลายกลุ่มตามแต่แนวคิดในการออกแบบในคอลเลคชันนั้นๆ อีกทั้งแบรนด์ยังเน้นไปที่การตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเหล่านี้นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาคในระยะการพัฒนา (Development Phase)

2. ระยะการพัฒนา (Development Phase) ผลจากการดำเนินการในระยะการพัฒนา (Development Phase) ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชน เพื่อตอบสนองต่อผลการวิเคราะห์ในระยะการสำรวจ นำไปสู่การพัฒนาใน 2 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดสำหรับกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ และ 2) การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ในด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดสำหรับการย้อมสีธรรมชาติ ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาระบบโดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านพลังงานและน้ำ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การใช้เตาประหยัดพลังงานซึ่งช่วยกักเก็บความร้อนและลดการใช้เชื้อเพลิงในกระบวนการสกัดสีและการย้อม การจัดระบบหมุนเวียนน้ำสำหรับกระบวนการซักล้าง รวมถึงการออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียและบ่อพักน้ำก่อนนำน้ำกลับมาใช้ประโยชน์ในการรดน้ำต้นไม้ภายในพื้นที่ ผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดระบบการย้อมสีธรรมชาติที่สามารถลดการสูญเสียทรัพยากรในกระบวนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการพลังงานและน้ำ รวมทั้งส่งเสริมแนวทางการผลิตที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนในระดับชุมชน นอกจากนี้ ระบบดังกล่าวยังสามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการผลิตสิ่งทอของกลุ่ม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบในขั้นตอนถัดไป

ภาพที่ 5 การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดในการย้อมสีธรรมชาติ

ผลจากการสำรวจและวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์คู่แข่งในตลาด ทั้งจากช่องทางออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของแบรนด์ และช่องทางออฟไลน์จากพื้นที่จัดจำหน่ายงานหัตถกรรม พบว่าผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคการปักในการตกแต่งพื้นผิวและได้รับความนิยมในตลาด มีลักษณะร่วมที่สำคัญ ได้แก่ การออกแบบเครื่องแต่งกายในรูปแบบทรงหลวม (Oversized Silhouette) การมีแนวคิดของแบรนด์ที่ชัดเจน และการใช้ลวดลายปักเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสารอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน โดยมีแนวคิดหลักในการออกแบบ (Design Concept) ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านดงหาดนาค ผ่านการใช้ทรัพยากร วัสดุ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์ ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย เครื่องแต่งกายสตรีจำนวน 4 ชิ้น กระเป๋าจำนวน 2 ใบ ผ้าคลุมไหล่จำนวน 1 ผืน และหมวกจำนวน 1 ใบ โดยกำหนดโทนสีหลักของคอลเลคชันเป็นสีธรรมชาติและสีน้ำตาล เพื่อสะท้อนบริบทของชุมชนและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ในด้านการพัฒนาสี ผู้วิจัยเลือกใช้วัสดุธรรมชาติจากชุมชนเป็นแหล่งสีย้อมหลัก โดยใช้เปลือกและใบลำไยในการสร้างเฉดสีน้ำตาล ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของพื้นที่ร่วมกับการใช้กลีบดอกดาวเรืองที่ไม่ผ่านการคัดเกรดจากแหล่งเพาะปลูกในชุมชนเพื่อย้อมสีเหลือง และใช้ใบมะม่วงจากครัวเรือนในชุมชนเพื่อให้เกิดเฉดสีเขียวอมเหลือง ในการทดลองใช้อัตราส่วนวัสดุย้อม 5-15 กิโลกรัม (ความเข้มสีขึ้นอยู่กับปริมาณและชนิดของวัสดุย้อม ควรทดลองก่อนทำการย้อมจริง) ต่อผ้า 1 กิโลกรัม โดยนำมาแช่น้ำ 1 คืนและต้มสกัดสี 1 ชั่วโมง กรองกากทิ้ง และนำไปต้มย้อมผ้าที่ผ่านการทำความสะอาดแล้วด้วยไฟอ่อน 1 ชั่วโมง อีกทั้งมีการประยุกต์ใช้สารช่วยติดสี (Mordant) จากน้ำด่างที่ได้จากขี้เถ้าไม้ลำไย เพื่อช่วยเพิ่มความชัดเจนและความหลากหลายของเฉดสีที่ได้จากกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ สำหรับการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอ ในกระบวนการระดมสมองเพื่อค้นหาแนวทางในพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้เลือกนำเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางของชุมชน ได้แก่ “ปลาเพี้ย” โดยพื้นที่ของชุมชนตั้งอยู่ใกล้ประตูน้ำที่กั้นแม่น้ำปิง หนึ่งในแม่น้ำสายหลักของภาคเหนือ จึงทำให้มีปลาน้ำจืดอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะปลาเพี้ยซึ่งเป็นหนึ่งในวัตถุดิบสำคัญของลาบปลาซึ่งเป็นอาหารที่มีชื่อเสียงของชุมชน อีกทั้งได้นำ “ลำไย” หนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนมาเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาลวดลายปัก โดยใช้กระบวนการลดทอนรูปทรง (Abstraction) เพื่อคัดเลือกองค์ประกอบสำคัญและนำมาพัฒนาเป็นลวดลายร่วมสมัยที่สามารถประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ควบคู่ไปกับการตอบสนองต่อแนวโน้มและความต้องการของตลาดร่วมสมัย ผลการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่การสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่ม ทั้งในด้านวัสดุ กระบวนการผลิต การสร้างพื้นผิว และการสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้และการต่อยอดเชิงพาณิชย์ในขั้นถัดไป

ภาพที่ 6 ต้นแบบผลิตภัณฑ์

ภายหลังการดำเนินงานในขั้นตอนการพัฒนา (Developing) ทั้งในด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดสำหรับการย้อมสีจากธรรมชาติและการออกแบบพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในขั้นตอนการดำเนินการให้เกิดผล (Implementing) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และกระบวนการผลิตสู่ชุมชน โดยมุ่งส่งเสริมให้สมาชิกสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการผลิตจริง และต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในอนาคต ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการระหว่างวันที่ 26–27 สิงหาคม 2566 โดยได้รับเกียรติจาก รองศาสตราจารย์พิศมัย อาวะกุลพาณิชย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งทอและการย้อมสี เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ภายใต้หัวข้อการย้อมสีธรรมชาติและการประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการย้อมสี เนื้อหาการอบรมครอบคลุมการคัดเลือกและเตรียมวัตถุดิบธรรมชาติ การสกัดสี การควบคุมกระบวนการย้อม การเลือกใช้สารช่วยติดสี (Mordant) การใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงแนวทางการจัดการน้ำเสียและการหมุนเวียนทรัพยากรภายในระบบการผลิต เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินกิจกรรมพบว่าสมาชิกชุมชนสามารถทดลองปฏิบัติและเรียนรู้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติร่วมกับระบบเทคโนโลยีสะอาด รวมทั้งเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้วัสดุและทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มากขึ้น องค์ความรู้ที่ได้รับยังช่วยสร้างโอกาสในการต่อยอดผลิตภัณฑ์และเพิ่มทางเลือกในการผลิตของกลุ่มในอนาคต นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสะท้อนผล (Reflecting) ร่วมกับชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินข้อดี ข้อจำกัด และความเป็นไปได้ในการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง ผลจากการสะท้อนร่วมกันนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาในอนาคต (Future Planning) โดยมุ่งเน้นการต่อยอดการใช้วัสดุธรรมชาติในพื้นที่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน และการยกระดับศักยภาพของชุมชนให้สามารถผลิตและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 7 อบรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

สรุปผลและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และ 2) ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนทั้งในด้านการย้อมสีธรรมชาติและการออกแบบพื้นผิวสิ่งทอจากการประยุกต์ใช้วัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยในระยะการสำรวจ (Exploratory Phase) พบว่ากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาคมีศักยภาพด้านภูมิปัญญาสิ่งทอและความเชี่ยวชาญในการสร้างลวดลายพื้นผิวด้วยเทคนิคการปัก รวมถึงมีโครงสร้างการทำงานที่อาศัยการแบ่งบทบาทตามความเชี่ยวชาญของสมาชิก อย่างไรก็ตามกลุ่มยังเผชิญข้อจำกัดด้านการพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกพื้นที่ การขาดอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจน และการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้นในตลาดผลิตภัณฑ์สิ่งทอและเครื่องแต่งกาย ผลการสำรวจตลาดยังสะท้อนให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างความแตกต่างได้มักมีการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดของแบรนด์ อัตลักษณ์ท้องถิ่น และการออกแบบร่วมสมัย สอดคล้องกับที่ Aaker & Joachimsthaler (2000) กล่าวว่าอัตลักษณ์แบรนด์ คือ ส่วนหนึ่งของแนวคิดหลักที่เชื่อมโยงความเป็นแบรนด์ อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์และการคงอยู่ของแบรนด์ จึงกล่าวได้ว่าการที่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯขาดอัตลักษณ์ที่ชัดเจน นำไปสู่ข้อเสียเปรียบในด้านแข่งขันกับคู่แข่งในท้องตลาดที่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกัน หากแต่มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนกว่า

จากผลดังกล่าวจึงนำไปสู่ระยะการพัฒนา (Development Phase) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ผ่านการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้พัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดสำหรับกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งครอบคลุมการใช้เตาประหยัดพลังงาน ระบบหมุนเวียนน้ำ และการจัดการน้ำเสีย เพื่อลดการใช้ทรัพยากรและส่งเสริมกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากวัสดุธรรมชาติในชุมชน เช่น เปลือกและใบลำไย กลีบดอกดาวเรือง และใบมะม่วง รวมทั้งการใช้สารช่วยติดสีจากน้ำด่างขี้เถ้าไม้ลำไย เพื่อสร้างความหลากหลายของสีและเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์

ในด้านการออกแบบ พบว่าการนำอัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ ปลาเพี้ยและลำไย มาพัฒนาเป็นลวดลายปักผ่านกระบวนการลดทอนรูปทรงและการออกแบบร่วมสมัย ช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถสะท้อนตัวตนของชุมชนและตอบสนองต่อแนวโน้มของตลาดได้พร้อมกัน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดด้านการออกแบบ

เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ แต่ควรเชื่อมโยงกับเรื่องราว อัตลักษณ์ และบริบทของพื้นที่ร่วมด้วย

นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการย้อมสีธรรมชาติและระบบเทคโนโลยีสะอาด ช่วยให้สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง มีความเข้าใจต่อกระบวนการผลิตและสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ ซึ่งสะท้อนลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการต่อยอดสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน

งานวิจัยนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผ่านมาซึ่งมักมุ่งเน้นการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์หรือการถ่ายทอดเทคนิคเฉพาะด้าน เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้บูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ ได้แก่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลักการออกแบบเข้ากับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการยกระดับคุณภาพหรือความสวยงามของผลิตภัณฑ์ แต่ยังช่วยให้ชุมชนสามารถร่วมสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

โดยสรุปงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปสู่การยกระดับผลิตภัณฑ์สิ่งทอทั้งในด้านคุณภาพ อัตลักษณ์ และความยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่อื่นได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 การประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถช่วยยกระดับคุณภาพและสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนได้ ดังนั้น กลุ่มผู้ผลิตควรส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะวัสดุทางการเกษตรและวัสดุเหลือใช้ที่สามารถนำมาใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรในชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสะอาดในการผลิตอย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรให้ความสำคัญกับการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยเชื่อมโยงอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับแนวโน้มตลาดร่วมสมัย รวมถึงส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้และการพัฒนาศักยภาพสมาชิกในด้านการออกแบบ การผลิต และการสื่อสารแบรนด์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนสามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์และสร้างความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมถึงสีธรรมชาติอื่นๆ ที่มีในชุมชนและการศึกษาลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนาการออกแบบให้ตรงกับความต้องการยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการการพัฒนาสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ (กรณีศึกษากลุ่มตัดเย็บสตรีพัฒนาบ้านดงหาดนาค จังหวัดเชียงใหม่) และเป็นโครงการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้แผนงานการส่งเสริมการนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน (Area based Innovation for Community) ปีงบประมาณ 2566 ผู้วิจัยขอขอบคุณ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีกทั้งสาขาวิชาการออกแบบ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สนับสนุนในการประสานงานและการดำเนินการวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

คลินิกเทคโนโลยี. (2565*). การย้อมสีธรรมชาติ*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

จันทร์เพ็ญ อินทรประเสริฐ. (2555). *พันธุ์ไม้และสีย้อมธรรมชาติ (Plants and Natural Dyes)*. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เชียงใหม่นิวส์. (2566). *2 ทศวรรษ OTOP ยกระดับสินค้าชุมชนเชียงใหม่ ทะลุหมื่นล้าน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2569 จาก https://www.chiangmainews.co.th/news/3042504/

ไทยรัฐออนไลน์. (2566, 4 ตุลาคม). OTOP Midyear 2023 ยอดจำหน่าย 9 วัน ทะลุ 447 ล้าน ผ้าและเครื่องแต่งกายขายดีสุด. *ไทยรัฐออนไลน์,* https://www.thairath.co.th/news/politic/2730233

นวลแข ปาลิวนิช. (2542). *ความรู้เรื่องผ้าและเส้นใยฉบับปรับปรุงใหม่*. ซีเอ็ดยูเคชั่น.

บุษราภรณ์ มหัทธนชัย, ชนินทร์ มหัทธนชัย, เสรี ปานซาง, กาญจนา ทองบุญนาค, จิตราภรณ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ และทิวาวัลย์ ต๊ะการ. (2563). *โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นเพื่อการย้อมสีธรรมชาติ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และการสนับสนุนจากโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี.* โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

ประภากร สุคนธมณี. (2562). *สีสันจากในสวน.* สาขาวิชาศิลปะสิ่งทอ ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย. (2564). *โครงการวิจัยเรื่อง เชื่อมคน เชื่อมคราฟท์ ด้วยงานปัก.* มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย.

วินัย อุดมทรัพย์. (2555). การใช้สีธรรมชาติของพืชย้อมผ้า. *Asian Creative Architecture, Art and Design*, *2*(1), 73 – 82.

สายสวาท กุลวัฒนาพร. (2546). การย้อมฝ้ายด้วยสีธรรมชาติ. *วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 18*(3), 97 - 101.

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2557). *คู่มือส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเภทสิ่งทอขนาดเล็ก.* กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.

อปท.นิวส์. (2566). *OTOP ปี 65 ยอดขาย 2.4 แสนล้านบาท พช.ลุยต่อสร้างมูลค่าเพิ่ม/ส่งเสริมการตลาด*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.opt-news.com/public/upload/magazine/magazine47766b9c3e09f7160e987ebbb025b7f1pdf.pdf

อภิชาติ สนธิสมบัติ. (2545). *กระบวนการทางเคมีสิ่งทอ*. ซีเอ็ดยูเคชั่น.

Aaker. D. A. & Joachimsthaler. E. (2000). *Brand Leadership*. Simon & Schuster Ltd.

การบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

INTEGRATION OF BUDDHIST MINDFULNESS PSYCHOLOGY TO DEVELOP THE MENTAL POTENTIAL OF VOLUNTEER CAREGIVERS FOR THE ELDERLY IN RAI KHING URBAN COMMUNITY, NAKHON PATHOM PROVINCE

ชมพูนุท พรรษา[1,*] และ พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป[2]
Shompoonuth Pansa[1,*] and Phrajaroenphong Dammatepo[2]

(**Received:** 20 May, 2026; **Revised:** 25 Jun., 2026; **Accepted:** 26 Jun., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม 2) สร้างชุดความรู้พัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธจิตวิทยาสติ และ 3) ถ่ายทอดการบูรณาการดังกล่าวในชุมชนเมืองไร่ขิง งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำการศึกษาพุทธจิตวิทยาสติและนำมาบูรณาการเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้เข้าถึงและใช้ได้จริงกับผู้จิตอาสาที่ดูแลผู้สูงอายุ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน จาก 4 กลุ่ม ได้แก่ จิตอาสา ผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการศึกษาเอกสาร นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การบูรณาการหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกพัฒนาสมรรถนะภายในของจิตอาสา กับหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นแกนคุณธรรมนำทางสัมพันธภาพกับผู้สูงอายุ เข้ากับหลักจิตวิทยาสติสมัยใหม่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเมืองไร่ขิง 2) ผู้วิจัยได้พัฒนาชุดความรู้ภายใต้ชื่อ “พุทธจิตวิทยาสติสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ SATI-CARE MODEL” ซึ่งใช้สัญลักษณ์ดอกบัวสี่กลีบแทนสติปัฏฐาน 4 และแกนกลางแทนพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยแผนอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 วัน จำนวน 7 หัวข้อหลัก ครอบคลุมการฝึกสมาธิและสติในชีวิตประจำวัน การรู้เท่าทันเวทนาและจิต การเจริญเมตตาและการให้อภัย การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิต และการนำไปประยุกต์ใช้ดูแลผู้สูงอายุ และ 3) หลังการถ่ายทอดชุดความรู้ จิตอาสามีพัฒนาการด้านสติ สัมพันธภาพ และการดำเนินชีวิตอย่างมีเมตตาสูงขึ้นอย่างชัดเจนในทุกด้านของแบบประเมิน งานวิจัยนี้นำเสนอ SATI-CARE MODEL ซึ่งเป็นนวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่มีฐานทางปรัชญาพุทธและหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ สามารถขยายผลสู่ชุมชนพุทธอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธจิตวิทยาสติ, ศักยภาพจิตอาสา, การดูแลผู้สูงอายุ, ชุมชนเมืองไร่ขิง, SATI-CARE MODEL

---

[1] สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย

[1] Buddhist Studies, Buddhapañña Srithawarawadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom, Thailand

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย

[2] Assistance Professor Dr., Buddhist Studies, Buddhapañña Srithawarawadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom, Thailand

* Corresponding author. E-mail: shompoonuth.pansa@gmail.com

Abstract

This study aimed to 1) examine the integration of Buddhist mindfulness psychology to develop the potential of volunteer caregivers for the elderly in Rai Khing Urban Community, Nakhon Pathom Province; 2) develop a knowledge package for volunteer caregivers capacity grounded in Buddhist mindfulness psychology; and 3) implement the integrated approach within the Rai Khing Urban Community. A qualitative research design was employed to investigate Buddhist mindfulness psychology and its integration into the development of volunteer caregivers, with the aim of creating a practical framework that is both accessible and applicable to volunteers caregivers providing care for elderly people. Data were collected from 20 key informants drawn from four groups volunteer caregivers, community-dwelling elderly, community leaders and local government officials, and representatives of relevant organizations. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and documentary analysis and were analyzed using content analysis in accordance with the research objectives. The findings revealed that 1) the integration of the Four Foundations of Mindfulness (Satipatthana 4) which serve as a mechanism for developing the internal competency of volunteer caregivers, with the Four Divine Abodes (Brahmavihara 4), which constitute the virtuous core guiding volunteer–elderly relationships, together with contemporary mindfulness psychology, was appropriate for the social and cultural context of Rai Khing Urban Community, 2) a knowledge package entitled “Buddhist Mindfulness Psychology for Elderly Care Using the SATI-CARE MODEL”, was developed. The model was employed a four-petalled lotus as its symbol, in which each petal represents one of the Four Foundations of Mindfulness and the central core represents the Four Divine Abodes. The package comprised a two-day practical training programme structured around seven core topics covering meditation and mindfulness in daily life, awareness of feelings and mental states, the cultivation of loving-kindness and forgiveness, the development of psychological resilience, and application of these principles to the elderly care; and 3) following the implementation of the knowledge package, volunteer caregivers demonstrated clear improvements in mindfulness, interpersonal relationships, and compassionate ways of living, as evidenced by the evaluation result and informants’ reflections. This research presents the SATI-CARE MODEL as an innovative model grounded in Buddhist philosophy and supported by empirical evidence, with strong potential for sustainable replication across other Buddhist communities.

Keywords: Buddhist Mindfulness Psychology, Volunteer Potential, Elderly Care, Rai Khing Urban Community, SATI-CARE MODEL

บทนำ

ในปัจจุบัน โครงสร้างประชากรโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ องค์การสหประชาชาติรายงานว่าจำนวนผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปีขึ้นไปซึ่งมีอยู่ราว 761 ล้านคนในปี พ.ศ. 2564 จะเพิ่มสูงขึ้นเป็นกว่า 1,600 ล้านคนภายในปี พ.ศ. 2593 หรือคิดเป็นร้อยละ 16 ของประชากรโลก (United Nations, 2023) แนวโน้มนี้เกิดขึ้นพร้อมกับปัญหาการขาดแคลนผู้ดูแลซึ่งองค์การอนามัยโลกประมาณการว่าจะยังมีบุคลากรในสาขานี้ขาดแคลนถึง 10-11 ล้านคนทั่วโลกภายในปี พ.ศ. 2573 (WHO, 2022) สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่าจำนวนผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2567 สูงถึง 14 ล้านคน หรือร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ทำให้ไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) สภาพการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งโจทย์ที่ซับซ้อน เพราะผู้สูงอายุไม่ได้เพียงต้องการการดูแลทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังต้องการการดูแลจิตใจที่ลึกซึ้ง รายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยครั้งที่ 6 ชี้ว่าผู้สูงอายุร้อยละ 53 ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง และร้อยละ 20 ป่วยเป็นโรคเบาหวาน (วิชัย เอกพลากร และคณะ, 2564) แต่ที่น่าห่วงใยไม่น้อยไปกว่ากันคือปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความรู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งมักถูกมองข้ามในระบบการดูแลที่ยังให้น้ำหนักกับด้านกายภาพเป็นหลัก

ชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่มีพื้นฐานแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง มีวัดไร่ขิงเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ และมีกลุ่มจิตอาสาที่ตั้งใจดูแลผู้สูงอายุอยู่แล้ว แต่จากการศึกษายังพบว่ามีการดูแลผู้สูงอายุทางกายภาพ แต่จิตอาสากลุ่มนี้ยังขาด “เครื่องมือที่ดูแลทางด้านจิตใจ” ที่เป็นระบบ กล่าวคือ มีแรงจูงใจสูงแต่ยังขาดทักษะในการจัดการอารมณ์ของตนเอง และขาดกระบวนการที่จะป้องกันภายในจิตใจอยู่ รวมถึงการดูแลผู้สูงอายุทางด้านจิตใจในเชิงลึก

จากข้อจำกัดดังกล่าวยังพบช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญ เพราะงานวิจัยที่ผ่านมา แม้จะมีการศึกษาเรื่องสติปัฏฐาน 4 ในเชิงทฤษฎี (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช), 2566; Kelly, 2023) หรือการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์, 2565; ณัฐชยานันทน์ ทองสาริ, 2565) ทั้งนี้งานวิจัยในระดับนานาชาติยังยืนยันว่าการมีส่วนร่วมทางศาสนาและการปฏิบัติแบบพุทธสัมพันธ์กับการลดภาวะซึมเศร้าและความรู้สึกโดดเดี่ยวในผู้สูงอายุไทย (Peltzer, 2025) ซึ่งสะท้อนศักยภาพของการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการดูแลสุขภาพจิต อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมายังขาดการบูรณาการสติปัฏฐาน 4 กับพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาศักยภาพของ “จิตอาสา” ในฐานะผู้ดูแลผู้สูงอายุในบริบทชุมชนเมืองที่มีความซับซ้อนทางสังคมสูง งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ด้วยการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาสติเข้ากับหลักจิตวิทยาสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้บทความวิจัยนี้นำเสนอ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ แนวทางการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสา การสร้างชุดความรู้สำหรับพัฒนาจิตอาสา และผลของการถ่ายทอดชุดความรู้สู่ชุมชนเมืองไร่ขิง

วัตถุประสงค์การวิจัย

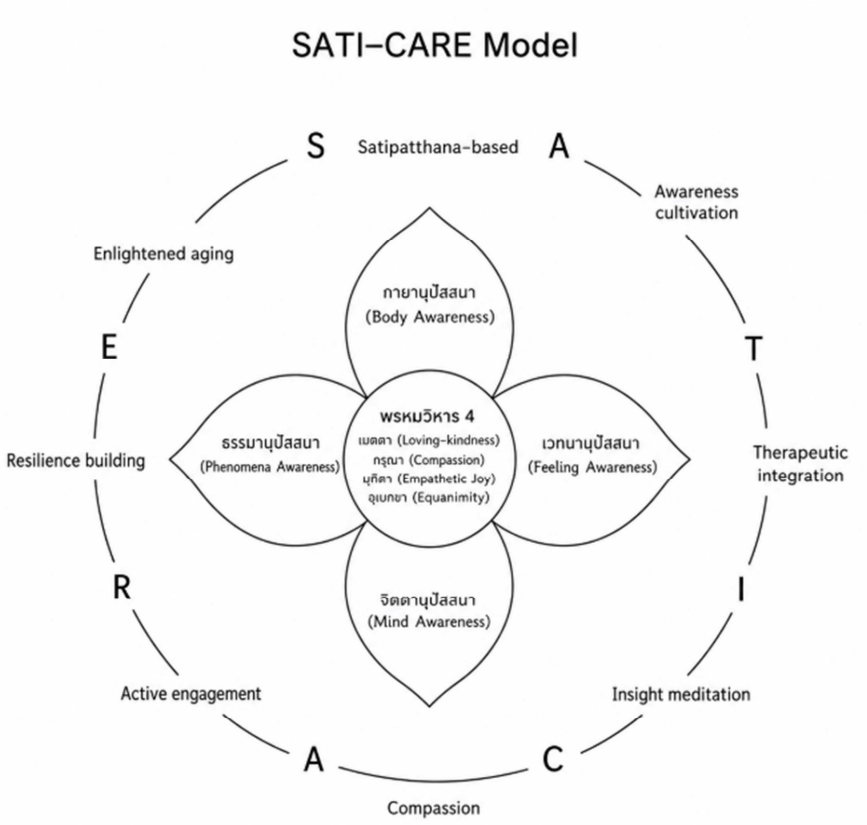
1. เพื่อศึกษาการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อสร้างชุดความรู้พัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธจิตวิทยาสติในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อถ่ายทอดการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการบูรณาการอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีสองชุดที่ทำงานเสริมกัน ชุดแรกคือหลักพุทธธรรม ประกอบด้วยสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาความตระหนักรู้ใน 4 ฐาน ได้แก่ กายานุปัสสนา (รู้กาย) เวทนานุปัสสนา (รู้ความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (รู้สภาพจิต) และธัมมานุปัสสนา (รู้สัจธรรม) และพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมหลักประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงสัมพันธภาพระหว่างจิตอาสากับผู้สูงอายุ

ชุดที่สองคือจิตวิทยาสมัยใหม่ ทั้งแนวคิด Mindfulness-Based Stress Reduction ของ Kabat-Zinn (2013) และงานวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์ของ Gilbert (2009) ที่ยืนยันว่าการฝึกความกรุณาช่วยกระตุ้นระบบความผูกพัน (Affiliative System) ในสมอง ลดการทำงานของอะมิกดาลา (Amygdala) ซึ่งเป็นสมองส่วนที่ตอบสนองต่อภัยคุกคาม และสร้างเกราะป้องกันความเหนื่อยล้าจากการมีเมตตากรุณา (Compassion Fatigue) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของผู้ดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว นอกจากนี้ ทฤษฎีพัฒนาการ Ego Integrity กับ Despair ของ Erikson (1998) และทฤษฎี Socioemotional Selectivity ของ Carstensen (2021) ช่วยให้เข้าใจแนวคิดทางจิตวิทยาเพื่อเหมาะสมกับวัยสูงอายุอย่างรอบด้าน

ผลจากการสังเคราะห์ทั้งสองชุดแนวคิดได้นำไปสู่การพัฒนา SATI-CARE MODEL ซึ่งใช้สัญลักษณ์ดอกบัวสี่กลีบแทนสติปัฏฐาน 4 และแกนกลางแทนพรหมวิหาร 4 โดยชื่อย่อ SATI-CARE สะท้อนแก่นของโมเดล โดย S = Satipatthana-based, A = Awareness Cultivation, T = Therapeutic Integration, I = Insight Meditation, C = Compassion, A = Active Engagement, R = Resilience Building, E = Enlightened Aging กระบวนการพัฒนาจิตอาสาในโมเดลนี้ดำเนินใน “ทิศทางจากภายในสู่ภายนอก” กล่าวคือจิตอาสาต้องสร้างความมั่นคงภายในตนก่อน จึงจะสามารถดูแลผู้อื่นได้อย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 พุทธจิตวิทยาสติสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ SATI-CARE MODEL

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจประสบการณ์ตรง และความหมายเชิงลึกของผู้ให้ข้อมูล มากกว่าการวัดปรากฏการณ์ด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน คัดเลือกด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จาก 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จิตอาสาหรือนักปราชญ์ชาวบ้านด้านจิตอาสาท้องถิ่น จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 4 ตัวแทนองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหลังรวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา จิตวิทยา และแพทย์ศาสตร์ เพื่อให้ข้อมูลมีความหลากหลายมุมมองอย่างแท้จริง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลทั้งสี่กลุ่ม มีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน 2) แนวการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) ใช้สำหรับการสนทนากลุ่มกับจิตอาสาและผู้สูงอายุ และ 3) แบบประเมินผลการอบรม SATI-CARE MODEL แบบ Rating Scale 1-10 จำนวน 10 หัวข้อ ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโมเดล ใช้เปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรม ทั้งนี้แบบประเมินดังกล่าวเป็นเพียงข้อมูล

สนับสนุน (Supplementary Data) เพื่อยืนยันแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การวัดผลเชิงปริมาณเชิงสถิติ โดยงานวิจัยนี้ยังคงยึดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 4 ระยะตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ระยะที่ 1 (พฤศจิกายน 2568) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเชิงทฤษฎีพร้อมออกแบบชุดความรู้เบื้องต้น ระยะที่ 2 (ธันวาคม 2568) สำรวจกลุ่มเป้าหมายและประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระยะที่ 3 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2569) พัฒนาชุดความรู้และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกรวมถึงสนทนากลุ่ม และระยะที่ 4 (มีนาคม – เมษายน 2569) ถ่ายทอดชุดความรู้และเก็บข้อมูลประเมินผลหลังการอบรม การสัมภาษณ์ทุกครั้งบันทึกเสียง และจดบันทึกภาคสนาม หลังถอดความแล้วส่งกลับให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันความถูกต้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการสนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) ร่วมกับ เทคนิคการโค้ดคำพูด (Quoting) ของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยครอบคลุมประเด็นของเรื่องที่ทำ สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผลการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ตามเกณฑ์ของ Lincoln & Guba (1985) ทั้งด้านความน่าเชื่อถือ (Credibility) การถ่ายโอน (Transferability) ความสม่ำเสมอ (Dependability) และการยืนยัน (Confirmability) นอกจากนี้ยังใช้การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ระหว่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการศึกษาเอกสารและในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบอรรถาธิบาย และพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น และสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. จริยธรรมการวิจัย งานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (เลขที่รับรอง ว.623/2568) ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูลโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเป็นลายลักษณ์อักษร (Informed Consent) เก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ นำเสนอผลในภาพรวม และผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ

ผลการวิจัย

1. การบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 คน จาก 4 กลุ่ม ยืนยันสอดคล้องกันถึงความจำเป็นของการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาในเชิงจิตใจ โดยสามารถจัดกลุ่มประเด็นสำคัญได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพปัญหา (ประการแรก) 2) ด้านทุนทางสังคมและฐานศรัทธาของชุมชน (ประการที่สอง) และ 3) ด้านแนวทางการบูรณาการและการพัฒนาให้ยั่งยืน (ประการที่สามถึงประการที่หก) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ประการแรก ผู้สูงอายุในชุมชนเผชิญปัญหาสุขภาพจิตที่ชัดเจน ทั้งภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความรู้สึกโดดเดี่ยว ขณะที่ระบบการดูแลปัจจุบันยังมุ่งเน้นด้านกายภาพเป็นหลัก ผู้สูงอายุรายหนึ่ง

กล่าวว่า “*...ป้าไม่ได้อยากได้ของ แค่มีคนมาคุยด้วย พูดเพราะ ๆ ยิ้มแย้มก็พอแล้ว...*” (ป้าสมศรี นามสมมติ, 2569) สะท้อนให้เห็นความต้องการด้านจิตใจที่เป็นรูปธรรม

- ประการที่สอง ชุมชนเมืองไร่ขิงมีทุนทางสังคมและฐานศรัทธาพุทธที่เข้มแข็ง โดยจิตอาสาส่วนใหญ่มีแรงจูงใจเชิงพุทธอยู่แล้ว การบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติจึงเป็นการ “ต่อยอด” ทุนเดิม ไม่ใช่การเริ่มต้นใหม่จากศูนย์

- ประการที่สาม หลักสติปัฏฐาน 4 ทำหน้าที่เป็น “กลไกพัฒนาภายใน” ที่ฝึกจิตอาสาให้รู้เท่าทันตนเองในสี่ระดับ ได้แก่ กายานุปัสสนา (สมอแห่งจิต) เวทนานุปัสสนา (เกราะป้องกันการหมดไฟ) จิตตานุปัสสนา (กระจกส่องใจ) และธัมมานุปัสสนา (ปัญญาสัจธรรม) ขณะที่พรหมวิหาร 4 เป็น “คุณธรรมนำทางสัมพันธภาพ” ที่กำหนดคุณภาพการสื่อสารด้วยเมตตาวาจา การทำงานคู่กันของหลักธรรมทั้งสองชุดจึงสร้างกรอบการพัฒนาที่ครบถ้วนและสมดุล

- ประการที่สี่ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้ขยายขอบเขตการดูแลจาก “สองขั้ว” (จิตอาสา-ผู้สูงอายุ) เป็น “สามขั้ว” (จิตอาสา-ผู้ดูแลหลักในครอบครัว-ผู้สูงอายุ) เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งการดูแลที่เกื้อกูลกัน (Care Ecosystem) ที่ครอบคลุม ประการที่ห้า เนื้อหาและกิจกรรมต้องใช้ภาษาเข้าถึงง่าย ย่อยธรรมะเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติ และประการที่หก การพัฒนาให้ยั่งยืนต้องอาศัยกระบวนการการพัฒนาวิทยากรแกนนำเพื่อถ่ายทอดต่อ (Train-the-Trainer) ร่วมกับการบูรณาการชุดความรู้เข้ากับกลไกชุมชนที่มีอยู่แล้ว เช่น ชมรมผู้สูงอายุวัดไร่ขิงและโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาล

2. SATI-CARE MODEL ชุดความรู้นวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุ จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้พัฒนาชุดความรู้ผ่านกระบวนการพัฒนา 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สังเคราะห์ข้อค้นพบจากผลการวิจัยข้อที่ 1 ร่วมกับการทบทวนหลักพุทธธรรมและแนวคิดจิตวิทยาสมัยใหม่ 2) ยกร่างโครงสร้างและเนื้อหาชุดความรู้ (3) ตรวจสอบคุณภาพและความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา จิตวิทยา และการดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 5 ท่าน และ (4) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง ได้ชุดความรู้ “พุทธจิตวิทยาสติสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ SATI-CARE MODEL” ซึ่งมีโครงสร้างสามส่วนสำคัญ

- ส่วนที่ 1 ให้พื้นฐานทางความรู้และทัศนคติ ครอบคลุมสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย หลักการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติ และบทบาทของจิตอาสาในฐานะกลไกชุมชน ส่วนที่ 2 นำเสนอโครงสร้างของ SATI-CARE MODEL อย่างละเอียด ทั้งกลีบบัวสี่กลีบ (สติปัฏฐาน 4) และแกนกลาง (พรหมวิหาร 4) พร้อมความหมายของตัวอักษรแต่ละตัว และส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นหัวใจหลักของชุดความรู้ ประกอบด้วยแผนอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 วัน รวม 10 ชั่วโมง ทั้งนี้การออกแบบให้เป็น 2 วัน รวม 10 ชั่วโมง เกิดจากเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ระยะเวลาที่เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 และพรหมวิหาร 4 ให้ครบทุกฐานอย่างเป็นลำดับขั้น 2) ความเหมาะสมกับบริบทของจิตอาสาที่มีภารกิจประจำ จึงต้องกระชับให้สามารถเข้าร่วมได้โดยไม่กระทบงานหลัก และ 3) สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ที่เน้นการฝึกปฏิบัติสลับกับการสะท้อนคิด โดยแบ่งวันแรกเป็นการพัฒนาภายในตน และวันที่สองเป็นการขยายสู่สัมพันธภาพและการนำไปประยุกต์ใช้ ดังสรุปในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างเนื้อหาชุดความรู้พุทธจิตวิทยาสติสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ SATI-CARE MODEL

วัน/ส่วน	หัวข้อกิจกรรม	เวลา	สาระสำคัญ / การเชื่อมกับ SATI-CARE MODEL
ก่อนอบรม	ปฐมนิเทศ + แบบประเมิน	1 ชม.	แบบสอบถามทั่วไป + ประเมินสุขภาวะจิต 20 ข้อ ก่อน-หลังอบรม
วันที่ 1	หัวข้อที่ 1 สมาธิเพื่อผ่อนคลาย	1.5 ชม.	กายานุปัสสนา (กลีบที่ 1) รู้ลมหายใจ 3 ขั้น หยุดความคิด จัดการง่วง สมาธิลืมตา
	หัวข้อที่ 2 สติในชีวิตประจำวัน	1.5 ชม.	กายานุปัสสนา เชิงปฏิบัติการ สติขั้นพื้นฐาน ตามการใช้งาน และตามสภาวะภายใน
	หัวข้อที่ 3 Body Scan รู้ทันความคิด ปล่อยวาง	2 ชม.	เวทนานุปัสสนา (กลีบที่ 2) + จิตตานุปัสสนา (กลีบที่ 3) ติดป้ายความคิด ป้องกัน Burnout
วันที่ 2	หัวข้อที่ 4 ทบทวนสัมพันธภาพใหม่	1 ชม.	เมตตา + กรุณา (แกนกลาง) ปล่อยวางความคิดลบ มองเห็นด้านบวกในความสัมพันธ์
	หัวข้อที่ 5 สติเมตตาและให้อภัย	1 ชม.	พรหมวิหาร 4 ครบ เมตตาตนเอง เมตตาให้อภัยผู้อื่น ขยายสู่สรรพชีวิต
	หัวข้อที่ 6 ชีวิตต้องเดินหน้า	1 ชม.	R + E ใน SATI-CARE วางแผนฝึกจิต 40 นาที/วัน สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตระยะยาว
	หัวข้อที่ 7 นำไปประยุกต์ใช้ดูแลผู้สูงอายุ	หลังอบรม	ลงพื้นที่กลุ่มนำร่อง 5-10 คน ร่วมกับผู้วิจัย / Focus Group / Pre-Post Assessment

3. ผลการถ่ายทอดชุดความรู้และการเปลี่ยนแปลงของจิตอาสา การถ่ายทอดชุดความรู้ SATI-CARE MODEL ให้กับจิตอาสาแกนนำในชุมชนเมืองไร่ขิงทำให้จิตอาสาแกนนำได้รับการพัฒนาศักยภาพจนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏใน 3 ระดับ ซึ่ง “ความชัดเจน” ในที่นี้พิจารณาจากการยืนยันของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้เชี่ยวชาญ ประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย ดังนี้

- ระดับจิตอาสา พบพัฒนาการที่โดดเด่นใน 4 ด้านหลัก ด้านแรก จิตอาสาสามารถใช้ลมหายใจเป็น “สมอแห่งจิต” เพื่อตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบันขณะระหว่างการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Whitebird et al (2013) ที่พบว่าการฝึกสติ ลดระดับความเครียดของผู้ดูแล (Caregiver Stress) ในผู้ดูแลผู้ป่วยเรื้อรังอย่างมีนัยสำคัญ ด้านที่สอง จิตอาสามีความสามารถในการรู้ทันอารมณ์ตนเอง ไม่ถูกความทุกข์ของผู้สูงอายุ “ดูดซับ” จนนำสู่ภาวะหมดไฟ สอดคล้องกับแนวคิดความยืดหยุ่นทางใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความกรุณา (Compassionate Resilience) ของ Gilbert (2009) ด้านที่สาม เกิด “เมตตาวาจา” ที่อ่อนโยนเป็นธรรมชาติในการสื่อสาร ซึ่งตรงกับความต้องการหลักของผู้สูงอายุที่สัมภาษณ์ได้ และด้านที่สี่ จิตอาสาแกนนำมีศักยภาพถ่ายทอดกิจกรรมต่อให้ผู้สูงอายุและจิตอาสารุ่นใหม่ได้

- ระดับผู้สูงอายุและครอบครัว ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลจากจิตอาสาที่ผ่านการพัฒนาด้วยชุดความรู้นี้รายงานว่ารู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากขึ้น ความวิตกกังวลและอาการซึมเศร้าลดลง และสามารถ “อยู่กับความเจ็บปวด” จากโรคเรื้อรังได้ดีขึ้นผ่านเทคนิคการสำรวจความรู้สึกทั่วร่างกายตามฐานสติ (Body Scan) ที่จิตอาสาถ่ายทอดให้ นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดีขึ้น เพราะจิตอาสาทำหน้าที่ “เปลี่ยนเวร” ให้ผู้ดูแลหลักได้พักผ่อน

- ระดับชุมชน เกิดวัฒนธรรมการเกื้อกูล ที่มีชุมชน วัด และเทศบาลเป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศแห่งความเกื้อกูล โดยผู้แทนหน่วยงานระบุว่าชุดความรู้นี้สามารถบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานการดูแลระยะยาว (Long-term Care) ของเทศบาลได้ในอนาคต

นอกจากนี้ ในกระบวนการถ่ายทอดยังเกิดข้อค้นพบเชิงนวัตกรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) กรอบ “3 ประสาน” ระหว่างจิตอาสา ผู้ดูแลหลักในครอบครัว และผู้สูงอายุ 2) การเชื่อมโยงบทบาทจิตอาสาเข้ากับหลักเวยยาวัจจมัยในพระพุทธศาสนา และ 3) กระบวนทัศน์ “ร่วมเดินทาง” ที่ผู้ดูแลและผู้สูงอายุต่างพัฒนาจิตใจไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นข้อค้นพบสำคัญที่นำไปอภิปรายเชื่อมโยงกับทฤษฎีในลำดับถัดไป

ตารางที่ 2 แสดงการสรุปผลการประเมินคุณภาพการถ่ายทอดชุดความรู้ SATI-CARE MODEL ใน 3 ด้านการประเมิน (ผู้ให้ข้อมูล 20 รูป/คน)

ด้านการประเมินการถ่ายทอด	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ	ผู้รับการถ่ายทอดที่ยืนยัน	ความพร้อมสู่การขยายผลในระยะถัดไป
ด้านที่ 1 ความสอดคล้องกับบริบทชุมชน	สูง: ภาษาเข้าถึงง่าย สัญลักษณ์ดอกบัวสอดคล้องกับวัฒนธรรมพุทธ และบูรณาการสติปัฏฐาน 4 กับพรหมวิหาร 4 เข้ากับฐานศรัทธาเดิมของชุมชน	ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 20 รูป/คน จาก 4 กลุ่ม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่เทศบาล ผู้สูงอายุ และพระสงฆ์ของวัดไร่ขิง	พร้อมถ่ายทอดสู่จิตอาสารายอื่นและขยายผลในชมรมผู้สูงอายุของวัด
ด้านที่ 2 ความครอบคลุมของเนื้อหา	สูง: ครอบคลุมสติปัฏฐาน 4 และพรหมวิหาร 4 ครบถ้วน รวมทั้งทักษะการดูแลจิตใจ การสื่อสารด้วยเมตตา และการจัดการอารมณ์ครบทั้ง 3 ทักษะหลัก	ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านในกลุ่มที่ 4 และจิตอาสา/อสม. ในกลุ่มที่ 1 ที่ร่วมตรวจรับเนื้อหา	พร้อมเป็นต้นแบบขยายผลในชุมชนอื่น
ด้านที่ 3 ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	สูง: ผู้รับการถ่ายทอดทุกระดับแสดงความพร้อมและความตั้งใจในการนำชุดความรู้ไปประยุกต์ใช้ในระยะถัดไป	ระดับจิตอาสาแกนนำ ระดับชมรม/วัด และระดับเทศบาล/หน่วยงานสาธารณสุข ครบทุกระดับ	พร้อมบรรจุเป็นแผนงานเทศบาลและหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุที่กำลังจัดตั้ง

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้รับการถ่ายทอดทั้ง 20 รูป/คน ยืนยันคุณภาพของชุดความรู้ในระดับสูงครบทั้ง 3 ด้านการประเมิน ซึ่งสอดคล้องและสนับสนุนข้อค้นพบเชิงคุณภาพที่นำเสนอ

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. การบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสา ผลการวิจัยพบว่าชุมชนเมืองไร่ขิงมีทั้งสภาพปัญหา และทุนทางสังคมที่พร้อมรองรับการบูรณาการพุทธจิตวิทยาสติอย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้สูงอายุในชุมชนเผชิญกับปัญหา 3 ด้านพร้อมกัน ได้แก่ ด้านร่างกายที่มีโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ด้านจิตใจที่ต้องเผชิญกับ

ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความโดดเดี่ยว และด้านสังคมที่ครอบครัวเดี่ยวทำให้ขาดผู้ดูแลที่มีทักษะด้านจิตใจ ขณะที่จิตอาสาในพื้นที่มีแรงจูงใจเชิงพุทธเป็นทุนเดิม แต่ยังขาดสมรรถนะภายในที่จะป้องกันภาวะหมดไฟ และความเหนื่อยล้าทางความเมตตา การบูรณาการสติปัฏฐาน 4 ในฐานะ “กระบวนการพัฒนาภายใน” ควบคู่กับพรหมวิหาร 4 ในฐานะ “คุณธรรมนำทางสัมพันธภาพ” จึงเป็นแนวทางที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 คนจาก 4 กลุ่มยืนยันสอดคล้องกันว่ามาถูกทาง และเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ผลนี้สอดคล้องกับงานของ นนทิวัต ไล้เลิศ (2564) ที่พบว่าการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรช่วยพัฒนาความสุขภายในได้อย่างยั่งยืน และยืนยันข้อค้นพบทางประสาทวิทยาศาสตร์ของ Gilbert (2009) ที่ชี้ว่าการเจริญความกรุณากระตุ้นระบบความผูกพันในสมอง ซึ่งทำงานตรงกันข้ามกับระบบภัยคุกคามที่นำสู่ภาวะหมดไฟ นอกจากนี้ ผลดังกล่าวยังตอบสนองแนวคิดของ Langgapin et al (2024) ที่พบว่าการบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพในบริบทสังคมไทย ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและจิตวิทยา ให้ความเห็นว่า “สติปัฏฐาน 4 คือเครื่องมือพัฒนาตัวผู้ดูแลให้เข้าใจแก่นสารของชีวิต ลดอัตตา และพร้อมจะเสียสละเพื่อผู้อื่นด้วยพรหมวิหารอย่างแท้จริง ทั้งสองต้องทำงานเป็นคู่กัน ไม่แยกขาดจากกัน” อันเป็นการยืนยันจากภาคสนามที่สอดรับกับกรอบทฤษฎีอย่างสมบูรณ์

2. การสร้าง SATI-CARE MODEL และชุดความรู้ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาชุดความรู้ “พุทธจิตวิทยาสติสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้ SATI-CARE MODEL” สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุในบริบทชุมชนวัฒนธรรมพุทธได้อย่างครอบคลุม โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านในกลุ่มที่ 4 ยืนยันว่าโครงสร้าง 3 ส่วนและแผนกิจกรรม 7 หัวข้อครอบคลุมสติปัฏฐาน 4 และพรหมวิหาร 4 อย่างครบถ้วน รวมทั้งทักษะการดูแลจิตใจ การสื่อสารด้วยเมตตาวาจา และการจัดการอารมณ์ในสถานการณ์ยากลำบาก ความโดดเด่นของโมเดลอยู่ที่การใช้สัญลักษณ์ดอกบัวที่ชาวพุทธคุ้นเคย ทำให้หลักธรรมที่ซับซ้อนเข้าถึงได้ง่ายโดยไม่สูญเสียความลึกซึ้งทางพุทธศาสตร์ ผลการวิจัยนี้เสริมข้อค้นพบของ ณภิตา พุทธรักษา (2567) ที่แสดงว่าการพัฒนาสติบนฐานพุทธจิตวิทยาสามารถอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตได้ถึงร้อยละ 76.60 และสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2560) ที่มองวัยสูงอายุว่าเป็น “วัยแห่งการเก็บเกี่ยวปัญญา” ไม่ใช่วัยแห่งความเสื่อมถอย ซึ่งตรงกับทฤษฎี Ego Integrity vs. Despair ของ Erikson (1998) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุที่สามารถยอมรับชีวิตตนเองจะพัฒนาปัญญาและสุขภาวะทางจิตที่ดี กลับที่ 4 ธัมมานุปัสสนาในโมเดลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจ ขณะที่การออกแบบให้จิตอาสาเป็น “กัลยาณมิตร” ที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นแกนคุณธรรมก็สอดคล้องกับทฤษฎี Socioemotional Selectivity ของ Carstensen (2021) ที่พบว่าผู้สูงอายุต้องการเครือข่ายสังคมที่เล็กลงแต่ลึกซึ้งขึ้น ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่มีความหมายทางอารมณ์

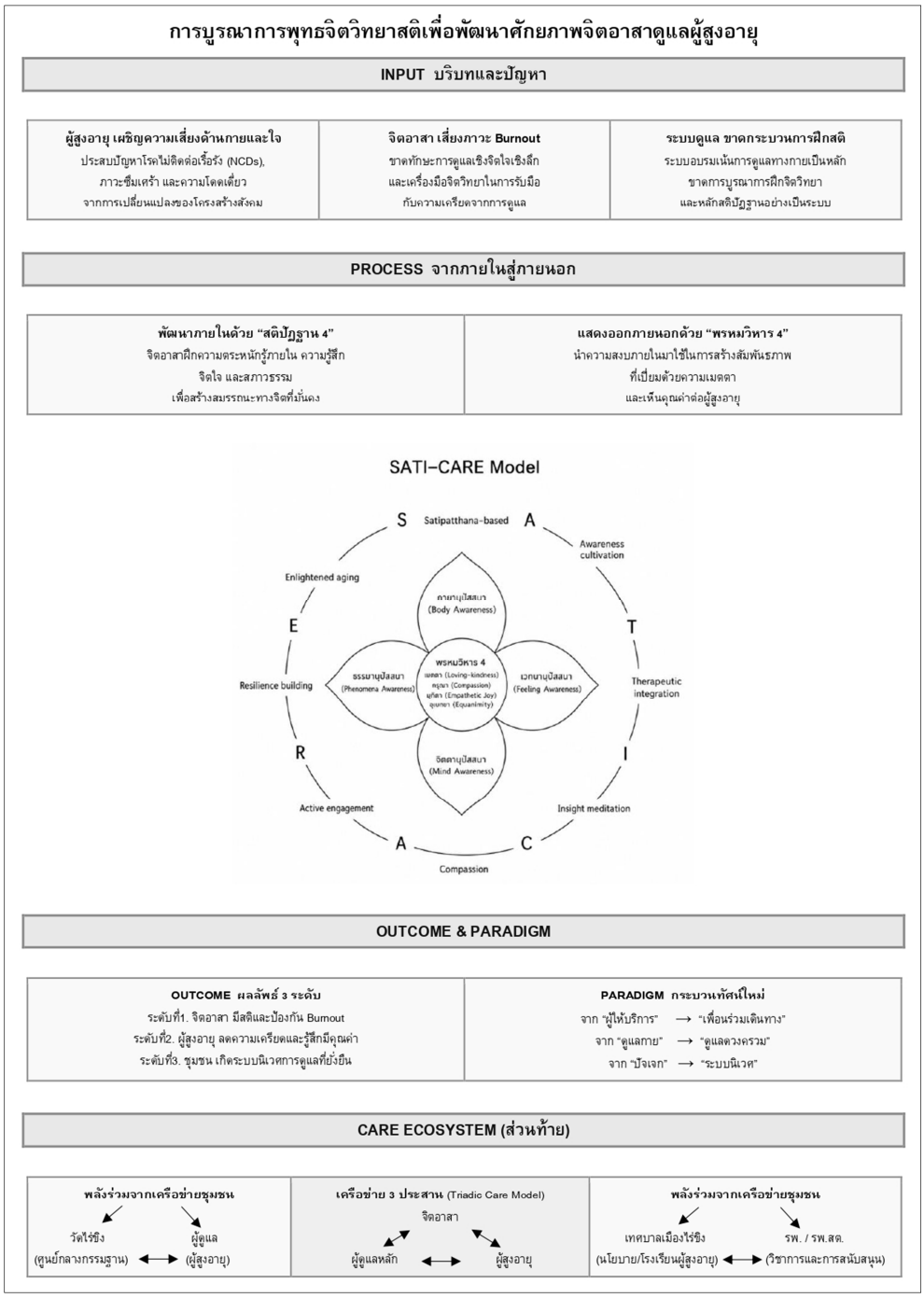
เมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลหรือชุดการแทรกแซงอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน พบว่า SATI-CARE MODEL มีทั้งจุดร่วมและจุดต่างที่ชัดเจน กล่าวคือ มีจุดร่วมกับโปรแกรมฐานสติ (Mindfulness-Based Interventions: MBI) ในการใช้การฝึกสติเป็นแกนพัฒนาภายใน และมีจุดร่วมกับการฝึกความกรุณาต่อตนเอง

(Mindful Self-Compassion: MSC) ในการเน้นเมตตาและการป้องกันภาวะหมดไฟ ขณะเดียวกันก็ต่างจากการบำบัดทางความคิดและพฤติกรรมสำหรับผู้ดูแล (CBT-based Caregiver Intervention) ที่เน้นการปรับความคิดเชิงลบเป็นหลัก จุดเด่นเฉพาะของ SATI-CARE MODEL คือการบูรณาการสติปัฏฐาน 4 เข้ากับพรหมวิหาร 4 บนฐานวัฒนธรรมพุทธไทยและการใช้สัญลักษณ์ดอกบัวที่คุ้นเคย ทำให้เข้าถึงได้ง่ายและสอดคล้องกับบริบทชุมชนมากกว่าโมเดลตะวันตกที่ถอดบริบททางศาสนาออก

3. ตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การถ่ายทอดชุดความรู้สู่ชุมชน ผลการประเมินการถ่ายทอดชุดความรู้ทั้ง 3 ด้าน พบว่าอยู่ในระดับสูงทุกด้าน ได้แก่ ด้านความสอดคล้องกับบริบทชุมชน ด้านความครอบคลุมของเนื้อหา และด้านความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากทุกกลุ่มแสดงความพร้อมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ตัวแทนผู้บริหารเทศบาลเมืองไร่ขิง และผู้นำจิตอาสาแสดงเจตจำนงที่จะนำชุดความรู้บรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานดูแลผู้สูงอายุระยะยาวและหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุที่กำลังจัดตั้ง นับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันว่าชุดความรู้มีศักยภาพถ่ายทอดสู่การปฏิบัติจริง นอกจากนี้ ในขั้นตอนการถ่ายทอดยังเกิดข้อค้นพบเชิงนวัตกรรม 3 ประการ ได้แก่ กรอบ “3 ประสาน” (จิตอาสา-ผู้ดูแลหลักในครอบครัว-ผู้สูงอายุ) การเชื่อมโยงจิตอาสากับหลักเวยยาวัจจมัย และกระบวนทัศน์ “ร่วมเดินทาง” ที่ทั้งผู้ดูแลและผู้สูงอายุต่างพัฒนาจิตใจร่วมกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการตรวจสอบสามเส้าในระเบียบวิธีวิจัยของ Lincoln & Guba (1985) และยืนยันว่าการถ่ายทอดพุทธจิตวิทยาสติที่แท้จริงต้องเป็นกระบวนการ “การสร้างความรู้ร่วมกัน (Co-Creation of Knowledge)” ที่ผู้รับการถ่ายทอดมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่การสื่อสารทางเดียวจากนักวิจัยสู่ชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น SATI-CARE MODEL ไม่ใช่เพียงชุดกิจกรรม หากแต่เป็นกระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนวิธีมองความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุจาก “การให้บริการ” มาเป็น “การร่วมเดินทาง” ภายใต้พุทธพจน์สังเคราะห์ที่ว่า “การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์คือการปฏิบัติธรรมขั้นสูงที่พัฒนาจิตใจของผู้ช่วยเหลือไปพร้อมกัน” อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา ประการแรก การวิจัยเชิงคุณภาพให้ความเข้าใจเชิงลึกแต่ไม่สามารถพิสูจน์ความเป็นเหตุเป็นผลได้โดยตรง ประการที่สอง กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กในบริบทชุมชนเดียวอาจทำให้การขยายผลสู่ชุมชนที่มีบริบทแตกต่างต้องใช้ความระมัดระวัง และประการที่สาม ระยะเวลาการติดตามผลที่สั้น ยังไม่สามารถยืนยันความยั่งยืนในระยะยาวของการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตพบได้ สิ่งเหล่านี้เป็นโจทย์สำหรับการวิจัยต่อเนื่องในอนาคต

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ผู้วิจัยขอสังเคราะห์ผลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้ชุดเดียวที่บูรณาการเป็นเอกภาพ ตั้งชื่อว่า “พุทธจิตวิทยาสติเพื่อพัฒนาศักยภาพจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุแบบ SATI-CARE” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการที่สัมพันธ์กันเป็นวงจรเดียว ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พุทธจิตวิทยาสติ SATI-CARE MODEL

จากภาพที่ 2 สามารถอธิบายองค์ประกอบ “พุทธจิตวิทยาสติ SATI-CARE MODEL” ได้ดังนี้

- องค์ประกอบที่1 INPUT ได้แก่ บริบทและปัญหาของชุมชนเมืองไร่ขิง เป็น “จุดตั้งต้น” ของกระบวนการทั้งหมด ประกอบด้วยปัญหาผู้สูงอายุ 3 ด้าน ข้อจำกัดของจิตอาสาที่มีศรัทธาแต่ขาดสมรรถนะภายใน และช่องว่างของระบบดูแลปัจจุบันที่เน้นเฉพาะกายภาพ

- องค์ประกอบที่ 2 PROCESS กระบวนการพัฒนา “จากภายในสู่ภายนอก” เป็น “กลไก” ของการเปลี่ยนแปลง ดำเนินใน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรกพัฒนาด้วยสติปัฏฐาน 4 ครอบคลุม 4 ฐาน ผ่านเทคนิค

อานาปานสติ Body Scan และการติดป้ายความคิด ระยะที่สองแสดงออกภายนอกด้วยพรหมวิหาร 4 ผ่านเมตตาวาจา การรับฟังโดยไม่ตัดสิน และการรักษาสมดุลอารมณ์ และระยะที่สามขยายผลแบบทวีคูณผ่าน Train-the-Trainer เพื่อสร้างจิตอาสาแกนนำที่ถ่ายทอดต่อได้อย่างยั่งยืน

- องค์ประกอบที่ 3 OUTCOME ผลลัพธ์ 3 ระดับที่สอดคล้องกันเป็นเอกภาพ ได้แก่ ระดับจิตอาสาที่มีสติและคุณธรรมพรหมวิหาร 4 เป็นวิถีชีวิต ระดับผู้สูงอายุที่ลดความเครียด ลดซึมเศร้า มีคุณค่าในตนเอง และมีความยืดหยุ่นทางจิตใจ และระดับชุมชนที่เกิดระบบการดูแลที่เข้มแข็งพร้อมขยายผลในระดับชาติ

- องค์ประกอบที่ 4 PARADIGM กระบวนทัศน์ใหม่ 4 ด้านของการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนพุทธไทย ได้แก่ (ก) จาก “การให้บริการ” สู่ “การร่วมเดินทาง” (ข) จาก “การดูแลกาย” สู่ “การดูแลแบบองค์รวม” ครอบคลุมกาย จิตใจ ปัญญา และจิตวิญญาณ (ค) จาก “การพัฒนาภายนอก” สู่ “การพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก” และ (ง) จาก “ความสัมพันธ์ระดับปัจเจก” สู่ “ระบบนิเวศแห่งความเกื้อกูล”

- องค์ประกอบที่ 5 CARE ECOSYSTEM ระบบนิเวศแห่งความเกื้อกูล เป็น “กรอบโครงสร้าง” ที่บรรจุองค์ประกอบทั้ง 4 ไว้ภายใน มีโครงสร้าง “3 ประสาน” เป็นหัวใจกลาง คือ จิตอาสาผู้ผ่านการพัฒนาผู้ดูแลหลักในครอบครัว และผู้สูงอายุผู้รับการดูแลเชิงรุก ภายใต้เครือข่ายสนับสนุนจากวัดไร่ขิง เทศบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และชุมชน สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุดองค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้ได้จริงและขยายผลได้อย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงทฤษฎีที่ลอยตัวจากบริบทพื้นที่ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 5 สามารถสรุปเป็นภาพรวมในแผนภาพเดียว ดังภาพที่ 2

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพิจารณาบรรจุ SATI-CARE MODEL เป็นหนึ่งในหลักสูตรของแผนงานการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long-term Care) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบอาสาสมัครด้านจิตใจ

1.2 วัดและองค์กรพุทธในชุมชน สามารถนำชุดความรู้นี้ไปใช้เป็นหลักสูตรพัฒนาจิตอาสาในกระบวนการ Train-the-Trainer เพื่อขยายเครือข่ายผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในชุมชน

1.3 สถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรด้านพุทธศาสนา สาธารณสุข หรือสังคมสงเคราะห์ ควรพิจารณานำโมเดลนี้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรหรือโปรแกรมฝึกอบรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับจิตวิทยาสมัยใหม่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการอบรมด้วย SATI-CARE MODEL กับกลุ่มควบคุม เพื่อยืนยันความเป็นเหตุเป็นผลอย่างเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์

2.2 ควรศึกษาผลระยะยาว (Longitudinal Study) ติดตามการเปลี่ยนแปลงของจิตอาสาและผู้สูงอายุอย่างน้อย 1 ปีหลังการอบรม เพื่อประเมินความยั่งยืนของโมเดล

2.3 ควรขยายการศึกษาสู่ชุมชนพุทธในบริบทที่หลากหลาย ทั้งในต่างจังหวัดและในบริบทชนบท เพื่อทดสอบความสามารถในการปรับใช้ (Adaptability) ของ SATI-CARE MODEL

2.4 ควรพัฒนาเครื่องมือวัดเชิงปริมาณที่มีความเชื่อมั่นสูงสำหรับองค์ประกอบเฉพาะของโมเดล โดยเฉพาะตัวชี้วัดด้านพรหมวิหาร 4 ซึ่งยังขาดเครื่องมือมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป, ผศ.ดร. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพ.บรรพต ต้นธีรวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำทางวิชาการตลอดกระบวนการวิจัย ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ทุกท่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 คน กลุ่มจิตอาสาและผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง ตลอดจนเทศบาลเมืองไร่ขิงที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

ณภิตา พุทธรักษา. (2567). *โมเดลสมการโครงสร้างพุทธานุสสติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา*. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/5134

ณัฐชยานันทน์ ทองสาริ. (2565). *รูปแบบการเสริมสร้างสติและการเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อความสุขของผู้สูงอายุในสังคมไทย*. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/5216

นนทิวัต ไล้เลิศ. (2564). *การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร*. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. https://e-thesis.mcu.ac.th/items/2387.

ป้าสมศรี นามสมมติ. (2569, 18 เมษายน). ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม. *สัมภาษณ์*.

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช). (2566). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธญาณวิทยาในสติปัฏฐาน 4*. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น]. https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/260

ริญญารัตน์ วรจินตนาลักษณ์. (2565). *โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังตามหลักพุทธจิตวิทยา*. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/7758

วิชัย เอกพลากร, ขวัญใจ วงศ์กิตติรักษ์, นพวรรณ เปียซื่อ, วิชช์ เกษมทรัพย์, อำนาจ ศรีรัตนบัลล์, และศรีเพ็ญ ตันติเวสส. (2564). *รายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2562–2563*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *ถ้าสูงอายุเป็น ก็น่าจะเป็นผู้สูงอายุ.* สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567*. สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Carstensen, L. L. (2021). Socioemotional Selectivity Theory: The Role of Perceived Endings in Human Motivation. *The Gerontologist, 61*(8), 1188 – 1196. doi: https://doi.org/10.1093/geront/gnab116

Erikson, E. H. (1998). *The Life Cycle Completed* (extended ed.). W. W. Norton & Company.

Gilbert, P. (2009). *The Compassionate Mind: A New Approach to Life's Challenges*. Constable and Robinson.

Kabat-Zinn, J. (2013). *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of Your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness* (Rev. ed.). Bantam Books.

Kelly, B. D. (2023). Beyond Mindfulness: Buddhist Psychology and the Abhidharma. *Journal of Spirituality in Mental Health, 25*(1), 71 – 82. doi: https://doi.org/10.1080/19349637.2021.1980083

Langgapin, S., Boonchieng, W., Chautrakarn, S. & Maneeton, N. (2024). Senior Mental Health Scenarios in Thai Buddhist Contexts: A Qualitative Study. *Religions, 15*(4), 440. doi: https://doi.org/10.3390/rel15040440

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. SAGE Publications.

Peltzer, K. (2025). Religiosity and Mental and Behavioural Health Among Community-Dwelling Middle-Aged and Older Adults in Thailand: Results of a Longitudinal National Survey in 2015–2020. *Journal of Religion and Health, 64*(3), 2053 – 2068. doi: https://doi.org/10.1007/s10943-025-02280-z

United Nations. (2023). *World Social Report 2023: Leaving No One Behind in an Ageing World*. Department of Economic and Social Affairs, United Nations.

Whitebird, R. R., Kreitzer, M., Crain, A. L., Lewis, B. A., Hanson, L. R. & Enstad, C. J. (2013). Mindfulness-based Stress Reduction for Family Caregivers: A Randomized Controlled Trial. *The Gerontologist, 53*(4), 676 – 686. doi: https://doi.org/10.1093/geront/gns126

WHO. (2022). *Working for Health 2022-2030 Action Plan*. World Health Organization (WHO).

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานวิชาการในวารสาร (Publication Ethics)

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences, and Art) เป็นวารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้กำหนดจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารที่สอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมของคณะกรรมการจริยธรรมการตีพิมพ์ (Committee on Publication Ethnic: COPE) ประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ (Editors) ผู้ประเมิน (Reviewers) ผู้แต่ง (Authors) และผู้อ่าน (Readers) โดยทางวารสารได้มุ่งหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวารสารจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้การดำเนินงานของวารสารเป็นไปด้วยความโปร่งใสและน่าเชื่อถือแก่วงการวิชาการ

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ (Editors)

กองบรรณาธิการ (Editorial Board) ประกอบด้วย บรรณาธิการที่ปรึกษา (Advising Editor) บรรณาธิการ (Editor) บรรณาธิการประจำเรื่อง (Section Editor) มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของวารสาร ดังนี้

1. บรรณาธิการที่ปรึกษา (Advising Editor)

1.1 ศึกษางานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาของวารสารที่กำหนด รวมถึงศึกษาทิศทางการพัฒนาคุณภาพของวารสารไทยเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารอย่างต่อเนื่อง

1.2 ให้คำปรึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานวารสารให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre: TCI)

2. บรรณาธิการ (Editor)

2.1 จัดทำคำแนะนำสำหรับผู้เขียน เกณฑ์การพิจารณาบทความเบื้องต้น รูปแบบการเขียนบทความ การเขียนเอกสารอ้างอิงที่มีมาตรฐานสากล พร้อมทั้งเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์

2.2 พิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความเบื้องต้น โดยละเว้นและหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อน

2.3 ตรวจสอบการคัดลอกผลงานจากผู้อื่น (Plagiarism) รวมถึงการคัดลอกผลงานของตนเอง (Self-plagiarism) ในบทความ ทั้งนี้ให้ปฏิเสธ (Rejected) บทความที่มีการคัดลอกผลงานดังกล่าวทันที

2.4 กำหนดบรรณาธิการประจำเรื่องจากกองบรรณาธิการในการดูแล กำกับ และติดตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความแต่ละเรื่องอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

2.5 ติดตามการประเมินคุณภาพของบทความโดยผู้ประเมินให้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้

2.6 ตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความจากผลการประเมิน ดังนี้

(1) การรับตีพิมพ์ (Accepted) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความ โดยประเมินจากผู้ประเมิน 3 ท่าน และต้องผ่านอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน

(2) การปฏิเสธ (Rejected) จะต้องมีผู้ประเมินปฏิเสธการตีพิมพ์อย่างน้อย 2 ท่าน และแจ้งผู้แต่งพร้อมหลักฐานเชิงประจักษ์

2.7 หากผู้แต่งมีหลักฐานโต้แย้งผลการประเมินให้บรรณาธิการนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาร่วมกับกองบรรณาธิการและแจ้งผลการพิจารณาต่อผู้แต่งทุกครั้ง

2.8 บรรณาธิการจะต้องเป็นบรรณาธิกรตรวจสอบบทความให้ถูกต้อง ครบถ้วนก่อนจัดทำเล่ม และเผยแพร่ผ่านระบบ Thaijo โดยจะต้องทำการเผยแพร่ให้ตรงตามกำหนดเวลาออกของวารสารอย่างเคร่งครัด

2.9 หากเกิดความผิดพลาดจากการดำเนินงานของวารสารโดยละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของบรรณาธิการนั้น บรรณาธิการจะต้องแสดงความรับผิดชอบ

3. บรรณาธิการประจำเรื่อง (Section Editor)

3.1 บรรณาธิการประจำเรื่องจะต้องดูแลกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความในแต่ละเรื่องที่ได้รับมอบหมาย ได้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพของบทความ และให้ข้อเสนอแนะการตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความต่อบรรณาธิการ

3.2 ประชุม และพิจารณากำหนดแผนการดำเนินงานวารสาร จัดทำคำแนะนำสำหรับผู้เขียน เกณฑ์การพิจารณาบทความเบื้องต้น รูปแบบการเขียนบทความ การเขียนเอกสารอ้างอิงที่มีมาตรฐานสากล แบบประเมินบทความ และการปรับปรุงการจัดทำวารสารให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

3.3 พิจารณากลั่นกรอง สรรหา คัดเลือก และจัดส่งบทความไปยังผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรงกับสาขาวิชาของบทความนั้นๆ เพื่อการประเมินบทความที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อผู้แต่ง และผู้อ่าน

3.4 กำกับดูแลคุณภาพวารสารวิชาการให้เป็นไปตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

3.5 ประชุมตัดสินผลการพิจารณาบทความที่มีหลักฐานโต้แย้งการประเมิน ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ

บทบาทหน้าที่ผู้ประเมิน (Reviewers)

1. พิจารณาระยะเวลาในการประเมิน และเลือกประเมินบทความที่ตรงตามสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของบทความนั้น โดยละเว้นและหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อน

2. ประเมินคุณภาพของบทความตามหลักทางวิชาการ และมุ่งพัฒนาคุณภาพวารสารวิชาการให้เป็นไปตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

3. ประเมินบทความและนำส่งผลการประเมินตามระยะเวลาที่กำหนด พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อผู้แต่งและผู้อ่าน

4. สรุปผลการประเมินบทความ ได้แก่ (1) ยอมรับการตีพิมพ์บทความ (2) ขอให้มีการแก้ไข (3) ส่งใหม่เพื่อประเมินอีกครั้ง และ (4) ปฏิเสธการรับตีพิมพ์บทความ

บทบาทหน้าที่ผู้แต่ง (Authors)

1. พิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความ ให้ครบถ้วน ตรวจสอบเนื้อหาของบทความที่เขียนขึ้นว่าเป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณาเบื้องต้นของวารสารหรือไม่

2. หากประสงค์จะส่งบทความ บทความนั้นจะต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาจากวารสารหรืองานประชุมวิชาการอื่น และไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น บทคัดย่อ ผลการวิจัย หรือบทความฉบับเต็มในวารสารหรือเอกสารสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ

3. ผู้แต่งจะต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) หรือคัดลอกผลงานของเอง (Self-plagiarism)

4. หากบทความวิจัยใดมีการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอให้ผู้แต่งได้ระบุมาในส่วน “วิธีการดำเนินการวิจัย” ด้วย

5. การจัดส่งบทความจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนการดำเนินงานของวารสาร หากสงสัยในการดำเนินงานของวารสารให้ติดต่อสอบถามวารสารก่อนทำการจัดส่งผ่านระบบ Thaijo

6. ผู้แต่งสามารถโต้แย้งการตัดสินผลการพิจารณาบทความได้ โดยต้องมีหลักฐานที่ชัดเจนประกอบการอธิบายต่อบรรณาธิการเพื่อพิจารณาตัดสินผลการพิจารณาบทความอีกครั้ง

7. ผู้แต่งจะต้องติดตามบทความผ่านระบบ Thaijo จนสิ้นสุดกระบวนการของวารสาร

บทบาทหน้าที่ผู้อ่าน (Reader)

1. ผู้อ่านสามารถอ่านบทคัดย่อ ดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ผ่านระบบ Thaijo

2. หากมีการนำข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของบทความในวารสารไปใช้ประโยชน์ ขอให้ผู้อ่านทำการอ้างอิงข้อมูลของบทความให้ครบถ้วน

3. หากผู้อ่านพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) หรือคัดลอกผลงานของตนเอง (Self-plagiarism) ปรากฏในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร ขอให้แจ้งที่งานวารสารเพื่อดำเนินการตรวจสอบอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของวงการวิชาการและเป็นการพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

การประเมินคุณภาพบทความ

1. บทความที่ส่งเข้ามาจะได้รับการประเมินคุณภาพของผลงานวิชาการ โดยผู้ประเมินซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน จากหลากหลายสถาบัน ซึ่งพิจารณาแบบปกปิดรายชื่อทั้งผู้เขียนบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Double –blind review)

2. ระยะเวลาในการประเมินคุณภาพของบทความเป็นไปตามขั้นตอนการทำงานของวารสาร

3. การตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความจากผลการประเมิน ดังนี้

3.1 การรับตีพิมพ์ (Accepted) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความ โดยประเมินจากผู้ประเมิน 3 ท่าน และต้องผ่านอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน

3.2 การปฏิเสธ (Rejected) จะต้องมีผู้ประเมินปฏิเสธการตีพิมพ์อย่างน้อย 2 ท่าน และแจ้งผู้แต่งพร้อมหลักฐานเชิงประจักษ์

4. สามารถโต้แย้งการตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพบทความได้ โดยต้องมีหลักฐานโต้แย้งที่ชัดเจน เพื่อใช้ประกอบการอธิบายต่อบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการ และสามารถเปลี่ยนผลการพิจารณาคุณภาพของบทความได้ หากหลักฐานที่โต้แย้งนั้นมีความชัดเจนและผ่านการเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ทั้งนี้ การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สิ้นสุด

การจัดเตรียมต้นฉบับสำหรับผู้เขียน

ในการพิจารณาบทความเบื้องต้น ทางวารสารจะพิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตเนื้อหาของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเภทของบทความ โดยวารสารจะรับพิจารณาประเภทของผลงานวิชาการ ดังนี้

1.1 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิชาการที่มีเนื้อหาสาระทางวิชาการอย่างถูกต้อง มีแนวคิดและการนำเสนอที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย บทคัดย่อ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทนำ เนื้อเรื่อง ประกอบด้วย *ส่วนที่ 1* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการปูบริบทเนื้อเรื่องก่อนเข้าถึงแก่นของเนื้อเรื่อง *ส่วนที่ 2* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เหตุผล การวิพากษ์/วิจารณ์ การโต้แย้งประเด็น ฯลฯ โดยจะต้องเป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี และมีหลักฐานอ้างอิงตามหลักวิชาการ และ *ส่วนที่ 3* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ บทสรุป กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และ เอกสารอ้างอิง

1.2 บทความวิจัย (Research Article) เป็นงานวิจัยหรือส่วนหนึ่งของการวิจัยที่มีขั้นตอนการดำเนินงานถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย มีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหา และผลการวิจัยที่พบองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย บทคัดย่อ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ (ถ้ามี) สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) กรอบแนวคิดการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

2. ขอบเขตเนื้อหาของวารสาร โดยวารสารจะรับพิจารณาสาขาของบทความตามขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปกรรมดนตรี นาฏศิลป์ การพัฒนาชุมชน/สังคม/ท้องถิ่น รวมทั้งสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และศาสตร์สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. รูปแบบการเขียนบทความ โดยทางวารสารได้กำหนดรูปแบบการเขียนบทความ ดังนี้ (ทั้งนี้ผู้เขียนสามารถดาวน์โหลดรูปแบบการจัดทำต้นฉบับได้ที่ https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1Ew_OKF0RxKIfovTDBpBnGHfThCqQv_5X)

3.1 การตั้งค่าหน้ากระดาษ กำหนดการตั้งค่ากระดาษเป็น A4 ตัวอักษรที่ใช้คือ TH Sarabun New สีดำแบบเดียวกันตลอดทั้งบทความ ระยะห่างของขอบกระดาษทุกด้าน (บน-ล่าง-ซ้าย-ขวา) คือ 2.54 ซม. ข้อความใช้การจัดกระจายอย่างไทย ระยะห่างระหว่างบรรทัดคือ 1.0 (หนึ่งเท่า) การเว้นระยะจากด้านซ้ายมือ 1 แท็บ (Tab) ให้เริ่มต้นที่ระยะ 1.0 นิ้ว และหัวข้อย่อยให้ใช้แท็บต่อไปโดยเพิ่มขึ้นอีกแท็บละ 0.5 นิ้ว โดยกำหนดจำนวนหน้าของต้นฉบับอยู่ระหว่าง 15 - 20 หน้า (รวมบทคัดย่อ รูป กราฟ ตาราง และรายการเอกสารอ้างอิง) ระบบเลขที่ใช้ในบทความใช้เลขอารบิกทั้งหมด (ยกเว้นความจำเป็นที่ต้องใช้ชื่อเฉพาะสามารถใช้เลขไทยหรือสัญลักษณ์พิเศษได้)

3.2 รายละเอียดในแต่ละหัวข้อของบทความ ประกอบด้วย

(1) บทความวิชาการ (Academic Article) ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง (Title) กำหนดให้มีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดขนาดตัวอักษร 18 หนา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ โดยที่ชื่อภาษาอังกฤษต้องเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด

- ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์เฉพาะชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษของผู้แต่งทุกคน และผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) จะต้องใส่เครื่องหมาย * ไว้ท้ายชื่อผู้เขียนหลักด้วย (เช่น ณัฏฐานุช เมฆรา[1,*]) ขนาดตัวอักษร 14 ธรรมดา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

- ที่อยู่ (Address) และ สังกัด (Affiliation) ให้พิมพ์เป็นเชิงอรรถอยู่ในหน้าแรกของบทความ โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และหากเป็นนักศึกษาหรืออาจารย์ ให้ระบุสังกัดสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยด้วย ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- อีเมล (E-mail) ให้ระบุเฉพาะอีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจไว้ตรงเชิงอรรถ หลังเครื่องหมาย * (เช่น * Corresponding author. E-mail: n.mekara@udru.ac.th) ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- บทคัดย่อ (Abstract) ให้จัดทำทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเนื้อหาทั้งสองภาษาจะต้องสอดคล้องกันและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ อนุโลมให้มีเฉพาะบทคัดย่อภาษาอังกฤษได้ และกำหนดให้มีจำนวนคำต้องไม่เกิน 400 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- คำสำคัญ (Keywords) กำหนดให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีจำนวน 3-5 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทนำ (Introduction) เป็นการเขียนให้จูงใจผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องดังกล่าว อาจกล่าวถึงความสำคัญ หรือยกประเด็นปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เนื้อเรื่อง (Body) ประกอบด้วย *ส่วนที่ 1* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการปูบริบทเนื้อเรื่องก่อนเข้าถึงแก่นของเนื้อเรื่อง *ส่วนที่ 2* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เหตุผล การวิพากษ์/วิจารณ์ การโต้แย้งประเด็น ฯลฯ โดยจะต้องเป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี และมีหลักฐานอ้างอิงตามหลักวิชาการ และ *ส่วนที่ 3* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ทั้งนี้จะต้องจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมและมีความต่อเนื่อง สามารถใช้รูปภาพ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิเพื่อสื่อความเข้าใจไปยังผู้อ่านได้ง่ายขึ้น และภาษาที่ใช้จะต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทสรุป (Conclusion) มีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความจากหัวข้อที่นำเสนอ โดยนำมาเขียนเชื่อมโยงและรวมกันไว้ท้ายบท อาจกล่าวสรุปเนื้อหาว่ามีความสำคัญอย่างไร หรือสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงแหล่งทุนหรือผู้สนับสนุนการดำเนินงานจนนำไปสู่การเขียนบทความวิชาการ โดยระบุชื่อทุน หน่วยงาน ปีงบประมาณ หรือผู้ให้ทุนตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบ APA (American Psychological Association) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

(2) บทความวิจัย (Research Article) ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง (Title) กำหนดให้มีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดขนาดตัวอักษร 18 หนา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ โดยที่ชื่อภาษาอังกฤษต้องเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด

- ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์เฉพาะชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษของผู้แต่งทุกคน และผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) จะต้องใส่เครื่องหมาย * ไว้ท้ายชื่อผู้เขียนหลักด้วย (เช่น ณัฏฐานุช เมฆรา[1,*]) ขนาดตัวอักษร 14 ธรรมดา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

- ที่อยู่ (Address) และ สังกัด (Affiliation) ให้พิมพ์เป็นเชิงอรรถอยู่ในหน้าแรกของบทความ โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และหากเป็นนักศึกษาหรืออาจารย์ ให้ระบุสังกัดสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยด้วย ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- อีเมล (E-mail) ให้ระบุเฉพาะอีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจไว้ตรงเชิงอรรถ หลังเครื่องหมาย * (เช่น * Corresponding author. E-mail: n.mekara@udru.ac.th) ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- บทคัดย่อ (Abstract) ให้จัดทำทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเนื้อหาทั้งสองภาษาจะต้องสอดคล้องกันและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ อนุโลมให้มีเฉพาะบทคัดย่อภาษาอังกฤษได้ และกำหนดให้มีจำนวนคำต้องไม่เกิน 400 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- คำสำคัญ (Keywords) กำหนดให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีจำนวน 3-5 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทนำ (Introduction) เป็นการเขียนถึงที่มาและความสำคัญของเรื่องและเหตุผลที่ศึกษาเรื่องนั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของหัวข้อวิจัย รวมถึงมีการกล่าวอ้างอิงถึงงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นการกล่าวถึงความมุ่งหมายของการวิจัยว่าต้องการศึกษาอะไร ซึ่งวัตถุประสงค์ควรสอดคล้องกับชื่อเรื่อง และหากมีวัตถุประสงค์การวิจัยมากกว่าหนึ่งข้อ ให้เขียนแยกเป็นข้อๆ โดยเรียงลำดับตามการดำเนินการวิจัย (เช่น 1. ..... , 2. ....) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition of Specific Terms) (ถ้ามี) และ สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงการบัญญัติความหมายของศัพท์เฉพาะในบทความวิจัยและการตั้งสมมติฐานตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) เป็นการกำหนดกรอบความคิดและเชื่อมโยงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่แสดงให้เห็นถึงตัวแปรหรือขอบเขตการวิจัย อาจมีการกล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ร่วมด้วยตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methodology) เป็นการอธิบายถึงการศึกษาโดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และหากมีข้อมูลการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Institutional Review Board: IRB) ให้ผู้เขียนระบุมาด้วย ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- ผลการวิจัย (Result) ให้เขียนรายงานผลการวิจัยที่สอดคล้องและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและถูกต้องตามหลักวิชาการ หากมีภาพ ตาราง แผนภูมิ หรือกราฟ ให้อธิบายประกอบมาให้ครบถ้วน ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย และมีการอภิปรายผลที่เกิดขึ้น โดยเขียนให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย มีการแสดงเหตุผลปละเทียบกับทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยอย่างมีเหตุผลและเกิดความน่าเชื่อถือตามหลักวิชาการ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- ข้อเสนอแนะ (Suggestion) เป็นการเขียนข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงแหล่งทุนหรือผู้สนับสนุนการดำเนินงานจนนำไปสู่การเขียนบทความวิจัย โดยระบุชื่อทุน หน่วยงาน ปีงบประมาณ หรือผู้ให้ทุนตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร แต่หากไม่มีแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยก็ไม่จำเป็นต้องระบุ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบ APA (American Psychological Association) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

4. การเขียนอ้างอิง โดยทางวารสารได้กำหนดรูปแบบการอ้างอิงตามแบบ APA 7th (American Psychological Association 7th edition) โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) เป็นการอ้างอิงแทรกในเนื้อหา โดยให้ระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่แต่ง (หากเอกสารใดไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใช้ตัวอักษรย่อ ม.ป.ป. แทนปีที่พิมพ์) และเลขหน้า (ถ้ามี) โดยสอดคล้องกับรายการอ้างอิงท้ายบทความ ทั้งนี้ เอกสารหรืองานวิจัยที่นำมาอ้างอิงควรมีความทันสมัยหรือตีพิมพ์เผยแพร่ย้อนหลังไม่เกิน 10 ปี ยกเว้นทฤษฎีคลาสสิกหรือหลักการดั้งเดิม โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็น

(1) หากเป็นการกล่าวถึงผู้แต่งในเนื้อหาด้วย ให้อ้างอิงเฉพาะปีที่แต่ง และเลขหน้า (ถ้ามี) ไว้ในวงเล็บต่อท้ายชื่อ เช่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566) ซึ่งได้ระบุไว้ว่า ... เป็นต้น

(2) หากเป็นการกล่าวถึงเฉพาะข้อค้นพบ เนื้อหา หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของงาน ให้อ้างอิงทั้งชื่อผู้แต่ง ปีที่แต่ง และเลขหน้า (ถ้ามี) ไว้ในวงเล็บต่อท้ายข้อมูลเหล่านั้น เช่น แบบจำลองการจัดการองค์ความรู้ตามโมเดลเซกิ (Nonaka and Nishigushi, 2001) เป็นต้น

(3) หากมีการอ้างอิงถึงผู้แต่งชื่อเดียวและปีเดียวกัน 2 งานขึ้นไป ให้เพิ่มตัวอักษร ก ข ค ... (หรือ A B C ... ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ) เช่น ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566ก) และชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566ข) เป็นต้น

(4) หากผู้แต่งมีไม่เกิน 2 คน ให้ระบุชื่อผู้แต่งให้ครบ เช่น ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และ ชฎล นาคใหม่ (2566: 131) , Nonaka and Nishigushi (2001) แต่หากผู้แต่งมีตั้งแต่ 3 คน ให้ใช้ระบุเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก และใช้คำว่า “และคณะ” (et al) ต่อท้าย เช่น กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์ และคณะ (2566) , Khongsanthia et al (2023) เป็นต้น

4.2 การอ้างอิงท้ายบทความ (References) โดยให้ระบุรายการอ้างอิงทั้งหมดท้ายบทความโดยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อผู้เขียน ในกรณีที่มีรายการอ้างอิงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้ใส่เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยก่อน (เรียงลำดับ ก ข ค ...) และตามด้วยรายการอ้างอิงภาษาอังกฤษ (เรียงลำดับ A B C ...) และหากรายการอ้างอิงมีความยาวตั้งแต่ 2 บรรทัดขึ้นไป ให้จัดบรรทัดที่สองเป็นต้นไป เยื้องแท็บ 8 ตัวอักษร หรือ 1.5 นิ้ว ทั้งนี้ วารสารได้กำหนดรูปแบบการเขียนอ้างอิงท้ายบทความตามประเภทของแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. หนังสือ/ตำรา	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./ครั้งที่พิมพ์ ระบุเฉพาะครั้งที่ 2 เป็นต้นไป หากเป็นครั้งแรกไม่ต้องระบุ./สำนักพิมพ์.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
ผู้แต่งคนเดียว	จามะรี เชียงทอง. (2560). *ชนบทในโลกสมัยใหม่.* วนิดา. จันทนีย์ เจริญศรี. (2545). *โพสโมเดิร์นกับสังคมวิทยา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. วิภาษา. Appellbaum, R. (1970). *Theory of Social Change*. Markham Publishing Company.
ผู้แต่งหลายคน	พรทิพย์ กาญจนนิยต, พัด นิลพันธุ์ และนพรัตน์ ประสาทเขตการณ์. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มขึ้น.* สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. Johnson, T., Dandeker, C. & Ashworth, C. (1984). *The Structure of Social Theory.* Macmillan. Ravid, R. & Oyer, E. (2011). *Study Guide for Practical Statistics for Educators.* 4th edition. Rowman & Littlefield Publishers.
ผู้แต่งเป็นบรรณาธิการ	สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (บก.). (2549). *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด.* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). Bedau, H. (ed.). (1991). *Civil Disobedience in Focus*. Routledge.
งานแปล	แคทเธอรีน เบลซีย์ (แต่ง), อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (แปล). (2549). *หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ – Poststructuralism: A very short introduction*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

2. ปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์*/[ระดับวิทยานิพนธ์,/มหาวิทยาลัยหรือสถาบัน]./แหล่งที่มาของข้อมูล	
<u>ตัวอย่าง</u>	
วิทยานิพนธ์ที่เผยแพร่ออนไลน์/ฐานข้อมูล Database	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2556). *ซอล่องน่าน: พลวัตการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของเพลงพื้นบ้านไทยภาคเหนือ.* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. https://cmudc.library. cmu.ac.th/frontend/ Info/item/dc:119760
	เสาวนีย์ คงนิรันดร. (2559). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระการดูแลของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท*. [วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).
วิทยานิพนธ์ที่ไม่ได้มีการเผยแพร่	อุดมลักษณ์ ดวงผุนมาตย์. (2554). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการออกกำลังกายด้วยการเดินที่ประยุกต์ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนในประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง*. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร-มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล]. วิทยานิพนธ์ที่ไม่มีการตีพิมพ์.
รายงานการวิจัย	เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2559). *มานุษยวิทยาจักรวรรดิ: การประดิษฐ์ "หมู่บ้านชนบท" และการกำเนิดมานุษยวิทยาไทยในยุคสงครามเย็น*. [รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.)]. http://www. academia.edu/

3. บทความในหนังสือ	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่งบทความ./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บก.)./*ชื่อหนังสือ*./สำนักพิมพ์.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
บทความภาษาไทย	ฆัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร. (2549). รหัสทางวัฒนธรรมของการจับจ่าย เล่าเรื่องการค้าขาย ชีวิตผู้หญิงและสังคมในตลาดสดแบ็ค ควา-ฮานอย ใน สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (บก.). *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
บทความภาษาอังกฤษ	Yamashita, S. (2003). Introduction: “Globalizing” Southeast Asia in Shinji Yamashita and J.S.Eades (eds.). *Globalization in Southeast Asia: Local, National and Transnational Perspective*. Berghahn Books.

4. บทความในวารสาร/รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่งบทความ./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสารหรือรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ*,/*ปีที่*(ฉบับที่),/หน้าแรกของบทความ/-/หน้าสุดท้ายของบทความ./doi: (ถ้ามี)	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีผู้แต่งคนเดียว	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2566). พวงมาลัยกระดาษอีสาน (พวงมโหตร): มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มน้ำมูล, 12*(2), 44 - 58. doi: https://doi.org/ 10.14456/acj.2023.10
กรณีผู้แต่งหลายคน (ไม่เกิน 19 คน)	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ, ณัฏฐานุช เมฆรา และสุทธิดา จันทร์ดวง. (2566). การพัฒนานโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นในบริบทของระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนทางการเกษตร: กรณีศึกษา บ้านจำปา หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงยืน อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 42*(1), 70 – 84. Valjarević, A., Milić, M., Valjarević, D., Stanojević-Ristić, Z., Petrović, L., Milanović, M., Filipović, D., Ristanović, B., Basarin, B. & Lukić, T. (2020). Modelling and Mapping of the COVID-19 Trajectory and Pandemic Paths at Global Scale: A Geographer’s Perspective. *Open Geosciences, 20*(1), 1603 - 1616.
กรณีผู้แต่งหลายคน (เกิน 19 คน)	* ให้ใส่เครื่องหมาย ... ในผู้แต่งลำดับ 20 และให้ละชื่อผู้แต่งในลำดับ 20 เป็นต้นไป
กรณีรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)	กัณธิชา มิ่งมิดวัน และชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2566). การพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน: กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์พวงมโหตร (พวงมาลัยอีสาน) บ้านธาตุโพธิ์ทอง หมู่ 18 ตำบลบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ (CSD สัมพันธ์) ครั้งที่ 21 “การพัฒนา : การปรับตัว : ความยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 1-4 กุมภาพันธ์ 2566 จัดโดยสมาคมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคม (สพช.) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 481 - 492. Mesa, D., Thong, C., Ranscombe, C. & Kuys, B. (2019) Integrating the Product Development Process in Scientific Research. Bridging the Research-Market Gap. *Proceedings of the 22nd International Conference on Engineering Design (ICED19), The Netherlands, 5-8 August 2019*, 2805 - 2814. doi : https://doi.org/10.1017/dsi.2019. 287

5. ภาพยนตร์	
<u>รูปแบบ</u> ชื่อผู้กำกับ/(ผู้กำกับ)./(ปีที่ออกฉาย)./*ชื่อภาพยนตร์*./[ภาพยนตร์]./ชื่อสตูดิโอ.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีภาษาไทย	จิระ มะลิกุล (ผู้กำกับ). (2545). *15 ค่ำ เดือน 11*. [ภาพยนตร์]. บริษัท จีเอ็มเอ็มพิคเจอร์ส และ บริษัท หับ โห้ หิ้น ฟิล์ม.
กรณีภาษาอังกฤษ	Ayoade, R. (Director). (2011). *Submarine*. [Film]. Film4 Productions.
กรณีภาษาอื่น	เจือง มิญ กวี๋ (ผู้กำกับ). (2567). *Việt and Nam* [เวียด และ นาม]. [ภาพยนตร์]. Epicmedia Productions Cinema Inutile.

6. การสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลบุคคล (บุคลานุกรม)	
<u>รูปแบบ</u> ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./(ปีที่สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์).ตำแหน่งหรือสังกัด./*สัมภาษณ์*.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีสัมภาษณ์บุคคลที่เปิดเผยอัตลักษณ์ได้	สมคิด ศรีสว่าง. (2566, 20 ธันวาคม). ปราชญ์ชาวบ้าน. *สัมภาษณ์*. อภิชาต พลบัวไข. (2566, 10 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชุมชนเรื่องผ้าทอโบราณบ้านโนนกอก. *สัมภาษณ์*.
กรณีสัมภาษณ์บุคคลที่ไม่สามารถเปิดเผยอัตลักษณ์ได้	นาย ก. นามสมมติ. (2561, 10 มีนาคม). ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า. *สัมภาษณ์*. นางสาวชมพู่ นามสมมติ. (2562, 23 กุมภาพันธ์). ประชาชนในพื้นที่โครงการขยายถนนทางหลวงแผ่นดิน. *สัมภาษณ์*.

7. กฎหมายจากราชกิจจานุเบกษา	
<u>รูปแบบ</u> ราชกิจจานุเบกษา./(ปีที่ประกาศใช้)./*ชื่อกฎหมาย*./เล่มที่/XX/ตอน/XX./เลขหน้า./วัน เดือน ปี ที่ออกประกาศ.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีภาษาไทย	ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562*. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. 32-57. 16 เมษายน 2562.
กรณีภาษาอังกฤษ	Thai Government Gazette. (2019). *Community Enterprise Promotion Act (No.2) B.E. 2562*. 136 (50A). 32-57. 16 April 2019.

8. หนังสือพิมพ์	
<u>รูปแบบ</u> ***(แบบวางแผง)***: ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน. (พ.ศ., วันที่ เดือน ที่วางแผง). ชื่อหัวข้อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*, หน้าที่. ***(แบบออนไลน์)***: ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน. (พ.ศ., วันที่ เดือน ที่วางแผง). ชื่อหัวข้อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*, http://...	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีมีชื่อผู้แต่ง	ทีมวาไรตี้. (2565, 21 กุมภาพันธ์). *จับตาผลกระทบโควิดระลอกสามทำคนไทยหนี้ท่วม. เดลินิวส์*, 1.
	ปิ่นโตเถาเล็ก. (2567, 12 ตุลาคม). ขนมไทยร้านโปรดตลาดนางเลิ้ง นันทาขนมไทยและขนมถ้วยตะไลมณฑา. *มติชนออนไลน์*, https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_5408895
กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง	23 ปี สะพานไทย-ลาว เชื่อมเศรษฐกิจเออีซี. (2560, 7-10 พฤษภาคม). *ฐานเศรษฐกิจ*, 1 - 2.
	ต่ำสุดรอบ 4 ปี น้ำมันแพง กดดันกิน-เที่ยว สงกรานต์กร่อย คาดสะพัดวูบ 3.7% เหลือ 1.29 แสนล้าน. (2569, 2 เมษายน). *มติชนออนไลน์*, https://www.matichon.co.th/economy/news_5661381

9. แหล่งข้อมูลในลักษณะอื่นๆ
<u>รูปแบบการอ้างอิงภาพถ่ายส่วนบุคคลที่มีเจ้าของ</u> ชื่อเจ้าของภาพถ่าย./(ปีที่ถ่าย)./*ชื่อผลงาน*./[ภาพถ่าย]./วัน เดือน ปี ที่ถ่าย./ สถานที่ถ่าย.
<u>ตัวอย่าง</u> กฤษณพัฒน์ จันทราทูล. (2566). *หอนางอุสา*. [ภาพถ่าย]. 11 มีนาคม 2566. อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี.
<u>รูปแบบการอ้างอิงวีดิทัศน์ที่มีเจ้าของ/ไม่ได้อยู่ในรูปแบบเผยแพร่ออนไลน์</u> ชื่อเจ้าของ./(ปีที่สร้างสรรค์)./*ชื่อผลงาน*./[วีดิทัศน์]. วัน เดือน ปี ที่สร้างสรรค์. สถานที่.
<u>ตัวอย่าง</u> อรษา บุญอ้วน. (2562). *ประชาสัมพันธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*. [วีดิทัศน์]. 15 มิถุนายน 2562. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
<u>รูปแบบการอ้างอิงจากฐานข้อมูลเว็บไซต์ (Website)</u> ชื่อผู้แต่งหรือเจ้าของ./(ปีที่แต่ง)./*ชื่อหัวเรื่อง*./สืบค้นเมื่อวันที่/วว/ดดด/ปปป/จาก/http://...
<u>ตัวอย่าง</u> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (2566). *ประวัติคณะคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2567 จาก https://huso.udru.ac.th/ประวัติคณะ/ เผ่าไทย สินอำพล. (2565). “*SDG Insights	มองไปข้างหน้าหลังการประชุม COP26: จุดเปลี่ยนหรือจุดจบของการต่อสู้กับ Climate Change*”. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2566 จาก https://www.sdgmove.com/2021/12/04/sdg-insights-looking-forward-combatting-climate-change-after-cop26/

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง}

TITLE (English)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง, อักษรตัวพิมพ์ใหญ่}

ผู้เขียน 1[1,*], ผู้เขียน 2[2] และ ผู้เขียน 3[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}
Author 1[1,*], Author 2[2] and Author 2[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

(**Received:** DD MMM., YYYY; **Revised:** DD MMM., YYYY; **Accepted:** DD MMM., YYYY)

บทคัดย่อ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

งานวิจัยนี้..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

คำสำคัญ: คำที่ 1, คำที่ 2, คำที่ 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

Abstract {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

This study..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

Keywords: word 1, word 2, word 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

บทนำ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

[1] สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[1] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

* Corresponding author. E-mail: .....

ส่วนเนื้อหา {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง.....

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1.....	50	50.00
2.....	50	50.00
สรุป	**100**	**100.00**

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

ภาพที่ 1 .....

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

บทสรุป {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ข้อเสนอแนะ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

เอกสารอ้างอิง {รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

รายการอ้างอิง 1..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 2..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 3..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (Research Article)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง}

TITLE (English)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง, อักษรตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด}

ผู้เขียน 1[2,*], ผู้เขียน 2[2] และ ผู้เขียน 3[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}
Author 1[1,*], Author 2[2] and Author 2[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

(**Received:** DD MMM., YYYY; **Revised:** DD MMM., YYYY; **Accepted:** DD MMM., YYYY)

บทคัดย่อ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

งานวิจัยนี้..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

คำสำคัญ: คำที่ 1, คำที่ 2, คำที่ 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

Abstract {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

This study..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

Keywords: word 1, word 2, word 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

[1] สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[1] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

* Corresponding author. E-mail: .....

บทนำ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

วัตถุประสงค์การวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

นิยามคำศัพท์เฉพาะ (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

กรอบแนวคิดในการวิจัย (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

วิธีดำเนินการวิจัย{ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

4. การวิเคราะห์ข้อมูล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ผลการวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง.....

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1.....	50	50.00
2.....	50	50.00
สรุป	**100**	**100.00**

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

ภาพที่ 1 .....

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

การสรุปผลและอภิปรายผล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ข้อเสนอแนะ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

เอกสารอ้างอิง {รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

รายการอ้างอิง 1..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

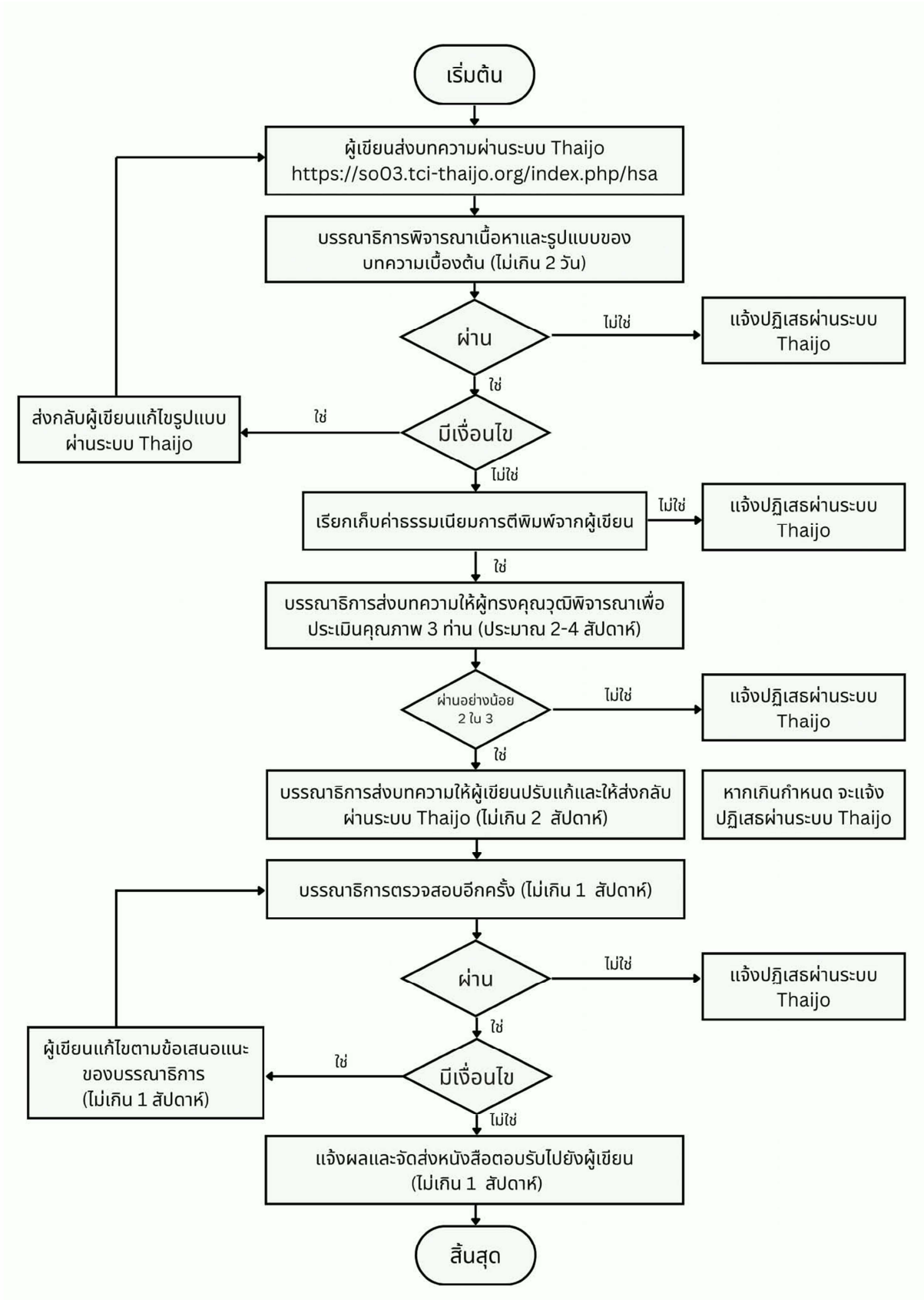
รายการอ้างอิง 2..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 3..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

ขั้นตอนการทำงานของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (H.S.A.)

*ระยะเวลาดำเนินการโดยประมาณไม่เกิน 65 วัน/บทความ

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
234 หมู่ 12 อาคารศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีและภาษาอาเซียน
ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000
โทรศัพท์ 042-211-040 ต่อ 1401
เว็บไซต์วารสาร https://so03.tci-thaijo.org/index.php/hsa